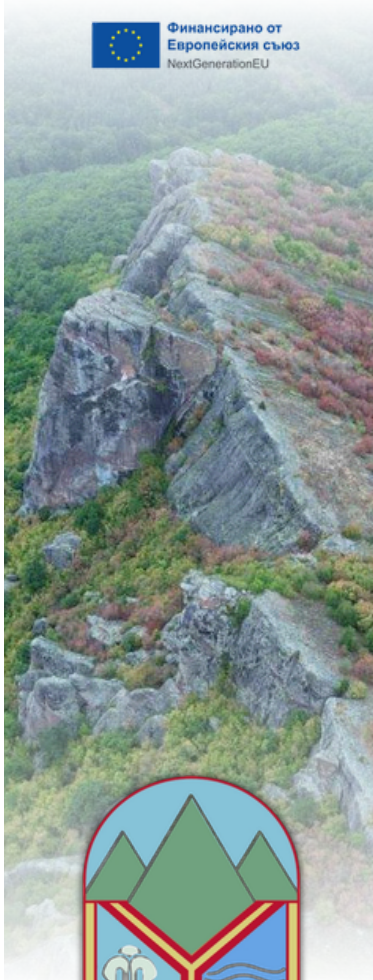

Финансирано от
Европейския съюз
NextGenerationEU

СТРАТЕГИЯ

*за опазване и развитие на
културното наследство на община Симитли
2026 - 2035 г.*

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

ВСИЧКИ ПРАВА ЗАПАЗЕНИ

Настоящата „Стратегия за опазване на културното наследство на община Симитли“ е разработена от екип на Научноизследователска Лаборатория „Експертика“ и представлява обект на закрила съгласно Закона за авторското право и сродните му права и действащото законодателство на Република България.

Правата върху съдържанието на Стратегията и приложенията принадлежат на неговите автори: Проф. д.ик.н. Димитър Иванов, Гл. ас. д-р Стефан Бакърджиев, Експерт – изследовател ас. Гергана Кюркчиева

Документът се предоставя на Община Симитли за официално приемане, публикуване на интернет страницата на общината, публично оповестяване и практическо прилагане при реализацията, управлението и мониторинга на заложените в него политики, мерки и дейности.

Публикуването на стратегията от страна на общината не представлява прехвърляне на авторските права.

Използването, възпроизвеждането и разпространението на документа, или на части от него от трети лица, извън рамките на официалната дейност на Община Симитли се допуска след съгласуване с авторите.

Всякакви изменения, допълнения или адаптации на съдържанието следва да бъдат извършвани при запазване на авторството и в съответствие с приложимото законодателство.

© 2026 Научноизследователска лаборатория „Експертика“ – УниБИТ

Адрес: гр. София, бул. Цариградско шосе № 119, п.к. 1784

email: srl.ekspertika@unibit.bg

тел. за връзка: +359 882/356-684

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение.....	6
----------------	---

ПЪРВА ЧАСТ. НОРМАТИВНА И СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА.....8

1.1. Национална, европейска и международна нормативна и стратегическа рамка.....	9
1.2. Национална нормативна уредба.....	11
1.3. Международни документи и стратегически рамки.....	14
1.4. Регионални и местни стратегически и планови документи.....	17

ВТОРА ЧАСТ. АНАЛИЗ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ОБЩИНА СИМИТЛИ.....22

2.1. Географско – Демографско – исторически контекст.....	23
2.2. Географско и историческо развитие.....	24
2.3. Културна специфика и селищна структура.....	27
2.4. Материално културно наследство по населени места (археология, архитектура, исторически и художествени паметници).....	29
2.4.1. Град Симитли.....	31
2.4.2. Село Брежани.....	37
2.4.3. Село Брестово.....	40
2.4.4. Село Горно Осеново.....	42
2.4.5. Село Градево.....	43
2.4.6. Село Докатичево.....	46
2.4.7. Село Долно Осеново.....	47
2.4.8. Село Железница.....	48
2.4.9. Село Крупник.....	50
2.4.10. Село Мечкул.....	55
2.4.11. Село Полена.....	57
2.4.12. Село Полето.....	59
2.4.13. Село Ракитна.....	61
2.4.14. Село Сенокос.....	62
2.4.15. Село Сухострел.....	63
2.4.16. Село Сушица.....	64
2.4.17. Село Тросково.....	65
2.4.18. Село Черниче.....	66
2.4.19. Цялостен анализ и обобщение на материалното културно наследство.....	68
2.5. Нематериално културно наследство на община Симитли – анализ, приоритети и стратегически насоки.....	121

2.5.1. Форми на нематериалното културно наследство – традиции, обичаи и традиционни занаяти като жив културен ресурс.....	122
2.5.2. Цялостен анализ и обобщение на нематериалното културно наследство.....	147

ТРЕТА ЧАСТ. СТРУКТУРА НА ОБЩИНСКАТА СИСТЕМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО.....152

3.1. Културна инфраструктура (читалища, музейни сбирки, сцени, фестивали).....	152
3.1.1. Читалища.....	156
3.1.2. Музейна инфраструктура.....	172
3.1.3. Културен календар – фестивали, сцени, събития.....	177
3.2. Организационна инфраструктура.....	228
3.3. Органи за управление и контрол.....	231
3.3.1. Органи и отговорности.....	235
3.4. Моментно състояние.....	237

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ. ПРЕДИМСТВА, РИСКОВЕ И ВЪЗМОЖНОСТИ НА СТРАТЕГИЯТА.....241

4.1. SWOT анализ.....	241
4.2. Стратегически цели за развитие, приоритети и мерки.....	244
4.2.1. Цели и задачи.....	245
4.3. Основни мерки.....	248
4.4. Мисия на общинската администрация за опазвани и развитие на културното наследство.....	250

ПЕТА ЧАСТ. ПРИОРИТЕТНИ НАПРАВЛЕНИЯ НА СТРАТЕГИЯТА (2026 – 2035 Г.).....253

5.1. Документиране и опазване.....	253
5.2. Дигитализация.....	256
5.3. Културно-образователни програми.....	268
5.4. Туристическа интерпретация.....	260
5.5. Културен туризъм.....	263

ШЕСТА ЧАСТ. ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА, ПЛАНИРАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА.....267

6.1. Институционално и финансово устойчиво развитие.....	267
6.2. План за действие (2026 – 2030, 2031 – 2035).....	270
6.3. План за конкретни дейности, срокове, индикатори и партньори....	273
6.4. Индикативна финансова рамка (2026 – 2030, 2031 – 2035).....	276
6.5. Дейности по наблюдение, годишни индикатори за ефективност, оценка и актуализация.....	280

6.6. Повишена гражданска ангажираност и културна идентичност.....	282
6.7. Стимулиране на устойчивото развитие чрез култура и наследство.....	285
Заклучение.....	288

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

- Таблица 1. Таблица – предложение за бъдеща експертиза и управление на археологическите обекти.....	86
- Таблица 2. Таблица – предложение за бъдеща експертиза и управление на архитектурните обекти.....	103
- Таблица 3. Таблица – предложение за бъдеща експертиза и управление на военните паметници.....	112
- Таблица 4. Таблица – предложение за експертиза и последващи действия.....	115
- Таблица 5. Таблица – предложение за експертиза и управление на съвременни исторически и художествени паметници.....	118
- Таблица 6. Предложение за експертиза за традициите и традиционните занаяти.....	144
- Таблица 7. Мерки – индикатори – отговорни звена.....	146
- Таблица 8. Предложение за експертиза за опазване на нематериалното културно наследство (НКН).....	167
- Таблица 9. Предложение за експертиза на сградния фонд.....	168
- Таблица 10. Мерки – индикатори – отговорни звена (за читалища).....	171
- Таблица 11. Мерки, дейности, отговорности и индикатори (2026 – 2035).....	194
- Таблица 12. Мерки – индикатори – отговорни звена (за културния календар).....	227

Резюме

Настоящата Стратегия за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли представлява дългосрочен стратегически документ, който дефинира визията, целите, приоритетите и механизмите за устойчиво управление на културното наследство – материално и нематериално – като ключов ресурс за местна идентичност, социална кохезия и устойчиво териториално развитие.

Стратегията е разработена в съответствие с действащата национална нормативна уредба, международните конвенции и европейските стратегически рамки в областта на културното наследство, както и с регионалните и местни планови документи. Тя стъпва върху разбирането, че културното наследство не е изолиран обект на опазване, а жива система, неразривно свързана с общността, територията и бъдещото развитие на общината.

→ Концептуална рамка

В основата на стратегията стои интегрираният подход, който съчетава:

- ☞ опазване и документиране на културните ценности;
- ☞ тяхната социализация и интерпретация;
- ☞ активно участие на местните общности;
- ☞ използване на културното наследство като устойчив ресурс за образование, културен туризъм и местна икономика.

Стратегията надгражда едностранчивото възприемането на културното наследство единствено като туристическа атракция и поставя акцент върху автентичността, устойчивостта, общностното участие и дългосрочната стойност на културните ресурси.

→ Аналитична основа

Документът се основава на задълбочен анализ на културното наследство на територията на община Симитли, включително:

- ☞ културно-историческия контекст и селищната структура;
- ☞ материалното културно наследство по населени места;
- ☞ нематериалното културно наследство – традиции, обичаи, празници и занаяти;
- ☞ състоянието на културната инфраструктура и институционалната рамка.

Анализът идентифицира както значителния културен потенциал на общината, така и ключови предизвикателства, сред които: неравномерна проученост и социализация на обектите, ограничен административен капацитет, фрагментарност на дейностите и недостатъчна публична видимост на културните ресурси.

→ **Стратегически цели и приоритети**

☞ Основната стратегическа цел на община Симитли е:

☞ Да се осигури дългосрочно опазване, устойчиво управление и социално интегрирано развитие на културното наследство като икономически и социален ресурс за местна идентичност, културен живот и устойчиво развитие.

☞ За постигането ѝ са формулирани конкретни приоритетни направления за периода 2026 – 2035 г., сред които:

- ☞ документиране и опазване;
- ☞ дигитализация;
- ☞ културно-образователни програми;
- ☞ туристическа интерпретация;
- ☞ развитие на устойчив културен туризъм.

Особено внимание се отделя на повишаването на гражданската ангажираност, междупоколенческата приемственост и активното участие на местните общности като носители и създатели на културно съдържание.

→ **Изпълнение и устойчивост**

Стратегията включва ясно структурирана институционална рамка, план за действие с етапи до 2035 г., индикативна финансова рамка, както и механизми за мониторинг, оценка и актуализация. Това гарантира нейната практическа приложимост, гъвкавост и адаптивност спрямо променящите се условия.

→ **Очаквано въздействие**

☞ Реализацията на стратегията ще допринесе за:

- ☞ укрепване на местната културна идентичност;
- ☞ повишаване на общественото участие и културната активност;
- ☞ по-добра защита и видимост на културното наследство;
- ☞ създаване на качествени културни и туристически продукти;
- ☞ интегриране на културното наследство в устойчивото развитие на община Симитли.

Въведение

Културното наследство представлява една от най-устойчивите форми на обществена памет и идентичност, чрез която местните общности осмислят своето минало, настояще и бъдеще. В този смисъл културното наследство на територията на община Симитли следва да бъде разглеждано не като статичен сбор от обекти и практики, а като динамична система от материални и нематериални ценности, формирани в продължение на векове под въздействието на природни, исторически, социални и културни процеси.

Настоящият стратегически документ е разработен с разбирането, че опазването на културното наследство не е самоцел, а дългосрочен обществен ангажимент, който изисква целенасочена политика, експертна основа и активно участие на местната общност. Културното наследство функционира едновременно като идентификационен ресурс, като инструмент за социална кохезия и като потенциален фактор за устойчиво местно развитие, включително в сферите на образованието, културата и културния туризъм.

Обект на стратегията е културното наследство на община Симитли в неговата цялост – както материалните му проявления (археологически обекти, недвижими културни ценности, историческа и архитектурна среда), така и нематериалните форми (традиции, обичаи, празници, занаяти, фолклорни практики, локални знания и умения). Този обект е разгледан в тясна връзка с териториалния обхват на общината, с културната инфраструктура, институционалната среда и живите общностни практики, чрез които наследството продължава да съществува и да се предава.

Предметът на стратегията е насочен към създаване на рамка за планиране, управление и координация на дейностите, свързани с опазването, социализацията и устойчивото използване на културното наследство. Документът дефинира принципи, приоритети и стратегически направления, чрез които културното наследство се интегрира в общинските политики и се превръща в активен ресурс, а не в пасивен обект на съхранение.

Мотивите за разработването на стратегията произтичат от необходимостта да се преодолее фрагментарният подход към културното наследство, характерен за отделни инициативи и проектни намеси. Налице е обективна потребност от цялостен, дългосрочен и експертно обоснован документ, който да отчита както рисковете от загуба на наследство – особено в сферата на нематериалните културни практики, така и потенциала за тяхното развитие и социализация. Демографските процеси, ограничената приемственост и промените в социалната структура на местните общности изискват стратегическа намеса, основана на анализ, приоритизация и устойчиво планиране.

Основната цел на стратегията е да създаде условия за планирано дългосрочно опазване и устойчиво управление на културното наследство, като същевременно стимулира неговото активно присъствие в обществения и културния живот на общината. В този контекст културното наследство се разглежда като фактор за изграждане на местна идентичност, за повишаване на гражданската ангажираност и за създаване на нови възможности за икономическо социално и културно развитие.

Постигането на тази цел изисква изпълнението на редица взаимосвързани *задачи*, сред които ключово място заемат идентифицирането и документирането на културните ценности, оценката на тяхната значимост и степен на риск, както и разработването на конкретни мерки за опазване, социализация и популяризиране. Особен акцент е поставен върху ролята на експертизата и на институционалната координация, както и върху активното включване на местните общности и носителите на традиции.

Мисията на стратегията е да гарантира, че културното наследство на община Симитли ще бъде съхранено и развивано като жива и функционираща система, а не като изолирана реликва от миналото. Чрез целенасочени политики и дългосрочно планиране стратегията цели да осигури условия за предаване на знания, умения и ценности между поколенията и за тяхното осмисляне в съвременен контекст.

Визията, която стратегията формулира, е община Симитли да се утвърди като територия с ясно разпознаваема културна идентичност, в която културното наследство е интегрирано в обществените процеси и допринася за качеството на живот. В тази визия наследството не е само обект на опазване, а активен ресурс, който подпомага устойчивото икономическо развитие, социалната кохезия и дългосрочната разпознаваемост на общината на регионално и национално и международно ниво.

ПЪРВА ЧАСТ. НОРМАТИВНА И СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА

Разработването на стратегия за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли изисква ясно дефиниране на нормативната и стратегическата среда, в рамките на която се формулират целите, приоритетите и мерките за действие. Според действащият Закон за културно наследство¹ културното наследство е съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност. Културните ценности според същият закон са нематериално или материално свидетелство за човешко присъствие и дейност, природна даденост или феномен, които имат значение за индивида, общността или обществото и притежават научна или културна стойност. Те са обществено достояние и по този начин са под закрилата от държавните и общински органи в интерес на гражданите на Република България. По форма на собственост могат да бъдат публична или частна, на държавата, общините, на Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания, както и на физически и юридически лица.² Закона разграничава три основни типа културно наследство – нематериално и материално, като от своя страна материалното е недвижимо и движимо.

Нематериалното наследство³ включва - устни традиции и форми на изразяване, художествено-изпълнителското изкуство, различни обичаи, обреди и празненства; знания и обичаи, свързани с природата и вселената, както и знания и умения, свързани с традиционните занаяти. Недвижимото културно наследство от своя страна включва всички трайно закрепени към земята културни ценности, включително и тези под водата, заедно с прилежащата им среда. Докато движимото - всички останали културни ценности, чиято значимост не се променя в зависимост от местонахождението им.⁴ В рамките на материалното културно наследство е обособена е една специфична категория – археологически обекти, които поради своето значение за обществото имат статут на публична държавна собственост и поради това се ползват с по-голяма степен на защита, а тяхното изследване, документиране и опазване се извършва при по-специална административна регулация. В този смисъл опазването на културното наследство е системен процес, а неговата закрила е система от мерки за която има за цел опазването му в интерес на обществото.

¹ Закон за културното наследство (Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г, посл. изм. ДВ. бр.70 от 20 Август 2024г.)

² Пак там Чл. 2

³ Пак там Чл. 42 (1)

⁴ Пак там Чл. 9 и 10

Културното наследство не съществува извън институционалния и правния контекст, а неговото управление е пряко обусловено от действащото национално законодателство, от международните ангажименти на Република България и от приетите документи за регионално и местно развитие. В този смисъл Първа част на настоящата стратегия има фундаментално значение, тъй като задава рамката, в която следва да се развива цялостната политика на общината в сферата на културното наследство.

Нормативната и стратегическата рамка определят не само правата и задълженията на държавните и местните органи, но и принципите, които ръководят съвременното разбиране за културното наследство като обществена ценност и ресурс за устойчиво развитие. Тя въвежда ключови понятия и механизми, свързани с идентификацията, закрилата, управлението и социализацията на културните ценности, както и насоките за тяхното интегриране в политиките за териториално развитие, опазване на околната среда и социално-икономическо развитие. За общинско ниво това означава необходимост от съгласуваност между местните инициативи и по-високите нива на планиране и управление.

В рамките на Първа част са разгледани последователно националната нормативна уредба в областта на културното наследство, международните документи и стратегически рамки, които задават съвременните стандарти и ценностни ориентири, както и регионалните и местните стратегически и планови документи, определящи контекста за развитие на културното наследство на територията на община Симитли. Този преглед не цели изчерпателно представяне на всички нормативни и стратегически актове, а изясняване на онези принципи, изисквания и възможности, които имат пряко значение за формулирането и прилагането на общинската стратегия.

По този начин Първа част изпълнява ролята на концептуален и правен фундамент на документа. Тя осигурява необходимата легитимност на стратегическите избори, направени в следващите части, и създава основа за последващия анализ на състоянието на културното наследство, за определянето на цели и приоритети и за разработването на конкретни мерки и механизми за тяхното изпълнение.

1.1. Национална, европейска и международна нормативна и стратегическа рамка

Опазването и управлението на културното наследство изискват стабилна и ясно структурирана правно-нормативна и стратегическа рамка, която да гарантира последователност и институционална отговорност при провеждането на съответните политики. В този смисъл разработването на стратегия за опазване на културното наследство на общинско ниво не може да бъде разглеждано като самостоятелен или изолиран процес, а като част

от по-широка система от национални, европейски и международни норми, принципи и стратегически насоки, които формират съвременния модел за управление на културното наследство.

Настоящата Първа част има за цел да очертае правния, институционалния и концептуалния контекст, в рамките на който се разработва Стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Тя представя и анализира основните национални нормативни актове, международни конвенции и регионални и местни стратегически документи, които определят разбирането за културното наследство като обществена ценност и ресурс за устойчиво развитие. Анализът не се стреми към изчерпателно изброяване на всички приложими нормативни и стратегически документи, а към изясняване на онези принципи, механизми и управленски рамки, които имат пряко значение за формулирането и прилагането на общинската политика в сферата на културното наследство.

Националната и европейската нормативна и стратегическа рамка утвърждава разбирането за културното наследство като обществено благо с висока културна, историческа и идентификационна стойност, чието опазване е споделена отговорност на държавата, общините и обществото като цяло. Тази рамка поставя акцент върху устойчивото използване на културните ресурси, върху интегрирането им в политиките за териториално и регионално развитие, както и върху необходимостта от баланс между опазването на културните ценности и социално-икономическото развитие на териториите. В съвременния контекст културното наследство все по-често се разглежда не само като обект на закрила, но и като активен фактор за развитие на местните общности, за укрепване на икономиката и социалната кохезия и за повишаване качеството на живот.

Особено значение за общинското стратегическо планиране имат принципите на децентрализация и субсидиарност, залегнали както в националното законодателство, така и в европейските политики. Те предполагат активна роля на общините при идентификацията, опазването и социализацията на културното наследство, както и при ангажирането на местните общности и заинтересованите страни в процесите на управление. В този смисъл общинската стратегия се явява ключов инструмент за превръщане на общите нормативни и стратегически принципи в конкретни цели, приоритети и мерки, съобразени със специфичните културно-исторически, социални и териториални характеристики на община Симитли.

В рамките на тази част се разглеждат последователно националната нормативна уредба в областта на културното наследство (1.2), международните документи и стратегически рамки, които задават съвременните стандарти и ценностни ориентири в тази сфера (1.3), както и регионалните и местните стратегически и планови документи, определящи

контекста за развитие на културното наследство на територията на общината (1.4). По този начин Първа част изпълнява функцията на концептуален и правен фундамент на стратегията и осигурява необходимата обосновааност за анализа, целите и мерките, разработени в следващите части на документа.

1.2. Национална нормативна уредба

Опазването на културното наследство в Република България е регламентирано чрез система от нормативни актове, които формират правната и институционалната рамка за неговото идентифициране, закрила, управление и социализация. Националната нормативна уредба има ключово значение за разработването и прилагането на общински политики в тази област, тъй като определя основните понятия, принципи и механизми, както ролята и отговорностите на държавните и местните органи.

На конституционно равнище културното наследство е признато като обществено значима ценност, до която гражданите имат право на достъп, а държавата и нейните органи са задължени да създават условия за неговото опазване и развитие. *Конституцията на Република България* гарантира правото на гражданите да се ползват от националните и общочовешките културни ценности и поставя основата на публичната отговорност за тяхната закрила⁵. Този принцип има пряко отражение върху дейността на общините като най-близкото до гражданите ниво на управление и обуславя активната им роля в практическото прилагане на културните политики на местно равнище.

За общините тази рамка има особено значение, тъй като именно на местно ниво културното наследство функционира като жива част от селищната среда и ежедневието на общностите. Познаването и правилното прилагане на действащото законодателство е предпоставка за разработването на реалистична и приложима стратегия, която да съчетава законовите изисквания с конкретните културно-исторически характеристики на територията. В този контекст настоящата подточка разглежда основните национални нормативни актове, които формират правната основа за опазване на културното наследство и определят мястото и отговорностите на общинската администрация.

Основният специализиран нормативен акт в тази област е *Законът за културното наследство*, който регламентира понятието „културно наследство“ като съвкупност от материално и нематериално наследство, като материалното се подразделя на движимо и недвижимо⁶. Законът дефинира културната ценност като свидетелство за човешка дейност или природна даденост, притежаваща научна или културна стойност и

⁵ Конституция на Република България – чл. 54 <https://www.parliament.bg/bg/const>

⁶ Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр. 19 от 2009 г., посл. изм. <https://lex.bg/laws/ldoc/2135623663>

обществено значение. Тази дефиниция е особено важна за общинската стратегия, тъй като позволява в обхвата ѝ да бъдат включени не само официално обявени културни ценности, но и елементи на местното наследство без формален статут, които имат висока културна и идентификационна стойност за общността.

Законът за културно наследство очертава пълния цикъл на дейностите по опазване – издирване, идентификация, документиране, регистрация, проучване, консервация, реставрация, експониране и социализация⁷. По този начин нормативната уредба ясно показва, че опазването на културното наследство не е еднократен акт, а продължителен и комплексен процес, който изисква системен подход и координация между различни институции. В този процес общините имат съществена роля, тъй като те разполагат с пряка информация за състоянието на културните ценности на своята територия и са в постоянен контакт с местните общности.

Съгласно закона, общинските органи участват в идентификацията и документирането на културни ценности, упражняват контрол върху състоянието на недвижимите културни ценности и съдействат при прилагането на мерки за тяхната закрила и социализация⁸. Това придава на общинската стратегия за опазване на културното наследство характер не на пожелателен документ, а инструмент за реално прилагане на законовите изисквания на местно ниво.

Особено внимание в националната нормативна рамка се отделя на нематериалното културно наследство, което се разглежда като живо наследство, поддържано чрез носителите му – общности, групи и отделни лица. *Законът за културното наследство* предвижда възможности за неговото издирване, документиране и вписване в националните регистри, като подчертава значението на участието на местните общности в този процес⁹. Функции в тази насока имат и читалища, на които със *Закона за народните читалища*¹⁰ им е вменена отговорността да се грижат на местно ниво за запазване на обичаите и традициите на българския народ. Освен това този закон урежда и възможността, към тези традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места да се създават и съхраняват на музейни колекции съгласно *Закона за културното наследство*¹¹.

За община като Симитли това е от особено значение, тъй като значителна част от местната културна идентичност е свързана с традиции,

⁷ Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр. 19 от 2009 г., посл. изм. <https://lex.bg/laws/ldoc/2135623663>

⁸ Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр. 19 от 2009 г., посл. изм. <https://lex.bg/laws/ldoc/2135623663>

⁹ Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр. 19 от 2009 г., посл. изм. <https://lex.bg/laws/ldoc/2135623663>

¹⁰ Закон за народните читалища (Обн. ДВ. бр.89 / 1996г. посл. изм. и доп. изм. ДВ. бр.16 / 2026г.)

<https://lex.bg/laws/ldoc/2133897729>

¹¹ Пак там, чл. 3

обичаи, празници и устна памет, които не могат да бъдат опазвани единствено чрез административни мерки.

Националната правна рамка се допълва от *Закона за закрила и развитие на културата*, който определя принципите на държавната културна политика и подчертава необходимостта от стратегическо планиране, децентрализация и равен достъп до културните ценности¹². В този смисъл разработването на стратегия за опазване на културното наследство на общинско ниво представлява пряко приложение на тези принципи в конкретен териториален контекст. Взаимовръзка с опазването на културното наследство има и *Закона за обществените библиотеки*, доколкото в техните фондове се съхраняват културни ценности, попадащи в категорията на книжовното културно наследство¹³.

Друг специален закон, който урежда специфичен тип материя свързан с културно-историческото наследство е *Закона за военните паметници*¹⁴. Според който военният паметник е недвижимо материално свидетелство в памет и прослава на военнослужещи от въоръжените сили, взели участие във всяка война, водена от българската държава. В него ясно и категорично са разписани както и правата така и задълженията на държавните органи и общините във връзка с издирването, проучването, регистрирането, картотекирането, опазването, поддържането, възстановяването и изграждането на военните паметници. Посочено е, че Държавата и общините полагат грижи за тях с цел опазването им и патриотичното възпитание на обществото.

Правомощията на общините в областта на културата и културното наследство произтичат и от *Закона за местното самоуправление и местната администрация*, който регламентира ролята на общинския съвет и кмета при формирането и провеждането на местни политики¹⁵. Този закон осигурява институционалната основа, върху която общинската стратегия придобива задължителен и изпълним характер.

Съществено значение за опазването на недвижимото културно наследство има и *Законът за устройство на територията*, който въвежда изисквания за съгласуване на инвестиционни и строителни дейности, когато те засягат недвижими културни ценности или техните охранителни зони¹⁶. По този начин културното наследство се интегрира в процесите на устройствено планиране и устойчиво развитие на населените места.

¹² Закон за закрила и развитие на културата, обн. ДВ, бр. 50 от 1999 г., посл. изм.
<https://lex.bg/laws/ldoc/2134676480>

¹³ Закон за обществените библиотеки, Обн. ДВ. бр.42 / 2009г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.56 / 2023г.

¹⁴ Закон за военните паметници, Обн. ДВ. бр.13 от 2008г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.61 от 2017г.
<https://lex.bg/laws/ldoc/2135579103>

¹⁵ Закон за местното самоуправление и местната администрация, обн. ДВ, бр. 77 от 1991 г., посл. изм.
<https://lex.bg/laws/ldoc/2133725633>

¹⁶ Закон за устройство на територията, обн. ДВ, бр. 1 от 2001 г., посл. изм.
<https://lex.bg/laws/ldoc/2133873408>

В обобщение, националната нормативна уредба създава цялостна система за опазване на културното наследство, в която общините имат ключова роля като посредник между държавната политика и местната културна реалност. Настоящата стратегия на Община Симитли се изгражда именно в рамките на тази система, като цели да приложи законовите принципи и изисквания в конкретния културно-исторически и териториален контекст на общината.

1.3. *Международни документи и стратегически рамки*

Наред с националната нормативна уредба, политиките за опазване на културното наследство се формират и под влиянието на международни документи и стратегически рамки, които задават общи принципи, ценности и стандарти в тази област. Те отразяват развитието на съвременното разбиране за културното наследство не само като съвкупност от обекти и традиции, но и като динамичен ресурс за устойчиво развитие, социална кохезия и участие на местните общности. Макар международните конвенции да не действат пряко като вътрешно законодателство, те имат съществено значение за националните и местните политики, тъй като определят посоките на развитие, добрите практики и приоритетите в сферата на опазването и управлението на културното наследство.

Централно място сред международните актове заема *Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО (1972)*, която утвърждава разбирането, че културното и природно наследство притежават универсална стойност, и че тяхното опазване е отговорност не само на отделните държави, но и на международната общност¹⁷. Макар настоящата стратегия да не е насочена към номиниране на обекти за Списъка на световното наследство, залага принципите на Конвенцията имат пряка методична приложимост за общинския контекст, особено по отношение на баланса между опазване и развитие, както и при управлението на ценни културни обекти и ландшафти.

Особено значение за съвременните политики има *Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство от (2003 г.)*, която поставя акцент върху живите културни практики – обичаи, празници, устна традиция, изпълнителски изкуства и традиционни знания¹⁸. Конвенцията разглежда общностите като основни носители на нематериалното наследство и подчертава, че неговото опазване се осъществява чрез предаване, документиране и подкрепа на културните практики, а не чрез преобладаващо административни ограничения. Този

¹⁷ UNESCO – Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (1972)
<https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>

¹⁸ UNESCO – Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003)
<https://ich.unesco.org/en/convention>

подход е особено релевантен за община Симитли, където нематериалното културно наследство е тясно свързано с ежедневието и празничния календар и устойчивостта на местните общности.

В допълнение, *Конвенцията на ЮНЕСКО за защита и насърчаване на разнообразието на културните изрази от (2005 г.)* въвежда разбирането за културата като динамичен процес и насърчава политики, които подкрепят съвременното културно изразяване и културните дейности¹⁹. За общинската стратегия този документ е важен, тъй като легитимира подкрепата за местни фестивали, културни инициативи, читалищна дейност и други форми на активен културен живот като част от по-широката система за опазване и развитие на културното наследство.

На европейско равнище особено влияние оказват *документите на Съвета на Европа*, които развиват социалното измерение на културното наследство. *Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото* (Фаро, 2005 г.) поставя в центъра човека и общността и разглежда културното наследство като ресурс за качество на живот, демократично участие и устойчиво развитие²⁰. Този подход е пряко приложим в общински контекст, тъй като насочва стратегическото планиране към участие на гражданите и към съвместна отговорност за наследството като обществено благо.

Опазването на архитектурното наследство е предмет на *Европейската конвенция за опазване на архитектурното наследство на Европа* (Гранада, 1985 г.), която утвърждава принципите за съхраняване, интегриране и адаптиране на историческите сгради и ансамбли в съвременния живот²¹. Документът е релевантен при формулирането на политики за традиционната жилищна и сакрална архитектура, както и при управлението на историческата среда в населените места.

Съществено място заема и *Европейската ландшафтна конвенция* (Флоренция, 2000 г.), която разглежда ландшафта като резултат от взаимодействието между природни и културни фактори и насърчава неговото интегриране в териториалното планиране и местните политики²². За община с разнообразен културен ландшафт този документ предоставя рамка за съчетаване на опазването на културното наследство с устойчивото развитие на територията и с отговорното управление на пространствената среда.

¹⁹ UNESCO – Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (2005) <https://en.unesco.org/creativity/governance/convention>

²⁰ Council of Europe – Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention, 2005) <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention>

²¹ Council of Europe – Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 1985) <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/granada-convention>

²² Council of Europe – European Landscape Convention (Florence, 2000) <https://www.coe.int/en/web/landscape>

В обобщение, международните документи и стратегически рамки очертават съвременен модел за опазване на културното наследство, който надхвърля фокуса върху закрилата на отделни обекти и насочва вниманието към ролята на общностите, културния ландшафт и устойчивото развитие. Настоящата стратегия на община Симитли се съобразява с тези принципи, като ги адаптира към местния контекст и ги използва като ориентир при формулирането на политики и мерки за опазване и социализация на културното наследство по населени места.

В духа на международните стратегически рамки е приетата с Решение на Министерски съвет през 2020 г. *Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030* е рамков стратегически документ от най-висок порядък в йерархията П13 Култура, наследство, туризъм на националните програмни документи, детерминиращ визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения. Документът определя три стратегически цели, за чието изпълнение групира правителствените намерения в пет области (оси) на развитие и издига 13 национални приоритета²³. Последният, но не по важност приоритет е П13 - Култура, наследство, туризъм. В него като една от важните области на действие е опазването на културното наследство чрез осигуряване на неговото съхраняване и представяне в средата, в която е създадено със следните цели:

- ☞ Запазване на неговата значимост за устойчиво развитие на териториите;
- ☞ Разширяване и повишаване на експертния капацитет на работещите в общините, музейната, библиотечната и читалищна мрежа, гарантиращи неговото съхраняване и социализиране;
- ☞ Използване на принципите на интегрираната консервация, при които наследството се опазва в своя физически и културен контекст;
- ☞ Създаване на условия за приобщаване на всички заинтересовани страни, включително на професионалните и местните общности, за намиране на актуални решения за представяне и популяризиране на културното наследство;
- ☞ Подобряване на националната и местната система за мониторинг на културно наследство и засилване на институционалния и управленски капацитет с цел осигуряване на ефективно опазване на културните ценности;
- ☞ Изготвяне и прилагане на национални стандарти за съхранение и представяне на движими културни ценности и мониторинг за спазването им;

²³ Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 одобрена с РМС № 33 от 20.01.2020 г.
<https://www.strategy.bg/bg/strategy-documents/1349/export>

- ☞ Приоритетно финансиране на дейности, свързани с управление на процесите на опазване на културното наследство – научни изследвания, модели за управление, археологически проучвания, социализация и представяне.

Този стратегически документ е изключително важен и поради факта, че все още липсва Национална стратегия за развитието на културата в Република България.

1.4. Регионални и местни стратегически и планови документи

Анализът на регионалните и местните стратегически и планови документи е ключов елемент от настоящата стратегия, тъй като осигурява съгласуваност между предлаганите цели, приоритети и мерки и действащата система за стратегическо планиране на областно и общинско ниво. Включването на тази подглава гарантира, че стратегията за културното наследство на община Симитли се разработва в съответствие с нормативно установените и вече приети политики за регионално и местно развитие, като по този начин се създава стабилна основа за нейното прилагане и финансиране.

Регионалните и местните стратегии и планове изпълняват ролята на посредник между европейските и националните политики и конкретните управленски решения на местно равнище. Те дефинират стратегическите приоритети, определят териториалния обхват на интервенциите и очертават механизмите за тяхната реализация. Анализът им е необходим, за да се идентифицира мястото на културното наследство в общия контекст на развитието и да се оцени степента, в която то е интегрирано като ресурс за устойчиво териториално, социално и икономическо развитие.

→ Регионално стратегическо планиране и културното наследство: ролята на областната рамка

Областната стратегия за развитие на област Благоевград представлява основния рамков документ, който задава дългосрочната визия, стратегическите цели и приоритети за развитие на региона²⁴. Тя е разработена в съответствие със Закона за регионалното развитие²⁵ и националните политики за териториално развитие и служи като основа за разработването на общинските планове за развитие.

²⁴ Областна стратегия за развитие на област Благоевград 2014 – 2020 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

²⁵ Областна стратегия за развитие на област Благоевград 2014 – 2020 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството

В областната стратегия културното наследство е разглеждано преимуществено в контекста на развитието на туризма, културната идентичност и повишаването на регионалната атрактивност²⁶. Макар да не е обособено като самостоятелен стратегически приоритет, то присъства като хоризонтален ресурс, свързан с икономическата диверсификация, развитието на алтернативни форми на туризъм и укрепването на местните общности. Това отразява съвременния подход в регионалното планиране, при който културните ресурси се разглеждат като част от по-широката система на териториалния капитал.

За общините в област Благоевград, включително община Симитли, областната стратегия задава рамката, в която следва да се формулират местните политики за опазване и използване на културното наследство. Тя подчертава необходимостта от координация между общините, от партньорство между публичния и частния сектор и от интегриране на културните ресурси в регионалните инициативи за развитие²⁷.

→ Общинският план за развитие на община Симитли и мястото на културното наследство

Общинският план за развитие на община Симитли представлява основния стратегически документ на местно ниво, който конкретизира целите и приоритетите на развитието в съответствие с областната стратегия и националната рамка²⁸. Планът очертава социално-икономическия профил на общината, идентифицира основните проблеми и потенциали и формулира стратегически цели за подобряване качеството на живот на населението.

В този документ културното наследство е разглеждано като част от териториалния и туристически потенциал на община Симитли²⁹. Анализът отчита наличието на значими културно-исторически ресурси, но същевременно подчертава редица предизвикателства, свързани с тяхното опазване и ефективно използване, сред които ограничен финансов ресурс, недостатъчна поддръжка на обектите и ограничена интеграция в туристическите и икономическите процеси.

Стратегическите цели на общинския план включват устойчиво икономическо развитие, подобряване на социалната среда и опазване на природните и културните ресурси³⁰. В този контекст културното наследство се позиционира като допълващ фактор, който може да допринесе за

²⁶ Областна стратегия за развитие на област Благоевград 2014 – 2020 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

²⁷ Областна стратегия за развитие на област Благоевград 2014 – 2020 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

²⁸ Общински план за развитие на община Симитли 2014–2020 г., Община Симитли.

²⁹ Пак там.

³⁰ Пак там.

развитието на културен и алтернативен туризъм, за стимулиране на местната икономика и за укрепване на местната идентичност.

→ План за интегрирано развитие 2021-2027 година на община Симитли: интегриран териториален подход

Планът за интегрирано развитие на община Симитли представлява актуалния стратегически документ, който въвежда интегриран подход към териториалното развитие³¹. Този подход обединява икономически, социални, екологични и културни политики в рамките на единна стратегическа визия и е в съответствие с новата рамка на европейската политика за сближаване.

В плана културното наследство е разглеждано като елемент от местния потенциал за устойчиво развитие, като се акцентира върху необходимостта от неговото опазване, социализация и адаптивно използване³². Особено внимание се отделя на ролята на културната инфраструктура, на възможностите за обновяване на съществуващи културни обекти и на връзката между културата, градската среда и качеството на живот.

Интегрираният план поставя акцент върху териториално насочени интервенции, които съчетават културното наследство с други политики, включително развитие на туризма, подобряване на публичните пространства и насърчаване на местната икономическа активност³³. Този подход създава по-благоприятни условия за включване на културното наследство в реални инвестиционни проекти и програми.

→ Връзка с други секторни политики

Регионалните и местните стратегически документи подчертават необходимостта от координация между политиките за културното наследство³⁴ и други секторни политики, като туризъм, образование и културна инфраструктура³⁵. В областта на туризма културното наследство се разглежда като основен ресурс за развитие на културен, исторически и алтернативен туризъм, който може да допринесе за икономическото оживление на територията.

В образователен аспект културното наследство се интерпретира като средство за изграждане на ценности, за предаване на знания и за укрепване на връзката между местната общност и нейната културна среда. По

³¹ План за интегрирано развитие на община Симитли 2021–2027 г., Община Симитли.

³² Пак там.

³³ Пак там.

³⁴ Областна стратегия за развитие на област Благоевград 2014 – 2020 г., Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

³⁵ План за интегрирано развитие на община Симитли 2021–2027 г., Община Симитли

отношение на културната инфраструктура стратегическите документи акцентират върху необходимостта от инвестиции в културни институции, пространства и събития, които да подкрепят активното участие на населението и устойчивото използване на културните ресурси.

Анализът на регионалните и местните стратегически и планови документи показва, че културното наследство заема важно, макар и често индиректно място в политиките за развитие на област Благоевград и община Симитли. Съществува ясна стратегическа рамка, в която културните ресурси се разглеждат като част от териториалния капитал и като потенциал за устойчиво социално-икономическо развитие.

В същото време анализът откроява необходимостта от по-целенасочена и систематична интеграция на културното наследство в местните политики, както и от по-ясно формулиране на приоритети и мерки, насочени към неговото опазване и социализация. Тези изводи обосновават необходимостта от разработването на настоящата стратегия и създават аналитична основа за формулиране на конкретни цели, приоритети и действия в следващите части на документа.

Анализът на нормативната и стратегическата рамка очертава ясния контекст, в който се разработва Стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. *Националното законодателство, международните конвенции и регионалните и местните стратегически документи* формират взаимосвързана система от принципи, изисквания и политики, които задават рамките на допустимите действия и определят отговорностите на институциите на различни управленски нива.

Националната нормативна уредба утвърждава културното наследство като обществено значима ценност и възлага на общините активна роля в неговото идентифициране, опазване и социализация. *Международните документи и стратегически рамки* допълват тази уредба, като въвеждат съвременни стандарти и ценностни ориентири, свързани с участието на местните общности, устойчивото използване на културните ресурси и интегрирането на културното наследство в по-широките политики за развитие. Регионалните и местните стратегически и планови документи, от своя страна, конкретизират тези принципи в териториален контекст и очертават реалните възможности за тяхното прилагане на местно равнище.

В съвкупност разгледаната рамка показва, че културното наследство на община Симитли следва да бъде управлявано чрез *интегриран и междусекторен подход*, който съчетава закрилата на културните ценности с целите за устойчиво териториално, социално и икономическо развитие. Същевременно анализът откроява необходимостта от по-целенасочено стратегическо планиране, по-добра координация между институциите и активно участие на местните общности в процесите по опазване и социализация на културното наследство.

Настоящата Първа част създава концептуалната и правната основа, върху която се изграждат следващите части на стратегията. Тя легитимира стратегическите избори, които предстоят, и подготвя прехода към аналитичния преглед на състоянието на културното наследство на територията на община Симитли, който е предмет на Втора част на документа.

ПРОЕКТ

ВТОРА ЧАСТ. АНАЛИЗ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ОБЩИНА СИМИТЛИ

Втората част на настоящата стратегия е посветена на аналитичното осмисляне на културното наследство на община Симитли в неговата цялост, многообразие и териториална специфика. Тя изпълнява ключова функция в логиката на стратегическия документ, тъй като осигурява емпиричната и концептуалната основа, върху която се изграждат целите, приоритетите и мерките за опазване и развитие на културното наследство в следващите части.

Анализът изхожда от разбирането, че културното наследство не представлява статичен набор от обекти и практики, а динамична система от материални и нематериални елементи, формирани в резултат на дългосрочно взаимодействие между природна среда, исторически процеси и социални структури. В този смисъл културното наследство на община Симитли се разглежда като териториално обусловен ресурс, чиято стойност и потенциал могат да бъдат адекватно оценени единствено чрез интегриран анализ на географския, историческия, селищния и културния контекст.

Основна цел на Втората част е да идентифицира и систематизира ключовите характеристики на културното наследство на територията на общината, като открие неговото пространствено разпределение, вътрешна структура, степен на съхраненост и жизненост. Анализът обхваща както материалното културно наследство, представено чрез недвижими и движими културни ценности по населени места, така и нематериалното културно наследство – традиции, обичаи и занаяти, които продължават да функционират като живи форми на културна памет и общностна идентичност.

Втората част има и ясно изразен стратегически фокус. Тя не се ограничава до описателно представяне на наличните културни ресурси, а поставя акцент върху оценката на техния потенциал за устойчиво развитие, социализация и интеграция в съвременния живот на общината. Чрез анализ на степента на риск, адаптивността и обществената значимост на отделните елементи се създава основа за диференциран и целенасочен подход при формулирането на бъдещите политики.

По този начин Втората част изпълнява ролята на аналитичен и концептуален мост между нормативно-стратегическата рамка, представена в Първата част, и програмно-оперативните решения, развити в следващите глави на стратегията. Тя гарантира, че предложените цели и мерки са обосновани от реалните културни процеси и специфичните характеристики на територията на община Симитли.

2.1. *Община Симитли в културно-исторически контекст*

Разбирането на културното наследство на една територия изисква анализ на съвкупността *от географски, исторически и социални фактори*, които са формирали нейния облик и идентичност във времето. В този смисъл културното наследство на община Симитли не може да бъде разглеждано изолирано от природната среда, комуникационните връзки и историческите процеси, които са определяли развитието на региона през различните епохи. Пространственото разположение на общината и дългосрочната селищна приемственост създават предпоставки за натрупване на многопластово културно наследство, чието опазване и устойчиво развитие изискват задълбочено познаване на локалния контекст.

Географското разположение на община Симитли, в долината на река Струма и в непосредствена близост до планинските масиви на Пирин и Малашевска планина, формира специфичен културен ландшафт, в който природните и антропогенните елементи са тясно преплетени. Планинско-долинният характер на територията, съчетан с наличието на важни транспортни и комуникационни коридори, е оказвал влияние върху селищната структура, стопанските практики и културните прояви на местното население. Този културен ландшафт следва да бъде разглеждан не като фон на културното наследство, а като негова неразделна част, която определя разпределението, характера и уязвимостта на културните ценности.

Историческото развитие на територията на община Симитли се характеризира с продължителна селищна приемственост и с наслагване на културни и исторически пластове. През вековете районът е бил повлиян от различни цивилизационни и културни процеси, което е довело до формирането на разнообразно по характер и хронология културно наследство – от археологически обекти и исторически селища до традиционна архитектура, религиозни практики и живи културни традиции. Тази многопластовост е съществена характеристика на културно-историческия облик на общината и изисква диференциран и контекстуален подход към опазването и социализацията на културните ресурси.

Особено значение в културно-историческия контекст на община Симитли имат местните общности като носители и предаватели на нематериалното културно наследство. Традиции, обичаи, празници, занаятчийски практики и устна памет продължават да функционират като активни елементи от културния живот и са тясно свързани с природната среда и историческите условия на територията. В този смисъл културното наследство на общината не следва да бъде разглеждано единствено като съвкупност от обекти и паметници, а като жива система от материални и нематериални елементи, поддържани чрез участието на местното население.

Културно-историческият контекст на община Симитли оказва пряко влияние върху състоянието и уязвимостта на културното наследство. Разпокъсаната селищна мрежа, планинският характер на част от територията и демографските процеси в някои населени места създават допълнителни предизвикателства пред опазването и устойчивото използване на културните ресурси. В същото време тези характеристики разкриват значителен потенциал за развитие на форми на културен и алтернативен туризъм, основани на автентичността, локалната идентичност и връзката между култура и природа.

В *стратегически* план анализът на културно-историческия контекст показва необходимостта от интегриран и териториално диференциран подход към управлението на културното наследство на община Симитли. Опазването и развитието на културните ценности следва да бъдат съобразени с пространствените характеристики на територията, с историческата многопластовост и с активната роля на местните общности. Поставянето на културното наследство в неговия културно-исторически и пространствен контекст създава концептуалната основа за последващия анализ по видове наследство и по населени места и подготвя формулирането на адекватни стратегически приоритети и мерки в следващите подглави на Втора част.

2.2. Географско и историческо развитие

Географските особености и историческите процеси, протичали на територията на днешната община Симитли, формират основата на местната културна идентичност. Пространственото разположение, природната среда и комуникационните връзки оказват пряко влияние върху моделите на заселване, стопанската дейност и културните взаимодействия в региона. В този смисъл географският фактор и историческото развитие следва да се разглеждат като взаимосвързани елементи, които определят дългосрочната приемственост на културно-историческите процеси.

Географското положение на Община Симитли е ключов фактор за нейното историческо развитие и за формирането на културно-историческата ѝ специфика. Територията на общината е разположена в югозападната част на Република България, в долината на река Струма – един от основните естествени комуникационни коридори на Балканския полуостров още от древността³⁶. Този коридор осигурява връзка между вътрешността на Балканите и Егейското крайбрежие и създава предпоставки за трайното заселване, културния обмен и икономически контакти в региона. В стратегически план ролята на долината на река Струма като дългосрочен комуникационен коридор обяснява концентрацията на културно-

³⁶ Национален статистически институт – Географски и административни характеристики на област Благоевград <https://www.nsi.bg>

историческите обекти и селища по нейното протежение. Тази пространствена закономерност има пряко значение за идентифицирането на зони с повишена културна плътност и за планирането на мерки за опазване, социализация и интерпретация на културното наследство в териториален контекст.

Природно-географската среда на общината се характеризира със съчетание на речна долина, планински масиви и преходни зони, които осигуряват благоприятни условия за човешко обитаване още от праисторически времена. Разнообразният релеф, наличието на водни ресурси и относително мекият климат в долинната част на Струма са сред основните фактори за ранното усвояване на територията и за развитието на земеделие, животновъдство и търговски връзки³⁷.

Археологическите данни свидетелстват за присъствие на човешки общности в района още през праисторическата епоха. Долината на Струма е част от по-широкия културен ареал на Югозападна България, в който са засвидетелствани селища и некрополи от неолита, халколита и бронзовата епоха³⁸. Тези ранни форми на заселване поставят основите на дългосрочна селищна приемственост, която се запазва и развива през следващите исторически периоди. Наличието на ранни праисторически селища и некрополи в региона е индикатор за дълбока времева приемственост, която придава особена стойност на културния пейзаж на общината. В стратегически аспект това предполага необходимост от повишено внимание към археологическия потенциал на територията, включително при устройствено планиране, инвестиционни намерения и развитие на инфраструктурата.

През Античността територията на днешната община Симитли попада в зоната на тракийските племена, а по-късно е включена в пределите на Римската империя. Римското присъствие е тясно свързано с изграждането и поддържането на пътната мрежа по долината на Струма, която има стратегическо и икономическо значение за провинциалната организация на региона³⁹. Тази инфраструктурна рамка оказва дълготрайно влияние върху пространственото развитие и върху разположението на селищата.

През Средновековието регионът е част от динамичната гранична зона между българската държава и Византия, а по-късно – в рамките на Османската империя. Историческите извори и археологическите находки свидетелстват за устойчиво селищно присъствие, за развитие на християнски култови средища и за запазване на локални традиции, които продължават да функционират и в по-късни периоди⁴⁰. Планинският

³⁷ География на България – колектив, БАН, София

https://bg.wikipedia.org/wiki/География_на_България (използвано само за общогеографска ориентация)

³⁸ Николов, В. Праистория на Югозападна България. София: БАН <https://www.bas.bg>

³⁹ Иванов, Р. Римските пътища в България. София, 2003. <https://archaeology.bg>

⁴⁰ Божилов, И., Гюзелев, В. История на средновековна България. София, 1999. <https://www.uni-sofia.bg>

характер на част от територията допринася за относителната съхраненост на местни културни модели и обичаи. Планинският и периферен характер на част от територията на общината играе двойствена роля – от една страна, той е фактор за съхраняване на локални културни традиции и нематериално наследство, а от друга – създава предизвикателства, свързани с достъпа, поддръжката и социализацията на културните ценности. Тази специфика следва да бъде отчетена при формулирането на диференцирани стратегически мерки за отделните населени места.

През епохата на Българското възрождане (XVIII – XIX в.) районът на Симитли се характеризира с развитие на селското стопанство, занаятчийство и локални търговски връзки, като селищата запазват традиционната си структура и културна идентичност. След Освобождението (1978 г.) регионът постепенно се интегрира в административната и икономическата система на модерната българска държава, като транспортната ос и урбанистичното развитие по долината на Струма продължават да играят водеща роля⁴¹.

Историческото развитие на Община Симитли през XX век е свързано с процеси на модернизация, демографски промени и трансформация на селищната мрежа. Въпреки тези промени, значителна част от културно-историческото наследство – както материално, така и нематериално – се съхранява в рамките на населените места и продължава да бъде носител на местна идентичност и историческа памет.

В обобщение, географското положение и историческото развитие на Община Симитли формират специфичен културно-исторически контекст, в който природната среда, комуникационните връзки и дългосрочната селищна приемственост играят определяща роля. Този контекст обуславя разнообразието на културни прояви и наследствени форми, съхранени в населените места на общината и подчертава необходимостта от диференциран и контекстуално обоснован подход при тяхното опазване и развитие. Географското и историческото развитие на община Симитли не само обясняват произхода и разнообразието на културното наследство, но и очертават рамката, в която следва да се планират политиките за неговото опазване и развитие. Отчетените пространствени и исторически закономерности обосновават необходимостта от териториално диференциран, интегриран и дългосрочно ориентиран стратегически подход, който да отчита както потенциалите, така и уязвимостите на културните ресурси на общината.

⁴¹ Регионални исторически изследвания за долината на Струма, РИМ – Благоевград
<https://museumbлагоеvgrad.com>

2.3. *Културна специфика и селищна структура*

Културната специфика и селищната структура на община Симитли са резултат от дългосрочно взаимодействие между природната среда, историческото развитие и социално-икономическите условия в региона. Пространствената организация на населените места, типът застрояване и разпределението на обществените и сакралните пространства са пряко свързани с традиционните форми на стопанска дейност и с културните практики на местните общности. В този смисъл селищната среда следва да се разглежда като материален израз на културната идентичност, формирана във времето.

Настоящата подточка има за цел да анализира тези взаимовръзки, като очертава характерните особености на селищната мрежа и културната специфика на общината. Анализът създава концептуална основа за последващо систематично разглеждане на културното наследство по населени места и за формулиране на адекватни мерки за неговото опазване, социализация и устойчиво развитие.

Селищната структура на община Симитли се характеризира с мрежа от населени места с различен мащаб, функция и степен на съхраненост, разположени предимно в долината на река Струма и в прилежащите планински територии. Тази структура отразява както природно-географските дадености, така и исторически формиралите се модели на заселване, свързани със земеделие, животновъдство, търговски пътища и локални занаятчийски практики⁴². В стратегически план селищната мрежа на община Симитли може да бъде разграничена в няколко основни типа – градски център с административни и обслужващи функции, долинни села с компактна структура и планински и полупланински селища с разпръснато застрояване. В анализа е необходимо да се има предвид и демографското състояние на отделните населени места, тъй като съществува сериозен дисбаланс – от една страна има селища, като гр. Симитли и селата Крупник, Долно Осеново, Брежани, Полето, Полена, Железница, Черница и Градево с по няколко стотици и хиляди жители и същевременно селища, като Докатичево, Сухострел, Сушица, Сенокос, Ракитна, Тросково, Брестово и Горно Осеново в които жителите са единици или в най добрия случай няколко десетки.

Това типологично разнообразие и демографска характеристика има пряко значение за формулирането на диференцирани подходи към опазването на културното наследство и към планирането на интервенции, съобразени със спецификата на всяка група населени места.

Град Симитли изпълнява ролята на административен, комуникационен и икономически център на общината, докато селата в

⁴² Национален статистически институт – Населени места и административно-териториално устройство
<https://www.nsi.bg>

значителна степен запазват традиционния си селищен облик. Характерни са компактни селищни ядра с ясно оформени обществени пространства, около които се развиват жилищните зони. В планинските и полупланинските селища се наблюдава по-разпръснат модел на застрояване, който е пряко обусловен от релефа и от традиционните форми на стопанска дейност⁴³.

Архитектурната среда в населените места на община Симитли отразява локални строителни традиции, използване на местни материали и адаптация към природните условия. Жилищната архитектура, макар и в значителна степен променена през XX век, съхранява елементи от традиционното строителство, особено в по-старите части на селата. Сакралните обекти – църкви, параклиси и оброчни места – заемат централно място в културния пейзаж и често функционират като ядра на общностния живот⁴⁴. Архитектурната среда в населените места на общината представлява важен носител на културна идентичност, но същевременно е една от най-уязвимите компоненти на културното наследство. Процесите на модернизация, нерегламентирано строителство и промени във функциите на сградите оказват влияние върху съхранеността на традиционния селищен облик. Това налага стратегически подход, насочен към съчетаване на опазването на характерните архитектурни елементи с нуждите на съвременния живот.

Културната специфика на общината се проявява ясно и в сферата на нематериалното културно наследство. Местните празници, обичаи, традиционни събори и ритуали са тясно свързани със земеделския календар, религиозните практики и историческата памет на общностите. Читалищата в населените места играят съществена роля за съхраняването и предаването на тези традиции, като осигуряват пространство за културни дейности, фолклорни прояви и образователни инициативи⁴⁵. В стратегически контекст нематериалното културно наследство и читалищната мрежа могат да бъдат разглеждани като ключов ресурс за поддържане на жизнеността на селищната структура, особено в по-малките населени места. Активното участие на местните общности в културни практики допринася за запазване на социалната тъкан и създава предпоставки за устойчиво използване на културното наследство като фактор за местно развитие.

Селищната структура и културната специфика на община Симитли са подложени на динамични процеси на промяна, свързани с посочените демографски тенденции, икономическо развитие и модернизация. Въпреки това, в редица населени места се запазва силна връзка между

⁴³ Марков, К. Селищна география на България. София: БАН <https://www.bas.bg>

⁴⁴ Регионален исторически музей – Благоевград – Архитектурно и културно наследство в долината на Струма <https://museumbлагоеvgrad.com>

⁴⁵ Закон за народните читалища, обн. ДВ, бр. 89 от 1996 г., посл. изм. <https://lex.bg/laws/ldoc/2133873920>

пространството, традициите и общностната памет, което създава потенциал за устойчиво развитие, базирано на културното наследство и местната идентичност.

В обобщение, културната специфика и селищната структура на община Симитли формират интегрирана система, в която пространствената организация, архитектурната среда и нематериалните културни практики са тясно взаимосвързани. Тези особености обуславят необходимостта от диференциран и териториално чувствителен подход при опазването на културното наследство, който отчита както общите характеристики на общината, така и локалните особености на отделните населени места. Анализът в настоящата подточка подготвя основата за последващото детайлно разглеждане на културното наследство по населени места и за формулирането на конкретни стратегически мерки за неговото устойчиво управление и развитие. Отчетените особености на селищната структура и културната специфика обосновават необходимостта от интегрирани политики, които да съчетават пространственото планиране, опазването на културното наследство и подкрепата за местните общности като активни участници в процесите на управление и развитие.

2.4. Материално недвижимо културно наследство по населени места (археология, архитектура, исторически и художествени паметници)

Материалното недвижимо културно наследство в Република България, съгласно действащият Закон за културното наследство⁴⁶ включва всички трайно закрепените към земята културни ценности, заедно с прилежащата им среда.⁴⁷ За целите на тяхното изучаване, документиране и опазване, те биват класифицирани няколко общовалидни критерия - по принадлежността им към определен исторически период, научната и културната област към която се отнасят, териториалния обхват, пространствена структура и степента им на застрашеност.

Според историческия период могат да бъдат - праисторически, антични, средновековни, възрожденски или от ново и най-ново време, а според научната и културна област – археологически, исторически, архитектурно-строителни, художествени, урбанистични, културен ландшафт, парково и градински изкуство, етнографски и културни маршрути.

Материалното културно наследство на община Симитли представлява пространствено разпределена и исторически натрупана система от археологически обекти, архитектурни паметници, култови сгради и обекти с паметна функция, които отразяват дългосрочното развитие на селищната

⁴⁶ Закон за културното наследство (Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г, посл. изм. ДВ. бр.70 от 20 Август 2024г.)

⁴⁷ Пак там чл. 9

мрежа и културния живот на територията. Неговото разнообразие и хронологичен обхват – от праисторическите и античните епохи до Възраждането и новото време – свидетелстват за устойчиво човешко присъствие и за ключовата роля на региона в културно-историческите процеси в долината на река Струма.

Разглеждането на материалното културно наследство по населени места позволява по-прецизна оценка на неговите характеристики, състояние и потенциал за опазване и развитие. Този подход отчита териториалните специфики, различната степен на концентрация на културни ценности и разнообразието на исторически пластове във всяко селище. По този начин културното наследство не се разглежда абстрактно, а в пряка връзка със селищната структура, местната общност и съвременната социална среда. Направен е систематизиран преглед на материалното културно наследство във всяко населено място на община Симитли включващо - археологически обекти, архитектурно-строителни и сакрални паметници, исторически обекти и паметни места с мемориална функция свързани със забележителни исторически събития и личности.

Представянето има описателно-аналитичен характер и служи като база за последващо надграждане чрез по-подробни описания, визуална документация и експертни оценки на състоянието на обектите.

В стратегически план тази част изпълнява ролята на описателна и аналитична основа, върху която могат да бъдат формулирани приоритети за опазване на културното наследство, което е системен процес включващ - издирване, изучаване, идентификация, документиране, регистрация, консервация, реставрация, адаптация и социализация.

Специално внимание е отделено на богатото недвижимо археологическо културно наследство на община Симитли включващо почти 100 регистрирани археологически обекта, тъй като неговото изучаване, опазване и представяне от една страна подлежи на допълнителни регулации, от друга представлява един огромен, но не използван потенциал за местната общност.

Според *Закона за културното наследство*⁴⁸ за археологически обекти се считат всички движими и недвижими материални следи от човешка дейност от минали епохи, намиращи се в, или открити в земните пластове, на тяхната повърхност, на сушата и под вода. Те се изучават и документирант, чрез теренни археологически проучвания, които според *Закона за културното наследство* и неговите подзаконови нормативни актове⁴⁹ се извършват на разрешителен режим от Министъра на културата от квалифицирани археолози вписани в специален *Регистър*. С цел гарниране защитата на археологическите недвижими ценности веднага след тяхното

⁴⁸ Закон за културното наследство (Обн. ДВ. бр.19 / 2009г, посл. изм. ДВ. бр.70 / 2024г.)

⁴⁹ Наредба № н-00-0001 за извършване на теренни археологически проучвания (Обн. ДВ. бр.18 / 2011г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.7 / 2024г.)

идентифициране и регистрация в автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България“ (АИС АКБ)⁵⁰ съгласно чл. 146 (3), от Закона за културното наследство те получават статут на културни ценности с категория „национално значение“ до декларирането им, като такива тъй като това е сравнително дълъг административен процес.

Териториалноустройствената защита на археологическите обекти включва задължителни съгласувания с Министерство на културата за всички дейности включително и при инвестиционни намерения, а наредба⁵¹ на МРРБ са посочени и четири режимни изисквания за допустимите дейности в рамките на техните територии. В Закона за културното наследство за посочени и начините на финансиране на теренните археологически проучвания⁵². Чрез ясно структуриране на информацията по населени места се създават предпоставки за интегриране на културното наследство в местните политики за развитие, туризъм, образование и културна инфраструктура, както и за подготовка на бъдещи проектни инициативи. За целите на анализа в настоящият стратегически документ материалното недвижимо културно наследство в община Симитли е обособено на базата на Закона за културното наследство в три основни типологически групи формирани съгласно научната и културна област към която спадат:

Първата група са археологическите недвижими културни ценности, във втората попадат архитектурно-строителните, като се разглеждат и културни обекти (храмове, църкви, параклиси и други сакрални културни обекти – по наименование), с качества на културни ценности, без статут на такива. Трета група обхваща културните обекти с историческа и паметна функция (паметници, мемориали, паметни знаци – по наименование), които попадат в обхвата, както на Закона за културното наследство, така и на Закона за военните паметници.

2.4.1. Град Симитли – 6397 жители

Град Симитли е административен център на община Симитли и заема ключово място в нейната пространствена, социална и културна структура. Разположен от двете страни на река Струма, градът се намира в зона с дългосрочно стратегическо значение, оформена от един от основните комуникационни коридори в Югозападна България. Това географско положение оказва трайно влияние върху историческото развитие на

⁵⁰ Наредба № н-2 от 6 април 2011 г. за създаване, поддържане и предоставяне на информацията от автоматизирана информационна система „Археологическа карта на България“ (Обн. ДВ. бр.32 / 2011г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.7 / 2024г.)

⁵¹ Наредба № 7 от 2004 на МРРБ За правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони (Обн. ДВ. бр.3 / 2004г., изм. и доп. ДВ. бр.84 / 2022г.)

⁵² Закон за културното наследство (Обн. ДВ. бр.19 / 2009г., посл. изм. ДВ. бр.70 / 2024г.) – чл. 148

селището и върху неговата функция като средище на административни, икономически и културни процеси.

Историческото развитие на Симитли следва общите закономерности на селищния живот в долината на Струма, характеризиращ се с устойчиво човешко присъствие и приемственост между различните исторически периоди. В по-ново време градът се утвърждава като център, който концентрира институции, обществени функции и културни инициативи, обслужващи както градското население, така и населените места в общината.

Като административен и организационен център Симитли играе водеща роля в координацията на културния живот, в реализирането на общински културни политики и в процесите, свързани с опазването и развитието на културното наследство на територията на общината.

→ *Археологически обекти – 12 бр.*

- ☞ **Селище** - площ от 3,0 дка, южно от м. Лободен. Откриват се фрагментирана битова керамика със средна наситеност. Датировка – късна желязна епоха. АКБ № 10005378
- ☞ **Селище** – площ от 2,0 дка, в м. Връчвите. По терена има видими каменни разсипи и руини от зидове на суха зидария. Голяма концентрация на големи фрагменти от керемиди, тухли и дебелостенни керамични съдове. Датировка – Античност. АКБ № 10006180
- ☞ **Селище** – площ 5,0 дка, м. Селището. По терена се откриват се фрагментиране битова и строителна керамика от късната римска и късната антична епоха. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10005372
- ☞ **Селище** – площ 25,0 дка, до съвременна махала на 1,90 км север-северозапад. Открива се голямо количество строителна керамика – керемиди, както и сравнително голямо количество фрагментирана битова керамика в многоцентрична концентрация. Датировка - Античност (II – VI в.). АКБ № 10005380
- ☞ **Единична постройка** – площ 0,1 дка, кв. Горно Ораново. в иманярски изкоп е разкрита част от зид от плочести камъни на суха зидария в редове. Структурата е част от сграда. Открива се значително количество битова керамика от античната епоха. Датировка - Античност (II – VI в.). АКБ № 10006181.

- ☞ **Обект с неопределена функция** – площ 1,0 дка, югозападно от м. Селището. По терена се откриват фрагменти от строителна и битова керамика – от римската и късноантичната епохи. По различни предания тук е имало църква. Датировка – Античност (II – VI в.). АКБ № 10006182.

- ☞ **Селище** – площ 114,0 дка, в м. Долно Ливадище. По терена се откриват малко керамични фрагменти. Датировка - Античност (II – VI в.) и Възраждане. АКБ № 10005379.

- ☞ **Селище** – площ 2,1 дка в м. Марково присое. По терена има Каменни струпвания и фрагментирана битова керамика в малка концентрация на находките. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10006678.

- ☞ **Крепост** – площ 2,2 дка, в м. Градо. Запазени части от крепостните стени изградени от ломени камъни на бял хоросан. Източната стена на места е а заразена до 2,0 м височина. Откриват се много малко материали. Датировка - Втора българска държава (XII – XIV в.). АКБ № 1910174.

- ☞ **Селище** – площ 20,4 дка, в м. Равнако. Открива се значително количество фрагментирана битова и строителна керамика от различни епохи, включително и от праисторията (халколит). Регистрирани са две каменни струпвания. Многослоен обект. Датировка - късна желязна епоха, античност (II – VI в) и Възраждане. АКБ № 10006689.

- ☞ **Селище** – площ 9,4 дка, между м. Бухов дол и м. Гръчки рид. По терена се откриват малко керамични фрагменти. Датировка - Античност (II – VI в) и Възраждане. АКБ № 10005382.

- ➔ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 4 бр.**

- ☞ **Църква „Рождество на Пресвета Богородица“** в град Симитли е построена през 1923 година като храм-паметник в чест на загиналите войници от 7-ма Рилска Дивизия по време на Балканската война. Представлява трикорабна псевдобазилика с притвор и камбанария. Иконите в църквата са рисувани през 1929 година. Декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., като единична недвижима художествена културна ценност от III група (Местно значение). Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

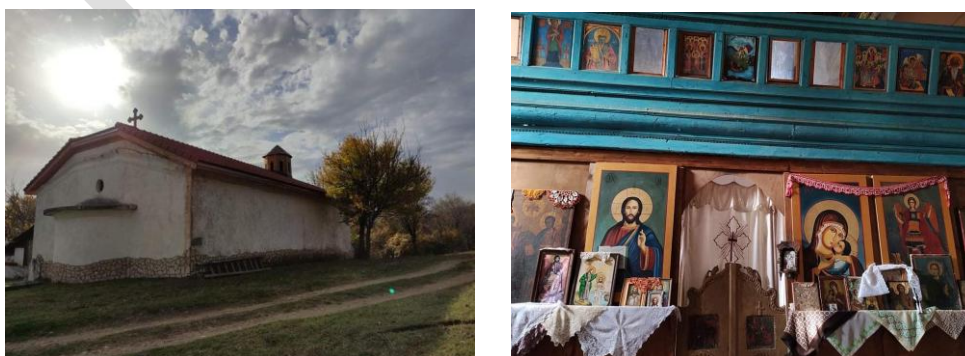
Изображение 1.

☞ **Църква „Св. Архангел Михаил“** в град Симитли е построена през втората половина на 19 век. Представлява трикорабна псевдобазилика, балкон, притвор и външна галерия. В интериора трите кораба са разделени от 3 двойки дървени и измазани колони. Таваните са облицовани с оцветени дъски, а в оформени с летви квадрати има изписани звезди. В кръгъл медальон на централния таван е изписан Христос Вседържител. Украсата е в централния кораб. Горният пояс е от общити дъски в зелено и жълто, на които са изписани букети. Във втория пояс върху мазилка е изписана лозница, като между гроздовете има райски птици и херувими. В третия пояс над колонадите има изображения на четиримата евангелисти в кръгли медальони. Между медальоните и по арките има изрисувани сини и червени аканти и розови цветове. Обявена е за паметник на културата. Списък от 1976 г. Декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., като единична недвижима художествена културна ценност от II група (Местно значение). Регистрирана е и като археологически обект под АКБ № 10005373 в площ 0,4 дка и е дотирана в периода на Възраждането.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 2.

- ☞ **Параклис „Св. Мина“** – м. Косячка махала, квартал Ораново – е издигнат по инициатива на мирянин от община Симитли. На мястото преди векове е имало оброчище. Изграждането на параклиса приключва през 2008 година.
- ☞ **Параклис „Св. Стилян“** – град Симитли. Параклиса е завършен през 2015 г.

→ **Културни обекти с историческа и паметна функция – 5 бр.**

- ☞ **Паметник „Лъвчето“** е паметник в двора на църквата „Рождество Богородично“ в град Симитли. Паметникът е изграден като почит към загиналите за освобождението на Симитли на 11 октомври 1912 година (част от останалия поробен Пирински регион след 1878 г.) и Освобождението на България. На мястото се провеждат общоградски чествания на Деня на града, датата на която е провъзгласена свободата на Симитли. Паметника е включен в регистъра на военните паметници в област Благоевград и е в обсега на *Закона за военните паметници*.

Изображение 3.

- ☞ **Паметник „100 години свобода“** е разположен на централния площад в Симитли. Той е изграден в чест на загиналите знайни и незнайни войни, дали живота си за освобождението на Симитли. На 11-ти октомври 1912 година е извоювано освобождението и на Симитли, част от останалия поробен Пирински регион след 1878 година. Не фигурира в регистъра на военните паметници в област Благоевград.

Изображение 4.

☞ **Паметник „Илинден“** се намира в централната част на Симитли. Той е издигнат в памет на хилядите загинали в Илинденско-Преображенското въстание от 1903 година в Македония и Одринско и е върхна точка в национално-освободителната борба на македонските и тракийски българи. Не фигурира в регистъра на военните паметници в област Благоевград.

Изображение 5.

☞ **Паметник на Христо Ботев** е разположен на централния площад в Симитли.

Изображение 6.

- ☞ **Паметник на Васил Левски** е разположен в мемориалния парк в центъра на град Симитли.

Изображение 7.

2.4.2. Село Брежани – 790 жители

Село Брежани е разположено на територията на община Симитли и представлява селище с ясно изразена връзка с природната среда и традиционните форми на поминък в региона. Неговото местоположение в подножието на планински територии и в относителна близост до долината на река Струма определя особеностите на селищното му развитие и културния му облик.

Историческото развитие на Брежани е част от по-широките процеси, характерни за населените места в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие и взаимодействието с природната среда формират дългосрочна културна приемственост. Селището се развива като общност с локален характер, в която традициите и социалните връзки заемат важно място в поддържането на културната идентичност.

В рамките на община Симитли Брежани се вписва като носител на местна историческа памет и културни практики, които допринасят за многообразието на културното наследство на общината.

→ Археологически обекти – 12 бр.

- ☞ **Селище** - площ 75,0 дка в м. Равен. Раннонеолитно селище. Проучвано археологически – сондажно. Проучванията ясно показват съществуване на две раннонеолитни селища в Равен. През 2010 г. в м. Равен са извършени геомагнитни измервания . Магнитните аномалии

показват съществуване на няколко пръстена заобикалящи петна със силни магнитни аномалии (рушевини на опожарени къщи). Пръстените вероятно представляват ровове и валове, обграждащи селището. Датировка - ранен неолит, дка АКБ №10005682.

Обекта е обявен за недвижима археологическа културна ценност с категория „национално значение“ – Протокол на СЕСОНКЦ от 2025 г.

☞ **Селище** – площ 56,0 дка, в м. Качов чукар. На терена личат основи от няколко стена изградени от ломени камъни без спойка. Около тези стени се регистрира значително количество битова и строителна антична керамика. Датировка – Античност. АКБ № 10005532.

☞ **Селище** – площ 20,0 дка, в м. Цигански рид/ Марков рид. По терена личат се основи от оградни или крепостни зидове. Открива се значително количество фрагментирана антична строителна и битова керамика. Датировка – Античност и Средновековие. АКБ № 1910035. Обекта е проучен от Б. Цветков и Цв. Ангелова през 1972 г.

☞ **Плосък некропол** – площ 0,9 дка, в м. Качева махала. През 1970 г. се откриват няколко гроба със скелети, положени в цистови гробове, градени от шистови плочи, поне шест на брой – четири за стените, по един за покрив и един за под. Датировка - късна античност (IV – VI в.). АКБ № 1910034. Некрополът е частично проучен от Б. Цветков и Цв. Ангелова през 1972 г. Напълно унищожен. Целият терен е изгребан изцяло по време на изкопни дейности в рудника на мина „Пирин“.

☞ **Оброк, селище** – 11,0 дка, в м. Св. Лука/ Райчов валог. Параклис „Св. Лука“ Открити са множество фрагменти от строителна антична керамика и три фрагмента от питоси. До параклиса има оброчен камък. Той е плосък каменен блок. Върху лицевата му страна е издълбан кръст. Датировка: Селище - Античност (II – VI в), оброк – късно средновековие. АКБ № 10005698.

☞ **Обект с неопределима функция** – площ 11,0 дка, в м. Кулата/ Калята/ Калето. По повърхността на терена се откриват отделни фрагменти битова и строителна керамика. Датировка - късно средновековие. АКБ №10005696.

☞ **Път, селище** – площ 18,0 дка, в м. Ановете. Личат следи от няколко правоъгълни постройки, които сега представляват каменни разсипи,

обрасли с дървесна растителност. Те са съществували в периода 1913-1917 г. В непосредствена близост има останки от стар път с каменна настилка и ширина от 1,20 м. - т.нар. „винен път“, водещ до гр. Мелник. Датировка - Възраждане. АКБ № 0005697. Археологическа недвижима ценност с категория „местно значение“ (ДВ бр.63 от 1973 г.)

☞ **Оброк** - площ 5,0 дка, в м. Присадна. Параклис, мястото е известно на местните хора като „църквище“, място на което е имало стара църква. Датировка – неопределима. АКБ №10005699

☞ **Оброк, селище** – площ 2,4 дка. в м. Св. Тодор. Параклис „Св. Тодор“, открит през 2013 г, при строителството на повърхността са извадени фрагменти от антични керемиди и от питоси. Северно от параклиса е заснет профил с камъни и строителна керамика в него. Датировка - Селище - Античност (II – VI в), оброк – Възраждане. АКБ № 10005701.

☞ **Некропол** – площ 1,0 дка, в м. Празноглава махала. До пътя на махалата, са открити десет гроба. Регистрирани по поставените каменни кръстове. Датировка – Възраждане. АКБ № 10005702

☞ **Некропол** – площ 8,3 дка, в м. Св. Петка. Каменни кръстове. Регистрирани са кръстове от Възраждането и XIX в. АКБ № 10006686

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 8 бр.**

☞ **Църква „Св. Димитър Солунски“** в село Брежани е построена през 1847 година. Иконите в храма са дарения от хората. Стенописи няма, защото църквата е била опожарявана 2 пъти - от гърците и турците. Списък от 1976 г., декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., като единична недвижима художествена културна ценност от III група (Местно значение). Регистрирана е и като археологически обект от периода на късната античност и средновековната епоха под АКБ № 10005693. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 8.

- ☞ Параклис „Св. Лука“, намиращ се в Горната махала на село Брежани е съграден изцяло с доброволен труд на благочестиви миряни.
- ☞ Параклис „Св. Богородица“ – село Брежани
- ☞ Параклис „Св. Петка“ – село Брежани
- ☞ Параклис „Св. Илия“ – село Брежани
- ☞ Параклис „Св. Никола“ – село Брежани

Изображение 9.

- ☞ Параклис „Възнесение Господне“ – село Брежани
- ☞ Параклис „Св. Георги“ – село Брежани

2.4.3. Село Брестово – 25 жители

Село Брестово е разположено на територията на община Симитли и представлява малко планинско селище с ясно изразен традиционен характер. Неговото местоположение в по-високите части на общината и относителната му отдалеченост от основните комуникационни направления обуславят развитието му като компактна общност със запазени локални форми на живот и културна памет.

Историческото развитие на Брестово е типично за планинските селища в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие се основава на традиционни поминъци и силна връзка с природната среда. Селото съхранява черти на традиционната селищна култура, в която общностните отношения и местните обичаи играят водеща роля.

В рамките на община Симитли Брестово заема място като носител на локална историческа и културна идентичност, допринасяща за

многообразието на културното наследство в планинските части на общината.

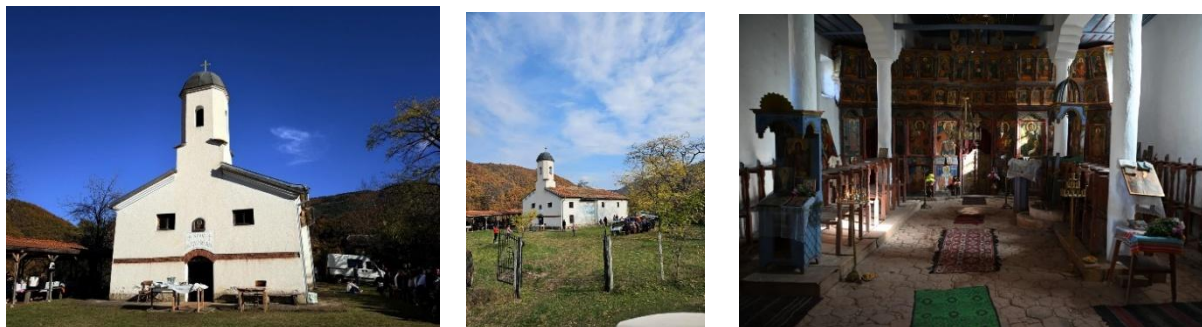
→ **Археологически обекти – 3 бр.**

- ☞ **Скално светилище** – площ 3,0 дка, в м. Коматинските скали. Върху скалите има вдлъбнатини с кръгла и овална форма. Откриват есе отделни фрагменти от битова керамика от късната желязна епоха. Датировка - късна желязна епоха. АКБ № 10005420.
- ☞ **Единична надгробна могила** – площ 3,0 дка, в м. Косово. Размери-диаметър – ок. 25 м, и височината - ок. 3-4 м. Датировка – неопределена. АКБ № 10005421.
- ☞ **Параклис, манастир** – площ 10,0 дка, м. Тросковски манастир. Сгради – манастир и параклис. Изградени от ломени камъни на хоросан. Стенописи. Около сградите се откриват фрагменти от битова и строителна керамика от XII – XIV в., което предполага, по ранна дата за създаването на манастира. Датировка - манастира - Втора българска държава (XII – XIV в.), параклиса - късно средновековие (XV-XVI в.). АКБ № 1910180.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 2 бр.**

- ☞ **Манастир „Св. Архангел Михаил“** в село Брестово е построен през 1149 година по уникален начин - древните майстори споявали камъните с хоросан, напоен с мляко. Предполага се, че слагали още захар и яйца. Манастирът се намира в долината на Стара река в махала Поповска, на около 20 километра от Симитли, под пътя за село Сухострел. Днес от него е останала само църквата. Обявена е за паметник на културата. Манастирска църква „Св. Арх. Михаил“ /Тросковски манастир/, Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, единична, III група – местно значение. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 10.

☞ Параклис „Св. Иван Рилски Чудотворец“ в м. Коматинските скали

Изображение 11.

2.4.4. Село Горно Осеново – 1 жител

Село Горно Осеново е разположено в планинската част на община Симитли и е част от традиционната селищна мрежа на региона, формирана в тясна връзка с природната среда. Географското му положение в по-високите части на общината определя неговия селищен характер и историческото му развитие като общност, адаптирана към планинските условия.

Историческото развитие на селото следва типичния модел за планинските селища в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие се основава на традиционни форми на поминък и силни вътрешнообщностни връзки. В културно отношение Горно Осеново съхранява елементи от традиционния начин на живот, които оформят неговата локална идентичност.

В рамките на община Симитли селото има значение като носител на културна памет и традиции, характерни за планинската зона на общината, и допринася за териториалното и културно разнообразие на региона.

→ *Археологически обекти – 1 бр.*

- ☞ **Крепост** – площ 4,0 дка, в м. Калето/Калята. Запазени са крепостни и вътрешни зидове, изградени от дялани и ломени камъни, двулицеви са със спойка от бял хоросан. Запазеност на места на височина до 1,80 м. Откриват се фрагменти от битова и строителна керамика, а също и следи от металообработване. Датировка – късна античност (V – VI в.). АКБ № 10005585.

→ *Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти*

- ☞ **Църква „Св. Троица“** – село Горно Осеново
Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

2.4.5. Село Градево – 101 жители

Село Градево е разположено в планинската част на община Симитли и се отличава с ясно изразен традиционен селищен характер. Неговото местоположение в по-високите зони на общината и връзката му с природната среда обуславят развитието му като компактна общност с устойчиви културни практики и силно чувство за местна принадлежност.

Историческото развитие на Градево е типично за планинските селища в Югозападна България, където човешкото присъствие се поддържа чрез традиционни поминъци и адаптация към природните условия. Селото съхранява елементи от традиционната селищна култура, които се проявяват в начина на живот, общностните отношения и локалната културна памет.

В рамките на община Симитли Градево заема място като носител на културни традиции и историческа приемственост, характерни за планинската зона на общината, и допринася за многообразието на нейното културно наследство.

→ *Археологически обекти – 6 бр.*

- ☞ **Селище** – площ 7,5 дка, в м. Драмче. По терена се открива фрагментирана строителна и битова керамика от античното епоха. Каменни струпвания от разрушени сгради. Датировка - Античност (II – VI в.). АКБ №10005584

☞ **Селище и некропол** – площ 3,5 дка, в м. Дръмче. В рамките на некропола са регистрирани са надгробни кръстове от XIX в. Очертават се и основите на малка църква с размери 15,0 x 6,0 м. деструкциите са изградени от ломени камъни на бял хоросан. По терена се открива фрагментирана битова и строителна керамика от античната епоха. Датировка - селище – Античност, некропол – Възраждане. АКБ № 10006683

☞ **Единична надгробна могила** – площ 2,0 дка, в м. Десподец. Могилата е с размери: височина 2.40 м и диаметър 25,0/30,0 м. Датировка – неопределена. АКБ № 10005943.

☞ **Единична постройка** – площ 1,9 дка, в м. Митков рид. Сред руините на възрожденската къща се откри фрагментирана антична строителна и битова керамика. Датировка - Античност (II – VI в.). АКБ № 10005583

☞ **Селище** - площ 2,9 дка, в м. Градище. По терена са видими останки от постройки изградени от ломени камъни, без спойка. Антична строителна и битова керамика. Датировка - Античност (II – VI в) .АКБ № 10006684.

☞ **Манастир** – площ 3,2 дка, в м. Св. Георги. Останки малък манастир, параклис (?). Съществувал е през Възраждането и началото на XX в. Възможно е да има и по-ранни периоди. Датировка – Възраждане. АКБ №10006685

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 2 бр.**

☞ **Църква „Св. Илия“** в село Градево е каменна трикорабна псевдобазилика с притвор и балкон над него. Над южния и западния свод има барелефи на дракони. Украсата на интериора е създадена през различни години от четирима зографи. ДВ бр.154 от 1940 г. Народна старина, Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, единична, II група. Регистрирана и като археологически обект с АКБ № 10005581. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 12.

- ☞ **Храм „Св. Никола“** в село Градево е разположен в подножието на планините Рила и Пирин. Той е построен през 1962 година. Църквата е каменна трикорабна псевдобазилика с притвор и външна галерия от запад и от юг. Списък от 1974 г. Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, II група, единична. Регистрирана и като археологически обект с АКБ № 10005582. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 13.

→ **Културни обекти с историческа и паметна функция – 1 бр.**

- ☞ Паметна плоча (паметник) посветена на **загиналите в Отечествена война** местни жители Александър Кръстев (от село Градево, убит при Гюешево), Аспарух Котев (от село Горно Осеново, убит на връх Тумба), Борис Вакадинов (от с. Градево). Паметника е разположен в центъра на селото до църквата. Той е включен в регистъра на военните паметници в област Благоевград и е в обсега на *Закона за военните паметници*.

2.4.6. Село Докатичево – 1 жител

Село Докатичево е разположено на територията на община Симитли и представлява селище с ясно изразен селски характер, формиран в условията на долинния релеф и близостта до основните комуникационни направления в региона. Географското му положение оказва влияние върху историческото развитие на селото и върху неговата функция в рамките на местната селищна мрежа.

Историческото развитие на Докатичево следва общите закономерности, характерни за населените места в долината на река Струма, където устойчивото човешко присъствие е свързано със земеделски дейности и традиционни форми на поминък. През различните исторически периоди селото запазва своята роля като локална общност със собствена културна идентичност.

В рамките на община Симитли Докатичево допринася за културното и териториалното многообразие на региона, като носител на местна историческа памет и традиции, характерни за равнинните и полупланинските селища на общината.

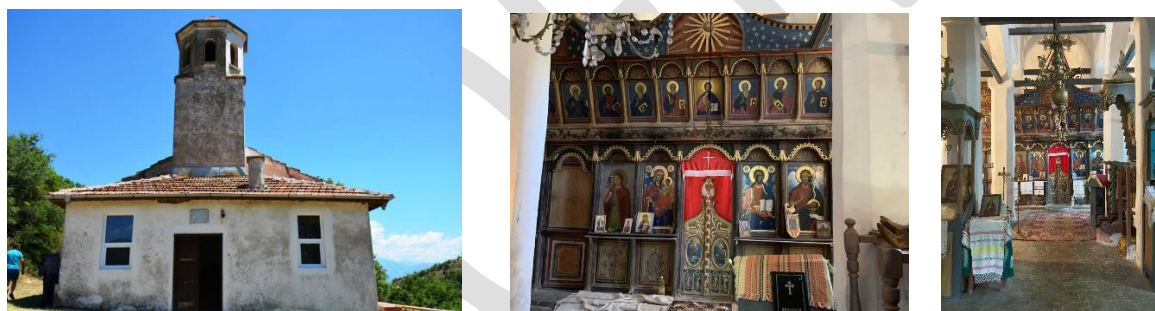
→ Археологически обекти – 2 бр.

- ☞ **Църква, плосък некропол** – площ 7,5 дка в м. Св. Тодор/ Тодорица. Върху площта се виждат очертания от останки на църква – Св. „Тодор“, построена през XIX в. Източно от нея е разположен некропола, който е от началото на XX в. до наши дни. АКБ № 10010223.
- ☞ **Църква** – площ 0,6 дка, разположена в м. Над къщи/Църковска махала, това е разрушената Църква „Св. Георги“. Запазени са само основите на стените до покривно пространство. Изградена е от ломени камъни на хоросан. Датировка – Възраждане. АКБ №10010224.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 1 бр.**

☞ **Църква „Св. Неделя“** – село Докатичево - е построена в средата на XIX век в Църкварска махала. В архитектурно отношение представлява голяма каменна трикорабна псевдобазилика с по-късен нартекс и камбанария на запад. Рисуваният иконостас има резба по царските двери и венчилката. Иконостасите икони са от 1866 година – дело на неизвестен добър автор. Художествена стойност имат и четирите ковани свещника. Обявена е за паметник на културата. Списък от 24.10.1978 г. Писмо № 2213 от 16.06.1980 г. художествена, III група (за сведение). Църквата е регистрирана и като археологически обект – АКБ № 10005424. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 15.

2.4.7. Село Долно Осеново – 1434 жители

Село Долно Осеново е разположено в долинната част на община Симитли и е част от традиционната селищна мрежа в района на река Струма. Географското му положение в по-ниските терени и близостта му до основните пътни направления обуславят развитието му като селище със земеделски характер и активни връзки с околните населени места.

Историческото развитие на Долно Осеново следва общите тенденции, характерни за населените места в долината на Струма, където устойчивото човешко присъствие е тясно свързано с обработваемата земя и традиционните форми на поминък. През различните исторически периоди селото запазва своята функция като локална общност с ясно изразена културна идентичност.

В рамките на община Симитли Долно Осеново заема място като носител на културни традиции и историческа памет, характерни за долинните селища на общината, и допринася за териториалното и културното разнообразие на региона

→ **Археологически обекти - няма**

Липсата на регистрирани археологически обекти, не означава тяхната липса, а факта, че към настоящият момент в землището на селото не са извършвани теренни археологически проучвания – издирване на археологически обекти. В настоящата стратегия в средносрочен план (3-5 г.) се предлага извършване теренни обхождания с цел допълване на археологическата карта на община Симитли.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти**

- ☞ **Църква "Успение Богородично"** в Долно Осеново. Списък от 1974 г., художествена, единична, I група, Писмо № 2213 от 16.06.1980 г.

2.4.8. Село Железница – 320 жители

Село Железница е разположено на територията на община Симитли и представлява селище с ясно изразен селски характер, формиран в условията на долинно-полупланински релеф. Географското му положение и връзката му с близките населени места определят развитието му като локална общност с устойчиви социални и културни връзки.

Историческото развитие на Железница следва общите процеси, характерни за селищата в долината на река Струма и прилежащите ѝ територии, където човешкото присъствие се поддържа чрез традиционни земеделски и занаятчийски дейности. През времето селото запазва своята селищна приемственост и местна идентичност, изградена върху общностния живот и традиционния начин на съществуване.

В рамките на община Симитли Железница заема място като носител на локална историческа памет и културни традиции, които допринасят за културното многообразие и териториалната цялост на общината.

→ **Археологически обекти – 2 бр. приложение № 7**

- ☞ **Селище** – площ 50,0 дка, в м. Равна. Многоцентрична концентрация на находките, предимно фрагменти керамика и отухлени обмазки. Датировка - късен неолит. АКБ № 10004778.

- ☞ **Единична постройка – 2,5 дка, в м. Въртошките.** На терен се откроява изкуствена височина, подобна на могила, с приблизителен размер 18 x 20 м и височина 3 м. Датировка - късна бронзова и ранна желязна епоха. АКБ № 10005381.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 2 бр.**

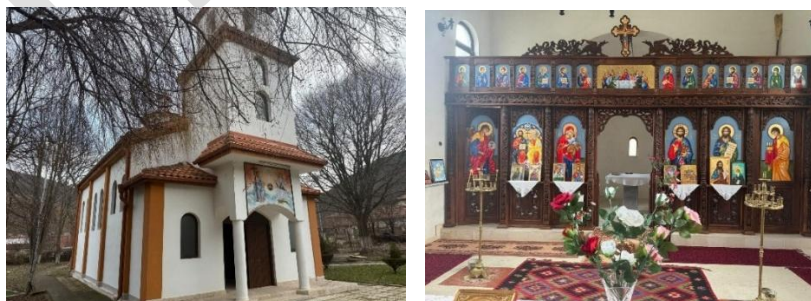
- ☞ **Църква „Св. пророк Илия“** в село Горна Железница е еднокорабна каменна сграда с полуцилиндричен дъсчен свод. Интересно изработени са дървената рисувана решетка на балкона и рисуваният амвон. Стенописите, на които са изобразени 20 сцени, са от 1905 година, когато църквата е била възобновена. Рисуваният иконостас е украсен с едра оцветена резба. Списък от 1976 г., Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, единична, II група – местно значение. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 16.

- ☞ **Църква „Св. Троица“** – село Железница
Състояние – много добро. Интериор – много добро.

Изображение 17.

- ☞ **Църква „Св. Харалампий“** – село Железница
Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

- ☞ Параклис „Атанасовата черква“ – село Железница
- ☞ Параклис „Св. Георги Победоносец“ – село Железница

2.4.9. Село Крупник – 2073 жители

Село Крупник е едно от най-старите и исторически значими селища на територията на община Симитли. Разположено в долината на река Струма, в зона с подчертана сеизмична активност, селото има дълбока историческа приемственост и трайно присъствие в културно-историческия пейзаж на региона. Географското му положение по важен комуникационен коридор обуславя значението му през различни исторически периоди.

Историческото развитие на Крупник е свързано с дългосрочни процеси на заселване и стопанска дейност в долината на Струма. Селището е известно като традиционно християнско средище, в което религиозният и общностният живот заемат централно място. През вековете Крупник съхранява характерни черти на традиционната селищна култура, които оформят неговата устойчива местна идентичност.

В рамките на община Симитли Крупник заема особено място като носител на историческа памет, културна приемственост и духовни традиции, които допринасят съществено за многообразието и културната стойност на общинската територия.

→ Археологически обекти – 23 бр.

- ☞ **Селище, скално светилище – площ 2,5 дка в м. Голямата скала.** Разположен по северния склон на горния край на Голямата скала. Датировка -желязна епоха и античност. АКБ № 10005592
- ☞ **Скално светилище – площ 14,5 дка, в м. Иванов камен.** Обхваща самия скален масив и неговото подножие. Отриват се дребни фрагменти керамика. Датировка – желязна епоха. АКБ № 10005596
- ☞ **Скално светилище – площ 13,0 дка, източно м. Мишин преслап,** южно от Иванов камен. На заравнената част от билото. На отделни места се откриват значително количество дребни обезличени фрагменти битова керамика. Датировка – желязна епоха. АКБ 10005597.
- ☞ **Единична надгробна могила – площ 0,5 дка , северно от м. Дрене.** с Могилният насип е с височина ок. 1,0 м и диаметър – овал с размери ок. 14,0 x 5,0 м. Датировка – неопределена. АКБ № 10005456.

- ☞ **Селище – площ 7,5 дка, в м. Бабин град.** Намира се на последна височина на било, над стръмно спускане към р. Струма. По терена се откриват фрагменти антична строителна керамика - тухли и керемиди. Датировка - Античност. (II – VI в.). АКБ № 10005591

- ☞ **Селище – площ 6,5 дка, в м. Добриново.** Разкриват се каменни стени, керамични съдове и строителна керамика – тухли и керемиди от античната епоха. Датировка - античност (II – VI в). АКБ № 10005600

- ☞ **Селище – площ 7,5 дка, в м. Бук.** По терена има три каменни струпвания и фрагментирана битова и строителна антична керамика. Датировка - античност (II – VI в). АКБ № 10005601

- ☞ **Селище - площ 0,5 дка, в м. Селце.** По терена са регистрирани каменни струпвания от разрушени сгради. Открива се голямо количество фрагментирана строителна и битова антична керамика Датировка - античност (II – VI в). АКБ № 10006687

- ☞ **Селище – площ 58,0 дка, в м. Дрене.** По терена на голяма площ се откриват множество фрагменти от строителна и доста по-малко битова керамика. Виждат се множество каменни струпвания. Датировка - късна античност (IV – VI в.). АКБ № 1930087

- ☞ **Единична постройка – 3,0 дка, в м. Добриново.** Обекта е каменно струпване и фрагменти битово и строителна керамика. Датировка - античност (II – VI в). АКБ № 0005598

- ☞ **Некропол – площ 1,2 дка, в м. Добриново.** Според формата на намерените иманярски изкопи и по топографските характеристики на терена, може да се предположи, че това е некропола на селището в същата местност. Датировка - античност (II – VI в). АКБ № 10005599.

- ☞ **Плосък некропол – площ 45,0 дка, в м. Беглика.** Разкрито е каменно гробно съоръжение изградено от ломени или речни камъни, и керемиди. Гроб с трупоизгаряне Датировка - ранна римска епоха (II-III в.) АКБ № 1930100

- ☞ **Плосък некропол – площ 20,0 дка, в м. Величкова нива/ чука.** Регистриран е зид от плочести каменни плочи. Датировка - античност (II – VI в). АКБ №1930088.

- ☞ **Единична постройка – площ 0,54 дка, в м. Градището.** На терена в два иманярски изкопа се виждат лица на зидове, изградени от необработени камъни с хоросанова спойка. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10005588

- ☞ **Селище – площ 1,2 дка, в м. Градището.** Открива се значително количество фрагментирана битова и строителна керамика. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10005589.

- ☞ **Селище – площ 33,0 дка, в м. Зидище.** Терена на обекта е покрит с ломени и обработени камъни. Регистрирани са правоъгълни хлътвания на терена. – вероятно останки от сгради. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10005593.

- ☞ **Гробница – площ 1,0 дка, в м. Св. Георги.** Гробницата е открита случайно през 1934 г. Проучена е и е заснета от Ал. Рашенов. Засипана още през 30-те години на XX век. Сега личат само хлътванията от пропадналия покрив. Датировка - - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 1930084.

- ☞ **Селище – площ 19,0 дка, в м. Рилски колиби.** По терена се откриват фрагменти битова керамика, метални находки и строителна керамика от различни исторически периоди Датировка – Античност, Втора българска държава и Османски период АКБ № 10005595.

- ☞ **Крепост – площ 5,0 дка, в м. Градището.** Разкрити са каменни стени и керамични находки. – битова и строителна керамика. Датировка - Античност и Средновековие. АКБ № 191011.

- ☞ **Плосък некропол, църква – площ 0,4 дка, в м. Епископската църква.** Обектът е открит при строеж на здравен дом през 1947 г, и е проучен е от проф. Станчо Ваклинов. Църквата има триконхален план. Датировка - Късно средновековие XIII – XIV в. АКБ № 1930098.

- ☞ **Селище – площ 12,6 дка, в м. Юрта.** Отриват се сравнително малко количество фрагментирана битова керамика. Датировка – късна желязна епоха и Възраждане. АКБ № 10006688

- ☞ **Път – площ 0,5 дка, Пътят следва билото на рида, който започва южно от седловината, която отделя м. Градището.** Трасето на пътя е

от средни и дребни ломени камъни.. Видима ширина – 1,0 – 2,0 м. Проследява се 0,45 км. Датировка – неопределена. АКБ № 10005590

- ☞ **Обект с неопределима функция** – площ 4,6 дка, в м. Мандалевица. Обекта е заобиколен със стръмни скали, най-голямата, от които е от изток, преди да започне стръмно спускане към Кресненското дефиле. Вероятна воденица Датировка - неопределена. АКБ № 10005594.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 4 бр.**

- ☞ **Църква „Св. Архангел Михаил“** – село Крупник. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск. Предложение:

Изображение 18.

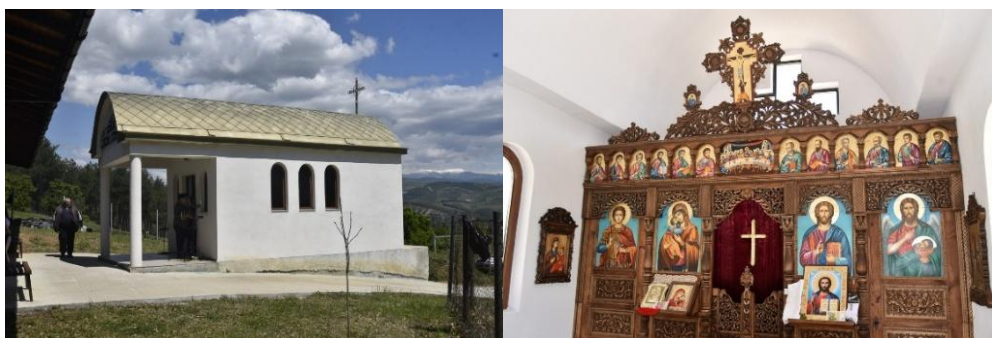
- ☞ **Параклис „Св. Иван Рилски“**, намиращ се в местността Градище, село Крупник, е разположен на хълм, от който се открива гледка към цялото дефиле над река Струма. Според преданието, там е имало манастир, посветен на Свети Иван Рилски. архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение. (ДВ бр.32 от 1965 г.) Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 19.

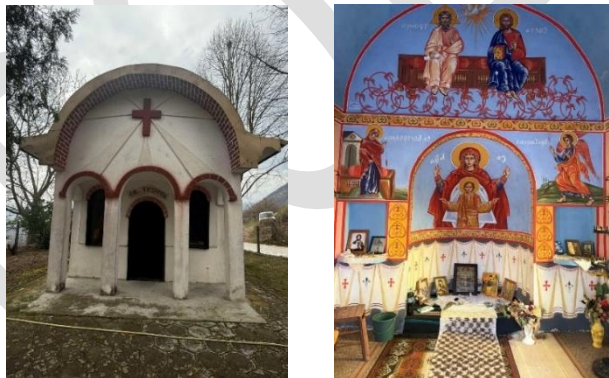
- ☞ **Параклис „Св. Георги“** – местността „Дрене“, село Крупник
Подземна църква „Св. Георги“, архитектурно-строителен паметник
от Античността и Средновековието, единична, местно значение. (ДВ
бр.32 от 1965 г.) Състояние – външно добро. Интериор –
задоволително, но под риск.

Изображение 20.

- ☞ **Църква „Св. Троица“**. архитектурно-строителен от Античността и
Средновековието, единична, местно значение. (ДВ бр.32 от 1965 г.)
Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 21.

→ **Културни обекти с историческа и паметна функция – 2 бр.**

- ☞ Паметна плоча - барелеф на **Васил Левски** на едноименната улица в
село Крупник. Открит през 2019 г.

Изображение 22.

- ☞ **Паметник на Гоце Делчев** се намира в парка на село Крупник. На паметника са изписани следните негови думи, които той е изрекъл според редица източници: „Като се освободим, ще отидем да живеем в село Крупник, Горноджумайско. Там ще направим златен град на човешката справедливост и ще живеем като братя”. Не фигурира в регистъра на военните паметници в област Благоевград.

Изображение 23.

2.4.10. Село Мечкул – 20 жители

Село Мечкул е разположено в планинската част на община Симитли и представлява малко селище с ясно изразен традиционен характер. Неговото местоположение в по-високите територии на общината и връзката му с природната среда определят развитието му като компактна общност, адаптирана към планинските условия.

Историческото развитие на Мечкул следва типичния модел за планинските селища в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие е свързано с традиционни поминъци и силни вътрешнообщностни връзки. Селото съхранява елементи от традиционния начин на живот и културна памет, които формират неговата локална идентичност.

В рамките на община Симитли Мечкул допринася за културното разнообразие на планинската зона на общината като носител на местни традиции и историческа приемственост.

→ Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 8 бр.

- ☞ **Църква „Св. Св. Петър и Павел“** в село Мечкул е паметник на културата, строена през 1892 година. Стенописите и иконостасът са дело на майстори от Банската иконописна школа. Списък от 1976 г. Писмо № 2213 от 16.06.1980 г. II група, художествена, единична. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Изображение 24.

- ☞ **Храм „Св. Мина“** в село Мечкул е построен върху някогашно тракийско светилище. В древността на мястото е имало тракийска лечебница. Намира се точно до скалния ансамбъл, извисяващ се над Кресненското дефиле. Светата обител е в прочутия скален град, кръстен от местните „Пиринският Стоунхендж“.
- ☞ **Църква „Св. Илия“**, 3 км западно ДВ бр.32 от 1965 г. архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение. Регистрирана и като археологически обекти под АКБ № 10005577. Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.
- ☞ **Параклис „Св. Богородица“** – село Мечкул
- ☞ **Параклис „Св. Богородица“** – село Мечкул
- ☞ **Параклис „Св. Георги“** – село Мечкул
- ☞ **Параклис „Св. Георги“** – село Мечкул
- ☞ **Параклис „Св. Неделя“** – село Мечкул

→ **Археологически обекти – 8 бр.**

- ☞ **Скално светилище** – площ 1,6 дка, в м. Червената скала. Върху една от скалите се образува четвъртита площадка с лек наклон в източна посока и е отделена с малка седловина от основния масив. Обекта е разположен върху нея и в северната и част Датировка – желязна епоха. АКБ № 10005576
- ☞ **Плосък некропол, параклис, селище** – площ 5,8 дка, в м. Св. Мина. Разположен е на плато на 0,86 км от р. Струма. Отрива се голямо количество фрагментирана керамика - питоси, фрагменти на ръка и бързо колело. Забелязват се останки от зидове на суха зидария. Християнски некропол. Датировка – Възраждане и по рано. АКБ № 10003903.

- ☞ **Селище** – площ 20,0 дка, в м. Ширината. По повърхността се открива значително количество намират фрагментирана керамика Датировка - късна античност (IV-VI в.). АKB № 10003902.

- ☞ **Селище, некропол, базилика** – площ 14,0 дка, в м. Св. Илия/ Теова махала. Църквата „Св. Илия“ е свързана с несъществуващата Теовата махала. Църквата е в руини. Запазени са стените, които стърчат до покрив. Размери – дължи 15,0 м и ширина – 9,9 м Датировка – Възраждане. АKB №10005577.

- ☞ **Оброк** – 0,4 дка, м. Св. Богородица. Стар оброчен кръст от камък. Върху лицевата му страна е издълбан кръст Датировка – Възраждане. АKB № 10005579.

- ☞ **Селище** – площ 2,9 дка, до м. Чонков рид. Та терена са видими са терасирания на района, изградени от еднолицеве зидове от ломени камъни без спойка. Датировка – Възраждане. АKB 10006682

2.4.11. Село Полена – 580 жители

Село Полена е разположено на територията на община Симитли и представлява селище с изразен селски характер, формиран в условията на долинно-полупланински релеф. Географското му положение и близостта до основните комуникационни направления в района обуславят развитието му като локална общност с активни връзки със съседните населени места.

Историческото развитие на Полена следва общите закономерности за селищата в долината на река Струма, където устойчивото човешко присъствие е тясно свързано със земеделски дейности и традиционни форми на поминък. През различните исторически периоди селото запазва своята общностна структура и локална културна идентичност.

В рамките на община Симитли Полена заема място като носител на местна историческа памет и традиции, допринасящи за културното и териториалното многообразие на общината.

→ Археологически обекти – 2 бр.

- ☞ **Селище** – площ 94,0 дка, в м. Добрин, 94,0 дка. Каменни струпвани от разрушени сгради. Открива се значително количество фрагментирана битова и строителна антична керамика. Находки в музейната сбирка в с. Крупник. Датировка – късна римска епоха (III – IV в). АKB № 10005586.

- ☞ **Селище** – площ 1,4 дка, в м. Градището. Има разсипи от ломени камъни, вероятно от разрушени сгради. Открива се е голямо количество антична строителна керамика Датировка – Античност (II – VI в.) . АКБ № 10005587.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти**

- ☞ **Църква „Св. Петка“** – село Полена

Изображение 25.

- ☞ **Църква „Св. Димитър“**, с. Полена. Архитектурно-строителен паметник от Античността и Средновековието, единична, за сведение. (ДВ бр.32 от 1965 г.) Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.
- ☞ **Параклис „Летния Атанасовден“** – село Полена
- ☞ **Параклис „Преображение Господне“** – м. „Ширината“, село Полена
- ☞ **Параклис „Св. Илия“** – село Полена

Изображение 26.

2.4.12. Село Полето – 567 жители

Село Полето е разположено в долинната част на община Симитли и е част от традиционната селищна мрежа в района на река Струма. Географското му положение в равнинна зона и близостта до основни транспортни и комуникационни направления обуславят развитието му като селище със земеделски характер и устойчиви връзки с околните населени места.

Историческото развитие на Полето следва общите процеси, характерни за населените места в долината на Струма, където устойчивото човешко присъствие е свързано със селскостопански дейности и традиционни форми на поминък. През времето селото запазва своята функция като локална общност с ясно изразена културна идентичност.

В рамките на община Симитли Полето допринася за културното и териториалното многообразие на общината като носител на местна историческа памет и традиции, характерни за долинните селища.

→ Археологически обекти – 15 бр.

- ☞ **Път** – площ 0,3 дка, в м. Лъжеви ниви. Обектът е разположен на първата речна тераса на левия бряг на река Струма в непосредствена близост до пътя Благоевград-Сандански. път и селище. Пътят се проследява ок. 40,0 м при запазена ширина 2,5 – 3,0 м. Изграден е от речни камъни, като на места са положени големи каменни блокове (над 1м). Датировка – неопределена. АКБ №10002555
- ☞ **Селище** – площ 38,0 дка, в м. Станьовица. По терена се откриват голямо количество фрагментирана строителна керамика – керемиди и тухли . Датировка – Античност (II – VI в.). АКБ № 10006681.
- ☞ **Некропол** – площ 7,4 дка, в м. Манастирището. По терена се открива фрагментирана битова и строителна керамика от античността. Според информация от краевода К. Костурков в близост са разкопани два гроба. Преданието носи, че е имало стара църква. Датировка – Античност (II – VI в.). АКБ № 10005687.
- ☞ **Единична надгробна могила** – площ 1,4 дка, до гробището на селото. Размери: височина. – 7,0 м. и диаметър – 35,0 м. Това е една от двете най-големи регистрирани надгробни могили в община Симитли. Датировка – неопределена АКБ № 10005680.

- ☞ **Единична надгробна могила** – площ 0,1 дка, в селото. Могилата се намира между две къщи. Могилният насип има полусферична форма - диаметър (запазен) – 12,0 м, височина – 3,0 м. Датировка – неопределена 10005681

- ☞ **Единична надгробна могила** – площ 1,0 дка в м. Въртеница. Размери: диаметър – ок. 40,0 м, височина – ок. 7,0-10,0 м. На повърхността са открити няколко обработени камъка. Това е една от двете най-големи регистрирани надгробни могили в община Симитли. Датировка – неопределена АКБ № 10005686

- ☞ **Производствени пещи** – площ 0,3 дка, на 1,02 км юг-югозапад от центъра на с. Полето. При спасително археологическо проучване (газопровод за Р. Гърция) през 1992 г. по ръководството на Илия Кулов от РИМ – Благоевград, са разкрити 2 пещи – за вари и за строителна керамика. Датировка – римската епоха (кр. на II в. - III в.). АКБ № 10005690

- ☞ **Водопровод** – площ 0,1 дка, в м. Лъджови ниви. Антична водопроводно съоръжение - е ориентирано изток-запад има правоъгълна форма и размери – 8,0 x 6,0 м и изградено от тухли на хоросан. Датировка – римска епоха (II – III в.). АКБ № 10005691. Проучено и унищожено при строежа на газопровода за Р. Гърция

- ☞ **Селище** – площ 47,0 дка, в м. Вранчаница. По терена се открива значително количество фрагментирана битово и строителна керамика. Датировка – античност и средновековие. АКБ № 10005676.

- ☞ **Селище**, - площ 92,0 дка, в м. Вранчаница. Отриват се основи на сгради, градени от двулищевидни каменни зидове от ломени камъни без спойка. Открива се и значително количество фрагментирана битова и строителна керамика от античната епоха. Датировка – античност и Възраждане. АКБ № 0005677.

- ☞ **Селище** – площ 57,0 дка, в м. Вранчаница. По повърхността на терена се открива малко количество фрагментирана битово и строителна керамика (тухли и керемиди) от античността Датировка – античност (II – VI в.). АКБ № 10005678.

- ☞ **Селище** – площ 50,0 дка, североизточно от м. Вранчаница. Откриват се основи на сгради, градени от двулищевидни каменни зидове от ломени камъни без спойка. Основите на сгради са Възраждането и са били

част от махала на с. Полето. Датировка – античност (II – VI в.) и Възраждане. АKB № 10005679

- ☞ **Некропол, църква, култова постройка** – площ 3,6 дка, параклис Св. Архангел Михаил. Античен посветителен надпис на старогръцки. Надписа е известен от 1968 г. Сега е вграден стената на параклиса . Датировка – Римска епоха. Параклиса – Възраждане. Каменни надпис е от II-III в . АKB № 10005688

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 6 бр.**

- ☞ **Църква „Св. Св. Кирил и Методий“**, село Полето
Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.
- ☞ **Параклисът „Покров Богородичен“** - село Полето
- ☞ **Параклис „Св. Богородица“** - село Полето
- ☞ **Параклис „Св. Георги“** - село Полето
- ☞ **Параклис „Св. Четиридесет мъченици“** - село Полето
- ☞ **Параклис „Света Троица“** - село Полето

2.4.13. Село Ракитна – 76 жители

Село Ракитна е разположено в планинската част на община Симитли и представлява малко селище с ясно изразен традиционен характер. Неговото местоположение в по-високите територии и връзката му с околната природна среда определят развитието му като компактна общност, адаптирана към планинските условия и традиционните форми на живот.

Историческото развитие на Ракитна следва типичния модел за планинските селища в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие е свързано с традиционни поминъци и силни вътрешнообщностни връзки. Селото съхранява елементи от традиционната селищна култура и местната памет, които оформят неговата локална идентичност.

В рамките на община Симитли Ракитна заема място като носител на културни традиции и историческа приемственост, характерни за планинската зона на общината, и допринася за културното разнообразие на региона.

→ **Археологически обекти – 2 бр.**

- ☞ **Път** – площ 0,1 дка, Югоизточно от Младенов връх, северно от Янкова махала. Останки от път изграден от подредени средно големи

камъни при шина 1,0-1,5 м. Датировка – неопределена. АКБ № 10005692

- ☞ **Некропол** – 0,2 дка, в м. Св. Марена. Регистрирани са надгробни кръстове от XIX – XX век. Датировка – Възраждане. АКБ № 10006690

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 7 бр.**

- ☞ **Църква „Рождество на Пресвета Богородица“.**

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

- ☞ **Параклис „Пресвета Богородица“**, село Ракитна
- ☞ **Параклис „Св. Марина“**, село Ракитна
- ☞ **Параклис „Св. Илия“**, село Ракитна
- ☞ **Параклис „Св. Марина“**, село Ракитна
- ☞ **Параклис „Св. Александър Невски“**, село Ракитна
- ☞ **Параклис „Св. Неделя“**, село Ракитна

2.4.14. Село Сенокос – 28 жители

Село Сенокос е разположено в планинската част на община Симитли и представлява малко селище с традиционен селски характер, формиран в тясна връзка с природната среда. Неговото местоположение в по-високите части на общината определя развитието му като компактна общност, адаптирана към планинските условия и традиционните форми на поминък.

Историческото развитие на Сенокос следва типичния модел за планинските селища в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие е свързано с животновъдство, земеделие и силни вътрешнообщностни връзки. През времето селото запазва своята общностна структура и локална културна идентичност.

В рамките на община Симитли Сенокос заема място като носител на местна историческа памет и традиции, характерни за планинската зона на общината, и допринася за културното и териториалното многообразие на региона.

→ **Археологически обекти – 2 бр.**

- ☞ **Път** – площ 0,5 дка, под м. Градишки чукар. Запазени останките от каменна настилка на път изграден от едри плоски необработени камъни (калдъръм). Датировка – неопределена. АКБ №10003900.

- ☞ **Оброк** – площ 0,1 дка, в м. Св. Никола. Каменен кръст - оброк посветен на Св. Никола, който според преданията е на мястото на старата църква. Датировка – Късно средновековие /Възраждане. АКБ № 10005580

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 7 бр.**

- ☞ **Църква „Св. Димитър“** – село Сенокос
Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.
- ☞ **Параклис „Св. Троица“ и „Св. Дух“** – махала „Везенковци“, село Сенокос

Изображение 27.

- ☞ **Параклис „Св. Никола“** – махала „Чакърговска“, село Сенокос

Изображение 28.

- ☞ **Параклис „Св. Петка“** – село Сенокос
- ☞ **Параклис „Св. Спас“** – махала „Миновци“, село Сенокос
- ☞ **Параклис „Св. Тодор“** – махала „Мазейска“, село Сенокос
- ☞ **Параклис „Света Марина“** – село Сенокос

2.4.15. Село Сухострел – 1 жител

Село Сухострел е разположено в планинската част на община Симитли и представлява малко селище с ясно изразен традиционен характер. Неговото местоположение в по-високите и по-слабо достъпни

територии на общината предопределя развитието му като компактна общност с устойчиви форми на живот и силна връзка с природната среда.

Историческото развитие на Сухострел следва типичния модел за планинските селища в Югозападна България, където човешкото присъствие се поддържа чрез традиционни поминъци и общностни връзки. Селото съхранява елементи от традиционната селищна култура и местната памет, които оформят неговата локална идентичност.

В рамките на община Симитли Сухострел има значение като носител на културни традиции и историческа приемственост, характерни за планинската зона на общината, и допринася за цялостното културно разнообразие на региона.

→ **Археологически обекти - няма**

Липсата на регистрирани археологически обекти, не означава тяхната липса, а факта, че към настоящият момент в землището на селото не са извършвани теренни археологически проучвания – издирване на археологически обекти. В настоящата стратегия в средносрочен план (3-5 г.) се предлага извършване теренни обхождания с цел допълване на археологическата карта на община Симитли.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 1 бр.**

☞ **Параклис „Св. Панталеймон“ – село Сухострел**

2.4.16. Село Сушица – 24 жители

Село Сушица е разположено на територията на община Симитли и представлява малко селище с традиционен селски характер, формиран в условията на планинско-полупланински релеф. Неговото местоположение и връзката му с природната среда оказват съществено влияние върху начина на живот и историческото развитие на местната общност.

Историческото развитие на Сушица следва общите закономерности за селищата в планинските части на Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие се поддържа чрез традиционни поминъци и силни общностни връзки. Селото съхранява елементи от традиционната култура и местната историческа памет, които оформят неговата локална идентичност.

В рамките на община Симитли Сушица допринася за културното многообразие на общината като носител на местни традиции и историческа приемственост, характерни за по-слабо урбанизираните територии на региона.

→ **Археологически обекти - няма**

Липсата на регистрирани археологически обекти, не означава тяхната липса, а факта, че към настоящият момент в землището на селото не са извършвани теренни археологически проучвания – издирване на археологически обекти. В настоящата стратегия в средносрочен план (3-5 г.) се предлага извършване теренни обхождания с цел допълване на археологическата карта на община Симитли.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 1 бр.**

☞ **Параклис „Св. Троица“ – село Сушица**

2.4.17. Село Тросково – 11 жители

Село Тросково е разположено в планинската част на община Симитли и представлява малко селище с традиционен характер, формиран в тясна зависимост от природната среда. Неговото местоположение в по-високите и труднодостъпни територии на общината обуславя развитието му като компактна общност със запазени форми на традиционен начин на живот.

Историческото развитие на Тросково следва общите закономерности, характерни за планинските селища в Югозападна България, където устойчивото човешко присъствие е свързано с традиционни поминъци и силни вътрешнообщностни връзки. Селото съхранява елементи от традиционната селищна култура и локалната историческа памет, които изграждат неговата културна идентичност.

В рамките на община Симитли Тросково има значение като носител на местни културни традиции и историческа приемственост, характерни за планинската зона на общината, и допринася за цялостното културно разнообразие на региона.

→ **Археологически обекти – 2 бр.**

☞ **Некропол, селище, селище, селище** – площ 20,0 дка, под и около църквата „Св. Петка“. При строежа на църквата „Св. Петка“ и помощната сграда към нея, се попада на части от зидове и се откриват строителна, битова керамика и археологически находки от IV – VI в. Датировка – АКБ №10005423.

☞ **Оброк** – площ 0,1 дка, в м. Тросково. Представлява голям каменен кръстът с размери – височина 1,0 м, ширина – 0,70 / 0,75. Датировка – късно средновековие сл. XIV в. АКБ № 10005422.

→ **Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти – 1 бр.**

Храм „Св. Петка“ – с. Тросково – е изграден на мястото на по-стар православен храм от дарения на местни жители и има уникална архитектура. Храма „Св. Петка“ е съвременна постройка от ХХІ в.

☞

Изображение 29.

2.4.18. Село Черниче – 927 жители

Село Черниче е разположено в долинната част на община Симитли и представлява селище със селски характер, формиран в условията на равнинно-полупланински релеф. Неговото географско положение и близостта до основните транспортни и комуникационни направления в региона обуславят развитието му като населено място с активни връзки със съседните селища и общинския център.

Историческото развитие на Черниче следва общите процеси, характерни за населените места в долината на река Струма, където устойчивото човешко присъствие е свързано със земеделие и традиционни форми на поминък. През различните исторически периоди селото запазва своята общностна структура и локална културна идентичност.

В рамките на община Симитли Черниче заема важно място като носител на местна историческа памет и културни традиции, характерни за долинните селища на общината, и допринася за териториалното и културното многообразие на региона.

→ *Археологически обекти - 3 бр.*

- ☞ **Единична надгробна могила** – площ 1,6 дка, в м. Орловец. Размери: височина – до към 1.50 м, диаметър – ок. 10 м. Датировка – неопределена. АКБ № 10005426
- ☞ **Селище** – площ 4,4 дка, в м. Ормана. възможност това да не е истински обект, а материала да е попаднал на това място заедно с пръст, докарана тук за подравняване или повдигане на терена. Датировка - Античност. АКБ № 10005603
- ☞ **Некропол** – площ 2,0 дка, в м. м. Костово орнище. Некрополът е проучен частично чрез разкопки през 1978, 1979 и 1982 г. от Живка Въжарова и Димитър Топтанов. Разкопана е площ от около 1,500 м2, открити са 31 гроба, изградени с вторично употребени късноантични тухли. Датировка - Първа българска държава (IX – началото на XI в.). АКБ № 10005425.

→ *Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти*

- ☞ **Храм „Св. Георги Победоносец“** – село Черниче – е сравнително нов – построен през 1990 година. Известен е с това, че в него се пазят части от мощите на Свети Трифон Зарезан, докарани преди години от Атон. Храма „Св. Георги Победоносец“ е съвременна постройка.

Анализът на материалното културно наследство по населени места в община Симитли разкрива висока степен на териториално и хронологично разнообразие, както и значителен културен потенциал, концентриран както в общинския център, така и в по-малките и слабо населени селища. Наличието на археологически обекти от -различни епохи, архитектурни и сакрални паметници, както и обекти с паметна функция, формира многопластов културен пейзаж, който е носител на историческа памет и локална идентичност.

В същото време анализът показва неравномерна степен на проученост, съхраненост и обществена видимост на културните обекти. Част от тях са добре документирани и функционират като активни елементи на културния живот, докато други се намират в риск поради демографски процеси, ограничени ресурси или липса на системна грижа. Това налага необходимостта от диференциран и целенасочен подход, съобразен с

конкретните характеристики на всяко населено място и всеки тип културна ценност.

В стратегически аспект подглава 2.4 очертава основните предизвикателства и възможности пред управлението на материалното културно наследство на община Симитли. Тя създава аналитична рамка за идентифициране на приоритетни обекти и зони, за планиране на мерки за опазване и социализация, както и за интегриране на културното наследство в по-широки политики за устойчиво териториално развитие. По този начин материалното културно наследство се утвърждава не само като обект на опазване, но и като стратегически ресурс за развитие, идентичност и обществено участие.

2.4.19. Цялостен анализ и обобщение на материалното недвижимо културно наследство

Археологическо недвижимо културно наследство

1. Културна и социална стойност

Археологическото културно наследство притежава фундаментална културна и социална стойност, функционирайки не само като исторически източник, но и като жизнен елемент от съвременната идентичност, образование и социално сближаване. Проучваните археологически обекти са носители на културната и историческа приемственост. Археологическото наследство помага за изграждане на чувство за място и принадлежност, свързвайки съвременните общности с техните предшественици. Освен това то ни предоставя незаменими доказателства за минали човешки общества, техните технологии, социални структури и вярвания, често попълвайки празнините в писмената история. Разбирането на миналото чрез археологията помага на обществото да се подготви по-добре за бъдещето, като учи от предишни грешки и постижения.

2. Проблеми и рискове

Основните рискове пред опазването и популяризирането на археологическото недвижимо културно наследство включват:

- ☞ невъзможност за охрана на всички регистрирани археологически обекти;
- ☞ нерегламентирана от закона дейност – иманярски набези;

- ☞ унищожаване при строителство или друга стопанска или икономическа дейност;
- ☞ недостатъчна институционална подкрепа;
- ☞ липса на координация между институциите;
- ☞ недостатъчен кадрови капацитет на местно и регионално ниво;
- ☞ високи разходи за проучване, консервация, реставрация и социализиране;
- ☞ лоша инфраструктура възпрепятстваща достъпа до археологическите обекти
- ☞ високи разходи за оборудване
- ☞ липса на заинтересованост от страна на местната общност;
- ☞ демографска криза

3. Стратегически цели

- ☞ Да се издири и документира в максимална степен недвижимото археологическо наследство в община Симитли;
- ☞ Проучване на най-заstraшените археологически обекти с цел тяхното опазване
- ☞ Проучване, консервация, реставрация на най-перспективните от научно и туристическо значение археологически обекти;
- ☞ Създаване на междуинституционални връзки на международно, национално и регионално ниво на основата на проучването на археологическото културно наследство;
- ☞ Обучение и създаване на собствени кадри в областта на опазването на археологическото недвижимо културно наследство;
- ☞ Създаване на успешен и разпознаваем туристически продукт на основата на културно-историческото наследство на основата на археологията

4. Предложения за опазване на археологическото недвижимо археологически културно наследство

- ☞ Издирване и документиране на всички археологически обекти;
- ☞ Идентифициране на най-перспективните археологически обекти
- ☞ Извършване на интегрирани археологически проучвания;
- ☞ Създаване на дигитален регистър на археологическите обекти;
- ☞ Реставрация, консервация и социализиране;
- ☞ Обучение на местните власти (кметове, полиция, администрация) с нормативните изисквания за опазване на културното наследство;
- ☞ Създаване на организация по мониторинг и охрана на най-заstraшените археологически обекти;

- ☞ Осигуряване на финансови средства по различни, международни национални, регионални и общински програми;
- ☞ Създаване на общински исторически музей в гр. Симитли, който да координира дейностите по издирването, документирането, опазването и социализацията на археологическото наследство на общината.

5. Предложения за социализация

- ☞ Извършване на исторически изследвания
- ☞ Поставяне на информационни табели на археологическите забележителности;
- ☞ Консервация и реставрация на проучените археологически обекти;
- ☞ Осигуряване на достъп до археологическите обекти, чрез изграждане на подходяща инфраструктура;

6. Предложения за популяризиране

- ☞ Представяне на местното археологическо културно наследство в дигитални платформи и общински канали;
- ☞ Създаване на изложби и каталози и други издания, които имат за цел популяризиране на археологическото наследство на територията на община Симитли;
- ☞ Изграждане на Посетителски център при раннонеолитното селище до с. Брежани
- ☞ Изграждане на Праисторически археологически парк при раннонеолитното селище до с. Брежани
- ☞ Провеждане на научни форуми и фестивали свързани с археологическото наследство на територията на община Симитли
- ☞ Създаване на тематични изложби, каталози и публични представяния на археологическото недвижимо културно наследство (вкл. мобилни/пътуващи формати).
- ☞ Развитие на дигитално присъствие: видео материали, кратки документални формати, онлайн каталози на обекти те и находките.
- ☞ Подкрепа за участие в регионални и национални форуми, фестивали и изложения.
- ☞ Разработване на тематични маршрути и събития, свързани с археологическото недвижимо културно наследство, с цел повишаване на разпознаваемостта на общината и региона.

7. Очаквани резултати

Реализирането на предложените мерки в ще допринесе за обогатяване на знанията за историческото минало на територията на община Симитли,

за опазването на археологическото недвижимо културно наследство, и чрез неговата социализация и представяне, за създаване на устойчив туристически продукт. За повишаване на патриотичното възпитание и националната гордост на местната общност. Освен това работата по опазване на наследството насърчава местните общности да участват в проучването, документирането и интерпретирането на собственото си минало.

8. Индикатори за изпълнение

За оценка на ефективността на мерките и за проследяване на, изучаването, документирането, опазването, съхраняването, социализацията и представянето на недвижимото археологическо наследство като един от основните елементи от материалното културно наследство в на община Симитли се определят следните индикатори за изпълнение:

- ☞ Брой регистрирани нови археологически обекти;
- ☞ Брой проучени или проучвани археологически обекти;
- ☞ Брой, консервирани и реставрирани археологически обекти;
- ☞ Брой социализирани археологически обекти;
- ☞ Брой научни, научнопопулярни и рекламни публикации на археологическо културно наследство;
- ☞ Разработени туристически маршрути;
- ☞ Реализирани научни форуми за археологическото културно наследство;
- ☞ присъствие на археологическото културно наследство в дигитални платформи, каталози и туристически продукти;

Индикаторите служат като основа за мониторинг, отчетност и актуализация на стратегическите мерки.

9. Отговорни институции и партньори

Реализирането на мерките за изучаването, опазване, социализация и популяризиране на недвижимото археологическо културно наследство се осъществява чрез взаимодействие между следните отговорни институции и партньори:

- ☞ Министерство на културата
- ☞ Община Симитли – разработване и прилагане на политики, координация и целева подкрепа;
- ☞ Национален археологически институт с музей при БАН (НАИМ – БАН)

- ☞ Регионален исторически музей – Благоевград (РИМ – Благоевград)
- ☞ Университетски институции със специалности в областта на изучаване и опазване на културното наследство
- ☞ Опазване на недвижимото културно наследство (НИНKH)
- ☞ Инспекторат за опазване на културното наследство
- ☞ Външни експерти и организации – специалисти по експертиза, и опазване на културното наследство.

Ясното разпределение на отговорностите и координираната дейност е основната предпоставка за изучаването, съхранението и популяризирането на археологическото културно наследство при прилагане на стратегията.

10. Роля на археологическото недвижимо културно наследство в общинската стратегия

Територията на Република България е част от кръстопътя на различни цивилизации – Праисторическа, Тракийска, Гръцка, Римска, Българска, Византийска и Османска, превръщайки ни днес в пазители на световното културно наследство. Именно поради тази вменена ни от историята отговорност, неговото изследване, документиране и опазване изключително голямо предизвикателство което стои пред нас. Опазвайки и социализирайки това богатство, то се превръща в потенциал за икономически просперитет и устойчиво икономическо развитие на местната общност, чрез интеграцията му в културният туризъм. Тъй като археологическите паметници са основен двигател на туризма, което от своя страна стимулира местните икономики. Същевременно познаването и изследването на местната история, играе важна роля в патриотичното възпитание и утвърждаването на националната ни идентичност.

Археологическото недвижимо материално културно наследство като стратегически ресурс за община Симитли

Община Симитли е разположена в Симитлийската котловина в полите на планините Рила, Пирин и Влахина и Малашевска. По поречието на р. Струма, която разделя общината на две. Източното ѝ част пък се разделя от Градевска река, която се влива в Струма при самият град Симитли. Релефа на общината е изключително разнообразен, като в централната част е котловинен, а в посока запад и изток преминава е котловинен, полупланински и планински. Общината заема площ от 553,004 км². Разнообразният релеф силно развитата речна мрежа са основен фактор за поселищния живот на тази територия. Интересът към археологическото наследство на община Симитли, датира още от зората на българската археологическа наука, но системни издирвания на археологически обекти се

извършват едва през 80-те год. на XX в. и са свързани със създаването на Археологическата карта на България. Първото значимо издание, което обобщава известните археологически обекти на територията на община Симитли е изданието „Археологически паметници в Благоевградски окръг“ излязло от печат през 1987 г. В следващите десетилетия в следствие на целенасочени по издирване на археологическите обекти в региона от страна на Регионален исторически музей – Благоевград и Националния археологически институт с музей при БАН (НАИМ-БАН) на територията на община Симитли са регистрирани 100 археологически недвижими културни ценности от периодите на Праисторията, Античността, Средновековието и Възраждането, отразяващи богатото културно наследство на общината. Въпреки това, археологическите проучвания са изключително малко и имат изключително спасителен характер. Периода от присъединяването на тази територия към българските земи през 1912 г., чрез разкопки са проучени общо 7 обекта – късноантична гробница, с. Крупник (1934); църква и плосък некропол около нея, с. Крупник (1947); късноантичен плосък некропол, в Откритият рудник, с. Брежани (1970 и 1972); Укрепено селище от античността и средновековието в м. Цигански, с. Брежани (1972); прабългарски некропол, в м. Костово орнище с. Черниче (1978, 1979 и 1982); водопровод в м. Лъждови ниви, с. Полето (1992); производствени пещи с. Полето (1992) и раннонеолитно селище в м. Равен, с. Брежани (2009-2010).

Всички тези обекти с изключение на три от тях са проучени частично и при нито един не са предприети мерки за консервация, реставрация, експониране и социализиране, а три от тях вече не съществуват. Положителното в случая е, че част от тези обекти, са проучени частично, което дава възможност разкопките да бъдат възобновени, а откритите археологически структури да бъдат експонирани като, част от бъдещ туристически продукт базиран на богатото културно наследство на община Симитли. Обекта с най-голям потенциал сред тях е раннонеолитно селище в м. Равен, с. Брежани, то се намира в непосредствена близост (0,7 км) от селото и от 2025 г. след утвърден със Заповед на Министъра на културата протокол на Специализирания експертен съвет за опазване на недвижимите културни ценности (СЕСОНКЦ) има определени граници и режими за охрана и статут на археологическа недвижима културна ценност с категория „национално значение“. Предварителен статут като недвижими културни ценности с национално значение по чл. 146, ал. 3 от Закона за културното наследство (ЗКН) имат всички регистрирани археологически обекти, като надгробните могили са такива и според Решение на министерски съвет (РМС) № 1711 / 1962 г.

→ Извършеният анализ показва, че от гледна точка на опазването и социализирането, регистрираните археологически обекти на територията на община Симитли, могат да бъдат разделени условно на три групи:

- Група I. Археологически обекти, които след извършване на археологическо проучване съгласно ЗКН имат потенциала да бъдат, консервирани, реставрирани и социализирани в различен период от време;
- Група II. Обекти, които нямат потенциал да се експонират, но могат да бъдат само обозначени и по този начин включени в различни туристически маршрути;
- Група III. Археологически обекти, които нямат туристически потенциал, но са от значение за науката, които ще бъдат проучвани само при заявен инвестиционен интерес в поземленият имот в който попадат.

Цели, политика, приоритетни дейности и план за действие за опазване на археологическото недвижимо материално културно наследство

→ **Цел:** Устойчиво изследване, документиране, опазване, експониране, социализация и популяризиране на археологическото недвижимо културно наследство на община Симитли.

→ **Общи направления на политиката**

- ☞ Опазване – издирване, документиране и експертна оценка
- ☞ Социализация – консервация, реставрация и експониране.
- ☞ Популяризиране – повишаване на видимостта чрез публични формати, каталози, изложби, дигитални канали и културни маршрути.

→ **Краткосрочни приоритети (1 – 2 години):**

- ☞ Определяне степента на риск за археологическите обекти приоритизиране на най-застрашените от тях
- ☞ Почистване и осигуряване на достъп до обектите
- ☞ Обозначаване с информационни табели
- ☞ Разработване на туристически маршрути и включване на археологическите обекти в тях
- ☞ Исторически проучвания
- ☞ Извършване на комплексни експертизи на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги
- ☞ Сформиране на научни археологически екипи
- ☞ Археологически теренни проучвания – разкопки на подбрани обекти
- ☞ Консервация и реставрация на археологически структури

- ☞ Издаване на студия и каталог на археологическото богатство на община Симитли
- ☞ Провеждане на научен форум посветен на археологическото богатство на община Симитли
- ☞ Създаване на Общински исторически музей - Симитли

→ Средносрочни приоритети (3 – 5 години):

- ☞ Стартиране на археологически теренни проучвания – разкопки на подобрени обекти;
- ☞ Програма за пълно археологическо проучване на надгробните могили
- ☞ Консервация и реставрация на вече разкритите археологически структури
- ☞ Изграждане на Посетителски център при раннонеолитното селище, с. Брежани
- ☞ Създаване на Археологически праисторически парк при раннонеолитното селище, с. Брежани
- ☞ Реализиране и утвърждаване, като ежегоден фестивал на Праисторическите възстановки в Археологически праисторически парк при раннонеолитното селище, с. Брежани
- ☞ Попълване фонд Археология на новосъздадения музей в гр. Симитли

→ Дългосрочни приоритети (над 5 години):

- ☞ Консервация и реставрация на вече разкритите археологически структури
- ☞ Стартиране на археологически теренни проучвания – разкопки на подобрени обекти, които надграждат вече постигнатото
- ☞ Институционализиране на системен модел за проучването на археологическото културно наследство в община Симитли
- ☞ Създаване на устойчив модел за проучване на археологическото културно наследство в община Симитли
- ☞ Гарантиране на приемствеността чрез дългосрочни образователни и обществени механизми;

**Приложение - Обектите от Група I с предлаганите мерки и дейности
съгласно времевите приоритети заложиени в настоящият
стратегически документ:**

→ Гр. Симитли

- 1. Единична постройка** в кв. Горно Ораново, гр. Симитли. Датировка - Античност (II – VI в.). АКБ № 10006181.

Мерки:

- ☞ Археологически проучвания – (3-5 г.)
- ☞ Информационна табела (3-5 г.)

- 2. Крепост** в м. Градо, гр. Симитли. Датировка - Втора българска държава (XII – XIV в.). АКБ № 1910174.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (малка площ) – (5-7 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и социализиране (5-7 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

→ Село Брежани

- 3. Селище** в м. Равен. Датировка - ранен неолит, дка АКБ №10005682.

Мерки:

- ☞ Създаване на екип с международно участие и студенти за продължаване на проучванията (1-2 г.)
- ☞ Създаване на музей на открито с възстановки на (3-5 г.)
- ☞ Изграждане на Посетителски център (3-5 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Превръщане на обекта в основата на археологическия туризъм на община Симитли (3-5 г.)

- 4. Оброк** в м. Присадна, с. Брежани. Датировка – неопределима. АКБ №10005699

Мерки:

- ☞ Археологически проучвания (5-7 г.)
- ☞ Експониране на откритите зидове (5-7 г.)
- ☞ Информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

5. Оброк, селище в м. Св. Тодор, с. Брежани. Датировка - Селище - Античност (II – VI в), оброк – Възраждане. АКБ № 10005701.

Мерки:

- ☞ Археологически проучвания (1-2 г.)
- ☞ Експониране на откритите зидове (3-5 г.)
- ☞ Информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

→ **Село Брестово**

6. Единична надгробна могила, в м. Косово, с. Брестово. Датировка – неопределена. АКБ № 10005421.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (3-5 г.)
- ☞ Постъпване на експонатите в музея (3-5 г.)

7. Параклис, манастир в м. Тросковски манастир, с. Брестово. Датировка - манастира - Втора българска държава (XII – XIV в.), параклиса - късно средновековие (XV-XVI в.). АКБ № 1910180.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране. (1-2 г.)
- ☞ Археологически проучване (1-2 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ **Село Горно Осеново**

8. Крепост в м. Калето/Калята, с. Горно Осеново. Късна античност АКБ № 10005585.

Мерки:

- ☞ Археологически проучване (5-7 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране (7-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ **Село Градево**

9. Единична надгробна могила в м. Десподец. Датировка – неопределена. АКБ № 10005943.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване на могилата (3-5 г.)
- ☞ Попълване фондовете на музея (3-5 г.)

10.Селище - в м. Градище. Датировка - Античност (II – VI в). АКБ № 10006684.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване на църквата (7-10 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и социализиране (7-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)

→ **Село Крупник**

11.Гробница – площ 1,0 дка, в м. Св. Георги, с. Крупник. Гробницата е открита случайно през 1934 г. Проучена е и е заснета от Ал. Рашенов. Засипана още през 30-те години на XX век. Датировка - - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 1930084.

Мерки:

- ☞ Да се разкрие и реставрира и експонира (1-2 г.)
- ☞ Социализация (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)

12.Плосък некропол, църква – в м. Епископската църква, с. Крупник. Обектът е открит при строеж на здравен дом през 1947 г, и е проучен е от проф. Станчо Ваклинов. Датировка - Късно средновековие XIII – XIV в. АКБ № 1930098.

Мерки:

- ☞ Завършване на проучванията (3-5 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)

13.Единична надгробна могила северно от м. Дрене, с. Крупник. Датировка – неопределена. АКБ № 10005456.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване – средносрочно (3-5)
- ☞ Попълване на фонда на музея (3-5 г.)

14.Селище в м. Дрене, с. Крупник. Датировка - късна античност (IV – VI в.). АКБ № 1930087.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (3-5 г.)
- ☞ Социализация – дългосрочно (7-10 г.)

15.Некропол в м. Добриново, с. Крупник. Датировка - античност (II – VI в.). АКБ № 10005599.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване – дългосрочно (7-10 г.)
- ☞ Попълване на фонда на музея (7-10 г.)

16.Плосък некропол, в м. Беглика, с. Крупник. Датировка - ранна римска епоха (II-III в.) АКБ № 1930100.

Мерки:

- ☞ Недеструктивни проучвания в съседните парцели – средносрочно (3-5 г.)
- ☞ Археологически проучвания (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)

17.Единична постройка в м. Градището, с. Крупник. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10005588.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (7-10 г.)
- ☞ Консервация и експониране (7-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (7-10 г.)

18.Селище в м. Зидище, с. Крупник. Датировка - късна античност (IV-VI в.). АКБ № 10005593.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (7-10 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране (7-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (7-10 г.)

19.Селище в м. Рилски колиби, с. Крупник. Датировка – Античност, Втора българска държава и Османски период АКБ № 10005595.

Мерки:

- ☞ Археологически проучвания (7-10 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране (7-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (7-10 г.)

20.Крепост в м. Градището, с. Крупник. Датировка - Античност и Средновековие. АКБ № 191011.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (5-7 г.)

- ☞ Отлични възможности за консервация, реставрация и социализация (7-10) г.
- ☞ Поставяне на информационни табели (5-7 г.)

21.Път в м. Градището с. Крупник. Датировка – неопределена. АКБ № 10005590.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (3-5 г.)
- ☞ Разчистване и маркиране (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (3-5 г.)

→ **Село Мечкул**

22.Плосък некропол, параклис, селище в м. Св. Мина, с. Мечкул. Датировка – Възраждане и по рано. АКБ № 10003903.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (3-5 г.)
- ☞ Експониране на откритата архитектура (3-5)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)

23.Селище, некропол, базилика в м. Св. Илия/Теова махала, с. Мечкул. Датировка – Възраждане. АКБ №10005577.

Мерки:

- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Разчистване на пространството (1-2 г.)
- ☞ Възможност за реставрация и експониране (7-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)

→ **Село Полена**

24.Селище, в м. Добрин, с. Полена. Датировка – късна римска епоха (III – IV в). АКБ № 10005586.

Мерки:

- ☞ Археологически проучвания (5-7 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране (7-10 г.)

→ Село Полето

25.Некропол в м. Манастирището, с. Полето. Датировка – Античност (II – VI в.). АКБ № 10005687.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (5-10 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

26.Единична надгробна могила до гробището на селото. Това е една от двете най-големи регистрирани надгробни могили в община Симитли. Датировка – неопределена АКБ № 10005680.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (1-2 г.)
- ☞ При наличие на съоръжение и архитектура – експониране (3-5 г.)

27.Единична надгробна могила, в селото. Датировка – неопределена 10005681.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (1- 2 г.)
- ☞ Попълване фондовете на музея (1-2 г.)

28.Единична надгробна могила – площ 1,0 дка в м. Въртеница, с. Полето. Това е една от двете най-големи регистрирани надгробни могили в община Симитли. Датировка – неопределена АКБ № 10005686.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (1-3 г.)
- ☞ При наличие на съоръжение и архитектура – експониране (3-5 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (3-5 г.)

→ Село Ракитна

29.Път, югоизточно от Младенов връх, северно от Янкова махала, с. Ракитна. Датировка – неопределена. АКБ № 10005692.

Мерки:

- ☞ Почистване и проучване (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)

- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Сенокос

30.Път под м. Градишки чукар, с. Сенокос. Датировка – неопределена. АКБ №10003900.

Мерки:

- ☞ Проучване (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Тросково

31.Некропол, селище, селище, селище около църквата „Св. Петка, с. Тросково. Датировка („ IV – VI в.). АКБ №10005423.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (3-5 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране на архитектурата (5-7 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Черниче

32.Единична надгробна могила в м. Орловец, с. Черниче. Датировка – неопределена. АКБ № 10005426.

Мерки:

- ☞ Археологическо проучване (3-5 г.)
- ☞ Попълване фондовете на музея (3-5 г.)

33.Некропол в м. м. Костово орнище, с. Черниче. Некрополът е проучен частично чрез разкопки през 1978, 1979 и 1982 г. Разкопана е площ от около 1,500 м², открити са 31 гроба. Датировка - Първа българска държава (IX – началото на XI в.). АКБ № 10005425.

Мерки:

- ☞ Продължаване на археологическите проучвания (3-5 г.)
- ☞ Попълване фондовете на музея (3-5 г.)

**Приложение - Обектите от Група II с предлаганите мерки и дейности
съгласно времевите приоритети заложиени в настоящият
стратегически документ:**

→ Село Брестово

- 1. Скално светилище** – площ 3,0 дка, в м. Коматинските скали, с. Брестово. Датировка - късна желязна епоха. АКБ № 10005420.

Мерки:

- ☞ Почистване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Градево

- 2. Манастир** в м. Св. Георги, с. Градево. Датировка – Възраждане. АКБ №10006685.

Мерки:

- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Докатичево

- 3. Църква** – площ 0,6 дка, разположена в м. Над къщи/Църковска махала, с. Докатичево. Датировка – Възраждане. АКБ №10010224.

Мерки:

- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Крупник

- 4. Селище, скално светилище** в м. Голямата скала, с. Крупник. Датировка -желязна епоха и античност. АКБ № 10005592.

Мерки:

- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

5. Скално светилище – площ 14,5 дка, в м. Иванов камен, с. Крупник.
Датировка – желязна епоха. АКБ № 10005596.

Мерки:

- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

6. Скално светилище – площ 13,0 дка, източно м. Мишин преслап, с. Крупник.
Датировка – желязна епоха. АКБ 10005597.

Мерки:

- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

7. Обект с неопределима функция в м. Мандалевица, с. Крупник.
Вероятна воденица Датировка - неопределена. АКБ № 10005594.

Мерки:

- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

→ **Село Мечкул**

8. Скално светилище в м. Червената скала, с. Мечкул. Датировка – желязна епоха. АКБ № 10005576

Мерки:

- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

9. Оброк в м. Св. Богородица, с. Мечкул. Датировка – Възраждане.
АКБ № 10005579.

Мерки:

- ☞ Оформяне на пространството и поставяне на подходяща ограда (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ **Село Полето**

10.Път в м. Лъжеви ниви, с. Полето. Датировка – неопределена. АКБ №10002555.

Мерки:

- ☞ Почистване на трасето на пътя (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Консервация, реставрация и експониране (1-2 г.)

11.Производствени пещи в с. Полето. При спасително археологическо са разкрити 2 пещи – за вари и за строителна керамика. Датировка – римската епоха (кр. на II в. - III в.). АКБ № 10005690.

Мерки:

- ☞ Не възможна социализация обекта е проучен и унищожен (1-2 г.)
- ☞ За информация и графична реконструкция в музейна среда (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)

12.Некропол, църква, култова постройка параклис Св. Архангел Михаил, с. Полето. Античен посветителен надпис на старогръцки. Датировка – Римска епоха. Параклиса – Възраждане. Каменни надпис е от II-III в. АКБ № 10005688.

Мерки:

- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

→ Село Сенокос

13.Оброк в м. Св. Никола, с. Сенокос. Датировка – Късно средновековие /Възраждане. АКБ № 10005580.

Мерки:

- ☞ Почистване и възстановяване в първоначалното състояние, поддържане (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

→ Село Тросково

14.Оброк – площ 0,1 дка, в м. Тросково, с. Тросково. Датировка – късно средновековие сл. XIV в. АКБ № 10005422.

Мерки:

- ☞ Почистване, поддържане и ограждане (1-2 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационна табела (1-2 г.)

☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

Археологическото наследство на община Симитли представлява съществен елемент от културно-историческия ѝ потенциал и е основа за изграждане на устойчива политика по опазване, социализация и културен туризъм. Концентрацията на обекти в долината на р. Струма и в планинските зони показва дълготрайна и интензивна човешка дейност, свързана с комуникационни коридори, земеделие, култови практики и отбранителни структури.

С оглед на състоянието на част от обектите (следи от иманярска дейност, унищожени терени, обрастване, ерозия, липса на маркировка), е необходимо въвеждане на системен подход за експертиза, мониторинг и управление. Предложената таблица има стратегически характер и цели да подпомогне бъдещи теренни проучвания, приоритизиране на интервенциите и планиране на мерки за поддържане, опазване и социализация.

Таблица 1.

Таблица – предложение за бъдеща експертиза и управление на археологическите обекти

Вид обект	Какво да се наблюдава при експертиза	Поддържане и физическо опазване	Социализация	Популяризация
Праисторически селища (неолит, халколит)	Степен на ерозия; наличие на културен пласт; следи от иманярски намеси; земеделска намеса	Ограничаване на дълбока оран; обозначаване на граници; ежегоден оглед	Информационни табели; възможност за геофизични демонстрации	Тематични маршрути „Първите заселници“; образователни програми
Антични и късноантични селища	Запазеност на зидове; разсипи; керамична концентрация; строителни материали	Разчистване от храстова растителност; консервация на видими зидове; контрол на строителни дейности	Маркиране на обекта; изграждане на подходящ достъп	Туристически карти; включване в маршрут „Античната долина на Струма“
Крепости	Стабилност на стените; срутвания; ерозионни процеси; достъпност	Спешна консервация на застрашени участъци; геодезическо заснемане	Обособяване на панорамни площадки; указателни табели	Културни събития; дигитални 3D възстановки

Скално-култови комплекси и светилища	Скален релеф; следи от вандализъм; стабилност на масива	Ограничаване на нерегламентиран достъп; почитване без намеса в скалата	Интерпретативни табели; екопътеки	Бранд „Сакрална планина“; включване в алтернативен туризъм
Некрополи и могили	Нарушения от иманярство; деформации; строителен натиск	Забрана за изкопни дейности; регистриране в кадастъра; сигнализация	Мемориално обозначаване; образователни табла	Исторически беседи; включване в училищни програми
Археологически пътища и инфраструктура	Запазеност на настилка; обрастване; разрушаване от техника	Почитване и частична експонация; защита от преминаване на тежка техника	Маркирани туристически трасета	Културно-исторически веломаршрути
Култови обекти с археологически пласт (оброчища, параклиси)	Наличие на по-ранни пластове; състояние на зидове; намеси	Археологически надзор при ремонт; укрепване	Комбиниране на религиозен и културен туризъм	Празничен календар и културни събития

**Анализът на археологическите обекти в община Симитли
показва няколко ключови характеристики:**

1. Хронологическа приемственост – територията е обитавана от ранния неолит до съвременността, което позволява изграждане на цялостен исторически разказ за развитието на региона.
2. Пространствена концентрация в долината на Струма – античните и късноантичните селища, пътища и производствени съоръжения ясно показват значението на комуникационния коридор.
3. Сакрална наситеност на планинските райони – наличието на множество скални светилища, оброчища и манастирски комплекси очертава планинската зона като духовен център през различни епохи.
4. Рискове – иманярска дейност, строителен натиск, инфраструктурни проекти, липса на системен мониторинг и естествена ерозия.
5. Потенциал – възможност за развитие на специализиран културно-исторически туризъм, интегриране на археологическите обекти в общински туристически маршрути, използване на дигитални технологии за визуализация и интерпретация.

➔ **В стратегически план е препоръчително:**

- ☞ създаване на общински регистър с приоритизация на обектите;
- ☞ въвеждане на ежегоден мониторинг;

- ☞ партньорство с НАИМ-БАН, НИМ, РИМ – Благоевград и университетски катедри;
- ☞ постапна социализация на обекти с висок потенциал (напр. раннонеолитното селище в м. Равен, крепостите, скалните светилища).

Така археологическото наследство може да се превърне не само в обект на опазване, но и в устойчив ресурс за развитие на община Симитли.
Архитектурно-строителни недвижими културни ценности и обекти

Архитектурно строителните недвижими културни ценности в община Симитли е представено основно от сгради с религиозно предназначение – източноправославни храмове (църкви и параклиси) – общо от 64 бр. обекти от които – 24 църкви и 40 параклиса.

11. Културна и социална стойност

Храмовете са шедеври на строителното изкуство, стенописта и иконописта, които определят естетическия облик на българската култура през вековете. Църковните обекти са основните пазители на историческата памет и националното самосъзнание, особено през периоди на чуждо владичество. Църковното културно наследство – материално (храмове, манастири, икони, църковна утвар, ръкописни и старопечатни книги) – притежава изключителна културна и социална стойност, която надхвърля религиозния контекст и се превръща в фундамент за обществото.

12. Проблеми и рискове

- Основните рискове пред опазването и популяризирането на архитектурно-строителното недвижимо материално наследство:
 - ☞ Включва изключително само сгради с религиозни функции – църкви и параклиси
 - ☞ невъзможност за охрана на всички обекти;
 - ☞ нерегламентирана от закона дейност – вандалски прояви и кражби;
 - ☞ липса на средства за поддържане на обектите;
 - ☞ недостатъчна институционална подкрепа;
 - ☞ липса на координация между институциите (БПЦ и местната власт)
 - ☞ неясен регламент на отговорността по издръжката на обектите
 - ☞ недостатъчен кадрови капацитет на местно и регионално ниво;
 - ☞ високи разходи за проучване, консервация, реставрация и социализиране;
 - ☞ демографска криза

13. Стратегически цели

- ☞ Да се обогати листата на архитектурно-строителните недвижими културни ценности в община Симитли с включването и на други обекти;
- ☞ Обследване на състоянието на архитектурно-строителните недвижими културни ценности в община Симитли с цел конкретизиране на мерките за тяхното опазване;
- ☞ Създаване на междуинституционални връзки;
- ☞ Създаване на успешен и разпознаваем туристически продукт на основата на архитектурно-строителното наследство и в частност на религиозното, което се съхранява на територията на община Симитли;

14. Предложения за опазване на архитектурно-строителното културно наследство

- ☞ Идентифициране на обектите които могат да бъдат декларирани като архитектурно-строителните недвижими културни ценности в община Симитли;
- ☞ Извършване на комплексна експертиза на архитектурно-строителните недвижими културни ценности в община Симитли;
- ☞ Извършване на интегрирана консервация и реставрация;
- ☞ Създаване на дигитален регистър на архитектурно-строителните недвижими културни обекти в общината;
- ☞ Обучение на местните власти (кметове, полиция, администрация) с нормативните изисквания за опазване на архитектурно-строителното културното наследство;
- ☞ Създаване на организация по мониторинг и охрана на най-застрашените архитектурно-строителни обекти;
- ☞ Осигуряване на финансови средства по различни, международни национални, регионални и общински програми;

15. Предложения за социализация

- ☞ Извършване на исторически изследвания
- ☞ Поставяне на информационни табели на архитектурно-строителните забележителности;
- ☞ Осигуряване на достъп до архитектурно-строителните забележителности, чрез изграждане на подходяща инфраструктура;

16. Предложения за популяризиране

- ☞ Представяне на местното архитектурно-строителното културно наследство в дигитални платформи и общински канали;
- ☞ Създаване на изложби и каталози и други издания, които имат за цел популяризиране на архитектурно-строителните забележителности на територията на община Симитли;
- ☞ Провеждане и подкрепа на научни форуми и с богатото религиозно наследство на територията на община Симитли
- ☞ Създаване на тематични изложби, каталози и публични представяния на архитектурно-строителните забележителности (вкл. мобилни/пътуващи формати).
- ☞ Развитие на дигитално присъствие: видео материали, кратки документални формати, онлайн каталози на обектите и находките.
- ☞ Разработване на тематични туристически маршрути и събития, свързани с архитектурно-строителните забележителности, с цел повишаване на разпознаваемостта на общината и региона.

17. Очаквани резултати

- ☞ Социално сближаване – религиозното архитектурно-строително културно наследство е от важно значение в социални отношения, създавайки чувство за принадлежност и приемственост между поколенията, защото
- ☞ Архитектурно-строителните забележителности с религиозна насоченост (църквите, храмовете и параклисите) са основните пазители на историческата памет и националното самосъзнание и допринасят за социализацията и образованието на поколенията, преподавайки морални ценности и поддържайки традициите.
- ☞ Повишаване на морала на обществото – обектите на религиозно архитектурно-строително наследство са център на обществения живот, обединявайки хората около общи ценности и норми.
- ☞ Устойчиво развитие и туризъм - архитектурно-строителните забележителности с религиозна насоченост (църквите, храмовете и параклисите) са ключов фактор за културния туризъм, което спомага за икономическото развитие на регионите и съживяването на местните общности.

18. Индикатори за изпълнение

За оценка на ефективността на мерките и за проследяване на, изучаването, документирането, опазването, съхраняването, социализацията и представянето на архитектурно-строителните културни ценности и

забележителности като един от основните елементи от материалното културно наследство на община Симитли се определят следните индикатори за изпълнение:

- ☞ Брой регистрирани нови архитектурно-строителни обекти;
- ☞ Брой извършени комплексни експертизи;
- ☞ Брой, консервирани и реставрирани архитектурно-строителни обекти;
- ☞ Брой социализирани архитектурно-строителни обекти;
- ☞ Брой научни, научнопопулярни и рекламни публикации свързани с архитектурно-строителните забележителности;
- ☞ Разработени тематични туристически маршрути;
- ☞ Реализирани научни форуми посветени на архитектурно-строителните забележителности в община Симитли;
- ☞ присъствие на археологическото културно наследство в дигитални платформи, каталози и туристически продукти;

Индикаторите служат като основа за мониторинг, отчетност и актуализация на стратегическите мерки.

19. Отговорни институции и партньори

Реализирането на мерките за изучаването, опазване, социализация и популяризиране на недвижимото археологическо културно наследство се осъществява чрез взаимодействие между следните отговорни институции и партньори:

- ☞ Министерство на културата
- ☞ Община Симитли – разработване и прилагане на политики, координация и целева подкрепа;
- ☞ БПЦ – Неврокопска митрополия;
- ☞ Регионален исторически музей – Благоевград (РИМ – Благоевград)
- ☞ Университетски институции със специалности в областта на изучаване и опазване на културното наследство
- ☞ Опазване на недвижимото културно наследство (НИНКН)
- ☞ Инспекторат за опазване на културното наследство
- ☞ Външни експерти и организации – специалисти по експертиза, и опазване на културното наследство.

Ясното разпределение на отговорностите и координираната дейност е основната предпоставка за изучаването, съхранението и популяризирането на архитектурно-строително наследство при прилагане на стратегията.

20. Роля на архитектурно-строителните забележителности, като културно наследство в общинската стратегия

Изключително богатото и архитектурно-строително наследство с религиозен характер (монастири, храмове, църкви, параклиси и оброци) превръща община Симитли в своеобразен духовен център в Югозападна България и се явява един от важните елементи за икономически просперитет и устойчиво икономическо развитие на местната общност, чрез интеграцията му в поклонническия културно-исторически туризъм. Същевременно познаването и изследването на местната история, играе важна роля в патриотичното възпитание и утвърждаването на националната ни идентичност.

Направеният анализ на архитектурно-строителното наследство на община Симитли показва, че тези общо 64 бр. архитектурно-строителни обекти с религиозен характер могат да бъдат обособени в три основни групи на базата на техният статут съгласно Закона за културното наследство (ЗКН) и историческия период в който са изградени:

- Група I – Обекти (църкви) декларирани, като недвижими културни ценности – 16 бр.
- Група II – Обекти (църкви) изградени кр. на XIX – до ср. на XX в., които имат качества да бъдат декларирани като недвижими културни ценности – 6 бр.
- Група III – Обекти (църкви – 3 бр. и параклиси – 40 бр.) – съвременно строителство и нямат качества на културни ценности.

Цели, политика, приоритетни дейности и план за действие за опазване на археологическото недвижимо материално културно наследство

→ **Цел:** Устойчиво изследване, опазване и популяризиране и обогатяване на богатото на архитектурно-строително наследство на община Симитли.

→ Общи направления на политиката

- ☞ Опазване – анализ на състоянието, чрез извършване на комплексна експертиза;
- ☞ Обогатяване – деклариране на нови обекти като архитектурно-строително културно наследство;
- ☞ Социализация – консервация, реставрация и експониране.

- ☞ Популяризиране – повишаване на видимостта чрез публични формати, каталози, изложби, дигитални канали и културни тематични маршрути.

→ **Краткосрочни приоритети (1 – 2 години):**

- ☞ Определяне степента на риск за архитектурно-строителните културни обекти приоритизиране на най-застрашените от тях
- ☞ Извършване на комплексни експертизи на архитектурно-строителните обекти от Група I и Група II, на експертизи на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги
- ☞ Извършване на историческо проучване и издирване на потенциални обекти на архитектурно-строителното наследство
- ☞ Обозначаване с информационни табели
- ☞ Разработване на туристически маршрути и включване на археологическите обекти в тях
- ☞ Издаване на студия и каталог на архитектурно-строителните забележителности на община Симитли

→ **Средносрочни приоритети (3 – 5 години):**

- ☞ Деклариране на нови обекти като архитектурно-строително наследство;
- ☞ Консервация и реставрация на базата на резултатите от комплексната експертиза

→ **Дългосрочни приоритети (над 5 години):**

- ☞ Консервация и реставрация на вече разкритите археологически структури
- ☞ Институционализиране на системен модел за опазването архитектурно-строително наследство в община Симитли;
- ☞ Създаване на устойчив модел за опазването архитектурно-строително наследство в община Симитли;
- ☞ Гарантиране на приемствеността чрез дългосрочни образователни и обществени механизми;

Приложение: Група I – Обекти (църкви) декларирани, като недвижими културни ценности

Всички обекти в тази група общо 15 бр. източноправославни църкви и 1 параклис са декларирани, като недвижими архитектурно-строителни и

художествени ценности в периода 1940 – 1989 г. и са със статут „местно значение“ по смисъла на Закона за паметниците на културата и музеите (ЗПКМ). Част от тях са регистрирани и като археологически обекти в автоматизираната информационна система – Археологическа карта на България (АИС АКБ).

- 1. Църквата „Рождество на Пресвета Богородица“** в град Симитли е построена през 1923 година като храм-паметник в чест на загиналите войници от 7-ма Рилска Декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., като единична недвижима художествена културна ценност от III група (Местно значение)

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)

- 2. Църквата „Св. Архангел Михаил“** в град Симитли е построена през втората половина на 19 век. Обявена е за паметник на културата. Списък от 1976 г. Декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., като единична недвижима художествена културна ценност от II група (Местно значение). Регистрирана е и като археологически обект под АКБ № 10005373 в площ 0,4 дка и е дотирана в периода на Възраждането.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)

- 3. Църквата „Св. Димитър Солунски“** в село Брежани. Списък от 1976 г., декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., като единична недвижима художествена културна ценност от III група (Местно значение). Регистрирана е и като археологически обект от периода на късната античност и средновековната епоха под АКБ № 10005693.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

4. Манастирът „Св. Архангел Михаил“ в село Брестово Обявена за паметник на културата е манастирска църква „Св. Арх. Михаил“ /Тросковски манастир/, Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, единична, III група – местно значение.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

5. Църквата „Св. Илия“ в село Градево. Народна старина (ДВ бр.154 от 1940 г.). Декларирана с Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, единична, II група. Регистрирана и като археологически обект с АКБ № 10005581

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

- 6. Храмът „Св. Никола“** в село Градево. Списък от 1974 г. Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, II група, единична. Регистрирана и като археологически обект с АКБ № 10005582.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

- 7. Църквата „Св. Неделя“** – село Докатичево - е построена в средата на XIX век в Църкварска махала. Обявена е за паметник на културата. Списък от 24.10.1978 г. Писмо № 2213 от 16.06.1980 г. художествена, III група (за сведение). Църквата е регистрирана и като археологически обект – АКБ № 10005424.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

- 8. Църквата "Успение Богородично"** в Долно Осеново. Списък от 1974 г., художествена, единична, I група, Писмо № 2213 от 16.06.1980 г.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

9. Църквата „Св. пророк Илия“ в село Железница. Списък от 1976 г., Писмо № 2213 от 16.06.1980 г., художествена, единична, II група – местно значение.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

10. Параклисът „Св. Иван Рилски“, намиращ се в местността Градище, село Крупник. Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение (ДВ бр.32 от 1965 г.)

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

11. Параклис „Св. Георги“ – местността „Дрене“, село Крупник. Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение (ДВ бр.32 от 1965 г.).

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

12. Църква „Св. Троица“. Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение (ДВ бр.32 от 1965 г.)

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

13. Църквата „Св. Св. Петър и Павел“ в село Мечкул. Списък от 1976 г. Писмо № 2213 от 16.06.1980 г. II група, художествена, единична.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

14. Църква „Св. Илия“, 3 км западно от село Мечкул. Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение. (ДВ бр.32 от 1965 г.). Регистрирана и като археологически обекти под АКБ № 10005577.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

15. Църква „Св. Димитър“ в с. Плена. Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието, единична, местно значение. (ДВ бр.32 от 1965 г.)

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

Приложение: Група II – Обекти (църкви) не са декларирани, като недвижими културни ценности, но имат качества на такива

1. Църква „Св. Троица“ – село Горно Осеново

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Предложение за деклариране като недвижима културна ценност (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

2. Църква „Св. Архангел Михаил“ – село Крупник.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)

- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Предложение за деклариране като недвижима културна ценност (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

3. Църква „Св. Петка“ – село Полена.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Предложение за деклариране като недвижима културна ценност (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

4. Църква „Св. Св. Кирил и Методий“ село Полето.

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Предложение за деклариране като недвижима културна ценност (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

5. Църква „Рождество на Пресвета Богородица“, село Ракитна

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)

- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Предложение за деклариране като недвижима културна ценност (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

6. Църква „Св. Димитър“ – село Сенокос

Състояние – външно добро. Интериор – задоволително, но под риск.

Мерки:

- ☞ Комплексна експертиза на архитектура, стенописи, икони, дърворезба, църковна утвар и старопечатни книги (1-2 г.)
- ☞ Предприемане на мерки съгласно експертизата (3-5 г.)
- ☞ Историческо проучване (1-2 г.)
- ☞ Предложение за деклариране като недвижима културна ценност (3-5 г.)
- ☞ Поставяне на информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрути (1-2 г.)

Група III Съвременни архитектурно-строителни обекти без статут на културни ценности -

→ За тези обекти 3 бр. църкви и 40 бр. параклиси, които са от значение за местната общност в краткосрочен план в настоящият стратегически документ се предлагат следните мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана (постоянно)
- ☞ Обозначаване информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в тематичен – поклоннически туристически маршрут (1-2 г.)

- 1. Параклис „Св. Мина“** гр. Симитли
- 2. Параклис „Св. Стилян“** – град Симитли. Параклиса е завършен през 2015 г.
- 3. Параклисът „Св. Лука“**, намиращ се в Горната махала на село Брежани е съграден изцяло с доброволен труд на благочестиви миряни.
- 4. Параклис „Св. Богородица“** – село Брежани
- 5. Параклис „Св. Петка“** – село Брежани
- 6. Параклис „Св. Илия“** – село Брежани

7. Параклис „Св. Никола“ – село Брежани
8. Параклис „Възнесение Господне“ – село Брежани
9. Параклис „Св. Георги“ – село Брежани
10. Параклис „Св. Иван Рилски Чудотворец“ в м. Коматинските скали – село Брестово
11. Църква „Св. Троица“ – село Железница
12. Параклис „Атанасовата черква“ – село Железница
13. Параклис „Св. Георги Победоносец“ – село Железница
14. Храм „Св. Мина“ в село Мечкул е построен върху някогашно тракийско светилище. В древността на мястото е имало тракийска лечебница. Намира се точно до скалния ансамбъл, извисяващ се над Кресненското дефиле. Светата обител е в прочутия скален град, кръстен от местните „Пиринският Стоунхендж“.
15. Параклис „Св. Богородица“ – село Мечкул
16. Параклис „Св. Богородица“ – село Мечкул
17. Параклис „Св. Георги“ – село Мечкул
18. Параклис „Св. Георги“ – село Мечкул
19. Параклис „Св. Неделя“ – село Мечкул
20. Параклис „Летния Атанасовден“ – село Полена
21. Параклис „Преображение Господне“ – местността „Ширината“, село Полена
22. Параклис „Св. Илия“ – село Полена
23. Параклисът „Покров Богородичен“ – село Полето
24. Параклис „Св. Богородица“ – село Полето
25. Параклис „Св. Георги“ – село Полето
26. Параклис „Св. Четиридесет мъченици“ – село Полето
27. Параклис „Света Троица“ – село Полето
28. Параклис „Пресвета Богородица“ – село Ракитна
29. Параклис „Св. Марина“ – село Ракитна
30. Параклис „Св. Илия“ – село Ракитна
31. Параклис „Св. Марина“ – село Ракитна
32. Параклис „Св. Александър Невски“ – село Ракитна
33. Параклис „Св. Неделя“ – село Ракитна
34. Параклис „Св. Дух“ – махала „Везенковци“, село Сенокос
35. Параклис „Св. Никола“ – махала „Чакърowska“, село Сенокос
36. Параклис „Св. Петка“ – село Сенокос
37. Параклис „Св. Спас“ – махала „Миновци“, село Сенокос
38. Параклис „Св. Тодор“ – махала „Мазейска“, село Сенокос
39. Параклис „Света Марина“ – село Сенокос
40. Параклис „Св. Пантелеймон“ – село Сухострел
41. Параклис „Св. Троица“ – село Сушица

42.Храм „Св. Петка“ – село Тросково . Той е съвременна постройка от XXI в.

43.Храм „Св. Георги Победоносец“ – село Черниче е изграден през 1990 година. Известен е с това, че в него се пазят части от мощите на Свети Трифон Зарезан, докарани преди години от Атон.

Архитектурно-строителното наследство на община Симитли е представено основно от религиозни обекти – 64 храма (24 църкви и 40 параклиса), които формират духовния и културен облик на територията. Тези обекти съчетават архитектурна стойност, художествени качества (стенопис, иконопис, дърворезба), историческа памет и социална функция.

Особеност на общината е, че голяма част от храмовете са не само архитектурни, но и художествени културни ценности, съдържащи ценни икони, стенописи, дърворезбовани иконостаси, метална църковна утвар и старопечатни книги.

Предвид рисковете – демографски спад, липса на охрана, вандализъм, амортизация на покриви и фасади, увреждане на стенописи – е необходимо въвеждането на стандартизирана експертна рамка за обследване и приоритизиране на мерките.

Следващата таблица предлага структура за комплексна експертиза, поддържане, социализация и популяризация на архитектурно-строителните обекти, с акцент върху храмовете.

Таблица 2.

Таблица – предложение за бъдеща експертиза и управление на архитектурните обекти

Вид обект	Какво се наблюдава при експертиза	Поддържане и опазване	Социализация	Популяризация
Църкви – архитектура (екстериор)	Фасада (напуквания, мазилка, каменна зидария); покрив (керемиди, течове); камбанария; конструктивна стабилност; основи; дограма	Ремонт на покрив; укрепване на зидове; реставрация на фасадни елементи; дренаж	Осигуряване на безопасен достъп; външно художествено осветление	Фотоархив; туристически маршрути; дигитални каталози
Църкви – интериор	Стенописи (лющене, влага, солни натрупвания); тавани; под (каменен, дървен, мозайка); иконостас	Контрол на влажността; реставрация на стенописи; обработка срещу дървояди; стабилизиране на подови настилки	Интерпретативни табели; организирани посещения	Виртуални турове; изложби за стенописната традиция

	(дърворезба); олтар			
Икони и дърворезба	Състояние на живописния слой; напукване; биологични увреждания; автентичност	Консервация от лицензиран реставратор; защитени витрини	Тематични експозиции; образователни лекции	Каталози на икони; научни публикации
Църковна утвар и свещници	Метални корозии; липси; състояние на свещници; олтарни съдове	Почистване със специализирани методи; регистър на движимите ценности; сигурност	Излагане в контролирана среда	Представяне в дигитален регистър
Старопечатни книги	Състояние на хартия; подвързия; следи от влага	Съхранение в подходящ микроклимат; дигитализация	Научни изследвания	Онлайн архив
Параклиси (традиционни)	Конструктивна стабилност; фасада; икони; покрив	Поддържане чрез местната общност; ремонт на покрив	Включване в поклоннически маршрути	Календар на храмовите празници
Съвременни храмове	Състояние на сградата; художествено оформление	Текуща поддръжка	Интеграция в културни събития	Местни фестивали
Манастирски комплекси	Архитектурна цялост; стенописи; дворно пространство; инфраструктура	Комплексна реставрация; благоустрояване	Обособяване на туристическа инфраструктура	Поклоннически туризъм

Анализът на архитектурно-строителното наследство в община Симитли показва няколко съществени характеристики:

1. Доминиращ религиозен характер

- ☞ Наследството е почти изцяло представено от храмове, което създава възможност за изграждане на цялостен поклоннически и културно-исторически маршрут.

2. Комбинация от архитектурна и художествена стойност

→ Голяма част от обектите съчетават:

- ☞ възрожденска архитектура;
- ☞ ценни стенописни цикли;
- ☞ дърворезбовани иконостаси;
- ☞ старопечатни книги;
- ☞ ценна метална утвар.

Това налага интердисциплинарна експертиза – архитект, реставратор на стенопис, реставратор на икони, специалист по дърворезба и метал.

3. Рискови фактори

- ☞ Влага и конструктивни проблеми (покриви).
- ☞ Биологични увреждания (дървояди, плесени).
- ☞ Липса на контролирана среда.
- ☞ Кражби и вандализъм.
- ☞ Намалено население и липса на постоянна грижа.

4. Приоритетни действия

- ➔ Комплексна експертиза на всички обекти от Група I и II;
- ☞ Създаване на дигитален регистър с фото и техническа документация.
- ☞ Приоритизация според степен на риск (висок / среден / нисък).
- ☞ Разработване на единен поклоннически маршрут „Духовните средища на Симитли“.
- ☞ Дигитализация на икони и книги.

5. Стратегически потенциал

- ➔ Архитектурно-строителното наследство може да се превърне в:
 - ☞ основен туристически продукт на общината;
 - ☞ образователна платформа;
 - ☞ инструмент за социална сплотеност;
 - ☞ икономически ресурс чрез устойчив културен туризъм.

Културни обекти с историческа и паметна функция

Културните обекти с историческа паметна функция увековечават ключови исторически събития, национални герои и значими културни постижения. Част от тях, които са посветени на загиналите и във войните за освобождение и национално обединение попадат в обхвата на Закона за военните паметници. Част от тях които имат качества, са обявени и за недвижими културни ценности по смисъл на Закона за културното наследство. Извършеният анализ показва, че на територията на община Симитли съществуват общо 8 бр. такива обекти – 3 от тях са свързани с войните освобождение и национално обединение, 1 е посветен на Илинденско-Преображенското въстание, а другите на национални герои, като Васил Левски, Христо Ботев и Гоце Делчев.

1. Културна и социална стойност

Паметниците с историческо и мемориално значение не са просто камък и метал; те са материализираната памет на един народ, мост между миналото, настоящето и бъдещето. Тяхната културна и социална значимост е огромна и многопластова. Те са носители на културната памет, тъй като физически съхраняват важни исторически събития, личности и идеи. Паметниците определят градската среда и публичното пространство, напомняйки постоянно за историческия контекст на мястото. Те са съзнателен акт против забравянето на трудни или славни моменти от историята.

2. Проблеми и рискове

Основните рискове пред опазването и популяризирането на археологическото недвижимо културно наследство включват:

- ☞ поддържа и опазване от вандализъм;
- ☞ поставяне на всякакви паметници, без регламентация;
- ☞ недостатъчна институционална подкрепа;
- ☞ липса на координация между институциите;
- ☞ недостатъчен кадрови капацитет на местно и регионално ниво;
- ☞ високи разходи за изработка и социализиране;
- ☞ незаинтересованост от страна на местната общност;
- ☞ демографска криза

3. Стратегически цели

- ☞ да се издири и документира в максимална степен историческото културно наследство в община Симитли, свързано с местни бележити личности и герои;
- ☞ изграждане на нови паметни знаци увековечаващи историята и личностите от Симитли и региона;
- ☞ включване на историческите паметници в образователните програми и дейности;
- ☞ институционална подкрепа

4. Предложения за опазване на археологическото недвижимо археологически културно наследство

- ☞ Историческо проучване на миналото на община Симитли – личности, герои и войни.

- ☞ Изграждане на нови паметници на загиналите от Симитли и общината във войните за освобождение и национално обединение
- ☞ Вписване в регистъра на военните паметници, които са вече изградени и отговарят на критериите на Закона за военните паметници.
- ☞ Създаване на дигитален регистър на историческите и художествени паметници и обекти в община Симитли;
- ☞ Извършване на експертиза на състоянието на историческите и художествени паметници и обекти в общината;
- ☞ Създаване на организация по мониторинг и охрана;
- ☞ Осигуряване на финансови средства по различни, международни национални, регионални и общински програми;
- ☞ Създаване на общински исторически музей в гр. Симитли, който да координира дейностите по историческото проучване на миналото на община Симитли

5. Предложения за социализация

- ☞ Извършване на исторически изследвания
- ☞ Поставяне на информационни табели допълващи информацията за самия паметник или събитието;
- ☞ Осигуряване на достъп до обектите, чрез изграждане на подходяща инфраструктура;

6. Предложения за популяризиране

- ☞ Представяне на местното историческо и художествено културно наследство в дигитални платформи и общински канали;
- ☞ Създаване на изложби(вкл. мобилни/пътуващи формати), каталози и други издания, които имат за цел популяризиране на историческо и художествено наследство на територията на община Симитли;
- ☞ Провеждане на научни форуми посветени на историческо и художествено наследство на община Симитли
- ☞ Развитие на дигитално присъствие: видео материали, кратки документални формати, онлайн каталози за историята на община Симитли;
- ☞ Разработване на тематични маршрути и събития, свързани с историческото минало и историята, с цел повишаване на разпознаемостта на общината и региона.

7. Очаквани резултати

→ Реализирането на предложените мерки в ще допринесе:

- ☞ Обогащаване на знанията за историческото минало на територията на община Симитли;
- ☞ Повишаване на националната гордост и местния патриотизъм;
- ☞ Насърчаване на местната общност да участват в проучването, документирането и интерпретирането на собственото си минало.
- ☞ Културен туризъм - привличат посетители и популяризират историята на страната по света.
- ☞ Възпитание и образование - функционират като „училища на открито“, обучавайки децата и младежите в патриотизъм, уважение към жертвите и историческа грамотност.
- ☞ Сплотяване на общността - служат като места за поклонение, където хората се събират в обща почит, което засилва социалната солидарност.
- ☞ Формиране на ценностна система, чрез почитането на герои и събития, паметниците утвърждават морални категории като храброст, саможертва, свобода и справедливост.

8. Индикатори за изпълнение

За оценка на ефективността на мерките и за проследяване на, изучаването, опазването, съхраняването, представянето на историческото и художествено наследство в община Симитли се определят следните индикатори за изпълнение:

- ☞ Брой регистрирани нови исторически и художествени паметници;
- ☞ Брой новорегистрирани исторически и художествени паметници;
- ☞ Брой социализирани исторически обекти;
- ☞ брой научни, научнопопулярни и рекламни публикации на историческо и художествено наследство;
- ☞ Разработени туристически маршрути на базата на историческите и художествени паметници;
- ☞ Реализирани научни форуми за историческото наследство на община Симитли;
- ☞ присъствие на историческото наследство на община Симитли в
- ☞ в дигитални платформи, каталози и туристически продукти;

Индикаторите служат като основа за мониторинг, отчетност и актуализация на стратегическите мерки.

9. Отговорни институции и партньори

Реализирането на мерките за изучаването, опазване, социализация и популяризиране на историческото културно наследство се осъществява чрез взаимодействие между следните отговорни институции и партньори:

- ☞ Министерство на културата
- ☞ Министерство на отбраната
- ☞ Областна администрация
- ☞ Община Симитли – разработване и прилагане на политики, координация и целева подкрепа;
- ☞ Регионален исторически музей – Благоевград (РИМ – Благоевград)
- ☞ Университетски институции със специалности в областта на изучаване и опазване на културното наследство
- ☞ Опазване на недвижимото културно наследство (НИНКН)
- ☞ Инспекторат за опазване на културното наследство
- ☞ Външни експерти и организации – специалисти по експертиза, и опазване на културното наследство.

Ясното разпределение на отговорностите и координираната дейност е основната предпоставка за изучаването, съхранението и популяризирането на историческото културно наследство при прилагане на стратегията.

10. Роля на археологическото недвижимо културно наследство в общинската стратегия

Историческите паметници са жизненоважни за здравето на едно общество. Те поддържат жива връзката с предците и задават етични ориентири за бъдещето. Пазенето на паметниците е равносилно на пазене на собствената идентичност.

Анализа на обектите с исторически, мемориална и художествена стойност показва, че има определен дисбаланс. От осемте регистрирани обекта – 5 бр. са в рамките на гр. Симитли, 2 бр. в с. Крупник и 1 бр. в с. Градево. Съобразно типа паметници, те могат да бъдат групирани в три основни групи:

- ☞ Група I – Исторически паметници, които отговарят по смисъла на Закона за военните паметници са военни паметници и са включени в регистъра;
- ☞ Група II – Исторически паметници, които отговарят по смисъла на Закона за военните паметници са военни паметници, но не са включени в регистъра;
- ☞ Група III - Исторически паметници, които не отговарят по смисъла на Закона за военните паметници и не са военни паметници, а такива с художествена и мемориална стойност;

***Цели, политика, приоритетни дейности и план за действие за
опазване на археологическото недвижимо материално културно
наследство***

→ ***Цел:*** Устойчиво изследване, опазване и популяризиране и обогатяване на историческо наследство на община Симитли.

→ ***Общи направления на политиката***

- ☞ Изучаване на историческото и художествено наследство на община Симитли
- ☞ Опазване – анализ на състоянието, чрез извършване на комплексна експертиза;
- ☞ Обогатяване – деклариране на нови обекти като военни паметници;
- ☞ Изграждане на нови военни паметници в различните населени места от общината за увековечаване на местните герои загинали във войните за освобождение и национално обединение;
- ☞ Социализация – консервация, реставрация и експониране;
- ☞ Популяризиране – повишаване на видимостта чрез публични формати, каталози, изложби, дигитални канали и културни тематични маршрути.

→ ***Краткосрочни приоритети (1 – 2 години):***

- ☞ Определяне степента на риск за историческите паметници и паметни места и приоритизиране на най-заstraшените от тях;
- ☞ Вписване в регистъра на военните паметници, на обектите от Група II,
- ☞ Извършване на историческо проучване и подготовка за изграждане на нови исторически и художествени паметници;
- ☞ Обозначаване с информационни табели на съществуващите обекти с повече информация за личностите и събитията;
- ☞ Разработване на туристически маршрути и включване на историческите паметници и паметни места в тях;
- ☞ Издаване на студия и каталог на историческите паметници и художествени паметници на община Симитли;
- ☞ Разработване на образователни програми за историческото минало на община Симитли;

→ ***Средносрочни приоритети (3 – 5 години):***

- ☞ Поддържане на съществуващите исторически и художествени паметници в общината;

- ☞ Изграждане на нови исторически и художествени паметници в общината;
- ☞ Създаване на местен клуб „Традиция“ с цел популяризиране на историческото наследство

→ **Дългосрочни приоритети (над 5 години):**

- ☞ Институционализиране на системен модел за опазването историческите и художествени паметници в община Симитли;
- ☞ Създаване на устойчив модел за опазването историческите и художествени паметници в община Симитли архитектурно-строително наследство в община Симитли;
- ☞ Гарантиране на приемствеността чрез дългосрочни образователни и обществени механизми;

Приложение: Група I – Исторически паметници, които отговарят по смисъла на Закона за военните паметници и са включени в регистъра;

→ **В тази група влизат общо 2 паметника:**

1. „Лъвчето“ е паметник в двора на църквата „Рождество Богородично“ в град Симитли. Паметникът е изграден като почит към загиналите за освобождението на Симитли на 11 октомври 1912 година (част от останалия поробен Пирински регион след 1878 г.) и Освобождението на България. На мястото се провеждат общоградски чествания на Деня на града, датата на която е провъзгласена свободата на Симитли.

Състояние – задоволително

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Комплексна експертиза на състоянието (1-2 г.)
- ☞ Почистване и консервация (1-2 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

2. Паметник посветен на загиналите в Отечествената война местни жители Александър Кръстев (от село Градево, убит при Гюешево), Аспарух Котев (от село Горно Осеново, убит на връх Тумба), Борис Вакадинов (от с. Градево). В центъра на село Градево.

Състояние – задоволително.

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Подобряване на средата (1-2 г.)
- ☞ Комплексна експертиза на състоянието (1-2 г.)
- ☞ Почистване и консервация (1-2 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

Историческите паметници на територията на община Симитли, включени в регистъра по смисъла на Закона за военните паметници, представляват материален израз на националната памет и признателност към загиналите във войните за освобождение и национално обединение.

Те имат не само художествена и архитектурна стойност, но и силно обществено и възпитателно значение. Военните паметници изпълняват функция на мемориални пространства, в които се формира историческо съзнание, чувство за принадлежност и приемственост между поколенията.

Опазването им изисква системен мониторинг, ясно разпределение на отговорностите и поддържане както на самия паметник, така и на прилежащото пространство.

Таблица 3.

Таблица – предложение за бъдеща експертиза и управление на военните паметници

Вид паметник	Какво да се наблюдава при експертиза	Поддържане и опазване	Социализация	Популяризация
Монументални паметници (скулптурни композиции)	Конструктивна стабилност; напуквания; корозия на метал; състояние на основата; ерозия на камък	Почистване от биологични наслоявания; антикорозионна обработка; укрепване на фундамента	Обособяване на мемориално пространство; поддържане на озеленяване	Годишни възпоменателни церемонии; включване в образователни програми
Паметни плочи и барелефи	Четливост на надписи; повреди по релефа; закрепване към фасада	Почистване със щадящи методи; възстановяване на надписи; защита от влага	Поставяне на обяснителни табели с исторически контекст	Дигитален архив на имената
Военни мемориали с именни списъци	Износване на буквите; липсващи елементи; състояние на метални детайли	Гравирание при нужда; реставрация на метал; видеонаблюдение при риск	Провеждане на ученически инициативи	Онлайн база данни на загиналите

Паметници в църковни дворове	Стабилност; състояние на ограда; настилка около паметника	Поддържане съвместно с църковното настоятелство	Комбиниране на религиозни и възпоменателни събития	Исторически маршрути „Памет и признателност“
------------------------------	---	---	--	--

Анализът на военните паметници в община Симитли показва:

1. Силна мемориална функция

Паметниците са свързани с конкретни исторически събития (Балкански войни, Първа и Втора световна война, Илинденско-Преображенско въстание и др.) и имат ясно изразена възпоменателна роля.

2. Рискови фактори

- ☞ Атмосферна ерозия;
- ☞ Корозия при метални елементи;
- ☞ Биологични наслоявания;
- ☞ Вандализъм;
- ☞ Липса на редовна поддръжка.

3. Необходимост от системен мониторинг

→ Препоръчва се:

- ☞ ежегоден технически оглед;
- ☞ създаване на регистър с фотодокументация;
- ☞ приоритизиране според степента на увреждане.

4. Социален и образователен потенциал

→ Военните паметници могат да бъдат интегрирани в:

- ☞ образователни инициативи;
- ☞ тематични маршрути;
- ☞ национални и общински чествания;
- ☞ дигитални архиви с биографии на загиналите.

5. Стратегическо значение

→ Системното опазване и активното използване на мемориалните пространства допринася за:

- ☞ укрепване на местната идентичност;
- ☞ патриотично възпитание;
- ☞ културен туризъм;
- ☞ обществена сплотеност.

Приложение: Група II – Исторически паметници, които отговарят по смисъла на Закона за военните паметници, но не са включени в регистъра;

- 3. Паметникът „100 години свобода“** е разположен на централния площад в Симитли. Той е изграден в чест на загиналите знайни и незнайни войни, дали живота си за освобождението на Симитли. На 11-ти октомври 1912 година е извоювано освобождението и на Симитли, част от останалия поробен Пирински регион след 1878 година.

Състояние – добро.

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Предложение до областния управител за включване
- ☞ Регистъра на военните паметници (1-2 г.)
- ☞ Комплексна експертиза на състоянието (1-2 г.)
- ☞ Почистване и консервация (1-2 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

- 4. Паметникът Илинден** се намира в централната част на Симитли. Той е издигнат в памет на хилядите загинали в Илинденско-Преображенското въстание от 1903 година в Македония и Одринско и е връхна точка в национално-освободителната борба на македонските и тракийски българи.

Състояние – добро.

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Предложение до областния управител за включване в регистъра на военните паметници (1-2 г.)
- ☞ Комплексна експертиза на състоянието (1-2 г.)
- ☞ Почистване и консервация (1-2 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)

- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

5. Паметникът на Гоце Делчев се намира в парка на село Крупник. На паметника са изписани следните негови думи, които той е изрекъл според редица източници: „Като се освободим, ще отидем да живеем в село Крупник, Горноджумайско. Там ще направим златен град на човешката справедливост и ще живеем като братя”.

Състояние – добро.

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Предложение до областния управител за включване в регистъра на военните паметници (1-2 г.)
- ☞ Комплексна експертиза на състоянието (1-2 г.)
- ☞ Почистване и консервация (1-2 г.)
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

Паметниците от Група II притежават характеристиките на военни или исторически паметници по смисъла на Закона за военните паметници, но към настоящия момент не са вписани в официалния регистър. Това обстоятелство създава правна и административна уязвимост по отношение на тяхната защита, поддръжка и финансиране.

Липсата на регистрация не намалява тяхната историческа и обществена стойност. Те също съхраняват паметта за важни събития и личности, свързани с национално-освободителните борби, войните за национално обединение и други значими моменти от историята.

Стратегическата цел е идентифициране, експертна оценка и предприемане на действия по включването им в регистъра, когато това е приложимо.

Таблица 4.

Таблица – предложение за експертиза и последващи действия

Вид паметник	Какво да се наблюдава при експертиза	Необходими действия	Социализация	Популяризация

Паметници с военна тематика (неподадени за регистрация)	Историческа обоснованост; автентичност; състояние на конструкцията; надписи; художествена стойност	Историческо проучване; изготвяне на досие; предложение за включване в регистъра	Обособяване на мемориална среда	Представяне в общински сайт
Паметни плочи и барелефи	Четливост на надписите; закрепване; повреди	Реставрация; експертна оценка за регистрация	Образователни инициативи	Дигитален архив
Мемориали с местно значение	Състояние на основата; ерозия; околно пространство	Поддръжка от общината; подготовка на документация за регистрация	Включване в чествания	Исторически маршрути

1. Основен проблем – липса на регистрация

→ Обектите от Група II нямат формален статут, което означава:

- ☞ липса на целево държавно финансиране;
- ☞ по-слаба институционална защита;
- ☞ риск от negliжиране или физическо увреждане.

2. Необходимост от историческа експертиза

→ Препоръчва се:

- ☞ събиране на архивни документи;
- ☞ установяване на авторство и година на изграждане;
- ☞ оценка на художествената и мемориалната стойност;
- ☞ становище от компетентните институции.

3. Приоритетни действия

- ☞ Изготвяне на пълен списък на обектите от Група II.
- ☞ Подготовка на документация за включване в регистъра.
- ☞ Временно въвеждане в общински регистър.
- ☞ Поставяне на информационни табели.
- ☞ Осигуряване на регулярна поддръжка.

4. Стратегическо значение

→ Регистрацията на тези паметници ще доведе до:

- ☞ по-добра правна защита;
- ☞ възможност за финансиране;
- ☞ повишаване на обществената видимост;
- ☞ укрепване на историческата памет на местната общност.

Приложение: Група III - Исторически паметници, които не отговарят по смисъла на Закона за военните паметници и не са военни паметници, а такива с художествена и мемориална стойност

Тези паметници са от голямо значение за местната общност и патриотичното възпитание:

6. Паметникът на Христо Ботев е разположен на централния площад в Симитли.

Състояние – добро

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

7. Паметникът на Васил Левски е разположен в мемориалния парк в центъра на град Симитли.

Състояние – добро

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

8. Барелеф на Васил Левски (2019) на едноименната улица в село Крупник.

Състояние – добро

Мерки:

- ☞ Поддръжка и охрана – постоянно
- ☞ Информационни табели (1-2 г.)
- ☞ Включване в туристически маршрут (1-2 г.)
- ☞ Включване в образователни програми (1-2 г.)

Паметниците от Група III не попадат в обхвата на Закона за военните паметници, но представляват обекти с художествена, културна и обществена значимост. Те са свързани с исторически личности, културни събития, национални герои, обществени процеси и локална памет.

Тези обекти имат силна идентификационна функция за местната общност и често се намират в централни обществени пространства – площи, паркове, училищни дворове и храмови комплекси.

Въпреки че не са военни паметници, тяхното опазване и социализация са ключови за поддържането на културната среда и историческото самосъзнание в общината.

Таблица 5.

Таблица – предложение за експертиза и управление на съвременни исторически и художествени паметници

Вид паметник	Какво да се наблюдава при експертиза	Поддържане и опазване	Социализация	Популяризация
Бюст-паметници и скулптури на исторически личности	Стабилност на постамент; състояние на бронз/камък; корозия; надписи	Почистване със специализирани методи; укрепване на основата; възстановяване на надписи	Обособяване на подходящо пространство; художествено осветление	Образователни инициативи; тематични маршрути
Паметни плочи	Четливост на текста; закрепване към фасада; повреди	Реставрация; защита от влага	Поставяне на кратка историческа информация	Дигитален каталог
Мемориални комплекси и символни композиции	Ерозия; състояние на настилка; прилежащо пространство	Благоустрояване; озеленяване; видеонаблюдение при нужда	Провеждане на културни събития	Представяне в туристически материали
Съвременни художествени паметници	Състояние на материалите; авторство; художествена цялост	Текуща поддръжка; регистър на авторите	Включване в културни фестивали	Онлайн изложби

1. Културна и обществена роля

→ Паметниците от Група III изпълняват функция на:

- ☞ носители на локална памет;
- ☞ символи на общинската идентичност;
- ☞ елементи от културната среда;
- ☞ художествени акценти в публичното пространство.

Те допринасят за формиране на естетическия облик на населените места.

2. Основни рискове

- ☞ Атмосферна ерозия;
- ☞ Вандализъм;
- ☞ Недостатъчна поддръжка;
- ☞ Урбанистични промени;
- ☞ Липса на информационни табели и исторически контекст.

3. Приоритетни мерки

- ➔ Създаване на общински регистър на всички паметници от Група III;
- ☞ Годишен технически оглед;
- ☞ Поставяне на информационни табели;
- ☞ Включване в туристически маршрути;
- ☞ Дигитално архивиране (снимки, описание, авторство, година на изграждане).

4. Стратегически потенциал

- ➔ Паметниците с художествена и мемориална стойност могат да бъдат интегрирани в:
 - ☞ градски културни маршрути;
 - ☞ образователни програми;
 - ☞ фестивали и годишнини;
 - ☞ дигитални платформи на общината.

Така те се превръщат от пасивни мемориални обекти в активен ресурс за културно развитие.

Материалното културно наследство на община Симитли, разгледано по населени места, разкрива сложна и многопластова картина, формирана в резултат на дългосрочно историческо развитие, пространствени характеристики и различни модели на селищна приемственост. Анализът показва, че културните ценности не са равномерно разпределени, нито функционират по един и същи начин в рамките на общината, което налага диференциран и контекстуално обоснован подход към тяхното управление.

От териториална гледна точка се откроява ясна концентрация на културни обекти в град Симитли, който функционира като административен, институционален и културен център. Тук са съсредоточени значителна част от обектите с публична функция, паметници на историческата памет и културна инфраструктура. Това обуславя и по-

висока степен на социализация и обществена видимост на културното наследство в градската среда. В същото време селата в общината съхраняват значителен, но често по-слабо експониран културен потенциал, изразен най-вече в сакралната архитектура, традиционната жилищна среда, археологически следи и локални паметни места. В редица населени места културното наследство е тясно свързано със селищната структура и с ежедневието на местната общност, но остава ограничено в рамките на локалната употреба и рядко е интегрирано в по-широки културни или туристически процеси.

Хронологичният анализ на материалното културно наследство показва широк времеви обхват, включващ археологически обекти от праисторическата и античната епоха, средновековни култови и отбранителни структури, възрожденски храмове и паметници от новото време. Това многообразие е сериозен културен ресурс, но същевременно поставя високи изисквания към експертното управление, тъй като различните категории обекти изискват специфични подходи за проучване, консервация и социализация.

По отношение на състоянието и степента на опазване, анализът откроява няколко основни тенденции. Част от обектите са сравнително добре поддържани и функционират като активни културни и религиозни средища, докато други се намират в риск поради демографски процеси, ограничени финансови ресурси, липса на регулярна поддръжка или недостатъчна институционална координация. Особено уязвими са обектите в по-малките и отдалечени населени места, където процесите на обезлюдяване оказват пряко влияние върху тяхното съхранение.

От стратегическа гледна точка анализът показва, че материалното културно наследство на община Симитли притежава значителен, но частично неизползван потенциал. Връзките между отделните обекти, между културното наследство и нематериалните културни практики, както и между културните ресурси и туристическата инфраструктура са все още недостатъчно развити. Липсва цялостна система за интерпретация и представяне на културното наследство, която да обхваща общината като интегрирана културна територия.

В същото време анализът разкрива и ясни възможности за развитие, свързани с интегрирането на културното наследство в местните политики за устойчиво развитие, културен и алтернативен туризъм, образование и общностно участие. Териториалното разнообразие на обектите създава предпоставки за разработване на тематични маршрути, за насърчаване на локални инициативи и за по-тясно взаимодействие между общинската администрация, културните институции и местните общности.

В обобщение, материалното културно наследство на община Симитли представлява стратегически ресурс, чието ефективно опазване и използване изисква системен, координиран и дългосрочен подход. Настоящият анализ

подчертава необходимостта от ясно дефинирани приоритети, от диференцирани мерки по населени места и от интегриране на културното наследство в по-широкия контекст на социално-икономическото и териториалното развитие. Тези изводи формират пряка аналитична основа за формулирането на стратегическите цели, приоритети и действия, представени в следващите части на документа.

2.5. Нематериално културно наследство на община Симитли – анализ, приоритети и стратегически насоки

Нематериалното културно наследство заема централно място в културния профил на община Симитли и представлява един от най-жизнените и разпознаваеми елементи на местната идентичност. За разлика от материалното наследство, което се характеризира със своята пространствена фиксираност и относителна статичност, нематериалното културно наследство функционира като жива система от практики, знания, умения, ритуали и социални взаимодействия, които се възпроизвеждат и актуализират в рамките на общността. Именно тази динамика превръща нематериалното културно наследство в ключов стратегически ресурс за културно, социално и териториално развитие.

В контекста на общинската стратегия нематериалното културно наследство следва да бъде разглеждано не само като обект на съхраняване, но и като активен фактор за изграждане на социална кохезия, междугенерационна връзка и устойчиво културно участие. Традиционните обичаи, празници, фолклорни форми и занаяти изпълняват ролята на носители на локална памет и ценности, които структурират общностния живот и формират чувството за принадлежност към конкретно място и културна среда. В този смисъл те имат значение, което надхвърля културната сфера и засяга образованието, социалната интеграция, туризма и местното развитие.

Особено значение за стратегическото планиране има фактът, че нематериалното културно наследство на територията на община Симитли се характеризира с висока степен на разнообразие и различна жизненост на отделните елементи. Наред с практики, които са устойчиви, масово практикувани и силно разпознаваеми, съществуват и такива, които са в процес на маргинализация и са изложени на риск от прекъсване на приемствеността. Тази неравномерност налага диференциран подход, основан на експертна оценка на степента на жизненост, обществена значимост и риск за всеки отделен елемент.

Стратегическият подход към нематериалното културно наследство изисква ясно разграничаване между три взаимосвързани, но различни направления на работа: опазване, социализация и популяризиране. Опазването включва идентифициране, документиране и съхраняване на

знанията, уменията и практиките в тяхната автентична форма. Социализацията е насочена към активното включване на общностите и младите поколения в практикуването и предаването на традициите, като гарантира тяхната жизненост във времето. Популяризирането цели повишаване на обществената видимост и разпознаваемост на нематериалното културно наследство чрез културни събития, образователни формати, дигитални платформи и туристически продукти, без да се допуска опростяване или комерсиализиране, което би застрашило автентичността.

В рамките на тази стратегия нематериалното културно наследство се разглежда като териториално обусловено явление, тясно свързано със селищната структура, местните общности и конкретните културно-исторически контексти. Това предполага разработването на политики, които отчитат локалните особености и насърчават активното участие на носителите на традициите като основни партньори в процесите на управление. Общината се позиционира не като единствен носител на отговорност, а като координиращ и подпомагащ субект, който създава условия за устойчиво функциониране на нематериалното културно наследство.

Съществен елемент от стратегическия модел е въвеждането на експертизата като основен инструмент за управление на нематериалното културно наследство. Експертната оценка позволява систематичното описание на практиките, анализ на тяхната структура и символика, както и идентифициране на рисковете и потенциала за развитие. Чрез експертизата се осигурява обоснованост на стратегическите решения и се избягва фрагментарният и интуитивен подход, който често води до неефективни или краткотрайни резултати.

В този смисъл настоящата подглава поставя концептуалната рамка, в която нематериалното културно наследство на община Симитли се разглежда като стратегически ресурс с дългосрочна стойност. Тази рамка създава основа за последващия анализ на конкретните форми на нематериално културно наследство, за оценка на тяхното състояние и за формулиране на приоритети, мерки и индикатори за изпълнение в рамките на общинската стратегия.

2.5.1. Форми на нематериалното културно наследство – традиции, обичаи и занаяти като жив културен ресурс

Нематериалното културно наследство на община Симитли представлява съвкупност от живи културни практики, знания, умения и символни системи, които продължават да функционират в рамките на местните общности и да формират тяхната идентичност. За разлика от материалното наследство, нематериалните форми са динамични, уязвими и

пряко зависими от активното участие на носителите си, което ги прави едновременно ценен ресурс и обект на повишен риск.

Настоящата подглава разглежда основните форми на нематериалното културно наследство на територията на община Симитли – обредни практики, традиционни занаяти и свързани с тях знания и умения – в стратегически и концептуален план. Анализът е насочен както към идентифициране на културната значимост и степента на жизненост на отделните елементи, така и към оценка на рисковете, пред които са изправени, и потенциала им за устойчиво развитие.

Представените примери не следва да се разглеждат като изчерпателен списък, а като ключови референтни модели, чрез които се демонстрира разнообразието, спецификата и стратегическата значимост на нематериалното културно наследство на общината.

Традициите и занаятите на територията на община Симитли представляват съществен компонент от нематериалното културно наследство и имат ключово значение за съхраняването на местната идентичност, историческата памет и културната приемственост. Те включват живи практики, умения, знания и символни модели, които се предават между поколенията и формират устойчиви общностни и културни механизми.

В условията на демографски промени, ограничен брой носители на традиционни умения и нарастващ риск от прекъсване на приемствеността, традициите и занаятите следва да бъдат разглеждани като стратегически ресурс, чиято жизненост изисква целенасочена политика за опазване, социализация и популяризиране. Част от практиките са с висока степен на жизненост и обществена видимост, докато други са силно застрашени поради ограничен брой носители, трудоемкост и високи разходи за материали и оборудване.

Настоящата стратегия разглежда традициите и занаятите като приоритетна област, чието устойчиво развитие изисква системна експертиза, документиране, подкрепа за носителите на знания и дългосрочно планиране на мерки за съхраняване и предаване на културната памет и уменията.

Изработването на маскарадни костюми за празника „Сурва“ в с. Брежани – стратегически елемент на нематериалното културно наследство на Община Симитли

1. Характеристика и културна значимост

Традицията по изработване на маскарадни костюми за празника „Сурва“ в село Брежани представлява съществен елемент от

нематериалното културно наследство на Община Симитли. Празникът е с дълбоки корени, достигащи до предхристиянските вярвания и обредни практики, свързани с прогонването на злите сили, осигуряването на здраве, плодородие и благополучие за общността. „Сурва“ е жив културен феномен, съхранен и предаван през поколенията, който продължава да функционира като важен маркер на местната идентичност. Поради своята устойчивост, масово участие и дълбока връзка с местната общност, традицията заема водещо място сред живите елементи на нематериалното културно наследство на община Симитли. В стратегически план тя следва да бъде приоритетно обект на опазване, документиране и целенасочена подкрепа от страна на общинската политика в областта на културното наследство.

Изработването на костюмите и маските не е спомагателен, а централен компонент на празника. То обединява художествено творчество, занаятчийски умения, познания за природните материали и символиката на персонажите. Костюмите са неразделна част от ритуалния „народен театър“, в който цялата общност участва едновременно като създател, изпълнител и зрител. В този смисъл изработването на костюмите и маските следва да бъде разглеждано като самостоятелен обект на експертна оценка, насочена към идентифициране на използваните техники, материали, символни елементи и знания, както и към проследяване на степента на тяхната приемственост и устойчивост във времето.

2. Историческа приемственост и общностен характер

Подготовката за „Сурва“ започва традиционно след приключване на земеделската година и осигуряването на зимнината. Това време е възприемано като период за колективно творчество, социални контакти и предаване на знания. Изработването на костюмите се осъществява в домашна среда – мазета, тавани и стопански постройки – и се характеризира с елемент на тайнственост, състезателност и изключителна фантазия. В този смисъл подготвителният период и колективният процес на изработване на костюмите представляват неразделна част от нематериалното културно наследство, тъй като осигуряват пространството за предаване на знания, умения и ценности. Този процес следва да бъде разглеждан като самостоятелен обект на опазване и подкрепа в рамките на общинската културна политика.

Традицията се поддържа чрез устна памет и лично участие. Възрастните предават знанията си за персонажите, материалите и техниките на по-младите участници. По този начин се гарантира висока степен на автентичност и устойчивост на обредната практика. Макар този механизъм на предаване да осигурява висока степен на автентичност, той е уязвим при демографски промени и намаляване на активните носители. Поради това е

необходимо целенасочено подпомагане на междугенерационния обмен чрез институционални форми – читалищни инициативи, образователни дейности и експертно документиране.

3. Персонажи и костюмна система

„Сурва“ в Брежани функционира като културна институция със строго установена структура и задължителни персонажи, които не се променят във времето. Сред тях са:

- ☞ попът – благославящ и ритуално очистващ пространството;
- ☞ сватбената група – булка, младоженец, кум и кума;
- ☞ мечката и мечкарят;
- ☞ старците (баби и дядовци);
- ☞ катунът;
- ☞ дяволите и други зооморфни и антропоморфни образи.

Строгата структура на персонажите и тяхната устойчивост във времето превръщат тази система в ясно разпознаваем и завършен елемент на нематериалното културно наследство. Поради това персонажният състав и неговата функция следва да бъдат обект на системна експертна оценка и документиране, насочени към опазване на символиката, ролите и вътрешната логика на обряда. „

Костюмите и аксесоарите се подбират така, че да изглеждат максимално стари и автентични. Използват се износени тъкани, кожи, черги, цедилки, дървени и метални предмети. Специално място заема сватбената носия, която следва непроменен модел повече от век и включва традиционни елементи като кошуля, антерия, касак, фута, ръчно плетени чорапи, опинци и венец от бръшлян и здравец. Зависимостта от износени автентични материали и ръчно изработени елементи прави костюмната система особено уязвима при липса на приемственост и достъп до традиционни знания и ресурси. Това налага целенасочени мерки за документиране на техниките, подкрепа на носителите на знания и насърчаване на предаването им към по-младите поколения.

4. Материали и техники на изработка

Основните материали за изработване на костюмите са животински кожи и природни елементи, характерни за планинския район. Най-високо ценени са кожените костюми, изработвани предимно от кози кожи, по-рядко от овчи и заешки. Изработката им е сложен и дълготраен процес, включващ:

- ☞ отглеждане на животни със специфична дължина на козината;

- ☞ първична обработка на кожата със сол и оцет;
- ☞ сушене, шкурене и киселинно третиране;
- ☞ разчесване на козината до постигане на копринена структура.

Суратите (маските) традиционно са два основни типа: изработени от истински животински глави и фантастични зооморфни маски от кожи. След приключване на празника костюмите се съхраняват внимателно при контролирани условия.

Особено характерни за с. Брежани са и костюмите от горски мъх и други природни материали – шавар, шлопа, кратуни и тикви. Те се изработват чрез събиране на дълъг и плътен мъх, който се закрепва върху работни дрехи с традиционни техники. Тези костюми са все по-редки, което ги прави особено ценни от гледна точка на опазването.

5. Състояние и рискове

Традицията по изработване на костюми за „Сурва“ в с. Брежани е жива, но изправена пред редица рискове:

- ☞ намаляване на броя на носителите на специфични умения;
- ☞ висока цена и трудоемкост на кожените костюми;
- ☞ ограничена възможност за предаване на знания в институционална среда;
- ☞ риск от опростяване или комерсиализация на костюмите.

Идентифицираните рискове налагат прилагането на системен и координиран подход за опазване на традицията, основан на експертна оценка, институционална подкрепа и активно участие на местната общност.

6. Стратегически цели

- ☞ Съхраняване на автентичните техники и материали за изработка на костюми;
- ☞ Подкрепа на носителите на традицията;
- ☞ Предаване на знанията и уменията между поколенията;
- ☞ Интегриране на традицията в културните и образователните политики на общината.

7. Предложения за опазване

- ☞ Документиране на процесите на изработка чрез текст, снимки и видео;
- ☞ Създаване на общински архив и дигитален каталог;
- ☞ Подкрепа за майстори и участници чрез целеви програми;

- ☞ Насърчаване използването на традиционни материали и техники.

8. Предложения за социализация

- ☞ Организиране на работилници и демонстрации (уъркшопи);
- ☞ Включване на темата в дейността на читалищата и училищата;
- ☞ Провеждане на срещи и обучения между поколенията.

9. Предложения за популяризиране

- ☞ Развитие на културен туризъм, свързан със „Сурва“;
- ☞ Представяне на традицията в общински и национални културни форуми;
- ☞ Създаване на онлайн съдържание и изложби.

10. Очаквани резултати

Реализирането на предложените мерки ще допринесе за устойчивото опазване на традицията по изработване на костюми за „Сурва“ в с. Брежани, за засилване на местната идентичност и за превръщането ѝ като активен ресурс за културно, социално и образователно развитие на Община Симитли.

11. Индикатори за изпълнение

За проследяване на ефективността на предприетите мерки и за оценка на устойчивостта на традицията по изработване на маскарadni костюми за празника „Сурва“ в с. Брежани се определят следните индикатори за изпълнение:

- ☞ брой документираните техники и процеси, свързани с изработването на костюмите и маските;
- ☞ наличие и поддържане на общински и/или дигитален архив с визуални и текстови материали;
- ☞ брой активни носители на знания и умения, участващи в традицията;
- ☞ участие на деца и младежи в процесите на подготовка и изработка;
- ☞ брой организирани работилници, демонстрации и образователни инициативи;
- ☞ степен на интегриране на традицията в дейността на читалищата и в образователни програми;
- ☞ участие на традицията в културни събития, фестивали и инициативи на общинско и национално ниво.

Индикаторите служат като основа за периодична оценка и актуализация на мерките в рамките на общинската стратегия.

12. Отговорни институции и партньори

Реализирането на мерките за опазване, социализация и популяризиране на традицията се осъществява чрез координирани действия между следните отговорни институции и партньори:

- ☞ Община Симитли – формулиране на политики, координация, финансово и административно подпомагане;
- ☞ Читалищата на територията на общината – основни посредници за предаване на знания, организиране на дейности и работа с общността;
- ☞ Носители на традицията – майстори, участници и активни членове на общността, притежаващи специфични знания и умения;
- ☞ Образователни институции – партньори при реализиране на образователни и междугенерационни инициативи;
- ☞ Външни експерти – етнологзи, културолози, музейни специалисти и други професионалисти, ангажирани с експертна оценка и документиране.

Ясното разпределение на ролите гарантира ефективно прилагане на стратегическите мерки и устойчивост на процесите.

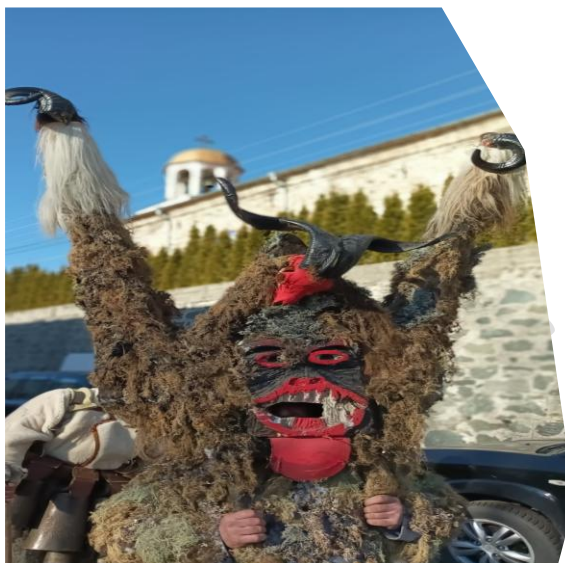
13. Роля на традицията в общинската стратегия за нематериално културно наследство

Традицията по изработване на маскарадни костюми за празника „Сурва“ в с. Брежани заема водещо място в общинската стратегия за опазване на нематериалното културно наследство като един от най-жизнените и разпознаваеми елементи на местната културна идентичност.

Поради своята устойчивост, висока степен на общностно участие и ясно изразена система от знания, умения и символи, тази традиция служи като референтен модел за разработване и прилагане на политики за други традиционни практики и занаяти на територията на общината. Подходът, приложен при нейното опазване, социализация и популяризация, може да бъде използван като основа за работа с останалите елементи на нематериалното културно наследство.

В този смисъл традицията не само се съхранява като културна ценност, но се утвърждава и като активен ресурс за устойчиво културно, социално и образователно развитие на община Симитли.

Изображение 30.

Традиционното ножарство като елемент от нематериалното културно наследство на Община Симитли

1. Обща характеристика на занаята

Ножарството представлява традиционен художествен занаят, част от по-широката система на ковашките практики, свързани с обработката на метал и производството на хладни оръжия и битови инструменти. В културно-исторически план ножът е универсален предмет, съпътстващ човешкия живот от древността до наши дни, изпълняващ едновременно практични, символни и ритуални функции. В рамките на Община Симитли ножарството се разглежда като занаят с потенциал за съвременно развитие, базиран върху индивидуално майсторство, художествен вкус и модерни технологични решения, съчетани с традиционни принципи на изработка.

2. Съвременно състояние и носители на традицията

Към настоящия момент ножарството в региона се практикува от ограничен брой майстори, като занаятът не се предава по наследствен път, а се усвоява чрез самостоятелно обучение, специализирана литература и неформални мрежи за обмен на знания. Преобладава декоративно-сувенирния характер на изделията. Показателен пример за това е дейността на Иван Кюпов от с. Крупник – представител на новото поколение

занаятчий, които съчетават традиционни техники с иновативни материали и съвременни форми на популяризация.

Практиката му демонстрира възможностите за адаптиране на ножарството към съвременните социално-икономически условия, като същевременно се съхраняват основните принципи на ръчната изработка и художественото оформление.

3. Материали, технологии и художествени характеристики

Изработването на ножове в рамките на съвременното ножарство в общината се базира на използването на висококачествени материали и прецизни технологични процеси. Основен материал за остриетата е специализирана ножарска стомана, включително дамаска стомана с многослойна структура, която се обработва чрез коване, термична обработка и киселинно ецване за постигане на характерни декоративни шарки.

→ Процесът на изработка включва:

- ☞ проектиране и шаблониране на острието;
- ☞ ръчно и машинно оформяне;
- ☞ термична обработка и закаляване при строго определен температурен режим;
- ☞ фино заточване и довършителни операции.

Дръжките се изработват от естествени материали – стабилизирана дървесина, кости и рога, както и от композитни материали, съчетаващи текстил и смола. Калъфите (каниите) се изработват от естествена кожа, подложена на специална обработка за устойчивост и декоративно оформяне чрез щамповане, гравирание и ръчно шиене.

4. Културна и социална стойност

Ножарството има значима културна стойност като форма на приложно изкуство, в която функционалността се съчетава с естетика и индивидуален авторски почерк. Ръчно изработените ножове функционират не само като утилитарни предмети, но и като носители на символни значения, подаръчни и представителни изделия, свързани с ловната култура, бита и традиционните представи за мъжественост и майсторство.

Социалната роля на занаята се проявява и чрез създаването на неформални общности от занаятчий и ценители, както и чрез възможностите за самостоятелна заетост и творческа реализация.

5. Проблеми и рискове

Основните рискове пред съхраняването и развитието на ножарството като нематериално културно наследство включват:

- ☞ ограничен брой активни практикуващи;
- ☞ липса на формализирани механизми за предаване на знания;
- ☞ висока цена на материалите и оборудването;
- ☞ недостатъчна институционална подкрепа и видимост.

6. Стратегически цели

- ☞ Опазване и насърчаване на традиционното ножарство като художествен занаят;
- ☞ Подкрепа на съвременните носители на занаята;
- ☞ Създаване на условия за предаване на знания и умения;
- ☞ Интегриране на ножарството в културния и туристическия профил на общината.

7. Предложения за опазване

- ☞ Документиране на технологичните процеси и авторските практики;
- ☞ Създаване на регистър на местните занаятчии;
- ☞ Подпомагане на участието в изложения и фестивали на занаятите;
- ☞ Насърчаване на използването на традиционни и устойчиви материали.

8. Предложения за социализация

- ☞ Организиране на демонстрации и ателиета на живо;
- ☞ Включване на ножарството в образователни и извънкласни дейности;
- ☞ Сътрудничество с читалища и културни институции.

9. Предложения за популяризиране

- ☞ Представяне на местните ножари в дигитални платформи и общински канали;
- ☞ Разработване на тематични туристически маршрути и събития;
- ☞ Създаване на изложби и каталози на занаятчийската продукция.

10. Очаквани резултати

Реализирането на предложените мерки ще допринесе за утвърждаване на ножарството като разпознаваем елемент от нематериалното културно наследство на Община Симитли, за повишаване на културната видимост на местните майстори и за създаване на устойчиви модели за съхраняване и развитие на занаята.

11. Индикатори за изпълнение

За оценка на ефективността на мерките и за проследяване на устойчивото развитие на традиционното ножарство като елемент от нематериалното културно наследство на община Симитли се определят следните индикатори за изпълнение:

- ☞ брой документираните технологични процеси и авторски практики;
- ☞ наличие на регистър на местните ножари и актуализирана информация за тяхната дейност;
- ☞ брой активни практикуващи занаятчии на територията на общината;
- ☞ участие на ножари в демонстрации, изложения и фестивали на занаятите;
- ☞ брой организирани образователни и популяризиращи инициативи;
- ☞ степен на включване на ножарството в дейността на читалищата и културните институции;
- ☞ присъствие на занаята в дигитални платформи, каталози и туристически продукти.

Индикаторите служат като основа за мониторинг, отчетност и актуализация на стратегическите мерки.

12. Отговорни институции и партньори

Реализирането на мерките за опазване, социализация и популяризиране на традиционното ножарство се осъществява чрез взаимодействие между следните отговорни институции и партньори:

- ☞ Община Симитли – разработване и прилагане на политики, координация и целева подкрепа;
- ☞ Народните читалища на територията на общината – платформа за демонстрации, обучения и популяризация;
- ☞ Носителите на занаята – местни ножари и майстори, притежаващи специфични знания и умения;

- ☞ Образователни институции – партньори при реализиране на обучителни и извънкласни дейности;
- ☞ Външни експерти и организации – специалисти по занаяти, културно наследство и дизайн, ангажирани с експертна оценка и документиране.

Ясното разпределение на отговорностите създава предпоставки за устойчиво развитие на занаята и ефективно прилагане на стратегията.

13. Роля на ножарството в общинската стратегия за нематериално културно наследство

Традиционното ножарство заема специфично място в общинската стратегия за нематериално културно наследство като пример за адаптивен занаят, който съчетава традиционни знания с иновативни подходи и съвременни форми на изява.

За разлика от обредните практики, ножарството демонстрира потенциал за икономическа устойчивост, творческа реализация и интеграция в културния туризъм. В този смисъл то допълва и разширява профила на нематериалното културно наследство на общината, като показва възможностите за съвременно развитие на традиционни занаяти.

Подходът към ножарството като елемент на нематериалното културно наследство може да бъде използван като модел за работа с други художествени занаяти на територията на община Симитли, основан на експертна подкрепа, институционално партньорство и активна социализация.

Изображение 31.

Традиционното ковачество като елемент от нематериалното културно наследство на Община Симитли

1. Обща характеристика и историческа значимост

Ковачеството е един от най-древните художествени и занаятчийски занаяти, пряко свързан с развитието на човешката цивилизация и с формирането на традиционния бит в селските общности. В исторически план ковачът е заемал централно място в стопанския и социалния живот, като неговите изделия са били незаменими както в земеделието, така и в домакинството, лова и транспорта. В рамките на Община Симитли ковачеството представлява значим елемент от нематериалното културно наследство, носещ памет за традиционните умения, технологични практики и ценности на местното население.

2. Традиционни функции и изделия

В миналото целият бит на селската общност е бил в тясна зависимост от изделията на ковача. Ръчно кованите предмети са включвали земеделски сечива, подкови за коне, инструменти за оран и жътва, ловни пособия, както и метални принадлежности за огнището и дома. Тези изделия са се отличавали с висока издръжливост, функционалност и адаптираност към местните условия.

3. Технологични процеси и материали

Основата на традиционното ковачество е ръчното свободно коване, което включва поредица от последователни действия: нагриване на метала, сплескване, изтегляне, пробиване на отвори, насичане на орнаменти и закаляване. Главните материали, използвани от ковача, са желязо, чугун и стомана, като обработката им изисква прецизно познаване на физичните свойства на метала и точния момент за намеса.

Работната среда на ковача е малката занаятчийска работилница, оборудвана с основни, но незаменими инструменти – наковалня, чукове, клещи, маша и пещ. Именно взаимодействието между огъня, метала и ръчния труд определя спецификата и автентичността на занаята.

4. Носители на традицията и съвременно състояние

Към настоящия момент ковачеството в региона се поддържа от изключително ограничен брой практикуващи. Показателен пример е дейността на Димитър Миланов Андреев – местен ковач, който продължава да упражнява занаята в малка работилница в близост до дома си и се

занимава основно с ремонт и изработка на земеделски инструменти като мотики, копачи, кирки, брадви и тесли.

Занаятът се предава чрез личен опит и наблюдение, като липсват формализирани механизми за обучение и приемственост. Това поставя ковачеството в категорията на силно застрашените традиционни занаяти.

5. Културна и социална стойност

Ковачеството има изключително висока културна стойност като носител на традиционни знания, умения и професионална етика. Социалната роля на ковача в миналото е била свързана с доверие, авторитет и уважение, а неговият занаят е бил символ на постоянство, сила и майсторство. В съвременен контекст ковачеството може да бъде разглеждано и като форма на живо културно наследство с потенциал за образователни и демонстрационни дейности.

6. Основни проблеми и рискове

- ☞ Драстично намаляване на броя на практикуващите ковачи;
- ☞ Липса на интерес сред младите поколения;
- ☞ Физическа тежест и трудоемкост на занаята;
- ☞ Отсъствие на институционална подкрепа и целенасочени политики;
- ☞ Риск от пълно прекъсване на традицията.

7. Стратегически цели

- ☞ Опазване на ковачеството като елемент от нематериалното културно наследство;
- ☞ Подкрепа на действащите носители на занаята;
- ☞ Създаване на условия за предаване на знания и умения;
- ☞ Повишаване на обществената осведоменост и уважение към занаята.

8. Предложения за опазване

- ☞ Документиране на традиционните техники и работни процеси;
- ☞ Създаване на общински регистър на ковачите и техните изделия;
- ☞ Осигуряване на подкрепа за поддържане на работилници и оборудване;
- ☞ Включване на ковачеството в местни и регионални културни програми.

9. Предложения за социализация

- ☞ Организиране на демонстрации и дни на отворени врати;
- ☞ Провеждане на образователни инициативи с ученици и младежи;
- ☞ Сътрудничество с читалища и културни институции.

10. Предложения за популяризиране

- ☞ Представяне на ковачеството в общински културни събития и фестивали;
- ☞ Създаване на видеоматериали и онлайн съдържание;
- ☞ Включване на занаята в туристически маршрути, свързани с традиционни занаяти.

11. Очаквани резултати

Прилагането на предложените стратегически мерки ще създаде условия за съхраняване на ковачеството като живо нематериално културно наследство, ще повиши обществената му видимост и ще допринесе за утвърждаването на Община Симитли като територия, уважаваща и подкрепяща традиционните занаяти.

12. Индикатори за изпълнение

За оценка на ефективността на предприетите мерки и за проследяване на състоянието на традиционното ковачество като елемент от нематериалното културно наследство на община Симитли се въвеждат следните индикатори за изпълнение:

- ☞ брой документиран традиционни техники, инструменти и работни процеси;
- ☞ наличие на регистър на практикуващите ковачи и актуална информация за тяхната дейност;
- ☞ брой действащи работилници на територията на общината;
- ☞ брой организирани демонстрации, образователни инициативи и публични събития;
- ☞ участие на деца и младежи в обучителни и демонстрационни дейности;
- ☞ степен на включване на ковачеството в читалищната и културната дейност;
- ☞ присъствие на занаята в дигитални и туристически продукти.

Индикаторите служат за мониторинг, периодична оценка и актуализация на мерките в рамките на стратегията.

13. Отговорни институции и партньори

Прилагането на мерките за опазване, социализация и популяризиране на традиционното ковачество се осъществява чрез координация между следните отговорни страни:

- ☞ Община Симитли – разработване и прилагане на политики, координация и финансова подкрепа;
- ☞ Народните читалища на територията на общината – платформа за демонстрации, образователни инициативи и обществен достъп;
- ☞ Носителите на занаята – действащи ковачи, притежаващи традиционни знания и умения;
- ☞ Образователни институции – партньори при работа с деца и младежи;
- ☞ Външни експерти – етнологзи, музейни специалисти и занаятчийски експерти, ангажирани с документиране и експертна оценка.

Разпределението на отговорностите гарантира устойчиво прилагане на стратегическите мерки и предотвратява прекъсването на традицията.

14. Роля на ковачеството в общинската стратегия за нематериално културно наследство

Традиционното ковачество заема особено място в общинската стратегия за нематериално културно наследство като силно застрашен, но културно изключително значим занаят, носещ памет за традиционния бит, трудовата култура и ценностната система на местната общност.

За разлика от адаптивните и икономически по-устойчиви занаяти, ковачеството изисква приоритетен подход, насочен към документиране, опазване и предаване на знанията, преди да бъде загубена живата традиция. В този смисъл то изпълнява ролята на критичен елемент в стратегията, който изисква спешни и целенасочени мерки.

Опитът от работата с ковачеството може да послужи като основа за разработване на политики за опазване на други силно застрашени традиционни занаяти на територията на община Симитли.

Изображение 32.

***Изработване и ушиване на традиционна народна носия
„Пиринска носия“ като елемент от нематериалното културно
наследство на Община Симитли***

1. Обща характеристика и културна значимост

Изработването и ушиването на традиционната народна носия, позната като „Пиринска носия“, представлява значим елемент от нематериалното културно наследство на Община Симитли и на по-широкия Македонски културно-етнографски район. Носията е носител на регионална идентичност, социални и естетически норми, както и на символни значения, свързани с възрастта, семейното положение и общностната принадлежност. Занаятът съчетава знания за традиционната кройка, ръчната бродерия, цветовата символика и използването на естествени материали.

2. Носители на традицията

Към настоящия момент традицията се поддържа от ограничен брой местни майстори, сред които е Василка Данжурска от с. Крупник – занаятчия с над десетгодишна практика в изработването на стилизирани, но съобразени с автентичните модели носии. Нейната дейност е показателна за съвременния облик на занаята, при който традиционните форми се адаптират към нуждите на ансамбли, читалища, индивидуални изпълнители и културни събития.

Популяризирането на занаята се осъществява и чрез дигитални платформи, включително социални мрежи, което разширява обхвата на традицията и създава нови възможности за обществено признание и поръчки.

3. Съставни елементи на Пиринската носия

Традиционната Пиринска носия се състои от няколко основни елемента, които се изработват в строго определена последователност и съобразно установените регионални модели:

- ☞ Риза (кошуля) – дълга, изработена от бял кенар, богато украсена с ръчна бродерия по пазвата, ръкавите и полите. Шевицата има не само декоративна, но и символна функция.
- ☞ Сая – изработена от дебел вълнен плат, отпред отворена и леко разкроена. Съществуват варианти с ръкави и без ръкави (тип елек). Украсата включва гайтан, шевици, пайети и маниста.

- ☞ Престилка – еднoprестилчeнa, изpaбoтeнa oт вълнeн плaт, пpeoблaдaвaщo в чeрвeн цвeт, c бoгaтa бpoдepия oт paзнoцвeтни кoнци.
- ☞ Зaбpaдкa – дoпълвaщa чaст oт нoсиятa, c хaрaктepни чeрвeни peсни, вpъзвaнa нискo пoд кocитe.

4. Тeхнoлoгичeн пpoцeс и мaтepиaли

Пpoцeсът нa изpaбoткa зaпoчвa c взиmaнe нa индивидуaлни paзмepи и изгoтвянe нa кpoйкa, съoбpaзeнa c тpaдициoннитe пpoпopции. Изпoлзвaт ce пpeдимнo eстecтвeни мaтepиaли – лeнeни и пaмyчни тъкaни зa pизaтa, вълнeни плaтoвe зa cятa и пpeстилкaтa, кaктo и pъчни тeхники зa бpoдepия и yкpaсa. Paбoтaтa изисквa висoкa стeпeн нa пpeцизнocт, търпeниe и пoзнaвaнe нa opнaмeнтaлнитe мoтиви.

5. Kyлтyрнa и coциaлнa cтoйнocт

Изpaбoтвaнeтo нa Пиринскaтa нoсия имa вaжнo знaчeниe зa съхpaнявaнeтo нa тpaдициoнния oблик нa фoлклopнитe aнсaмбли, читaлищнaтa дeйнocт и мecтнитe пpaзници. Нoсиятa фyнкциoниpa кaтo визyaлeн cимвoл нa peгиoнaлнaтa идeнтичнocт и кaтo cpeдcтвo зa мeждyгeнepaциoннo пpeдaвaнe нa кyлтyрнa пaмeт.

6. Oснoвни пpoблeми и pискoвe

- ☞ Нaмaлявaнe нa бpoя нa aктивнитe мaйcтopи;
- ☞ Висoкa тpyдoeмкocт и пpoдължитeлнocт нa изpaбoткaтa;
- ☞ Oгpaничeнo пoзнaвaнe нa тpaдициoннитe кpoйки и opнaмeнти;
- ☞ Pиск oт пpeкoмepнa cтилизaция зa cмeткa нa aвтeнтичнocтa.

7. Стpaтeгичecки цeли

- ☞ Oпaзвaнe и пoпyляpизиpaнe нa тpaдициoннaтa Пиринскa нoсия;
- ☞ Пoдкpeпa нa мecтнитe зaнaятчий и нocитeли нa тpaдициятa;
- ☞ Гaрaнтиpaнe нa пpиeмcтвeнocтa мeждy пoкoлeниятa;
- ☞ Интeгpиpaнe нa зaнaятa в кyлтyрния и тyриcтичecкия пpoфил нa oбщинaтa.

8. Пpeдлoжeния зa oпaзвaнe

- ☞ Дoкyмeнтиpaнe нa кpoйки, opнaмeнти и тeхнoлoгични пpoцeси;
- ☞ Създaвaнe нa oбщинcки дигитaлeн apxив нa нoсиитe;
- ☞ Пoдкpeпa зa индивидуaлни мaйcтopи и мaлки aтeлиeтa;

- ☞ Насърчаване използването на традиционни материали и техники.

9. Предложения за социализация

- ☞ Организиране на работилници и обучения по шев и бродерия;
- ☞ Включване на темата в дейността на училища и читалища;
- ☞ Съвместни инициативи с фолклорни ансамбли и културни организации.

10. Предложения за популяризиране

- ☞ Представяне на Пиринската носия в общински и национални събития;
- ☞ Изработване на изложби и каталози;
- ☞ Онлайн популяризация чрез дигитални платформи и социални мрежи.

11. Очаквани резултати

Реализирането на предложените мерки ще допринесе за дългосрочното съхраняване и развитие на занаята по изработване на Пиринската носия, за засилване на регионалната идентичност и за превръщането му в активен ресурс за културното развитие на Община Симитли.

12. Индикатори за изпълнение

За проследяване на ефективността на мерките и за оценка на устойчивостта на занаята по изработване и ушиване на традиционната Пиринска носия като елемент от нематериалното културно наследство на община Симитли се определят следните индикатори за изпълнение:

- ☞ брой документиран традиционни кройки, орнаменти и технологични процеси;
- ☞ наличие и поддържане на общински дигитален архив на Пиринската носия;
- ☞ брой активни майстори и ателиета, практикуващи занаята на територията на общината;
- ☞ участие на деца и младежи в обучения, работилници и извънкласни дейности;
- ☞ степен на използване на автентични материали и техники;
- ☞ включване на Пиринската носия в дейността на читалищата, ансамблите и културните събития;
- ☞ присъствие на занаята в изложби, каталози и дигитални платформи.

Индикаторите служат като инструмент за мониторинг, отчетност и актуализация на мерките в рамките на общинската стратегия.

13. Отговорни институции и партньори

Прилагането на мерките за опазване, социализация и популяризиране на занаята по изработване на традиционната Пиринска носия се осъществява чрез сътрудничество между следните отговорни институции и партньори:

- ☞ Община Симитли – формулиране и прилагане на политики, координация и целева подкрепа;
- ☞ Народните читалища на територията на общината – ключови пространства за обучение, демонстрации и предаване на знания;
- ☞ Носителите на традицията – местни майстори и занаятчии, притежаващи специфични умения;
- ☞ Фолклорни ансамбли и културни организации – основни ползватели и партньори при социализацията на носията;
- ☞ Образователни институции – партньори при работа с деца и младежи;
- ☞ Външни експерти – етнологзи, музейни специалисти и реставратори, ангажирани с експертна оценка и документиране.

Ясното разпределение на отговорностите създава условия за устойчиво развитие на занаята и предотвратява загубата на автентични знания и умения.

14. Роля на Пиринската носия в общинската стратегия за нематериално културно наследство

Изработването и ушиването на традиционната Пиринска носия заема особено място в общинската стратегия за нематериално културно наследство като визуален и символен носител на регионалната идентичност и като свързващо звено между традиционните занаяти, фолклорните практики и читалищната дейност.

За разлика от други занаяти, Пиринската носия функционира едновременно като културен артефакт, сценичен елемент и средство за публична представителност на общността. Това ѝ придава висок потенциал за социализация, образование и културна видимост, но същевременно изисква целенасочени мерки за опазване на автентичността и традиционните модели.

Подходът към Пиринската носия като елемент на нематериалното културно наследство може да бъде използван като модел за интегриране на

традиционните занаяти в културните политики, читалищната мрежа и културния туризъм на община Симитли.

Изображение 33.

Традициите и традиционните занаяти като стратегически ресурс за община Симитли

1. Значение на традициите и традиционните занаяти в общината

Традициите и занаятите изпълняват едновременно културни, социални и идентификационни функции. Те:

- ☞ съхраняват локални модели на знание и майсторство;
- ☞ укрепват общностната сплотеност и символния престиж на местните практики;
- ☞ създават предпоставки за образователни и демонстрационни дейности;
- ☞ имат потенциал за културна видимост и представителност на общината.

2. Приоритети, индикатори и експертизата като стратегическа цел

→ Краткосрочни приоритети (1 – 2 години):

- ☞ идентифициране и експертно описване на ключовите традиции и занаяти като елементи на НКН на територията на общината;
- ☞ документиране на техники, материали, процеси и символни значения (текстово, фото и видео);

- ☞ създаване/актуализиране на регистър на носителите на знания и умения;
- ☞ определяне на степента на риск и приоритизиране на най-заstraшените елементи.

→ **Средносрочни приоритети (3 – 5 години):**

- ☞ изграждане на общински дигитален архив и каталог на документираните елементи;
- ☞ създаване на устойчиви форми за предаване на знания (обучения, работилници, демонстрации);
- ☞ подкрепа за участие в регионални и национални форуми, изложби и представяния;
- ☞ разработване на тематични културни продукти и формати за публично представяне.

→ **Дългосрочни приоритети (над 5 години):**

- ☞ институционализиране на системен модел за подкрепа и мониторинг на традициите и занаятите;
- ☞ устойчиво позициониране на общината като територия с разпознаваеми елементи на НКН;
- ☞ гарантиране на приемствеността чрез дългосрочни образователни и обществени механизми;
- ☞ развитие на устойчиви модели за опазване на автентичността при публично представяне.

→ **Общи направления на политиката**

- ☞ Опазване – документиране, експертна оценка, подкрепа на носителите, съхраняване на автентични техники, материали и модели.
- ☞ Социализация – включване на общността и младите поколения чрез обучения, демонстрации и практикуване на умения.
- ☞ Популяризиране – повишаване на видимостта чрез публични формати, каталози, изложби, дигитални канали и културни маршрути.

→ **Експертизата като самостоятелна стратегическа цел**

В рамките на стратегията се формулира отделна стратегическа цел, насочена към традициите и традиционните занаяти:

- ☞ Осигуряване на системна експертиза за идентифициране, документиране, оценка и устойчиво развитие на традициите и

традиционните занаяти като елементи на нематериалното културно наследство на община Симитли.

→ *Тази стратегическа цел включва:*

- ☞ експертна идентификация и описание на елементите на НКН;
- ☞ оценка на жизненост, риск и приемственост;
- ☞ изработване на препоръки за мерки по опазване, социализация и популяризация;
- ☞ интегриране на резултатите в общинското планиране и мониторинг.

Таблица 6.

Предложение за експертиза за традициите и традиционните занаяти

Елемент / практика	Вид необходима експертиза	Цел на експертизата	Очакван резултат	Прилагане в стратегията
Традицията по изработване на маскарадни костюми за Сурва в с. Брежани	Етнологична/антропологична експертиза; експертиза по НКН	Оценка на структурата, символиката, жизнеността и рисковете; документиране на процесите	Документиран обреден комплекс; препоръки за опазване и устойчиво представяне	Приоритетно планиране на мерки и мониторинг
Традиционно ножарство	Занаятчийска и технологична експертиза; културологична/НКН	Документиране на техники и процеси; оценка на адаптивния потенциал и нуждите на носителите	Регистър на майсторите; технологичен профил; препоръки за социализация и публичност	Модел за развитие на адаптивни занаяти
Традиционно ковачество	Етнографска и музейна експертиза; експертиза по НКН	Спешно документиране на техники и инструменти; оценка на риска от прекъсване	Архив на знанията; план за спешни мерки	Приоритетно опазване на силно застрашени занаяти
Изработване и ушиване на „Пиринска носия“	Етнологична и художествена експертиза; експертиза по НКН	Оценка на автентичността на кройки/орнаментика; документиране на модели и техники	Дигитален каталог/архив; препоръки за опазване на автентични модели	Подкрепа на регионалната идентичност и публичната представителност

3. Превръщане на приоритетите в конкретни мерки

В изпълнение на формулираните приоритети стратегията предвижда конкретни мерки, структурирани в трите направления: опазване, социализация и популяризиране на традициите и традиционните занаяти като елементи на нематериалното културно наследство на община Симитли.

→ Мерки по направление „Опазване“

- ☞ Експертна идентификация и описание на традициите и занаятите като елементи на НКН, с определяне на степента на риск и жизненост.
- ☞ Документиране на техники, материали, процеси и свързаните с тях знания (текст, фото, видео).
- ☞ Създаване и поддържане на общински регистър на носителите на традиции и майсторите-занаятчии.
- ☞ Изграждане на общински дигитален архив/каталог на документираните елементи (с възможност за периодично актуализиране).
- ☞ Разработване на препоръки за опазване на автентичността при публично представяне (ограничаване на опростяване/комерсиализация).

→ Мерки по направление „Социализация“

- ☞ Организиране на регулярни демонстрации, ателиета и обучения, насочени към предаване на знания и умения.
- ☞ Създаване на устойчиви форми за междугенерационен обмен (майсторски класове, практики, срещи „ученик–майстор“).
- ☞ Подкрепа за включване на деца и младежи в дейности, свързани с традиции и занаяти (чрез образователни и обществени формати).
- ☞ Насърчаване на местните общности да участват активно в опазването чрез доброволчество, архивиране и събиране на устни свидетелства.

→ Мерки по направление „Популяризиране“

- ☞ Създаване на тематични изложби, каталози и публични представяния на елементите на НКН (вкл. мобилни/пътуващи формати).
- ☞ Развитие на дигитално присъствие: видео материали, кратки документални формати, онлайн каталози и истории за майсторите/практиките.
- ☞ Подкрепа за участие в регионални и национални форуми, фестивали и изложения.
- ☞ Разработване на тематични маршрути и събития, свързани с традиционни занаяти и практики, с цел повишаване на разпознаваемостта на общината.

Таблица 7.

Мерки – индикатори – отговорни звена

№	Мярка	Индикатори за изпълнение	Отговорни звена
1	Експертна идентификация и оценка на елементи на НКН (традиции/занаяти)	Брой експертни доклади; брой описани елементи; степен на риск	Община Симитли; външни експерти
2	Документиране (текст/фото/видео) на техники, процеси и знания	Брой документирані практики; брой създадени архивни единици	Община Симитли; външни експерти; носители на традиции
3	Регистър на носителите и занаятчийте	Наличие на регистър; периодични актуализации	Община Симитли
4	Общински дигитален архив / каталог	Наличие на платформа/архив; брой публикувани записи	Община Симитли; експерти по дигитализация
5	Обучение на майсторски класове	Брой обучения; брой участници; брой младежи	Община Симитли; носители на традиции; образователни партньори
6	Публични представяния, изложби и каталози	Брой събития; посещаемост; медийно/онлайн отразяване	Община Симитли; културни партньори
7	Участие във форуми, фестивали и изложения	Брой участия; брой представени елементи/майстори	Община Симитли; носители на традиции
8	Разработване на тематични маршрути/събития	Брой маршрути/формати; посещаемост; партньорства	Община Симитли; туристически/културни звена

4. План за действие

→ **Цел:** Устойчиво опазване, социализация и популяризиране на традициите и традиционните занаяти като елементи на нематериалното културно наследство на община Симитли.

→ **Период:** краткосрочен, средносрочен и дългосрочен.

- ☞ Година 1 – 2: експертна идентификация и оценка; стартиране на документиране; създаване на регистър и основа на дигитален архив; първи обучения и публични представяния.
- ☞ Година 3 – 5: разширяване на архива и каталога; регулярни обучителни формати; устойчив календар от публични представяния; участие във форуми; разработване на тематични продукти/маршрути.
- ☞ След 5 година: институционализиране на системния мониторинг; дългосрочни механизми за подкрепа на носителите; устойчиво

позициониране на общината чрез разпознаваеми елементи на НКН; периодична актуализация на мерките и индикаторите.

Традициите и традиционните занаяти на територията на община Симитли представляват съществен и многоизмерен ресурс на нематериалното културно наследство, който обединява историческа памет, общностна идентичност и живи форми на културно изразяване. Анализът на отделните елементи и последващото им стратегическо обобщаване показват, че общината разполага с разнообразни културни практики и занаяти с различна степен на жизненост, обществено въздействие и риск от прекъсване на приемствеността.

Настоящата глава разглежда традициите и традиционните занаяти не само като обекти на съхраняване, но и като динамични културни системи, които изискват целенасочено управление, експертна подкрепа и дългосрочно планиране. Чрез ясно формулирани приоритети, конкретни мерки, индикатори за изпълнение и план за действие се създава устойчива рамка за тяхното опазване, социализация и популяризиране.

Ключов акцент в стратегията е въвеждането на експертизата като самостоятелна стратегическа цел, която гарантира информирани решения, съобразени със спецификата на отделните традиции и занаяти. Този подход позволява диференциране на мерките според степента на риск, адаптивния потенциал и културната значимост на всеки елемент, като същевременно осигурява последователност и прозрачност в управлението на нематериалното културно наследство.

Реализирането на предвидените действия ще допринесе за съхраняването на автентични знания и умения, за активното участие на местните общности и за повишаване на културната видимост на община Симитли. По този начин традициите и традиционните занаяти се утвърждават като устойчив фактор за културно развитие, социална кохезия и дългосрочно изграждане на разпознаваема културна идентичност на общината.

2.5.2. Цялостен анализ и обобщение на нематериалното културно наследство

Нематериалното културно наследство (НКН) на община Симитли представлява динамична система от живи практики, знания, умения и символни модели, които функционират в рамките на местните общности и се предават между поколенията чрез участие, подражание и устна памет. За разлика от материалното културно наследство, което се опазва предимно чрез консервация и институционални режими, НКН се съхранява чрез жизнеността на общността и чрез устойчиви социални механизми на

практикуване. Поради това стратегическото управление на НКН изисква подход, който съчетава експертна оценка, културна политика и активно включване на носителите на традициите.

Анализът на идентифицираните елементи и практики на територията на общината показва, че НКН има ясно изразена структурна и типологична диференциация. В общ план могат да бъдат открити три основни групи елементи според тяхната жизненост, социална функция и степен на риск: (1) устойчиви и масово практикувани обредни комплекси; (2) адаптивни художествени занаяти с потенциал за съвременно развитие; и (3) силно застрашени традиционни занаяти и знания, при които рискът от прекъсване на приемствеността е висок.

На първо място, общината разполага с обредни и празнични практики с висока степен на обществена видимост и устойчивост, които изпълняват функцията на силни маркери на локалната идентичност. Типичен пример за такъв референтен модел е традицията, свързана с празника „Сурва“ и изработването на маскарадни костюми в с. Брежани. Тя представлява завършен обреден комплекс, който включва ритуални роли, персонажна система, техники на изработка, специфични знания за материали и символика, както и стабилна общностна инфраструктура (семейства, групи, читалищни и неформални общности), поддържаща ежегодното му възпроизвеждане. При този тип елементи ключовият стратегически риск не е „изчезването“, а възможното опростяване, комерсиализация и загуба на автентични техники и смислови пластове при публично представяне. Следователно подходът към тях следва да бъде насочен към стандартизирано документиране, експертно подпомагане на носителите, както и въвеждане на механизми за устойчиво представяне (фестивали, демонстрации, културен туризъм), които да не нарушават вътрешната логика на традицията.

На второ място, в НКН профила на община Симитли се открояват адаптивни художествени занаяти и умения, които притежават потенциал за икономическа жизнеспособност и съвременна социализация. Традиционното ножарство е показателен пример за практика, която може да се развива като съвременно приложно изкуство, съчетаващо ръчни техники и нови технологични решения, и да бъде интегрирана в местни културни и туристически продукти. При този тип елементи стратегическата цел е двойна: (1) да се гарантира културната стойност чрез документиране на авторските практики, технологичните процеси и локалните стилови особености; и (2) да се създадат условия за устойчиво развитие чрез видимост, участие във форуми, достъп до пазари и стимулиране на обучителни формати. Тук акцентът не е единствено върху „опазването“, а върху създаването на рамка за развитие, в която традиционното знание се превръща в активен ресурс за творческа реализация и локална икономика.

На трето място, анализът показва наличие на силно застрашени занаяти и технологии, които са зависими от ограничен брой носители и от специфична работна среда. Традиционното ковачество в общината попада именно в тази категория. Неговата висока културна и историческа стойност е съпоставима с високия риск от прекъсване поради трудоемкост, физическа тежест, липса на приемственост и отсъствие на формализирани механизми за обучение. При такива елементи стратегията следва да прилага принципа на „спешно опазване“: приоритетно документиране на техники, инструменти и работни процеси; създаване на архив на знанията; и разработване на целеви мерки за демонстрации и въвеждане на младежи в занаята чрез подходи „майстор–ученик“. В този контекст опазването се разбира не като абстрактна цел, а като действие с определен времеви хоризонт, което трябва да бъде реализирано преди окончателното прекъсване на живата традиция.

Специфично място в общия профил на НКН заема изработването и ушиването на традиционната „Пиринска носия“, което функционира като синтезен елемент между занаяти, фолклорни практики и публична представителност на общността. Носията има не само художествена и етнографска стойност, но и конкретна социална функция – тя е визуален код на регионална принадлежност и ключов компонент на читалищната и сценичната култура. При този тип елементи основният риск е „тиха ерозия“ на автентичните модели чрез прекомерна стилизация, заместване на традиционни материали и опростяване на орнаментиката. Поради това стратегическите мерки следва да включват документиране на кройки и мотиви, изграждане на дигитален архив и осигуряване на експертен контрол върху автентичността при публични поръчки и представяния.

Въз основа на типологичния анализ могат да се формулират основни изводи за състоянието на НКН в община Симитли:

1. НКН в общината има висока културна плътност и силна идентификационна функция, като част от елементите (обредни практики) са с ясно изразена жизненост и обществена подкрепа.
2. Рисковете са диференцирани, като варират от комерсиализация и загуба на автентичност при устойчивите практики до критичен риск от прекъсване при застрашените занаяти.
3. Налице е потенциал за развитие на адаптивни занаяти като културни и творчески индустрии, но той изисква целенасочена публична политика за видимост, обучение и подкрепа на носителите.
4. Читалищната мрежа и местните общности са ключови посредници за социализацията на НКН и следва да бъдат разглеждани като стратегически партньор в прилагането на мерките.

5. Експертизата и документирането се очертават като критичен дефицит и едновременно като основна предпоставка за устойчиво управление на НКН.

От стратегическа гледна точка управлението на нематериалното културно наследство на община Симитли следва да бъде организирано в рамките на три взаимосвързани направления: опазване, социализация и популяризиране, които се прилагат диференцирано според типа елемент и степента на риск. Опазването включва идентификация, експертна оценка, документиране и поддържане на регистри и архиви. Социализацията се фокусира върху предаване на знания и умения, включване на младежи, организиране на демонстрации и обучения и изграждане на механизми за междугенерационен обмен. Популяризирането цели повишаване на културната видимост на общината чрез публични формати, дигитални платформи, участие във форуми и развитие на тематични маршрути и събития.

В заключение, нематериалното културно наследство на община Симитли следва да се разглежда не единствено като обект на съхраняване, а като активен ресурс за устойчиво културно, социално и образователно развитие. Чрез въвеждане на системна експертиза, ясно приоритизиране според степента на риск, и разработване на целенасочени мерки по трите направления, общината може да гарантира запазването на автентични знания и практики, да укрепи местната идентичност и да изгради разпознаваем културен профил, основан на живото наследство и участието на общността.

Извършеният анализ на културното наследство на община Симитли разкрива територия с богато, разнообразно и многопластово културно съдържание, формирано в резултат на дългосрочна историческа приемственост и активна роля на местните общности. Материалното и нематериалното културно наследство се проявяват като взаимно свързани елементи на единна културна система, в която пространствената организация на селищата, архитектурната среда, обредните практики и традиционните занаяти изграждат устойчиви модели на идентичност и принадлежност.

Анализът показва, че културното наследство на общината се характеризира с различна степен на съхраненост, жизненост и обществена видимост. Наред с устойчиви и социално активни елементи, съществуват и практики и занаяти, които са изложени на висок риск от прекъсване на приемствеността и изискват приоритетни и целенасочени мерки. Това многообразие налага диференциран и контекстуално обоснован подход при управлението на културното наследство, основан на експертна оценка, участие на общностите и стратегическо планиране.

Втората част ясно очертава потенциала на културното наследство като ресурс за устойчиво развитие, социална кохезия и повишаване качеството на живот на местното население. Същевременно тя подчертава необходимостта от системна експертиза, документиране и дългосрочна институционална ангажираност, без които опазването на живото културно наследство би било фрагментарно и неустойчиво.

В обобщение, Втората част осигурява аналитичната и концептуална основа за формулиране на стратегическите цели, приоритети и мерки в следващите части на документа. Тя обосновава необходимостта от интегрирана политика за културното наследство на община Симитли, която да съчетава опазването на автентичните културни ценности с тяхното активно включване в съвременния обществен и културен живот на територията.

ТРЕТА ЧАСТ. СТРУКТУРА НА ОБЩИНСКАТА СИСТЕМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Третата част на настоящия документ е посветена на анализа и структурното описание на общинската система за опазване на културното наследство в община Симитли. За разлика от предходните части, които разглеждат културното наследство в неговите териториални, исторически и съдържателни измерения, настоящата част поставя фокус върху институционалната, инфраструктурната и управленската рамка, чрез която това наследство се поддържа, развива и социализира.

Концептуалната рамка на тази част се основава на разбирането, че културното наследство не може да бъде устойчиво опазвано единствено чрез идентификация и описание на обекти, практики и традиции. Необходима е функционираща система, която включва културна инфраструктура, организационни механизми, ясно разпределени отговорности, управленски капацитет и инструменти за мониторинг и оценка. В този смисъл културното наследство се разглежда не само като културна ценност, но и като обект на управление, изискващ стратегическо планиране, координация и дългосрочна визия.

Стратегическата цел на Трета част е да очертае реалното състояние и структура на съществуващата система, като идентифицира нейните основни компоненти: културната инфраструктура (читалища, сцени, музейни форми и културни събития), организационната рамка, органите за управление и контрол, както и текущото функционално състояние на системата като цяло. Анализът е насочен към установяване на взаимовръзките между отделните елементи и към оценка на тяхната ефективност в контекста на опазването на материалното и нематериалното културно наследство.

Чрез систематичното разглеждане на тези аспекти Третата част създава аналитична и стратегическа основа за формулиране на последващи изводи, приоритети и управленски насоки. Тя изпълнява ролята на междинно звено между описателния анализ на културните ресурси и програмната част на стратегията, насочена към бъдещи политики, мерки и механизми за устойчиво развитие.

3.1. Културна инфраструктура (читалища, сцени, музейни сбирки, фестивали);

Културната инфраструктура представлява материалната и институционална основа, върху която се реализират политиките за опазване, социализация и развитие на културното наследство на територията на община Симитли. Тя включва мрежа от регистрирани културни институции, пространства за културна изява, музейни и експозиционни форми, както и

утвърдени събитийни формати, които осигуряват публичност, достъп и приемственост на културните практики.

В стратегически план културната инфраструктура не следва да се разглежда единствено като съвкупност от сгради и събития, а като функционална система, подлежаща на планиране, управление и надграждане. Анализът на нейното състояние изисква опора върху официални регистри, нормативни документи и институционално валидирани източници, които гарантират обективност и устойчивост на стратегическите решения.

В част от стратегическия документ се цели анализиране на културната инфраструктура на община Симитли като стратегически ресурс, очертавайки нейния обхват, институционална рамка и функционален потенциал. Анализът създава основа за формулиране на мерки, насочени към по-ефективно използване на наличната инфраструктура в подкрепа на културното наследство и културния живот.

→ Народни читалища като основен елемент на културната инфраструктура

Народните читалища представляват гръбнака на културната инфраструктура на местно ниво и са основни носители на дейности, свързани с нематериалното културно наследство, любителското изкуство и общностния културен живот. Те функционират като юридически лица с нестопанска цел, регистрирани съгласно Закона за народните читалища, и са вписани в публичния регистър на Министерството на културата⁵³.

→ На територията на община Симитли читалищата изпълняват многофункционална роля:

- ☞ организират и поддържат фолклорни състави, школи и клубове;
- ☞ съхраняват локални традиции, обичаи и празнични практики;
- ☞ осигуряват пространства за репетиции, представления и обществени събития;
- ☞ действат като посредник между общността, общинската администрация и културните политики.

От стратегическа гледна точка читалищната мрежа представлява ключов партньор при реализиране на мерки за опазване и социализация на нематериалното културно наследство. Нейната институционална стабилност, териториално покритие и нормативно уреден статут създават

⁵³ Министерство на културата – Регистър на народните читалища <https://www.mc.government.bg>

предпоставки за дългосрочно планиране и устойчиво развитие на културните дейности⁵⁴.

→ Сцени и културни пространства

Сцените и културните пространства – закрити и открити – формират функционалната среда за публична културна изява на територията на общината. Те включват читалищни салони, открити сцени, площадни пространства и други обекти, използвани за фестивали, празници, концерти и ритуални практики.

Тези пространства често са част от общинската собственост и се управляват в рамките на общинските политики за култура и туризъм. Макар не всички да са регистрирани като самостоятелни културни институции, те имат стратегическо значение като инфраструктурни носители на културни процеси и като предпоставка за публичната видимост на традициите и културните събития.

В контекста на стратегията сцените и културните пространства следва да бъдат разглеждани като активи, чиято поддръжка, техническо обезпечаване и програмно използване изискват целенасочено планиране и координация с читалищата и културните организации⁵⁵.

→ Музейни сбирки и експозиционни форми

Музейните сбирки и експозиционните форми представляват важен, но често недостатъчно развит елемент от културната инфраструктура на малките общини. Съгласно действащото законодателство, държавните органи включително и общините, различните ведомства, висшите училища, юридически лица с нестопанска цел и регистрирани вероизповедания имат право да създават обществени колекции, които имат обществена значимост, както и да ги представят публично в експозиции. Тази дейност се осъществява съгласно специална наредба на Министъра на културата⁵⁶, съгласно чл. 109а от Закона за културното наследство. В нея е посочено, че обществените колекции и сбирки подлежат на регистрация в Министерството на културата и се осъществяват под методическото ръководство на регионалните музеи.⁵⁷ В наредбата е посочено, че на пререгистрация подлежат и вече съществуващите музейни сбирки, създадени по реда на предходният Закон за паметниците на културата и музеите, в сила до 2009 г.

⁵⁴ Закон за народните читалища, обн. ДВ, бр. 89 от 1996 г., посл. изм. <https://lex.bg>

⁵⁵ Община Симитли – общински културен календар и отчети за културна дейност

⁵⁶ Наредба № Н-9 от 27 април 2012 г. за реда за създаването и управлението на обществените колекции (Обн. ДВ. бр.39 / 2012г.)

⁵⁷ Пак там, чл. 3

На територията на община Симитли културното наследство – археологическо, етнографско и историческо – е представено предимно чрез локални експозиционни форми, читалищни колекции⁵⁸ и временни изложби, често реализирани в партньорство с Регионалния исторически музей – Благоевград. Този модел създава потенциал за развитие на регистрирани музейни сбирки и за по-структурирано представяне на местното културно наследство. Направеният анализ показва, че на територията на общината съществува само една музейна сбирка от началото на 80-те год. на XX в., създадена към читалището в с. Крупник.

В стратегически план този факт следва да се разглежда не като дефицит, а като възможност за бъдещо развитие, базирано на експертна оценка, дигитализация и интегриране на наследството в образователни и туристически формати.

→ Фестивали и културни събития

Фестивалите и културните събития представляват динамичния и най-видим компонент на културната инфраструктура. Те осигуряват публична сцена за традиции, обичаи, занаяти и съвременни културни прояви и имат значителен потенциал за социализация и популяризиране на културното наследство.

Събитийните формати в община Симитли се реализират в рамките на общинския културен календар и в тясно взаимодействие с читалищата и местните общности. От стратегическа гледна точка фестивалите следва да бъдат разглеждани не само като културни прояви, а като инструменти за дългосрочно изграждане на културна идентичност, туристическа привлекателност и обществено участие⁵⁹.

→ Стратегическа оценка на културната инфраструктура

Анализът на културната инфраструктура на община Симитли показва наличие на стабилна институционална основа, концентрирана основно в читалищната мрежа и събитийните формати. В същото време се открояват потребности от:

- ☞ по-добра координация между инфраструктурните елементи;
- ☞ надграждане на музейните и експозиционните форми;
- ☞ стратегическо планиране на използването на сцените и пространствата;

⁵⁸ Музейната сбирка, към Народно читалище „Владимир Маяковски – 1937“, с. Крупник, регистрирана през 80-те год. на XX в. по реда на Закона за паметниците на културата и музеите.

⁵⁹ Национален статистически институт – Културни дейности и институции <https://www.nsi.bg>

- ☞ интегриране на инфраструктурата в политиките за опазване на културното наследство.

Културната инфраструктура на община Симитли представлява ключов стратегически ресурс за реализиране на политиките в областта на културното наследство и културния живот. Читалищата, сцените, експозиционните форми и фестивалите изграждат взаимосвързана система, която осигурява институционална устойчивост, обществено участие и възможности за развитие.

В стратегически план ефективното управление и надграждане на тази инфраструктура изисква системен подход, основан на официални регистри, експертна оценка и дългосрочно планиране. Анализът в настоящата подглава създава основа за последващо разглеждане на управленския, кадровия и организационния капацитет на общината в сферата на културното наследство и подготвя прехода към следващите раздели на стратегията.

3.1.1. Читалища

Основните културни институции на територията на община Симитли са деветте действащи народни читалища, разположени в град Симитли и селата Брежани, Полето, Крупник, Полена, Черниче, Железница, Градево и Долно Осеново. Те представляват устойчива културна мрежа с ключово значение за съхраняването на местната идентичност, за поддържането на активен културен живот в населените места и за опазването на нематериалното културно наследство.

В условията на демографски промени и ограничен достъп до специализирани културни институции, читалищата изпълняват ролята на основни локални културни центрове. Те обединяват библиотечна, художествено-творческа, образователна и социална дейност и осигуряват пространство за междугенерационно предаване на знания, умения и традиции.

Част от читалищните сгради в общината са преминали през основни ремонти и мерки за подобряване на енергийната ефективност, включително обновяване на сцени, киносалони и помещения за репетиции и културни дейности. Това създава по-добри условия за функционирането на читалищата като културна инфраструктура и за развитието на самодейните състави и школи.

Особено значение има читалищната дейност в населени места, където са съхранени живи фолклорни и обредни традиции, включително кукерски практики, народно пеене и танци. В този контекст читалищата следва да бъдат разглеждани не само като сгради или организатори на събития, а като

основни носители, посредници и пазители на нематериалното културно наследство.

Настоящата стратегия разглежда читалищната мрежа на община Симитли като стратегически ресурс, чието устойчиво развитие изисква системна експертиза, целенасочена подкрепа и интегриране в общинските политики за културно развитие, образование и социална кохезия.

1. Народно читалище „Св. Климент Охридски – 1922“, град Симитли

Народно читалище „Св. Климент Охридски – 1922“ се намира в град Симитли, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните от Регистъра на народните читалища, институцията е основана през 1922 година и функционира като действаща културна институция. Към настоящия момент читалището осъществява библиотечна, художествено-творческа и културно-масова дейност.

→ Библиотечна дейност

Библиотеката към читалището изпълнява функцията на централна библиотека за община Симитли. Тя е структурирана в два отдела – детски и за възрастни, като библиотечният фонд включва 25 575 библиотечни единици (тома). Фондът се обновява и допълва ежегодно по проекти на Министерството на културата, чрез общинско финансиране и дарения.

→ Художествено-творческа и културна дейност

Художествено-творческата и културно-масовата дейност на Народно читалище „Св. Климент Охридски – 1922“ се осъществява чрез 14 кръжока, клуба и школи по изкуствата, включително:

- ☞ три групи за български народни танци;
- ☞ школа по дискобалет и класически балет;
- ☞ два мажоретни състава;
- ☞ мъжка и женска фолклорни групи за народно пеене;
- ☞ школи по пиано, акордеон и актьорско майсторство;
- ☞ кръжоци по изобразително изкуство и „Бъди креативен“.

Сред по-изявените състави са мъжка фолклорна група „Изворите“, детският танцов състав „Изворче“ и денс-клуб „Бонита“. Годишният културен календар на читалището включва над 30 културни събития, сред които празници, фестивали, събори, изложби, творчески вечери, представяния на книги и граждански инициативи. Читалището е основен

съорганизатор на Международния фестивал „Симитлия – древната земя на кукерите“ и Фестивала на мъжките групи „С хляб, вино и песен“.

Изображение 34.

2. Народно читалище „Христо Ботев – 1929“, село Брежани

Народно читалище „Христо Ботев – 1929“ се намира в село Брежани, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните от Регистъра на народните читалища, читалището е основано през 1929 година и е със статут на действаща културна институция.

→ Библиотечна дейност

Към читалището функционира библиотека с фонд от 18 526 библиотечни единици (тома). През 2020 година, по програма на Министерството на културата, читалището е получило целево финансиране в размер на 1 200 лева за обновяване и допълване на библиотечния фонд.

→ Художествено-творческа и културна дейност

Към Народно читалище „Христо Ботев – 1929“ е създадена и действа женска фолклорна група, която осъществява самодейна художествена дейност на местно ниво.

Изображение 35.

3. Народно читалище „Никола Парапунов – 1948“, село Градево

Народно читалище „Никола Парапунов – 1948“ се намира в село Градево, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните от Регистъра на народните читалища, читалището е основано през 1948 година и функционира като действаща културна институция.

→ Библиотечна дейност

Към читалището функционира библиотека с фонд от 4 640 библиотечни единици (тома).

→ Художествено-творческа и културна дейност

Към Народно читалище „Никола Парапунов – 1948“ действа женска певческа група за изворен фолклор.

Изображение 36.

4. Народно читалище „Възраждане – 1945“, село Долно Осеново

Народно читалище „Възраждане – 1945“ се намира в село Долно Осеново, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните от Регистъра на народните читалища, читалището е основано през 1945 година и е със статут на действаща културна институция.

→ Библиотечна дейност

Към читалището функционира библиотека с фонд от 6 096 библиотечни единици (тома).

→ Художествено-творческа и културна дейност

Към Народно читалище „Възраждане – 1945“ са създадени и функционират две школи:

- ☞ школа по български народни танци;
- ☞ школа по диско-балет.

Изображение 37.

5. Народно читалище „Васил Коларов – 1922“, село Железница

Народно читалище „Васил Коларов – 1922“ се намира в село Железница, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните от Регистъра на народните читалища, читалището е основано през 1922 година и функционира като действаща културна институция.

→ Библиотечна дейност

Към читалището функционира библиотека с фонд от 3 500 библиотечни единици (тома).

→ Художествено-творческа и културна дейност

Към Народно читалище „Васил Коларов – 1922“ са образувани и действат:

- ☞ мъжка певческа група за изворен фолклор;
- ☞ женска певческа група;
- ☞ кукерска група.

Изображение 38.

6. Народно читалище „Владимир Маяковски – 1937“, село Крупник

Народно читалище „Владимир Маяковски – 1937“ се намира в село Крупник, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните от Регистъра на народните читалища, читалището е основано през 1937 година и функционира като действаща културна институция.

→ Библиотечна дейност

Към читалището функционира библиотека с фонд от 2 102 библиотечни единици (тома).

→ Художествено-творческа и културна дейност

Към Народно читалище „Владимир Маяковски – 1937“ се осъществяват следните дейности:

- ☞ мъжка певческа група;
- ☞ женска певческа група;
- ☞ младежки танцов състав;
- ☞ школа по български народни танци.

Изображение 39.

7. Народно читалище „Никола Йонков Вапцаров – 1952“, село Полена

Народно читалище „Никола Йонков Вапцаров – 1952“ се намира в село Полена, община Симитли, област Благоевград. Съгласно данните, налични за читалищната мрежа на общината, институцията е основана през 1952 година и функционира като действащо читалище.

→ **Библиотечна дейност**

Към читалището функционира библиотека с фонд от 2 460 библиотечни единици (тома).

→ **Художествено-творческа и културна дейност**

В наличните достоверни данни не са посочени активни групи, школи или състави към читалището.

Изображение 40.

8. Народно читалище „Никола Йонков Вапцаров – 1964“, село Полето

Народно читалище „Никола Йонков Вапцаров – 1964“ се намира в село Полето, община Симитли, област Благоевград. Съгласно наличните данни за читалищната мрежа на общината, читалището е основано през 1964 година и функционира като действаща културна институция.

→ **Библиотечна дейност**

Към читалището функционира библиотека с фонд от 5 916 библиотечни единици (тома).

→ **Художествено-творческа и културна дейност**

Към Народно читалище „Никола Йонков Вапцаров – 1964“ е сформирана и действа женска фолклорна група.

Изображение 41.

9. Народно читалище „Гоце Делчев – 1958“, село Черниче

Народно читалище „Гоце Делчев – 1958“ се намира в село Черниче, община Симитли, област Благоевград. Съгласно наличните регистри данни, читалището е основано през 1958 година и функционира като действаща културна институция.

→ Библиотечна дейност

Към читалището функционира библиотека с фонд от 5 993 библиотечни единици (тома).

→ Художествено-творческа и културна дейност

Към Народно читалище „Гоце Делчев – 1958“ се осъществяват следните дейности:

- ☞ традиционен фолклор;
- ☞ кукерска група;
- ☞ школа по спортни танци.

Читалищата като ключов фактор за опазване и развитие на културното наследство в община Симитли

1. Значение на читалищната мрежа в общината

Основните културни институции на територията на община Симитли са деветте действащи народни читалища, разположени в град Симитли и селата Брежани, Полето, Крупник, Полена, Черниче, Железница, Градево и Долно Осеново. Те представляват устойчива, исторически утвърдена институционална мрежа, която осигурява непрекъснатостта на културния живот в населените места и съхраняването на локалната културна идентичност.

В условията на демографски предизвикателства и ограничен достъп до специализирани културни институции в по-малките населени места, читалищата изпълняват ролята на многофункционални културни ядра. Те обединяват библиотечна, художествено-творческа, образователна и социална дейност и често са единственото пространство за културно общуване и предаване на традиции между поколенията.

2. Роля на читалищата в опазването на нематериалното културно наследство

Читалищата в община Симитли имат съществен принос за съхраняването и предаването на нематериалното културно наследство. Чрез дейността на фолклорни певчески и танцови групи, кукерски състави, школи по народни танци и традиционни форми на художествена изява се

осъществява живото практикуване на традиции, обичаи и ритуали, характерни за региона.

Особено значение имат читалищата в населените места с активни кукерски групи и традиционен фолклор, които поддържат и възпроизвеждат обредни практики с висока степен на автентичност. В този смисъл читалищата не функционират само като културни организатори, а като реални носители и посредници на нематериално културно наследство, съгласно принципите на Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство.

3. Социализация и популяризация на културното наследство

Чрез ежегодни културни календари, местни празници, фестивали и участия в регионални и национални форуми, читалищата допринасят за социализацията и популяризацията на културното наследство на община Симитли. Особено важна е ролята на читалището в град Симитли като централен културен организатор и съорганизатор на събития с общинско и по-широко значение.

Социализацията на нематериалното културно наследство се осъществява и чрез активното включване на деца и младежи в школи и състави, което гарантира междугенерационното предаване на знания, умения и културни модели.

4. Поддържане и устойчиво развитие на читалищната дейност

Поддържането на читалищата като жизнени културни центрове изисква целенасочена политика, насочена към:

- ☞ системна поддръжка и модернизация на материалната база;
- ☞ осигуряване на квалифициран човешки ресурс;
- ☞ стимулиране на проектната дейност и партньорствата;
- ☞ интегриране на читалищата в образователни, туристически и културни мрежи.

В този контекст обновяването на сградния фонд и адаптирането на специализирани пространства за създаване на обществени колекции към Народните читалища с цел съхраняване и представяне на местното културно наследство, следва да се разглеждат като стратегически приоритет.

Таблица 8.

**Предложение за експертиза за опазване на нематериалното
културно наследство (НКН)**

Читалище	Обект / елемент на НКН	Вид необходима експертиза	Цел на експертизата	Очакван резултат	Прилагане в стратегията
НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, гр. Симитли	Фестивални практики, кукерски обичаи, сценичен фолклор	Експертиза по НКН и културен мениджмънт	Оценка на автентичност, устойчивост и въздействие	Стандартизиране и устойчиво развитие на събитията	Подкрепа на ключови общински културни политики
НЧ „Христо Ботев – 1929“, с. Брежани	Женски песенен фолклор	Фолклористична и етномузиколожка експертиза	Документиране и предаване на локални песенни традиции	Създаване на архив и образователен ресурс	Опазване на локалната идентичност
НЧ „Никола Парапунов – 1948“, с. Градево	Изворен фолклор	Етномузикология / антропология	Идентификация и описание на практиките	Регистриран и описан елемент на НКН	Включване в общински и регионални програми
НЧ „Възраждане – 1945“, с. Долно Осеново	Танцов фолклор	Хореографска и фолклористична експертиза	Съхраняване на локални танцови форми	Обучителни програми и приемственост	Работа с деца и младежи
НЧ „Васил Коларов – 1922“, с. Железница	Кукерски обредни практики	Антропологична и етноложка експертиза	Анализ на обредния цикъл и символика	Документиран обреден комплекс	Опазване на обредното наследство
НЧ „Владимир Маяковски – 1937“, с. Крупник	Фолклор и местна памет; музейна сбирка	Музейна и етнографска експертиза	Адаптиране и интерпретация на експозицията	Функциониращо културно- образователно пространство	Социализация на културната памет
НЧ „Н. Й. Вапцаров – 1952“, с. Полена	Читалищна и библиотечна традиция	Библиотекознание и културна медиация	Активиране на читалищната среда	Разширяване на културните функции	Повишаване на местната активност
НЧ „Н. Й. Вапцаров – 1964“, с. Полето	Женски фолклор	Фолклористична експертиза	Подкрепа на носителите на традицията	Приемственост между поколенията	Устойчиво развитие на НКН
НЧ „Гоце Делчев – 1958“, с. Черниче	Кукерски и танцови практики	Етнология и културен туризъм	Свързване на НКН с публичност	Повишена видимост и разпознаваемост	Интеграция в туристически маршрути

5. Експертиза на читалищните сгради като културна инфраструктура

Опазването и устойчивото използване на читалищната мрежа в община Симитли изисква не само подкрепа за нематериалното културно наследство, но и целенасочена експертиза на сградния фонд, в който това наследство се практикува, предава и социализира. Читалищните сгради представляват материалната основа на културния живот и следва да бъдат разглеждани като културна инфраструктура със стратегическо значение.

Експертизата на сградите има за цел да оцени тяхното конструктивно състояние, функционална адекватност, енергийна ефективност и

пригодност за културни, образователни и обществени дейности, както и потенциала им за адаптиране към съвременни изисквания.

Таблица 9.

Предложение за експертиза на сградния фонд

Читалище	Вид на сградата и функции	Вид необходима експертиза	Цел на експертизата	Очакван резултат	Прилагане в стратегията
НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, гр. Симитли	Масивна читалищна сграда с библиотека, сцена и зали	Архитектурна, конструктивна, енергийна	Оценка на функционалната и енергийна ефективност	План за поддръжка и развитие	Дългосрочно планиране на инвестиции
НЧ „Христо Ботев – 1929“, с. Брежани	Читалищна сграда с библиотечна функция	Архитектурна и техническа	Определяне на нужди от обновяване	Приоритети за ремонт	Подкрепа на културната дейност
НЧ „Никола Парапунов – 1948“, с. Градево	Читалищна сграда	Техническа и функционална	Оценка на пригодността за дейности	Оптимизация на използването	Устойчиво функциониране
НЧ „Възраждане – 1945“, с. Долно Осеново	Читалищна сграда с репетиционни зали	Архитектурна и експлоатационна	Подобряване на условията за школи	Подобрена среда за обучение	Работа с деца и младежи
НЧ „Васил Коларов – 1922“, с. Железница	Читалищна сграда	Конструктивна и енергийна	Обезпечаване на безопасност и ефективност	Сигурна и устойчива сграда	Опазване на обредната дейност
НЧ „Владимир Маяковски – 1937“, с. Крупник	Читалищна сграда с музейна експозиция	Музейна, архитектурна, консервационна	Адаптация на музейното пространство	Функционираща експозиция	Социализация на културната памет
НЧ „Н. Й. Вапцаров – 1952“, с. Полена	Читалищна сграда	Техническа и функционална	Оценка на капацитета	Подобрено използване	Активиране на дейността
НЧ „Н. Й. Вапцаров – 1964“, с. Полето	Читалищна сграда	Архитектурна и енергийна	Поддържане на обновената база	Устойчиво използване	Продължаване на активната дейност
НЧ „Гоце Делчев – 1958“, с. Черниче	Читалищна сграда	Техническа и функционална	Оценка на условията за състави	Подобряване на средата	Подкрепа на културните практики

6. Приоритети, индикатори и експертизата като стратегическа цел

Формулиране на приоритети за читалищната мрежа

→ Краткосрочни приоритети (1 – 2 години):

- ☞ Провеждане на експертна оценка на нематериалното културно наследство, практикувано в читалищата;
- ☞ Извършване на базова техническа и функционална експертиза на всички читалищни сгради;

- ☞ Документиране на действащите фолклорни, обредни и читалищни практики;
- ☞ Подкрепа за активните читалищни състави и школи с цел осигуряване на приемственост.

→ Средносрочни приоритети (3 – 5 години):

- ☞ Адаптиране и подобряване на читалищните сгради спрямо установените експертни препоръки;
- ☞ Развитие на читалищата като устойчиви центрове за културно образование и социализация;
- ☞ Създаване на дигитални и архивни ресурси за нематериалното културно наследство;
- ☞ Разширяване на участието на читалищата в общински, регионални и национални културни програми.

→ Дългосрочни приоритети (над 5 години):

- ☞ Утвърждаване на читалищната мрежа като стратегически стълб на културната политика на община Симитли;
- ☞ Интегриране на читалищната дейност в културния туризъм и образователните политики;
- ☞ Осигуряване на устойчива финансова и експертна подкрепа за читалищата;
- ☞ Създаване на модел за дългосрочно опазване и предаване на нематериалното културно наследство.

Индикатори за изпълнение

→ За проследяване на изпълнението на мерките, свързани с читалищната мрежа, се предлагат следните индикатори:

- ☞ брой читалища с извършена експертиза на нематериалното културно наследство;
- ☞ брой читалищни сгради с изготвени експертни оценки и планове за поддръжка;
- ☞ брой документиран и архивирани елементи на нематериалното културно наследство;
- ☞ брой действащи читалищни състави и школи;
- ☞ участие на читалищата в културни програми, фестивали и партньорства;
- ☞ брой включени деца и младежи в читалищни дейности.

Експертизата като самостоятелна стратегическа цел

→ В рамките на стратегията се формулира отделна стратегическа цел, насочена към читалищната мрежа:

Осигуряване на системна експертиза за опазване, развитие и устойчиво използване на читалищната мрежа като основен носител на нематериалното културно наследство в община Симитли.

→ Тази стратегическа цел включва:

- ☞ експертна оценка на нематериалното културно наследство;
- ☞ експертна оценка на читалищните сгради като културна инфраструктура;
- ☞ интегриране на експертните резултати в планирането, финансирането и управлението на читалищната дейност.

7. Превръщане на приоритетите в конкретни мерки

В изпълнение на формулираните приоритети, стратегията предвижда следните конкретни мерки, насочени изцяло към читалищната мрежа на община Симитли като носител на нематериалното културно наследство и ключова културна инфраструктура.

→ Мерки по краткосрочните приоритети (1 – 2 години)

- ☞ Провеждане на цялостна експертна идентификация и оценка на нематериалното културно наследство, практикувано в читалищата;
- ☞ Изготвяне на технически и функционални експертни оценки на всички читалищни сгради;
- ☞ Създаване на регистър на читалищните състави, школи и носители на традиции;
- ☞ Документиране (аудио, видео, текстово) на активните фолклорни, обредни и читалищни практики;
- ☞ Осигуряване на целева подкрепа за действащите читалищни групи с цел гарантиране на приемствеността.

→ Мерки по средносрочните приоритети (3 – 5 години)

- ☞ Реализиране на ремонти и адаптации на читалищните сгради съгласно експертните препоръки;
- ☞ Развитие на читалищата като устойчиви центрове за културно образование и общностна дейност;

- ☞ Създаване на дигитални архиви и публично достъпни ресурси за нематериалното културно наследство;
- ☞ Подкрепа за включване на читалищата в регионални, национални и международни културни програми;
- ☞ Насърчаване на партньорства между читалищата, образователни институции и културни организации.

→ **Мерки по дългосрочните приоритети (над 5 години)**

- ☞ Институционализиране на системна експертиза за читалищната мрежа като постоянна политика на общината;
- ☞ Интегриране на читалищната дейност в стратегии за културен туризъм и местно развитие;
- ☞ Осигуряване на устойчиви механизми за финансиране и експертна подкрепа;
- ☞ Разработване и прилагане на модел за дългосрочно опазване и предаване на нематериалното културно наследство чрез читалищата.

Таблица 10.

Мерки – индикатори – отговорни звена (за читалища)

№	Мярка	Индикатори за изпълнение	Отговорни звена
1	Експертна идентификация на НКН в читалищата	Брой експертни доклади; брой описани елементи	Община Симитли; читалища; външни експерти
2	Експертиза на читалищните сгради	Брой обследвани сгради; изготвени технически оценки	Община Симитли; лицензирани експерти
3	Документиране на традиционни практики	Създадени архиви; аудио-видео материали	Читалища; културни институти
4	Подкрепа за читалищни състави	Брой действащи състави; участие на младежи	Читалища; общинска администрация
5	Ремонт и адаптация на сгради	Изпълнени ремонтни дейности	Община Симитли; проектни екипи
6	Социализация и популяризация	Брой събития; посещаемост	Читалища; туристически и културни звена

8. План за действие

→ **Цел:** Устойчиво опазване и развитие на читалищната мрежа като носител на нематериалното културно наследство.

→ **Период:** краткосрочен, средносрочен и дългосрочен.

- ☞ Година 1 – 2: провеждане на експертизи; регистриране и документиране на НКН;

- ☞ Година 3 – 5: реализация на препоръките; ремонтни дейности; дигитализация;
- ☞ След 5 година: устойчиво функциониране, интеграция в културни и туристически политики.

Настоящият стратегически раздел разглежда читалищната мрежа на община Симитли като ключов фактор за опазване на нематериалното културно наследство и културната идентичност на населените места. Чрез системна експертиза, ясно формулирани мерки и план за действие се създават предпоставки за устойчиво развитие, социализация и популяризация на културното наследство. Документът предлага конкретни инструменти за управление, мониторинг и подкрепа на читалищата и може да служи като основа за бъдещо финансиране и партньорства.

3.1.2. Музейна инфраструктура

Музейната инфраструктура представлява ключов елемент от системата за опазване, изследване и публично представяне на културното наследство. В контекста на общинската културна политика тя изпълнява функцията на институционален и експертен посредник между културните ценности и обществото, като осигурява тяхното документиране, съхранение, интерпретация и достъпност.

В малките и средни общини музейната инфраструктура често се реализира в различни форми – регистрирани музейни сбирки, експозиционни пространства, временни изложби и партньорства с регионални музеи. Поради това нейният анализ следва да отчита както нормативно регламентирани структури, така и реално функциониращите форми на представяне на културното наследство.

→ Нормативна и институционална рамка

Съгласно Закона за културното наследство, музейната дейност в Република България се осъществява от национални, регионални, общински и частни музеи, както и от обществени колекции, регистрирани и вписани в публичния регистър на Министерството на културата⁶⁰.

Законът регламентира условията за създаване, управление и методическо ръководство на музейните структури, като поставя акцент върху експертния контрол, опазването на фондовете и достъпа на обществеността.

Методическото ръководство и научната подкрепа за музейните дейности на територията на община Симитли се осъществяват от

⁶⁰ Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр. 19 от 2009 г., посл. изм. <https://lex.bg>

Регионалният исторически музей – Благоевград, който изпълнява ролята на водеща институция в опазването на движимото културно наследство за областта⁶¹.

На територията на община Симитли липсва музейна институция – професионалната, културната и научната организация, чиято основна задача е издирването, изучаването, опазването и представянето на движимите и недвижимите културни ценности с познавателна, образователна и естетическа цел.⁶² Единствената структура, която е регистрирана за опазването и представянето на движими културни ценности и предмети с научен, културен, обществен, религиозен или туристически интерес в общината, е Музейната сбирка в с. Крупник.

Музейна сбирка към Народно читалище „Владимир Маяковски – 1937“ с. Крупник

Музейната сбирка в село Крупник е създадена във втората половина на 80-те години на XX век като читалищна музейна сбирка, отразяваща историята на село Крупник, съгласно действащият към момента Закон за паметниците на културата и музеите. Първите експонати във фонда ѝ са инвентаризирани през 1987 г. По своят тематичен обхват тя е общоисторическа, като включва културни ценности от археологията, етнографията и историята, отразяващи историческото развитие на селото от най-древни времена до края на XX век. Фондът на сбирката е разделен на две групи предмети – първата от 274 предмета съставлява основният фонд на музейната сбирка, а втората група от 242 предмета, включва експонати от т. нар. „научно-спомогателен“ фонд. Експозиционният план е включвал 36 витрини, открити пространства между тях и малък лапидариум в двора на читалищната сграда. През 90-те години на XX век експозицията е закрыта, а предметите да преместени в складови помещения, които са непригодни за целта.

→ Съвременно състояние на музейната сбирка в село Крупник:

- ☞ Предметите са в риск, тъй като се съхраняват в неподходящо помещение и при неподходящи условия, съгласно изискванията на Закона за културното наследство и свързаните с него подзаконовни нормативни актове.
- ☞ Няма назначено материалноотговорно лице, което да носи отговорност за състоянието на движимите културни ценности

⁶¹ Регионален исторически музей – Благоевград <https://museumbлагоевград.com>

⁶² Закон за културното наследство, обн. ДВ, бр. 19 от 2009 г., посл. изм. <https://lex.bg>

- ☞ Към момента не може да се отговори на въпроса дали всички инвентирани предмети съществуват, след като последната инвентаризация е правена преди повече от 30 години.
- ☞ Музейната сбирка в село Крупник не е пререгистрирана като музейна колекция съгласно Закона за културното наследство и Наредбата за реда за създаването и управлението на обществените колекции.⁶³

→ Състояние на музейната инфраструктура в община Симитли

Липсата на професионална музейна институция - общински исторически музей – и състоянието на единствената обществена колекция, позиционирана в село Крупник, която не отговаря на съвременните нормативни изисквания за опазването на движимото културно наследство в община Симитли, го поставя в риск, както по отношение на неговото съхранение, така и за потенциалното му използване, като стратегически ресурс за икономическия просперитет на общината. В резултат на това, към настоящия момент издирването, опазването и представянето на местното културно наследство се осъществява единствено чрез:

- ☞ Теренни археологически и етнографски проучвания, временни изложби и тематични представяния от външни институции, като Националния археологически институт с музей при БАН, Националния исторически музей и Регионалния исторически музей – Благоевград.

Този модел е много характерен за редица общини със сходен териториален и демографски профил и отразява реалностите на децентрализираната музейна мрежа в страната, но ограничава използването на потенциала, който има културно-историческото наследство за повишаване на престижа и икономическото развитие на местната общност.

→ Потенциал и стратегическо значение

Направеният анализ показва, че община Симитли разполага със сериозен ресурс в областта на културно-историческото наследство, като:

- ☞ археологическо наследство, документирано чрез теренни проучвания;
- ☞ богато нематериално културно наследство;
- ☞ традиционни занаяти и обредни практики;
- ☞ активна читалищна мрежа, която може да функционира като партньор при музейни инициативи.

⁶³ Наредба № Н-9 от 27 април 2012 г. за реда за създаването и управлението на обществените колекции (Обн. ДВ. бр.39 / 2012г.)

Това е потенциал със стратегическо значение, който може и трябва да бъде развит, чрез целенасочено развитие на музейна инфраструктура, съобразена със спецификата на местното културно наследство.

В този контекст музейната инфраструктура може да бъде развивана поетапно, което задължително включва създаването и на общински общоисторически музей, като център за опазването на движимото културно наследство в общината в координация с регионалните и националните институции⁶⁴.

→ Съгласно изискванията на Закона за културното наследство, необходимите условия за създаването на музей са:

- ☞ Да притежава културни ценности, идентифицирани по смисъла на Закона за културното наследство, които могат да бъдат представяни във вид на музейна експозиция;
- ☞ Да се осигури сграден фонд, осигуряващ условия за съхраняването на движимите културни ценности
- ☞ Да се осигури ежегоден бюджет за финансиране дейността на музея (издръжка на сградата и на персонала и средства за дейности за издирване, изучаване, опазване и представяне на движимите културни и природни ценности и образци);
- ☞ Да има специалисти с необходимата квалификация.
- ☞ Създаване на мрежа от тематични обществени колекции и експозиции към читалищата, музейни пространства на открито и дигитални форми за представяне на наследството.

За основа на фонда от движими културни ценности на един бъдещ общински исторически музей в гр. Симитли може да послужи фондът на музейната сбирка в село Крупник.

→ **Основни проблеми и предизвикателства**

Анализът идентифицира следните ключови предизвикателства:

- ☞ липса на постоянно музейно пространство със специализиран режим на съхранение;
- ☞ ограничен експертен и кадрови ресурс на местно ниво;
- ☞ фрагментарно представяне на културното наследство;
- ☞ зависимост от външни институции за експертна и методическа подкрепа.

⁶⁴ Национална стратегия за развитие на културата <https://www.strategy.bg>

Музейната инфраструктура на община Симитли се намира в етап на потенциално развитие, при който липсата на традиционна музейна институция се компенсира от разнообразни форми на представяне и от активни партньорства с регионални структури. Това състояние изисква стратегически подход, основан на експертност, нормативна яснота и дългосрочно планиране.

→ *Стратегически насоки за развитие*

В рамките на настоящата стратегия музейната инфраструктура се разглежда като приоритетно направление със следните стратегически насоки:

- ☞ идентифициране и експертна оценка на наличните културни ценности с потенциал за музейно представяне;
- ☞ създаване и регистрация на общински музей и обществени колекции в партньорство с Министерството на културата и РИМ – Благоевград;
- ☞ развитие на временни и пътуващи изложби;
- ☞ дигитализация и онлайн представяне на културното наследство;
- ☞ интегриране на музейните форми в образователни и туристически инициативи.

→ *План за действие*

Настоящият план за действие представя дейностите и времевия им обхват в развитието на музейната инфраструктура в община Симитли:

- ☞ Извършване на инвентаризация, идентификация и експертна оценка на движимите културни ценности от фонда на музейната сбирка в село Крупник – 1 г.
- ☞ Приемане на решение на Общински съвет – Симитли за създаване на Общински исторически музей в гр. Симитли, включващо осигуряване на необходимият сграден фонд и бюджет за 1-2 г.
- ☞ Създаване на Дигитален музей „Симитлия – древната земя на кукерите“ – 1 г.
- ☞ Създаване на тематични обществени колекции към читалищата в общината – 3-8 г.
- ☞ Изграждане на Посетителски център и Праисторически музей на открито с копия на праисторически къщи и предмети в м. Равен, с. Брежани – 5-8 г.

Развитието на музейната инфраструктура ще изпълнява основната си роля - устойчиво представяне на местното културно наследство, повишаване на неговата обществена видимост и интегриране в цялостната система за опазване и културно развитие на община Симитли. Анализът в настоящата подточка подготвя основата за разглеждане на управленските, кадровите и организационните механизми в следващите раздели на стратегията.

3.1.3. Културен календар – фестивали, сцени, събития

Културният календар на община Симитли представлява ключов стратегически инструмент за планиране, координация и устойчиво развитие на културния живот на територията на общината. Той не функционира единствено като хронологичен списък от събития, а като интегрирана система за социализация, публично представяне и предаване на културни ценности, традиции и съвременни културни практики.

В рамките на настоящата стратегия културният календар се разглежда като динамична платформа, която обединява нематериалното културно наследство, институционалната културна дейност и инициативите на местните общности. Чрез регулярността, разнообразието и тематичното си структуриране календарът осигурява устойчивост на културните процеси и създава предвидима среда за участие на гражданите, културните организации и външните партньори.

Особено значение има ролята на културния календар за утвърждаването на местната идентичност и за позиционирането на община Симитли в по-широк национален и международен културен контекст. Събитията, включени в календара, функционират като носители на локална културна памет, но и като активен ресурс за културен обмен, туризъм и социално-икономическо развитие.

Настоящата глава разглежда културния календар не само като сбор от културни прояви, а като стратегическа рамка, в която се преплитат опазването на нематериалното културно наследство, социализацията на традициите и тяхното популяризиране пред широка публика. В този смисъл календарът се превръща в инструмент за дългосрочна културна политика, насочена към устойчивост, приемственост и обществено участие.

Културни събития с международно участие

Културните събития с международно участие заемат особено място в културния календар на община Симитли, тъй като надхвърлят локалните и националните измерения на културния живот и изпълняват стратегическа функция за позиционирането на общината в по-широк международен и европейски контекст. Тези събития функционират като платформа за

межкултурен диалог, културен обмен и активно представяне на местното нематериално културно наследство пред международна аудитория.

В рамките на настоящата стратегия тези събития се разглеждат не само като културни прояви, а като устойчив инструмент за социализация, популяризиране и дългосрочно утвърждаване на културната идентичност на община Симитли. Те създават условия за активно участие на местните общности, за междугенерационен културен обмен и за възпроизвеждане на традиции в съвременен контекст.

Чрез своята периодичност, разпознаваемост и международен обхват тези събития допринасят за превръщането на нематериалното културно наследство от локална практика в публично споделена културна ценност, като едновременно с това подкрепят културния туризъм, международното сътрудничество и положителния образ на община Симитли.

***1. Международен фестивал на кукерските и маскарадните игри
„Симитлия – Древната земя на кукерите“
гр. Симитли, стадион „Септември“
10 – 11 януари***

Фестивалът е посветен на кукерските и маскарадните игри – древни обредни практики с корени в предхристиянските вярвания, свързани със символиката на обновлението, плодородието, прогонването на злите сили и цикличността на времето. Чрез участието на групи от България и чужбина, събитието се превръща в платформа за международен културен обмен и съпоставка на сходни традиции от различни културни пространства.

От обществена гледна точка фестивалът има важно значение за утвърждаването на нематериалното културно наследство като жива и актуална ценност, както и за популяризирането на традиционната култура в съвременен контекст. Международният му характер допринася за културната видимост на региона и за развитие на културния туризъм.

За община Симитли фестивалът е събитие с емблематично значение. Той утвърждава местната идентичност, активира читалищната мрежа, стимулира участието на млади хора и подпомага предаването на традиционните обредни практики между поколенията. Събитието функционира и като инструмент за устойчиво развитие, свързвайки културното наследство с икономически и социални ползи за местната общност.

→ Стратегическо значение на събитието за община Симитли

Международният фестивал на кукерските и маскарадните игри изпълнява ролята на емблематично културно събитие за община Симитли.

Неговият международен характер допринася за утвърждаването на общината като активен участник в опазването и популяризирането на нематериалното културно наследство в съвременен европейски контекст.

→ **Събитието създава възможности за устойчиво развитие чрез:**

- ☞ повишаване на културната разпознаваемост на региона;
- ☞ развитие на културния туризъм;
- ☞ създаване на международни партньорства;
- ☞ активизиране на местната общност и читалищната мрежа.

Предизвикателства и препоръки

1. Опазване

➤ Предизвикателства:

- ☞ риск от комерсиализация и загуба на автентичност;
- ☞ неравномерно участие на носители на традицията;
- ☞ ограничено систематично документиране на фестивалните практики.

➤ Препоръки:

- ☞ създаване на архив (аудио, видео, фото) на фестивалните издания;
- ☞ въвеждане на експертен консултативен елемент при селекцията на участници;
- ☞ насърчаване на участието на местни кукерски групи като носители на традицията.

2. Популяризиране

➤ Предизвикателства:

- ☞ недостатъчно целенасочено международно комуникационно позициониране;
- ☞ фрагментирано представяне в дигитална среда.

➤ Препоръки:

- ☞ разработване на единна визуална и комуникационна идентичност на фестивала;
- ☞ активно присъствие в международни културни и туристически платформи;
- ☞ създаване на многоезично дигитално съдържание.

3. Социализиране и обществено участие

➤ Предизвикателства:

- ☞ ограничено включване на млади хора извън участниците;

☞ слаба връзка с образователни инициативи.

➤ **Препоръки:**

- ☞ разработване на съпътстващи образователни и демонстрационни програми;
- ☞ включване на училища и младежки организации;
- ☞ стимулиране на доброволческо участие.

4. Устойчиво управление

➤ **Предизвикателства:**

- ☞ зависимост от годишно бюджетиране;
- ☞ липса на дългосрочен план за развитие.

➤ **Препоръки:**

- ☞ разработване на многогодишна концепция за развитие на фестивала;
- ☞ търсене на външно финансиране и международни партньорства;
- ☞ регулярна оценка на социалното, културното и икономическото въздействие.

Културните събития с международно участие, представени от Международния фестивал на кукерските и маскарадните игри, имат стратегическа роля за утвърждаването на община Симитли като значим културен център. Те съчетават опазването на нематериалното културно наследство с неговото съвременно представяне и устойчиво развитие.

Културни прояви с национално значение

Културните прояви с национално значение в календара на община Симитли представляват локална реализация на ключови дати от националния, гражданския и ценностния календар на България, както и на утвърдени международни инициативи с висока обществена значимост, свързани с екологията, правата на детето, недискриминацията и европейските ценности.

Тази група събития изпълнява едновременно възпоменателна, образователна и възпитателна функция и има стратегическа роля за утвърждаването на споделени ценности, гражданска култура и обществена чувствителност на местно ниво. Чрез тях се укрепва връзката между местната общност и националната историческа памет, духовните традиции и съвременните демократични принципи.

Събитията в тази група създават устойчива рамка за предаване на ценности и знания между поколенията, като активират институционалната

мрежа на общината – общинска администрация, читалища, училища и детски градини – и насърчават активното гражданско участие.

В стратегически план те допринасят за интегрирането на националната идентичност в местния културен живот и за изграждането на устойчив модел на културно възпитание, основан на приемственост, солидарност и обществена ангажираност.

1. Ден на родилната помощ – Бабинден

Дата: 21 януари.

Място на честване: гр. Симитли, с. Крупник, с. Долно Осеново

Организатори: Община Симитли, кметствата и читалищата по места

Денят на родилната помощ, известен в традиционната култура като Бабинден, е празник, посветен на жените, които са подпомагали раждането – акушерките и „бабите“, както и на майчинството, раждаемостта и продължението на рода. Празникът има дълбоки корени в българската традиционна култура и отразява уважението към живота, грижата за новородените и ролята на жената като носител на биологичната и социалната приемственост.

От обществена гледна точка Бабинден има важно значение като празник, който подчертава ценността на майчинството, семейството и здравната грижа. Чрез официалното му отбелязване се изразява признателност към медицинските специалисти, ангажирани с родилната помощ, както и към всички, които имат роля в опазването на здравето на майките и децата. Празникът също така насочва вниманието към демографските процеси и необходимостта от подкрепа на младите семейства като стратегически приоритет за обществото.

За местната общност на общината честването на Бабинден в гр. Симитли, с. Крупник и с. Долно Осеново има ясно изразено социално и културно значение. Събитието създава възможност за активното участие на читалищата и местните общности, като съхранява и предава традиционни обичаи, свързани с раждането и семейството. То укрепва връзките между поколенията, засилва чувството за принадлежност и утвърждава Бабинден като част от нематериалното културно наследство на общината, интегрирано в съвременния обществен и културен живот.

2. Годишнина от обесването на Васил Левски

Дата: 19 февруари.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, СУ „Св. св. Кирил и Методий“

Честването на годишнината от обесването на Васил Левски е посветено на паметта на една от най-значимите личности в българската национална история – идеолог и организатор на борбата за национално освобождение, символ на саможертва, морална чистота и гражданска доблест. Събитието напомня за трагичната дата на гибелта му и за историческата му роля като „Апостол на свободата“, чиито идеи и действия поставят основите на модерната българска държавност.

От обществена гледна точка възпоменанието има ключово значение за съхраняването на националната историческа памет и за възпитаването на ценности като свобода, отговорност, справедливост и обществен дълг. Чрез официални ритуали, образователни инициативи и възпоменателни прояви се поддържа живо познанието за Освободителното движение и се утвърждава ролята на историческите личности като морални ориентири за съвременното общество.

За местната общност на община Симитли честването на годишнината от обесването на Васил Левски има ясно изразена възпитателна и културно-образователна функция. Активното участие на училището и читалището превръща събитието в инструмент за предаване на историческото знание между поколенията и за формиране на гражданско самосъзнание сред младите хора. В този контекст проявата допринася за интегрирането на националното историческо наследство в местния културен живот и утвърждава населението на община Симитли като общност, която осъзнава и почита своята принадлежност към българската историческа и културна традиция.

3. Национален празник на България

Дата: 3 март.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, учебни заведения

Националният празник на България отбелязва Освобождението на страната от османско владичество и възстановяването на българската държавност. Датата 3 март е ключова за българската история, тъй като символизира края на един дълъг период на политическа и културна зависимост и началото на нов етап в развитието на българското общество като самостоятелен исторически субект. Честването на празника е израз на почит към жертвите и усилията на поколения българи, участвали в борбата за национална свобода.

От обществена гледна точка 3 март има фундаментално значение за поддържането на националната историческа памет и за утвърждаването на ценности като свобода, независимост, национално достойнство и гражданска отговорност. Чрез официални церемонии, тържествени ритуали

и образователни инициативи празникът изпълнява важна възпитателна функция, особено сред подрастващите, като съдейства за формирането на историческо съзнание и чувство за принадлежност към националната общност.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Националния празник има ясно изразена обединяваща роля. Участието на общинската администрация, читалището и учебните заведения превръща събитието в централна проява на местния културен календар с национално значение. Честването създава пространство за активен диалог между поколенията, за предаване на историческото знание и за интегриране на националното културно наследство в съвременния обществен живот на общината. В този смисъл 3 март функционира и като инструмент за укрепване на местната идентичност, чрез осъзнато споделяне на общонационални ценности.

4. Часът на Земята

Дата: 28 март.

Място на честване: община Симитли

Организатор: Община Симитли

„Часът на Земята“ е глобална екологична инициатива, насочена към повишаване на обществената чувствителност по въпросите на опазването на околната среда, климатичните промени и устойчивото използване на природните ресурси. Кампанията се реализира чрез символично изключване на осветлението за един час и чрез съпътстващи образователни и информационни дейности, които акцентират върху отговорното отношение към природата. Инициативата е свързана с международни усилия за екологично съзнание, координирани от Световен фонд за дивата природа.

От обществена гледна точка „Часът на Земята“ има важно значение като инструмент за насърчаване на екологичната култура и активното гражданско участие. Събитието поставя акцент върху личната и колективната отговорност за опазването на природното наследство и стимулира обществения дебат за устойчиво развитие, енергийна ефективност и климатична адаптация. То допринася за изграждането на дългосрочни нагласи, свързани с опазването на природната среда като общочовешка ценност.

За местната общност на община Симитли отбелязването на „Часа на Земята“ има значение като част от политиките за интегриране на екологичните теми в културния и обществения живот. Участието на гражданите, институциите и образователните структури превръща инициативата в платформа за повишаване на информираността и за изграждане на устойчиви модели на поведение. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, събитието допълва разбирането за

наследството като съвкупност не само от културни, но и от природни ценности, чието съхраняване е пряко свързано с качеството на живот в общината.

5. Международен ден на ромите

Дата: 8 април.

Място на честване: гр. Симитли

Организатор: Община Симитли

Международният ден на ромите е посветен на културната идентичност, историята и приноса на ромската общност към обществото, както и на утвърждаването на принципите на равноправие, недискриминация и социално включване. Датата 8 април е символ на международното признание на ромската култура и на усилията за защита на човешките права и културното многообразие. Честването на този ден поставя акцент върху ценността на различието като част от съвременното демократично общество.

От обществена гледна точка Международният ден на ромите има важно значение за насърчаване на межкултурния диалог и за повишаване на обществената чувствителност към проблемите и потенциала на ромската общност. Събитието създава възможност за представяне на културни традиции, музика, обичаи и социални практики, които са неразделна част от нематериалното културно наследство. По този начин празникът допринася за изграждане на по-толерантна и приобщаваща обществена среда.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Международния ден на ромите има конкретно значение като инструмент за социална кохезия и културна интеграция. Чрез активната роля на общината се създава пространство за видимост на ромската култура в рамките на местния културен календар и за утвърждаване на чувството за принадлежност към общността. Събитието подпомага взаимното опознаване между различните групи от населението и допринася за устойчивото съжителство и съхраняване на културното многообразие като ценност на местно ниво.

6. Ден на Земята

Дата: 22 април.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, училища, детски заведения и социални центрове

Денят на Земята е международна инициатива, насочена към опазването на околната среда и повишаването на обществената ангажираност по въпросите, свързани с природните ресурси,

биоразнообразието и устойчивото развитие. Празникът акцентира върху необходимостта от отговорно отношение към природата като основа за качеството на живот на настоящите и бъдещите поколения. Честването му подчертава взаимовръзката между човека, културата и природната среда.

От обществена гледна точка Денят на Земята има важно образователно и възпитателно значение. Чрез различни инициативи, кампании и практически дейности се насърчават екологично съзнание, активна гражданска позиция и устойчиви модели на поведение. Събитието допринася за формирането на дългосрочни обществени нагласи, насочени към опазване на природното наследство като неразделна част от общото културно наследство.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на Земята има конкретно значение в контекста на ангажирането на образователните и социалните институции. Участието на училища, детски заведения и социални центрове превръща празника в платформа за активно включване на деца, младежи и граждани в дейности, свързани с грижа за околната среда. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство, Денят на Земята допринася за осъзнаването на природната среда като част от културния пейзаж на общината и като ресурс, който следва да бъде съхраняван и предаван във времето.

7. Гергьовден – Ден на храбростта и Българската армия

Дата: 6 май.

Място на честване: община Симитли

Организатор: Община Симитли

Гергьовден е един от най-значимите и широко почитани празници в българския традиционен и държавен календар. Той съчетава религиозната почит към свети Георги Победоносец с официалния празник на Българската армия и Деня на храбростта. Празникът има дълбоки корени в народната култура и е свързан със символиката на пролетното обновление, плодородието, защитата на общността и воинската доблест. Честването му обединява духовни, исторически и национални измерения на българската идентичност.

От обществена гледна точка Гергьовден има важно значение за утвърждаването на ценности като смелост, чест, дълг и служба в името на обществото и държавата. Като Ден на храбростта и на Българската армия, празникът отдава признание на военната служба и ролята на армията в защитата на националния суверенитет и сигурността на България. Той изпълнява и силна възпитателна функция, като поддържа уважението към историческите традиции и държавните институции.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Гергьовден има ясно изразена обединяваща и идентификационна роля.

Празникът създава възможност за включване на широк кръг от граждани в общи тържествени прояви и ритуали, които укрепват чувството за принадлежност и споделени ценности. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, Гергьовден допринася за съхраняването на традиционните обичаи и за интегрирането им в съвременния обществен живот, като по този начин поддържа живо нематериалното културно наследство на общината.

8. Ден на Европа

Дата: 9 май.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, училища

Денят на Европа отбелязва началото на процеса на европейска интеграция и утвърждава ценностите на мир, солидарност, демокрация и сътрудничество между народите на Европа. Датата 9 май е свързана с идеята за обединена Европа като пространство на споделени културни, политически и социални принципи. Честването на този ден поставя акцент върху принадлежността на България към общото европейско семейство и върху значението на европейското културно многообразие.

От обществена гледна точка Денят на Европа има важно значение за насърчаване на гражданското съзнание и за разбирането на европейските ценности като част от съвременната идентичност. Чрез образователни и културни инициативи се стимулира познанието за ролята на Европейски съюз в развитието на държавите членки и за значението на международното сътрудничество в условията на глобални предизвикателства. Празникът допринася за формирането на активна и информирана гражданска позиция, особено сред младите хора.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на Европа има значение като инструмент за свързване на местната идентичност с по-широкия европейски контекст. Активното участие на училищата превръща събитието в образователна платформа, която насърчава диалога между поколенията и разширява хоризонтите на младите хора. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство, празникът допринася за осъзнаването на културата като динамичен процес, който съчетава местни традиции и европейски ценности в едно общо културно пространство.

9. Ден на Светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност

Дата: 24 май.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, читалища, училища и детски заведения

Празникът на Светите братя Кирил и Методий е посветен на създаването и разпространението на славянската писменост и на ролята ѝ за културното и духовно развитие на славянските народи. Той утвърждава българския принос към европейската и световната цивилизация чрез писмеността, книжовността и просветата. Денят символизира духовната сила на знанието, образованието и културата като основа за изграждането на националната идентичност и държавността.

От обществена гледна точка 24 май има изключително значение като празник на образованието, културата и духовността. Той подчертава ролята на училището, науката и културните институции за развитието на обществото и за предаването на ценности между поколенията. Чрез честването му се утвърждава разбирането, че културното наследство не се изчерпва само с материални паметници, а включва езика, знанието и духовните традиции като живи носители на идентичност.

За местната общност на община Симитли празникът има силно обединяващо и възпитателно значение. Участието на училища, детски заведения и читалища превръща 24 май в централно събитие на културния календар, което активира всички възрастови групи. Честването създава условия за приемственост между поколенията, за утвърждаване на уважението към образованието и за поддържане на ролята на читалищата като ключови носители на културното и духовното наследство на общината.

10. Международен ден на детето

Дата: 1 юни.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, СУ „Св. св. Кирил и Методий“, детски градини

Международният ден на детето е посветен на правата, благополучието и развитието на децата като пълноправни членове на обществото и като бъдещи носители на културната и социалната памет. Празникът акцентира върху необходимостта от осигуряване на сигурна, подкрепяща и стимулираща среда за израстване, образование и културно развитие на подрастващите. Честването му подчертава значението на детството като самостоятелен и ценен етап от човешкия живот.

От обществена гледна точка Международният ден на детето има важно значение за насърчаване на обществената отговорност към защитата на детските права и за популяризиране на политики, насочени към образованието, здравето и социалната интеграция на децата. Празникът създава възможност за обединяване на институции, семейства и граждански

структури около общата цел за пълноценно развитие на младото поколение и за изграждане на устойчиво и социално отговорно общество.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Международния ден на детето има конкретно значение като форма на активиране на образователните и културните институции. Участието на читалището, училището и детските градини превръща празника в платформа за културни, образователни и творчески прояви, които стимулират интереса на децата към традициите и културния живот. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, събитието допринася за ранното приобщаване на децата към културните ценности и за изграждане на бъдещи носители и пазители на местната културна идентичност.

11. Ден на Христо Ботев и на загиналите за свободата и независимостта на България

Дата: 2 юни.

Място на честване: гр. Симитли и населените места в община Симитли

Организатори: Община Симитли, читалища и учебни заведения

Денят на Христо Ботев и на загиналите за свободата и независимостта на България е национален ден за почит и преклонение пред саможертвата на българските революционери и борци за национално освобождение. Датата е свързана с гибелта на Христо Ботев – поет, публицист и революционер, чието дело и творчество олицетворяват идеалите за свобода, национално достойнство и гражданска отговорност. Честването се характеризира с минута мълчание и възпоменателни ритуали, които имат силно символично значение.

От обществена гледна точка 2 юни изпълнява ключова функция за съхраняването на националната историческа памет и за възпитаването на уважение към героизма и саможертвата в името на общото благо. Празникът утвърждава ценности като патриотизъм, морална отговорност и историческа осъзнатост, като насочва вниманието към значението на личния избор и обществената ангажираност в критични исторически моменти.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на Христо Ботев и на загиналите за свободата има силно възпитателно и обединяващо значение. Активното участие на училищата и читалищата превръща събитието в образователна практика, чрез която младите хора се запознават с националната история и с примери за гражданска доблест. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, празникът

допринася за интегрирането на историческата памет в местния културен календар и за утвърждаването ѝ като жива част от общественото съзнание.

12. Ден на Съединението на Княжество България и Източна Румелия

Дата: 6 септември.

Място на честване: гр. Симитли

Организатор: Община Симитли

Денят на Съединението отбелязва едно от най-значимите събития в новата българска история – обединението на Княжество България и Източна Румелия през 1885 г. Съединението е израз на националната воля за единство, политическа самостоятелност и преодоляване на наложените след Освобождението разделения. Празникът символизира зрелостта на българското общество и способността му да отстоява националните си интереси чрез решителни и последователни действия.

От обществена гледна точка 6 септември има ключово значение за поддържането на историческата памет и за утвърждаването на ценности като национално единство, солидарност и гражданска активност. Честването на Съединението напомня за ролята на обществената инициатива и гражданската отговорност в процесите на държавно изграждане и утвърждаване на националния суверенитет. Празникът има и силна възпитателна функция, като насърчава познаването на историческите уроци и значението на общественото съгласие.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на Съединението има обединяващ и възпитателен характер. Събитието създава възможност за участие на гражданите в тържествени ритуали и възпоменателни прояви, които интегрират националната история в местния културен живот. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство, празникът допринася за съхраняването и предаването на историческата памет като нематериална ценност, която укрепва местната идентичност и чувството за принадлежност към българската държава.

13. Ден на независимостта на България

Дата: 22 септември.

Място на честване: гр. Симитли

Организатор: Община Симитли

Денят на независимостта на България отбелязва провъзгласяването на пълната държавна независимост на страната през 1908 г., с което България окончателно утвърждава своя суверенитет като самостоятелна държава.

Събитието е ключов момент в процеса на изграждане на модерната българска държавност и символизира политическата зрялост и стремежа към пълно национално самоопределение. Честването на празника е израз на историческа памет и уважение към държавническите усилия, довели до международното признаване на независима България.

От обществена гледна точка 22 септември има важно значение за утвърждаването на ценности като държавен суверенитет, политическа независимост и национално достойнство. Празникът насърчава разбирането за ролята на институциите и на общественото единство в процесите на държавно развитие. Чрез възпоменателни прояви и официални церемонии се поддържа връзката между историческото минало и съвременната гражданска отговорност.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на независимостта има обединяваща и възпитателна функция. Събитието създава възможност за активно участие на гражданите в общински прояви, които интегрират националната история в местния културен календар. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, празникът допринася за съхраняването на историческата памет като нематериална културна ценност и за утвърждаването ѝ като част от идентичността на местната общност.

14. Европейски ден на езиците

Дата: 26 септември.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, училища

Европейският ден на езиците е посветен на езиковото многообразие и на значението на изучаването на чужди езици като средство за межкултурна комуникация и взаимно разбирателство. Инициативата насърчава уважението към различните езици и култури и подчертава ролята на езика като носител на културна идентичност и историческа памет. Празникът е утвърден като част от общоевропейските политики за културно многообразие и образование, подкрепяни от Съвет на Европа.

От обществена гледна точка Европейският ден на езиците има важно образователно и културно значение. Той насърчава ученето през целия живот, развиването на езикови компетентности и отвореността към други култури в условията на глобализиран свят. Празникът подчертава ролята на езиковото образование за социалната интеграция, мобилността и активното гражданство в рамките на европейското пространство.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Европейския ден на езиците има конкретно значение като платформа за образователни и културни инициативи, насочени към деца и младежи.

Активното участие на училищата превръща събитието в инструмент за стимулиране на интереса към езиковото и културното многообразие и за изграждане на уважение към различията. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, празникът допринася за осъзнаването на езика като ключов елемент на нематериалното културно наследство и като средство за диалог между местната идентичност и европейските културни ценности.

15. Ден на народните будители

Дата: 1 ноември.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, училища, детски градини, читалища

Денят на народните будители е посветен на българските просветители, книжовници, духовници, революционери и културни дейци, които през вековете са съхранили националното самосъзнание, езика и духовните ценности на българския народ. Празникът утвърждава ролята на личностите, допринесли за културното и духовното оцеляване на нацията, особено в периоди на политическа и социална зависимост. Честването му има ясно изразен мемориален и възпитателен характер.

От обществена гледна точка Денят на народните будители има изключително значение за поддържането на историческата и културната памет. Той насърчава уважението към знанието, образованието и духовността като основни стълбове на общественото развитие. Празникът подчертава значението на културните и образователните институции за изграждането на активна гражданска позиция и за предаването на националните ценности между поколенията.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на народните будители има силно идентификационно и образователно значение. Активното участие на читалищата, училищата и детските градини утвърждава ролята им като съвременни наследници на будителската традиция. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, празникът допринася за укрепване на връзката между минало и настояще и за осъзнаването на местните културни дейци като част от по-широката национална духовна традиция.

16. Ден на християнското семейство

Дата: 21 ноември.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, читалище

Денят на християнското семейство е празник, посветен на семейството като основна социална и духовна общност, изградена върху ценности като взаимна грижа, уважение, отговорност и приемственост между поколенията. Датата е свързана с християнската традиция и акцентира върху ролята на семейството като първа среда за възпитание, предаване на морални норми и културни модели. Честването на празника подчертава значението на духовните основи на обществото.

От обществена гледна точка Денят на християнското семейство има важно значение за утвърждаването на семейните ценности в условията на съвременни социални и демографски предизвикателства. Празникът насочва вниманието към ролята на семейството за социалната стабилност, възпитанието на децата и съхраняването на културната памет. Той подкрепя разбирането за семейството като ключов фактор за устойчивото развитие на обществото.

За местната общност на община Симитли отбелязването на Деня на християнското семейство има ясно изразена социална и културна функция. Събитието създава възможност за общностни прояви, които укрепват връзките между поколенията и насърчават активното участие на семействата в културния живот. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство, празникът допринася за съхраняването на нематериални ценности, свързани със семейните традиции, обичаи и модели на общуване, които са основа на местната идентичност.

Стратегическа роля на групата

→ Тази група събития има четири стратегически ефекта за общината:

1. Идентичност и историческа памет – поддържа националните ориентири (Левски, 3 март, 2 юни, 6 септември, 22 септември) като „жива памет“ на местно ниво.
2. Образование и възпитание – включването на училища и детски заведения превръща календара в инструмент за дългосрочно гражданско образование.
3. Гражданска култура и социална кохезия – теми като Европа, езици, екология, права на детето и приобщаване развиват активни обществени нагласи.
4. Укрепване на институционалната мрежа – община–читалища–училища работят в синхрон, което повишава устойчивостта на културните политики.

→ Предизвикателства и препоръки

1. Опазване (съдържание, смисъл, приемственост)

➤ Предизвикателства:

- ☞ риск от „ритуална формалност“ (отбелязване без реална образователна дълбочина);
- ☞ намаляващ интерес при част от младежите към възпоменателните дати;
- ☞ липса на системно архивиране на локалните практики по отбелязването.

➤ Препоръки:

- ☞ създаване на стандартизиран сценарий за ключови дати (минимум: исторически контекст + ритуал + ученическо участие);
- ☞ ежегодно документиране и архив (снимки/видео/текст) в общинска дигитална библиотека;
- ☞ включване на местни разкази/локални свидетелства (спомени, семейни истории, местни герои/ветерани), за да се свърже националното с местното.

2. Популяризиране (видимост, разпознаваемост, комуникация)

➤ Предизвикателства:

- ☞ слаба публичност извън деня на събитието;
- ☞ разпокъсани канали и нееднакъв стил на представяне.

➤ Препоръки:

- ☞ единен „културен календар – национални дати“ като комуникационен пакет (визия, шаблони, кратки послания);
- ☞ календарът да се публикува в годишен дигитален формат (PDF + социални мрежи + сайт);
- ☞ кратки видеа/разкази „Защо този ден е важен за Симитли“ – 60 – 90 сек., с ученици/читалищни дейци.

3. Социализиране (участие, общност, включване)

➤ Предизвикателства:

- ☞ публика „наблюдател“, а не „участник“;
- ☞ недостатъчно участие на семейства и младежи в подготовката.

➤ **Препоръки:**

- ☞ въвеждане на ученически и младежки роли (водещи, рецитали, изложби, проекти по история/родолюбие);
- ☞ за екологичните и социалните дати – практически инициативи (залесяване, почистване, работилници, кампании);
- ☞ партньорство със социални центрове и НПО при дати като Ден на детето, Международен ден на ромите и др.

4. Управление и устойчивост (планиране, индикатори, качество)

➤ **Предизвикателства:**

- ☞ планиране „година за година“ без оценка на ефекта;
- ☞ липса на измерими показатели.

➤ **Препоръки:**

- ☞ годишен план-график (кой/какво/кога/ресурс) за националните дати още в началото на годината;
- ☞ въвеждане на минимални индикатори: брой участници, включени институции, медийно отразяване, ученически участия, доброволци;
- ☞ кратък годишен отчет към стратегията: „какво работи / какво се подобрява“.

Културните прояви с национално значение създават устойчива ценностна рамка за местната общност и превръщат културния календар в средство за образование, историческа памет и гражданска ангажираност. Чрез надграждане на съдържанието, по-добра комуникация и активно участие на младежи и институции, тази група може да бъде една от най-силните опори на стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли.

Таблица 11.

Мерки, дейности, отговорности и индикатори (2026 – 2035)

Мярка	Конкретни дейности	Отговорник / партньори	Срок	Индикатори за изпълнение
1. Стандартизиране на отбелязването на ключови национални дати	Изготвяне на сценарни рамки за 3 март, 2 юни, 6 септември, 22 септември, 19 февруари; минимум: исторически контекст,	Община Симитли; читалища; СУ; ДГ	Ежегодно (до февруари)	Брой утвърдени сценарии; брой събития по сценарий; обратна

	ритуал, участие на ученици/читалища			връзка от институциите
2. Дигитално архивиране и документация	Създаване на дигитален архив: фото/видео/текст за всяко събитие; събиране на плакати, програми, протоколи	Община; читалища; училища	Постоянно (след всяко събитие)	Архивни единици/год.; % събития с пълен комплект документация
3. Образователно надграждане на възпоменателните дати	Ученически проекти/изложби/рецитали; уроци на открито; кратки исторически представления	СУ; училища; читалища; община	В рамките на съответните дати	Брой ученически инициативи; брой участници; продукти (изложби/проекти)
4. Младежко и доброволческо участие	Програма „Млади водачи на паметта“: ученици като водещи/организатори; доброволци при логистика и комуникация	Община; училища; читалища; младежки групи	Ежегодно	Брой доброволци; брой младежки роли; часове доброволен труд
5. Единна комуникация и публичност	Визуални шаблони за публикации; общ календар на сайта; кратки видео/постове „Защо този ден е важен за Симитли“	Община (PR/култура); читалища; училища	Ежегодно	Брой публикации; обхват/ангажираност онлайн; медийни отразявания
6. Социализиране чрез практическо участие (екология и граждански каузи)	За „Часът на Земята“ и Ден на Земята: почистване, залесяване, работилници; за Ден на детето и Ден на ромите: съвместни културни програми и образователни модули	Община; училища; ДГ; социални центрове; НПО	В рамките на датите	Брой инициативи; брой участници; резултати (напр. брой засадени дръвчета/почистени зони)
7. Партньорства и включване на общностите	Включване на кметства и населени места при ключови дати; съвместни програми с читалища	Община; кметства; читалища	Ежегодно	Брой включени населени места; брой партньорски събития
8. Оценка на въздействието и качество	Кратък годишен отчет: участие, въздействие, подобрения; анкети (ученици/публика) при 2–3 ключови събития	Община; училища; читалища	Годишно (декември)	Наличие на отчет; данни от анкети; препоръки и план за подобрение

Културни събития с регионално и местно значение:

Културните събития с регионално и местно значение заемат ключово място в културния календар на община Симитли, тъй като представляват най-непосредствената и жива форма на нематериалното културно наследство. Те са пряко свързани с традиционния празничен цикъл, местните обичаи, поминък и обредни практики и се характеризират с активно участие на местната общност.

За разлика от събитията с национален и международен обхват, регионалните и местните културни прояви функционират като естествена среда за съхраняване и предаване на традиции, знания и символни модели между поколенията. В този смисъл те имат стратегическо значение за поддържането на културната идентичност на населените места и за

устойчивото развитие на нематериалното културно наследство на територията на общината.

1. Нова година, Сурва, Васильов ден

Дата: 1 януари.

Място на честване: площад „Септември“ – гр. Симитли и населените места в общината

Организатори: Община Симитли, читалища

Празникът обединява началото на календарната година с традиционни обредни практики, свързани със Сурва и Васильовден, които имат дълбоки корени в народната култура. Обичаите са насочени към прогонване на злото, осигуряване на здраве, плодородие и благополучие през новата година. Те включват сурвакане, благословии и ритуални действия с ясно изразена символика на обновлението и цикличността на времето.

От обществена гледна точка празникът има силна социална функция, тъй като събира семействата и общностите около споделени ценности и очаквания за бъдещето. Той допринася за съхраняването на традиционния календар и за поддържането на живата връзка между миналото и настоящето.

За местната общност на община Симитли Нова година, Сурва и Васильовден са сред най-важните носители на нематериалното културно наследство. Активното участие на читалищата и местните общности подпомага предаването на обичаите между поколенията и утвърждава традиционните празници като съществен елемент от културната идентичност на населените места.

2. Богоявление (Йордановден)

Дата: 6 януари.

Място на честване: храмове в общината и реки по населените места

Организатори: храмове и кметства по населени места

Богоявление е един от големите християнски празници, посветен на кръщението на Иисус Христос и проявлението на Светата Троица. Основен елемент на честването е ритуалът по хвърляне на кръста във вода, който символизира пречистване, духовно обновление и благословия за здраве.

От обществена гледна точка празникът утвърждава християнските ценности и ролята на религиозните ритуали като фактор за социална сплотеност. Той поддържа традиционната обредност и насърчава уважението към духовното наследство.

За местната общност на община Симитли Йордановден има важно значение като общностен ритуал, който обединява жители около храмовете и природните водоеми. Празникът укрепва връзката между религиозната традиция и местния културен пейзаж, превръщайки природната среда в част от живото културно наследство.

3. Свети Йоан Кръстител (Ивановден)

Дата: 7 януари.

Място на честване: храм „Рождество Богородично“ – гр. Симитли

Организатор: храм „Рождество Богородично“

Ивановден е посветен на свети Йоан Кръстител – символ на духовното пречистване и моралната отговорност. Празникът е тясно свързан с именната традиция и има широко разпространение в българската културна практика.

От обществена гледна точка Ивановден укрепва семейните и социалните връзки чрез споделено празнуване и уважение към духовните ценности. Той поддържа религиозната традиция като активен елемент от обществения живот.

За местната общност на община Симитли честването в храма има значение за утвърждаване на ролята на религиозните институции като културни и духовни средища. Празникът допринася за съхраняването на религиозните обичаи като част от нематериалното културно наследство на общината.

4. Банго Васил – Ромска Нова година (Василица)

Дата: 14 януари.

Място на честване: гр. Симитли, с. Крупник

Организатор: Община Симитли

Празникът Банго Васил, известен като Ромска Нова година или Василица, е важен елемент от културната традиция на ромската общност. Той е свързан с новото начало, семейството и благополучието и се отбелязва с ритуали, общи трапези и благословии.

От обществена гледна точка празникът има значение за утвърждаването на културното многообразие и за насърчаване на межкултурния диалог. Той създава условия за видимост и признание на културните традиции на ромската общност.

За местната общност на община Симитли честването на Банго Васил допринася за социалната кохезия и за интегрирането на различните

културни групи в общия културен календар. Празникът укрепва чувството за принадлежност и взаимно уважение между жителите на общината.

5. Ден на родилната помощ – Бабинден

Дата: 21 януари.

Място на честване: гр. Симитли, с. Крупник, с. Долно Осеново

Организатори: Община Симитли, читалища по места

Бабинден е традиционен празник, посветен на майчинството, раждането и грижата за новия живот. Той изразява уважение към жените, подпомагащи раждането, и към семейството като основна социална структура.

От обществена гледна точка празникът подчертава значението на демографските процеси, здравната грижа и социалната подкрепа за младите семейства.

За местната общност на община Симитли Бабинден има силна социална и културна функция, като укрепва връзките между поколенията и съхранява традиционните практики, свързани с раждането и семейния живот.

6. Трифон Зарезан

Дата: 1 февруари.

Място на честване: с. Черниче; с. Полена

Организатори: Община Симитли, „Винена партия“

Трифон Зарезан е традиционен празник, свързан с лозарството и винарството, който отбелязва началото на новия земеделски цикъл. Основният ритуал – символичното зарязване на лозята – изразява пожелание за плодородие, богата реколта и благополучие. Празникът има дълбоки корени в народната култура и отразява традиционния поминък и връзката между човека и земята.

От обществена гледна точка Трифон Зарезан има значение за съхраняването на земеделските традиции и за утвърждаването на виното като културен и социален символ. Честването му насърчава уважението към труда на земеделците и към локалните форми на знание и практика, свързани с обработването на земята и производството на вино.

За местната общност на с. Черниче и с. Полена празникът има силна идентификационна функция. Той активира местните общности, създава условия за общностно празнуване и предаване на традициите между поколенията. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство Трифон Зарезан се разглежда като елемент на нематериалното

културно наследство, който допринася за съхраняването на традиционния селски начин на живот и за културната устойчивост на населените места.

7. Годишнина от обесването на Васил Левски

Дата: 19 февруари.

Място на честване: гр. Симитли; с. Крупник

Организатори: Община Симитли, НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, учебни заведения

Честването на годишнината от обесването на Васил Левски е възпоменателно събитие, посветено на паметта на Апостола на свободата и на неговата роля в българското националноосвободително движение. Датата символизира саможертвата в името на свободата, моралния идеал и визията за демократична и справедлива държава, основана на гражданска отговорност и равенство.

От обществена гледна точка събитието има ключово значение за поддържането на националната историческа памет и за възпитаването на ценности като свобода, дълг, саможертва и обществена отговорност. Чрез възпоменателни ритуали и образователни инициативи се утвърждава ролята на историческите личности като морални ориентири за съвременното общество.

За местната общност на гр. Симитли и с. Крупник честването има ясно изразена образователна и възпитателна функция. Активното участие на читалището и училищата превръща проявата в средство за предаване на историческото знание между поколенията и за изграждане на гражданско самосъзнание сред младите хора. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство събитието се разглежда като част от нематериалното наследство, свързано с колективната памет и местното участие в националните възпоменателни практики.

8. Тодоровден

Дата: 28 февруари.

Място на честване: гр. Симитли; с. Крупник; с. Брежани

Организатори: Община Симитли, читалища по места

Тодоровден е традиционен празник от народния календар, свързан с култа към коня и с представите за здраве, сила и жизненост. В традиционната култура празникът бележи началото на активния земеделски период и е свързан с обреди и ритуали, които символизират пробуждането на природата и подготовката за новия стопански цикъл. Конят заема централно място като ценен помощник в земеделието и като символ на мъжка сила и социален престиж.

От обществена гледна точка Тодоровден има значение за съхраняването на традиционните представи за връзката между човека, животните и природната среда. Празникът поддържа живи обичаи, които отразяват традиционния начин на живот и социалната организация на селските общности. Той изпълнява и възпитателна функция, като съхранява знания и практики, свързани с традиционния поминък.

За местната общност на гр. Симитли, с. Крупник и с. Брежани отбелязването на Тодоровден има ясно изразена културно-идентификационна стойност. Чрез участието на читалищата и местните жители празникът се утвърждава като част от нематериалното културно наследство на общината. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство Тодоровден допринася за съхраняването на обредността и за предаването ѝ между поколенията като жива традиция, вписана в съвременния културен календар.

9. Посрещане на Баба Марта

Дата: 1 март.

Място на честване: гр. Симитли и всички населени места в общината

Организатори: Община Симитли, кметства, читалища, детски градини и училища

Посрещането на Баба Марта е традиционен празник, свързан с началото на пролетния цикъл и с представите за здраве, жизненост и обновление. Основен елемент на празника е мартеницата – символичен предмет с апотропейна функция, който изразява пожелания за дълъг живот, плодородие и хармония между човека и природата. Обичаят има древен произход и заема устойчиво място в българската народна култура.

От обществена гледна точка празникът има силна възпитателна и културна функция. Той съдейства за съхраняването на традиционната символика и за предаването на културни знания чрез практики, които са лесно разпознаваеми и широко споделяни. Посрещането на Баба Марта насърчава общностното участие и укрепва чувството за принадлежност към общ културен модел.

За местната общност на община Симитли празникът има особено значение поради активното включване на образователните институции и читалищата. Чрез участието на деца и младежи се осигурява приемственост между поколенията и се утвърждава разбирането за нематериалното културно наследство като жива и действаща част от съвременния културен живот. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство Баба Марта се разглежда като ключов елемент от традиционния празничен календар с ясно изразена социална и културна стойност.

10. Национален празник на България

Дата: 3 март.

Място на честване: гр. Симитли; с. Ракитна – връх Кръста

Организатори: Община Симитли; кметство с. Ракитна

Националният празник на България отбелязва Освобождението и възстановяването на българската държавност. В регионалния контекст на община Симитли честването придобива допълнителна символика чрез изнесените ритуали на връх Кръста край с. Ракитна – място с изразено мемориално и сакрално значение, което свързва националната история с местния културен пейзаж.

От обществена гледна точка 3 март изпълнява ключова функция за поддържане на историческата памет и за утвърждаване на ценности като свобода, национално достойнство и гражданска отговорност. Празникът насърчава участието на гражданите в общи възпоменателни ритуали и съдейства за формиране на историческо съзнание, особено сред младите поколения.

За местната общност на гр. Симитли и с. Ракитна отбелязването на празника има обединяващ характер. Изборът на конкретни локални места за честване интегрира националната памет в местния контекст и утвърждава връзката между история, пространство и общност. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство празникът допринася за съхраняването на възпоменателните практики като нематериална културна ценност с устойчиво местно значение.

11. Посрещане на пролетта

Дата: 21 март.

Място на честване: гр. Симитли и кметствата на територията на общината

Организатори: училища, детски заведения, социални заведения

Посрещането на пролетта е символично събитие, свързано с прехода към нов природен и жизнен цикъл. В традиционната култура този момент е натоварен със значения за обновление, възраждане на природата и хармония между човека и околната среда. Празникът съчетава елементи на фолклорна символика и съвременни образователни практики, насочени към разбирането на сезонните промени.

От обществена гледна точка събитието има възпитателна и социална функция, като насърчава екологичното съзнание и уважението към природните ритми. То подпомага формирането на устойчиви нагласи, свързани с опазването на природната среда като общо благо.

За местната общност на община Симитли посрещането на пролетта има значение като общностно преживяване, което активира образователните и социалните институции. В контекста на стратегията за опазване на културното наследство празникът допринася за интегрирането на природния цикъл в културния календар и за възприемането на природата като част от културния пейзаж на общината.

12. Празник на завряните зетъве

Дата: 1 април.

Място на честване: с. Черниче

Организатор: кметство с. Черниче

Празникът на завряните зетъве е локален традиционен обичай с хумористичен и социален характер, характерен за с. Черниче. Той отразява специфични семейни и родови отношения в традиционната култура и използва смеха и закачката като средство за социално сплотяване и общностна идентификация.

От обществена гледна точка празникът има значение за съхраняването на местния фолклор и на нематериални културни практики, които не се срещат широко извън конкретния регион. Той демонстрира разнообразието на културните изрази и значението на локалните традиции в рамките на общинската културна карта.

За местната общност на с. Черниче празникът има силно идентификационно значение. Той укрепва чувството за принадлежност, създава възможност за междугенерационен диалог и утвърждава селото като носител на уникална културна традиция, която следва да бъде съхранявана и популяризирана.

13. Ден на здравния работник

Дата: 7 април.

Място на честване: гр. Симитли

Организатор: Община Симитли

Денят на здравния работник е посветен на труда и приноса на медицинските специалисти за опазването на общественото здраве. Празникът подчертава значението на здравната грижа като основен компонент на социалната сигурност и качеството на живот.

От обществена гледна точка събитието има функция на обществено признание и уважение към професионалната ангажираност и отговорност на здравните работници. То насочва вниманието към значението на здравната система и към необходимостта от подкрепа за медицинските кадри.

За местната общност на община Симитли празникът има социална и морална стойност, като укрепва връзката между институциите и гражданите. В контекста на стратегията за културно наследство събитието се вписва като част от съвременната културна памет и обществените ритуали на признателност.

14. Лазаровден

Дата: 4 април.

Място на честване: гр. Симитли и кметствата на територията на общината

Организатори: училища, детски заведения, социални заведения

Лазаровден е традиционен пролетен празник от християнския и народния календар, свързан с обредността на лазаруването. Той символизира пробуждането на природата, младостта и надеждата за плодородие и благополучие. Обичаят има ясно изразена женска и младежка символика.

От обществена гледна точка Лазаровден има важно значение за съхраняването на нематериалното културно наследство, като поддържа живи традиционни обредни практики и фолклорни елементи. Празникът изпълнява и възпитателна функция чрез включването на деца и младежи.

За местната общност на община Симитли лазаруването допринася за предаването на традициите между поколенията и за активното участие на образователните институции в културния живот. То утвърждава общността като носител на живо традиционно наследство.

15. Цветница

Дата: 5 април.

Място на честване: гр. Симитли и кметствата на територията на общината

Организатори: училища, детски заведения, социални заведения, църкви

Цветница е християнски празник, посветен на тържественото влизане на Иисус Христос в Йерусалим, и е наситен със символика на живота, възраждането и духовната радост. В българската традиция празникът е тясно свързан и с именните дни, което засилва социалния му характер.

От обществена гледна точка Цветница укрепва връзката между религиозната традиция и общностния живот. Празникът съчетава духовни и културни елементи и поддържа активното участие на църквата в обществения календар.

За местната общност на община Симитли Цветница има значение като празник, който обединява религиозната, образователната и социалната среда. В стратегията за опазване на културното наследство той се разглежда като важен елемент от нематериалното религиозно наследство, интегрирано в съвременния културен живот.

16. Великден

Дата: 12 – 14 април.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, кметства, читалища

Великден е най-значимият християнски празник, посветен на Възкресението Христово и символизиращ победата на живота над смъртта, обновлението и надеждата. В традиционната култура празникът е свързан с богата обредност – боядисване на яйца, празнични литургии и семейни събирания, които имат дълбоко духовно и социално значение.

От обществена гледна точка Великден изпълнява ключова функция за съхраняване на религиозната и културната идентичност. Той утвърждава ценности като вяра, солидарност, семейна сплотеност и морална приемственост, като свързва религиозната традиция с общественото съжителство.

За местната общност на община Симитли Великден има силно обединяващо значение. Участието на читалищата и кметствата допринася за поддържането на живи традиционните практики и за предаването им между поколенията, което утвърждава празника като важен елемент от нематериалното културно наследство на общината.

17. Рамазан байрам

Дата: 20 – 22 март.

Място на честване: с. Долно Осеново

Организатори: Община Симитли, кметство с. Долно Осеново

Рамазан байрам е един от основните празници в ислямския религиозен календар и отбелязва края на свещения месец Рамазан, посветен на пост, духовно пречистване и милосърдие. Празникът акцентира върху ценности като прошка, споделяне и грижа за общността.

От обществена гледна точка честването на Рамазан байрам допринася за утвърждаването на религиозната толерантност и културното многообразие. То насърчава уважението към различните религиозни традиции и съжителството в рамките на едно многообразно общество.

За местната общност на с. Долно Осеново празникът има важно социално значение, като укрепва вътрешната общностна солидарност и

подчертава ролята на религиозните обичаи като част от нематериалното културно наследство на населеното място.

18. Празник „Детски усмивки“

Период: месец април.

Място на провеждане: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, детски заведения, читалища

Празникът „Детски усмивки“ е насочен към децата и тяхното активно участие в културния живот чрез игри, творчески изяви и празнични инициативи. Събитието подчертава значението на детството като период на развитие, творчество и социализация.

От обществена гледна точка празникът има възпитателна и социална функция, като насърчава позитивната среда за развитие на децата и подкрепя културното и емоционалното им израстване.

За местната общност на община Симитли „Детски усмивки“ допринася за активното включване на детските заведения и читалищата в културния календар и за изграждане на бъдеща аудитория и носители на културното наследство.

19. Гергьовден – Ден на храбростта и Българската армия

Дата: 6 май.

Място на честване: община Симитли

Организатор: Община Симитли

Гергьовден съчетава религиозната почит към свети Георги Победоносец с държавния празник на Българската армия. Празникът е свързан със символиката на храбростта, защитата и обновлението и има дълбоки корени в народната традиция.

От обществена гледна точка той утвърждава ценности като дълг, чест и служба в името на обществото и държавата.

За местната общност на община Симитли празникът има обединяваща функция и допринася за съхраняването на традиционните обичаи като част от нематериалното културно наследство.

20. Храмов празник

Дата: 6 май.

Място на честване: с. Полето

Организатори: Община Симитли, кметства

Храмовият празник е посветен на патрона на местния храм и има важно религиозно и общностно значение. Той съчетава богослужебни практики с общностни събирания и празнични ритуали.

От обществена гледна точка празникът поддържа ролята на храма като духовен и културен център.

За местната общност на с. Полето храмовият празник укрепва социалната сплотеност и съхранява религиозната традиция като част от местната идентичност.

21. Празник на детските таланти

Дата: 6 май.

Място на честване: с. Черниче

Организатор: Община Симитли

Празникът на детските таланти предоставя сцена за изява на деца с интереси в областта на изкуствата и културата. Събитието насърчава творчеството и самочувствието на младите участници.

От обществена гледна точка празникът подкрепя културното образование и развитието на творческия потенциал на децата.

За местната общност на с. Черниче той има важно значение за стимулиране на културния живот и за изграждане на бъдещи носители на културното наследство.

22. Седмица на спорта

Дата: 11 май.

Място на провеждане: община Симитли – гр. Симитли, с. Полето, с. Крупник

Организатори: Община Симитли, училища, детски градини

Седмичата на спорта е насочена към насърчаване на физическата активност, здравословния начин на живот и спортния дух сред деца и младежи. Събитието съчетава спортни прояви с образователни инициативи.

От обществена гледна точка инициативата допринася за социалната активност и превенцията на здравни рискове.

За местната общност тя има значение като форма на активиране на училищата и създаване на устойчива култура на движение и здраве.

23. Св. Константин и Елена

Дата: 21 май.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, читалища

Празникът на Св. Константин и Елена е християнско честване с дълбоки исторически и духовни корени, свързано с утвърждаването на християнството като официална религия в Римската империя. В народната традиция денят е натоварен и с елементи на обредност, свързани със здраве, защита и духовна сила.

От обществена гледна точка празникът поддържа религиозната памет и подчертава ролята на християнските ценности за формирането на европейската културна традиция. Той има и възпитателно значение, като съдейства за познаването на историческите процеси, свързани с културната и религиозната идентичност.

За местната общност на община Симитли честването на Св. Константин и Елена допринася за поддържането на църковно-общностните традиции и за утвърждаването на религиозния календар като част от нематериалното културно наследство на общината.

24. Спасовден

Дата: 21 май.

Място на честване: с. Брежани

Организатори: Община Симитли, читалища

Спасовден е християнски празник, посветен на Възнесението Господне, отбелязващ възкачването на Иисус Христос на небето. В народната култура денят е свързан с представи за плодородие, защита на реколтата и благословия над земята и хората.

От обществена гледна точка празникът съчетава религиозни и традиционни елементи, като допринася за съхраняването на духовните ценности и обредността, характерна за българската култура. Той укрепва връзката между вярата и традиционния земеделски календар.

За местната общност на с. Брежани Спасовден има силно локално значение като общностен празник, който обединява жителите и поддържа живи религиозните и фолклорните практики, предавани между поколенията.

25. Ден на светите братя Св. Св. Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност

Дата: 24 май.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, училища и читалища

Празникът е посветен на делото на Св. св. Кирил и Методий, създатели на славянската писменост, и на тяхната роля за културното и

духовно развитие на славянските народи. Денят утвърждава значението на писмеността, образованието и културата като основа на националната идентичност.

От обществена гледна точка 24 май има фундаментално значение за българското общество, тъй като подчертава приноса на България към европейската и световната културна история. Празникът насърчава уважението към знанието, образованието и духовните ценности.

За местната общност на община Симитли честването има силна обединяваща и възпитателна функция. Активното участие на училищата и читалищата превръща празника в централен момент от културния календар и в ключов инструмент за предаване на културното наследство между поколенията.

26. Курбан байрам

Дата: 26 – 30 май.

Място на честване: с. Долно Осеново

Организатори: Община Симитли, кметство, читалище

Курбан байрам е един от най-значимите празници в ислямската религиозна традиция и е свързан с идеите за жертвоготовност, милосърдие и споделяне. Празникът включва религиозни ритуали и общностни практики, насочени към подпомагане на нуждаещите се и укрепване на социалната солидарност.

От обществена гледна точка честването на Курбан байрам допринася за утвърждаването на религиозната толерантност и културното многообразие като ценности на съвременното общество. Празникът съдейства за взаимното уважение и мирното съжителство между различни религиозни общности.

За местната общност на с. Долно Осеново Курбан байрам има силно социално и културно значение. Той укрепва вътрешната общностна сплотеност и се утвърждава като част от нематериалното културно наследство на населеното място.

27. Петдесетница

Дата: 31 май.

Място на честване: с. Крупник; с. Сенокос

Организатори: Община Симитли, кметствата по населени места

Петдесетница е един от големите християнски празници, посветен на слизането на Светия Дух над апостолите и на утвърждаването на християнската църква. Празникът символизира духовното просветление,

общността и сплотеността на вярващите. В народната традиция денят е свързан и с природния цикъл, с почит към живота и обновлението.

От обществена гледна точка Петдесетница поддържа религиозната културна памет и ролята на църковните празници като фактор за социална кохезия. Тя утвърждава ценности като солидарност, духовност и приемственост.

За местната общност на с. Крупник и с. Сенокос празникът има важно общностно значение, като събира жителите около храма и традиционните ритуали. В стратегията за опазване на културното наследство Петдесетница се разглежда като елемент от нематериалното религиозно наследство на общината.

28. Свети Дух

Дата: 1 юни.

Място на честване: с. Сушица; с. Полето; с. Черниче; с. Железница; кв. Ораново; с. Крупник; с. Сенокос

Организатори: Община Симитли, кметства, читалища

Празникът Свети Дух е тясно свързан с Петдесетница и е посветен на почитта към Светия Дух като източник на живот и духовна сила. В традиционната култура денят е свързан с молебени за здраве, плодородие и защита от природни бедствия.

От обществена гледна точка празникът подчертава значението на религиозните обичаи за съхраняването на духовните ценности и за поддържането на културната идентичност на местните общности.

За населените места в община Симитли Свети Дух има ясно изразена локална значимост, тъй като се отбелязва в множество селища и създава чувство за споделена духовна традиция. Той допринася за устойчивостта на нематериалното културно наследство на общината.

29. Ден на Христо Ботев и на загиналите за свободата и независимостта на България

Дата: 2 юни.

Място на честване: община Симитли – гр. Симитли и населените места

Организатори: Община Симитли, читалища

2 юни е национален ден за почит към Христо Ботев и всички, загинали за свободата и независимостта на България. Честването е възпоменателно и има дълбоко морално и историческо значение, като символизира саможертвата и борбата за национална свобода.

От обществена гледна точка денят играе ключова роля за съхраняването на историческата памет и за възпитаването на гражданско самосъзнание. Ритуалите на почит подчертават ценности като свобода, дълг и национална отговорност.

За местната общност на община Симитли отбелязването на 2 юни има силна възпитателна функция, особено чрез участието на ученици и читалища. Събитието се вписва в стратегията като важен елемент от нематериалното наследство, свързано с колективната историческа памет.

30. Св. св. Петър и Павел

Дата: 29 юни.

Място на честване: с. Брежани; с. Мечкул

Организатори: Община Симитли, читалища

Празникът на Св. апостоли Петър и Павел е значим християнски ден, посветен на двама от най-важните апостоли и разпространители на християнската вяра. В народната традиция празникът е свързан с летния земеделски цикъл и с обреди за здраве и плодородие.

От обществена гледна точка честването поддържа религиозната традиция и ролята на християнските празници като основа на духовната култура.

За местната общност на с. Брежани и с. Мечкул празникът има ясно изразен общностен характер и укрепва връзките между жителите чрез споделени ритуали и празнични събирания.

31. Фестивал „С хляб, вино и песен“

Период: юни.

Място на провеждане: гр. Симитли

Организатор: Община Симитли

Фестивалът „С хляб, вино и песен“ е културно събитие с фолклорна и социална насоченост, което обединява традиционни елементи от българската култура – хляба като символ на живота, виното като знак на общност и празник, и песента като израз на духовността и идентичността.

От обществена гледна точка фестивалът допринася за популяризирането на традиционната култура и за активирането на културния туризъм. Той създава платформа за изява на местни изпълнители и за междуобщностен културен обмен.

За местната общност на гр. Симитли фестивалът има важно значение като съвременно културно събитие, което съчетава традиция и модерно културно представяне. В стратегията за опазване на културното наследство

той се разглежда като ключов инструмент за живо предаване и актуализиране на нематериалното културно наследство.

32. Св. Неделя

Дата: 7 юли.

Място на честване: с. Докатичево; с. Ракитна

Организатор: Община Симитли

Празникът на Св. Неделя е християнско честване с изразен религиозен и общностен характер. Светицата се почита като закрилница на семейството, здравето и духовната устойчивост. В традиционната култура празникът е свързан с храмови служби, курбани и общоселски събирания, които имат силно социално значение.

От обществена гледна точка честването на Св. Неделя допринася за поддържането на религиозната традиция и за утвърждаването на християнските ценности като част от културната идентичност. Празникът изпълнява и функция на социална кохезия, като събира общността около споделени духовни практики.

За местната общност на с. Докатичево и с. Ракитна празникът има важно локално значение, като укрепва връзките между жителите и поддържа живи традиционните форми на общностно празнуване. В стратегията за опазване на културното наследство той се разглежда като елемент от нематериалното религиозно наследство на общината.

33. Св. Марина

Дата: 17 юли.

Място на честване: с. Ракитна; с. Сенокос

Организатори: Община Симитли, кметства

Празникът на Св. Марина е широко разпространен в българската традиция и е свързан с почитта към светицата като покровителка на здравето, водата и защитата от злини. В народните вярвания денят е натоварен с апотропейна символика и се отбелязва с молебени и общостни ритуали.

От обществена гледна точка празникът съхранява религиозните представи и обредността, характерни за традиционната култура. Той има и възпитателна функция, като поддържа връзката между духовните вярвания и ежедневието на общността.

За местната общност на с. Ракитна и с. Сенокос честването на Св. Марина има ясно изразен общностен характер. Празникът допринася за поддържането на локалната идентичност и за съхраняването на религиозните практики като част от нематериалното културно наследство.

34. Годишнина от рождението на Васил Левски

Дата: 18 юли.

Място на честване: гр. Симитли; с. Крупник

Организатори: Община Симитли, училища, читалища, детски заведения

Отбелязването на годишнината от рождението на Васил Левски е възпоменателно и образователно събитие, посветено на личността и делото на Апостола на свободата. Празникът подчертава неговия принос към българското националноосвободително движение и моралния идеал, който той олицетворява.

От обществена гледна точка събитието има ключово значение за съхраняването на националната историческа памет и за възпитанието в граждански ценности като свобода, отговорност и саможертва. Чрез включването на образователните институции се гарантира приемствеността на историческото знание.

За местната общност на община Симитли честването има силна възпитателна и културна функция. То утвърждава местното участие в националния културен календар и се вписва в стратегията като елемент от нематериалното наследство, свързано с колективната памет.

35. Празници, посветени на Илинден

Дата: 20 юли.

Място на честване: гр. Симитли; с. Градево; с. Железница; с. Ракитна; с. Брежани; с. Брестово; с. Сухострел; с. Полена

Организатори: Община Симитли, кметства, читалища

Илинден е традиционен християнски празник, посветен на св. пророк Илия, който в народните вярвания е свързан с природните стихии, дъжда и плодородието. Празникът заема важно място в летния обреден календар и често е съпътстван от храмови празници, курбани и общоселски събори.

От обществена гледна точка празниците, посветени на Илинден, поддържат традиционната религиозна и фолклорна култура и създават условия за активен общностен живот в населените места. Те укрепват връзката между културното наследство и природната среда.

За местната общност на община Симитли Илинденските празници имат силно локално и регионално значение. Многобройните населени места, включени в честването, показват устойчивостта на традицията и нейното значение за съхраняването на нематериалното културно наследство и общностната идентичност.

36. Св. Пантелеймон

Дата: 27 юли.

Място на честване: с. Сухострел

Организатор: Община Симитли

Празникът на Св. Пантелеймон е посветен на светеца–лечител и покровител на болните и медицинските практики. В християнската традиция денят е свързан с молитви за здраве, изцеление и закрила, а в народната култура се възприема като време за духовно и телесно пречистване.

От обществена гледна точка честването утвърждава ценността на милосърдието, грижата за човека и солидарността. Празникът поддържа връзката между религиозната традиция и социалните нагласи към здравето като общо благо.

За местната общност на с. Сухострел Св. Пантелеймон има силно общностно значение, като събира жители около храма и традиционните обреди. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство празникът се разглежда като елемент от нематериалното религиозно наследство с локална значимост.

37. Успение на Пресвета Богородица

Дата: 15 август.

Място на честване: с. Брежани; с. Мечкул; с. Полето; кв. Ораново – гр. Симитли

Организатор: Община Симитли

Успение Богородично е един от най-големите християнски празници, посветен на почитта към Пресвета Богородица като закрилница на семейството, майчинството и дома. Празникът е свързан с храмови служби, курбани и общностни събирания, които имат дълбоко духовно и социално значение.

От обществена гледна точка празникът утвърждава ценности като семейна сплотеност, грижа и морална приемственост. Той заема централно място в религиозния календар и укрепва ролята на църквата като духовен център.

За местните общности в изброените населени места празникът има ясно изразена идентификационна функция. Многоточковото му отбелязване в рамките на общината показва устойчивостта на традицията и нейното значение за съхраняването на нематериалното културно наследство.

38. Успение на Свети Йоан Рилски

Дата: 18 август.

Място на честване: община Симитли

Организатор: Община Симитли

Празникът е посветен на Св. Иван Рилски, небесния покровител на българския народ и символ на духовна сила, смирение и морална устойчивост. Честването е свързано с почит към монашеския идеал и духовното наследство на българското православие.

От обществена гледна точка денят има важно възпитателно значение, като насърчава ценности като духовност, скромност и служене на общото благо. Той поддържа историческата и религиозната памет като част от националната идентичност.

За местната общност на община Симитли празникът утвърждава връзката между местния културен календар и общобългарските духовни традиции, като се вписва в стратегията като елемент от нематериалното религиозно наследство.

39. Традиционен младежки събор

Дата: 28 август.

Място на провеждане: с. Крупник

Организатори: Община Симитли, кметство с. Крупник, читалище

Традиционният младежки събор е културно събитие с ясно изразена социална и общностна насоченост, което събира млади хора около музика, фолклор, танци и съвременни форми на културна изява. Съборът съчетава традиционни и модерни елементи, като създава пространство за културен диалог между поколенията.

От обществена гледна точка събитието насърчава активното участие на младежите в културния живот и подпомага изграждането на социални връзки и общностна ангажираност.

За местната общност на с. Крупник съборът има важно значение за утвърждаване на селото като активно културно средище и за съхраняване на традицията на съборите като форма на нематериално културно наследство.

40. Празник на гр. Симитли и Рождество на Пресвета Богородица

Дата: 8 септември.

Място на честване: гр. Симитли; с. Полена (м. Ширината)

Организатори: Община Симитли, читалища

Празникът на града се съчетава с християнския празник Рождество Богородично и има силно обединяващ характер. Събитието съчетава официални, културни и религиозни елементи, които подчертават историческата и духовната идентичност на града.

От обществена гледна точка празникът има ключово значение за утвърждаване на местната идентичност, гражданската гордост и чувството за принадлежност. Той създава условия за широк обществен достъп до културни прояви.

За местната общност празникът е централно събитие в културния календар и важен инструмент за съхраняване и популяризиране на местното културно наследство.

41. Покров Богородичен – храмов празник

Дата: 1 октомври.

Място на честване: с. Полето; кв. Нивото

Организатор: Община Симитли, кметство

Покров Богородичен е християнски празник, посветен на закрилата на Пресвета Богородица над хората и общностите. В традиционната култура денят се свързва със защита на дома и семейството и с прехода към есенния период.

От обществена гледна точка храмовият празник поддържа ролята на църквата като духовен и социален център и укрепва местната религиозна традиция.

За местната общност на с. Полето и кв. Нивото празникът има важно идентификационно значение и допринася за съхраняването на религиозните практики като част от нематериалното културно наследство.

42. Годишнина от Освобождението на Симитли

Дата: 9 октомври.

Място на честване: гр. Симитли

Организатори: Община Симитли, читалища, НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“, СУ „Св. св. Кирил и Методий“, детски градини

Отбелязването на годишнината от Освобождението на Симитли (1912) е ключово събитие от местния възпоменателен календар, посветено на историческата памет и формирането на съвременната градска общност. Празникът припомня процесите на национално освобождение и тяхното конкретно отражение върху развитието на Симитли като селище и по-късно като град.

От обществена гледна точка събитието има важно значение за поддържането на локалната историческа памет и за утвърждаването на

гражданска идентичност. Чрез тържествени ритуали, културни прояви и участие на образователните институции се осъществява приемственост между поколенията.

За местната общност честването на Освобождението на Симитли е водещ момент за утвърждаване на местната принадлежност и самосъзнание. В стратегията за опазване на културното наследство събитието се разглежда като съществен елемент от нематериалното наследство, свързано с колективната памет и местната история.

43. Събор „Св. Петка“

Дата: 14 октомври.

Място на честване: с. Полена; с. Тросково; с. Докатицево

Организатори: Община Симитли, кметства

Съборът „Св. Петка“ е традиционен религиозно-общностен празник, посветен на почитта към светицата, възприемана в народните вярвания като закрилница на дома, здравето и жените. Празникът съчетава църковна обредност с общоселски събори и курбани, които имат дълбоко социално значение.

От обществена гледна точка съборът допринася за съхраняването на традиционните форми на общностно взаимодействие и за поддържането на религиозния календар като част от културния живот. Той укрепва връзките между съседни населени места чрез споделено празнуване.

За местните общности на Полена, Хвостово и Докатино празникът има ясно изразена идентификационна функция. В рамките на стратегията за културно наследство съборът се разглежда като устойчив елемент на нематериалната култура, свързан с религиозната традиция и общностната сплотеност.

44. Св. Лука

Дата: 18 октомври.

Място на честване: с. Брежани

Организатори: Община Симитли, кметство

Празникът на Св. Лука е християнско честване, свързано с почитта към евангелиста Лука, възприеман и като покровител на лечителите и изкуствата. В народната традиция денят е натоварен със символика, свързана със здравето и духовното просветление.

От обществена гледна точка празникът поддържа религиозната памет и допринася за съхраняването на църковния календар като част от

културната идентичност. Той има и възпитателна функция, като поддържа връзката между духовните ценности и ежедневиия живот.

За местната общност на с. Брежани честването на Св. Лука има локално значение като храм и общностен празник, който укрепва социалните връзки и съхранява религиозните практики като част от нематериалното културно наследство.

45. Празник на Брежанския кестен

Период: 14 – 28 октомври.

Място на провеждане: с. Брежани

Организатори: Община Симитли, кметство

Празникът на Брежанския кестен е традиционно местно събитие, свързано с характерния природен ресурс на района и с традиционния поминък на населението. Кестенът е не само икономически, но и културен символ, около който се изгражда идентичността на селището.

От обществена гледна точка празникът допринася за популяризирането на местните продукти и за развитието на културния и селски туризъм. Той съчетава фолклорни, кулинарни и общностни елементи, които активират местната икономика и културния живот.

За местната общност на с. Брежани празникът има ключово значение за утвърждаване на локалната идентичност. В стратегията за опазване на културното наследство той се разглежда като пример за успешно съчетаване на природно и нематериално културно наследство.

46. Свети Иван Рилски Чудотворец

Дата: 19 октомври.

Място на честване: местност Градище – с. Крупник; Коматинските скали

Организатори: Община Симитли, кметства

Честването на Свети Иван Рилски Чудотворец е религиозно и духовно събитие с особена значимост, тъй като светецът се почита като небесен закрилник на българския народ и символ на духовна устойчивост. Изборът на природно и исторически значими местности придава на празника допълнителна символика.

От обществена гледна точка събитието съчетава религиозната традиция с културния пейзаж и насърчава почитта към духовните корени на обществото. То съдейства за съхраняването на религиозните практики като част от живото културно наследство.

За местната общност на с. Крупник празникът има ясно изразен духовен и общностен характер. В рамките на стратегията за опазване на културното наследство той се вписва като значим елемент, свързващ религия, природа и местна идентичност.

47. Димитровден

Дата: 26 октомври.

Място на честване: с. Брежани; с. Сенокос; с. Полена

Организатори: Община Симитли, кметства

Димитровден е традиционен християнски и народен празник, посветен на Св. Димитър, възприеман като покровител на земеделието, плодородието и зимния цикъл. В народния календар денят бележи прехода от лятото към зимата и е свързан с обичаи, отразяващи стопанския и социалния ритъм на общността.

От обществена гледна точка празникът поддържа традиционните представи за сезонност и труд и съхранява знания, свързани с аграрния календар. Той има и силна социална функция чрез общоселските събирания.

За местните общности на Брежани, Сенокос и Полена Димитровден е значим общностен празник, който укрепва местната идентичност и се вписва в стратегията като елемент от нематериалното културно наследство.

48. Ден на народните будители

Дата: 1 ноември.

Място на честване: община Симитли

Организатори: Община Симитли, читалища, училища, детски градини

Денят на народните будители е национален празник, посветен на духовните водачи, книжовници и просветители, допринесли за съхраняването на българската идентичност. Празникът утвърждава ролята на знанието, образованието и културата като основа на общественото развитие.

От обществена гледна точка денят има силна възпитателна функция и насърчава уважението към духовния труд и културната памет.

За местната общност на община Симитли активното участие на училищата и читалищата превръща празника в ключов момент от културния календар и инструмент за предаване на нематериалното културно наследство между поколенията.

49. Св. Архангел Михаил – Архангеловден

Дата: 8 ноември.

Място на честване: с. Брестово; с. Крупник; кв. Горно Ораново
Организатори: Община Симитли, читалища и кметства по населени места

Архангеловден е посветен на Св. Архангел Михаил, възприеман като небесен воин и закрилник на справедливостта и реда. Празникът има дълбоки корени в религиозната традиция и е широко разпространен като храмов и семеен празник.

От обществена гледна точка честването поддържа религиозната идентичност и ролята на църковните празници за социалната кохезия.

За местните общности на Брестово, Крупник и Горно Ораново празникът има силно общностно значение и допринася за съхраняването на религиозните практики като част от нематериалното културно наследство.

50. Св. Мина

Дата: 11 ноември.

Място на честване: с. Мечкул; гр. Симитли – кв. Ораново

Организатори: Община Симитли, читалища

Празникът на Св. Мина е посветен на светеца–покровител на семейството, пътниците и търговците. В народната традиция денят е свързан с молитви за закрила, здраве и благополучие.

От обществена гледна точка празникът утвърждава ценности като доверие, семейна стабилност и взаимопомощ.

За местната общност на Мечкул и кв. Ораново честването има ясно изразен духовен и социален характер и се вписва в стратегията като устойчив елемент от нематериалното религиозно наследство.

51. Св. Александър Невски

Дата: 23 ноември.

Място на честване: с. Ракитна

Организатори: Община Симитли, кметство Ракитна

Храмовия празник на Параклиса „Св. Александър Невски“ е християнско честване, посветено на светеца – воин и защитник на православната вяра, почитан като символ на мъжество, държавническа мъдрост и духовна твърдост. В православната традиция той олицетворява идеята за защитата на народа и вярата в трудни исторически времена.

От обществена гледна точка празникът утвърждава ценности като дълг, саможертва и защита на общността. Той поддържа религиозната памет и връзката между историята и духовната традиция.

За местната общност на с. Ракитна честването има ясно изразен локален характер и допринася за съхраняването на храмовата и религиозната традиция като част от нематериалното културно наследство на населеното място.

52. Годишнина на читалищната дейност

Дата: 25 ноември.

Място на честване: гр. Симитли, НЧ „Св. Климент Охридски – 1922“

Организатори: Община Симитли, читалища

Отбелязването на годишнината от основаването на читалищната дейност в Симитли е събитие с ключово културно и обществено значение. То подчертава ролята на читалището като основен носител на просвета, култура, самодейност и обществена активност в местната общност.

От обществена гледна точка годишнината утвърждава значението на читалищата като уникален български културен институт, който съчетава образователни, културни и социални функции. Събитието насочва вниманието към устойчивостта на културните институции и тяхната роля в съхраняването на нематериалното културно наследство.

За местната общност на гр. Симитли това честване има силна идентификационна стойност. То изразява приемствеността между поколенията и утвърждава читалището като ядро на културния живот, включено стратегически в процесите на опазване и развитие на местното културно наследство.

53. Коледни и Новогодишни празници

Период: декември.

Място на честване: гр. Симитли и всички населени места в общината

Организатори: Община Симитли, кметства, читалища

Коледните и новогодишните празници обединяват поредица от традиционни християнски и народни обичаи, свързани с Рождество Христово, настъпването на Новата година и символиката на обновлението, надеждата и семейната сплотеност. Те включват коледуване, празнични ритуали, концерти и общностни събирания.

От обществена гледна точка празниците имат изключително силна социална и културна функция. Те укрепват междуличностните и общностните връзки, насърчават солидарността и поддържат традиционния празничен календар като основа на културната идентичност.

За местната общност на община Симитли коледните и новогодишните празници са кулминация на годишния културен цикъл. В стратегията за

опазване на културното наследство те се разглеждат като комплекс от нематериални културни практики, които съхраняват традициите, активират читалищната дейност и осигуряват приемственост между поколенията.

Стратегическа роля на културните събития с регионално и местно значение

Културните събития с регионално и местно значение формират гръбнака на живото културно наследство на община Симитли. Те са тясно обвързани с традиционния календар, религиозните празници, поминъка и ежедневната културна практика на местните общности. За разлика от събитията с национално и международно участие, тази група има силно изразена общностна, идентификационна и приемствена функция.

➤ Тези прояви осигуряват:

- ☞ предаване на нематериалното културно наследство между поколенията;
- ☞ активно участие на читалищата и кметствата;
- ☞ социална кохезия и чувство за принадлежност;
- ☞ устойчиво присъствие на традицията в съвременния обществен живот.

→ Предизвикателства и препоръки

1. Опазване на нематериалното културно наследство

➤ Предизвикателства:

- ☞ постепенно опростяване или формализиране на обредите;
- ☞ ограничен брой активни носители на традицията;
- ☞ липса на системна документация на местните практики.

➤ Препоръки:

- ☞ създаване на общински архив на местните празници (снимки, видео, описания);
- ☞ включване на възрастни носители на традицията като „живи разказвачи“;
- ☞ насърчаване на читалищата да документират локалните варианти на обичаите.

2. Популяризиране и видимост

➤ *Предизвикателства:*

- ☞ събитията остават „затворени“ в рамките на населеното място;
- ☞ слаба дигитална видимост;
- ☞ липса на общ разказ за традиционния календар.

➤ *Препоръки:*

- ☞ създаване на раздел „Живи традиции на Симитли“ в общинския сайт;
- ☞ кратки визуални материали (постери, видеа, разкази);
- ☞ свързване на традиционните празници с културния туризъм.

3. Социализиране и участие на общността

➤ *Предизвикателства:*

- ☞ ограничено участие на млади хора;
- ☞ ролята на публиката често е пасивна;
- ☞ разкъсана връзка между поколенията.

➤ *Препоръки:*

- ☞ въвеждане на междупоколенчески формати (работилници, демонстрации);
- ☞ участие на ученици и младежи в подготовката, а не само в изпълнението;
- ☞ стимулиране на доброволческо участие при организацията.

4. Управление и устойчивост

➤ *Предизвикателства:*

- ☞ липса на дългосрочно планиране;
- ☞ зависимост от годишен бюджет;
- ☞ неравномерно качество на събитията.

➤ *Препоръки:*

- ☞ изготвяне на годишен календар с приоритетни местни празници;
- ☞ минимални стандарти за организация и съдържание;

☞ оценка на участието и въздействието след всяка година.

Културните събития с регионално и местно значение са основният носител на идентичността на община Симитли. Те превръщат културното наследство от „памет за миналото“ в жива практика, която изгражда общност, приемственост и устойчиво развитие. В стратегически план именно тази група гарантира дългосрочното съхраняване на нематериалното културно наследство на общината.

Предложение за надграждане на културния календар на община Симитли в контекста на опазването и устойчивото развитие на културното наследство

1. Обосновка

Културният календар на община Симитли представлява структурирана система от културни събития с международно, национално, регионално и местно значение, която отразява разнообразието на културни практики, празници и възпоменателни дати, утвърдени в общественото и културното пространство на общината. В този си вид календарът изпълнява важна роля за съхраняването на нематериалното културно наследство, поддържането на историческата памет и укрепването на местната идентичност.

Анализът на съдържанието и структурата на културния календар показва, че съществува потенциал за неговото допълване и концептуално надграждане, така че той да функционира не само като инструмент за планиране на културни събития, но и като интегриран механизъм за културна политика, свързан с образователните, социалните и икономическите процеси на местно ниво.

Настоящото предложение цели да очертае основни насоки за такова надграждане, съобразено с принципите на устойчиво развитие, обществена достъпност и опазване на културното наследство.

2. Цел и обхват на предложението

➤ ***Основна цел***

Да се разшири функционалният обхват на културния календар на община Симитли чрез включване на допълващи елементи, които да повишат неговата устойчивост, обществена значимост и дългосрочно въздействие.

➤ **Обхват**

→ **Предложението се отнася до:**

- ☞ съдържателното допълване на календара;
- ☞ тематичното му балансиране;
- ☞ връзката му с образованието, съвременната култура и културния туризъм;
- ☞ подобряване на управлението и оценката на културните дейности.

3. Основни направления за допълване

➤ **Разширяване на международното културно присъствие**

→ **Съдържание на предложението:**

Наред с утвърдените международни събития, културният календар може да бъде допълнен с други форми на международно културно сътрудничество, включително културен обмен, партньорства с международни организации, участие в трансгранични инициативи и европейски програми.

➤ **Обосновка:**

Подобно разширяване създава условия за по-широко представяне на местното културно наследство, както и за обогатяване на културния живот чрез взаимодействие с други културни традиции и практики.

➤ **Интеграция на културния календар с образователния процес**

→ **Съдържание на предложението:**

Културният календар следва да се разглежда като допълващ ресурс за неформално образование, чрез включване на образователни елементи към ключови събития – ученически участия, тематични инициативи, представяния и проекти.

➤ **Обосновка:**

Интеграцията с образователната система подпомага предаването на културни знания и ценности между поколенията и утвърждава културното наследство като жива и социално значима практика.

➤ **Въвеждане на съвременни културни инициативи**

→ **Съдържание на предложението:**

Предвижда се допълване на календара със събития, свързани със съвременни форми на културен израз, включително визуални изкуства, музика, кино и интердисциплинарни културни формати.

➤ **Обосновка:**

Това допълнение допринася за тематичното балансиране на календара и за ангажирането на нови публики, като същевременно създава връзка между културното наследство и съвременния културен контекст.

➤ **Свързване на културния календар с културния туризъм**

→ **Съдържание на предложението:**

Културният календар може да бъде използван като основа за развитие на културен туризъм чрез ясно разграничаване на събития с потенциал за привличане на посетители и обвързването им с местни културни и природни ресурси.

➤ **Обосновка:**

По този начин културните дейности се интегрират в по-широката рамка на местното развитие, без да се нарушава техният културен и обществен характер.

➤ **Подобряване на управлението и оценката на въздействието**

→ **Съдържание на предложението:**

Предвижда се въвеждане на допълващи механизми за документиране, мониторинг и оценка на културните дейности, включително разширяване на индикаторите за ефективност и изготвяне на периодични аналитични отчети.

➤ **Обосновка:**

- ☞ Подобен подход осигурява прозрачност, устойчивост и възможност за дългосрочно планиране на културните политики.

4. Очаквано въздействие

→ Реализирането на предложените допълнения би допринесло за:

- ☞ повишаване на обществената достъпност на културния календар;
- ☞ по-добро опазване и социализиране на културното наследство;
- ☞ укрепване на връзките между култура, образование и местна общност;
- ☞ създаване на предпоставки за устойчиво културно развитие.

Надграждането на културния календар на община Симитли следва да се разглежда като еволюционен процес, насочен към разширяване на неговите функции и въздействие. В този контекст културният календар се утвърждава не само като инструмент за планиране на събития, но и като интегрирана рамка за опазване, развитие и обществено осмисляне на културното наследство.

Индикатори и мерки за реализиране на културния календар на община Симитли

1. Стратегически мерки за управление и развитие на културния календар

С цел превръщането на културния календар в устойчив инструмент за планиране, социализация и популяризиране на културния живот, стратегията предвижда прилагането на следните мерки:

- ☞ систематизиране и ежегодно актуализиране на културния календар по ясно разграничени категории (международни, национални, регионални и местни събития);
- ☞ осигуряване на координация между общинската администрация, културните институции и местните общности при планирането и реализирането на събитията;
- ☞ интегриране на културния календар в политиките за културен туризъм, образование и социално развитие;
- ☞ насърчаване на устойчивостта на традиционните събития чрез експертна подкрепа и целево финансиране;
- ☞ развитие на публичната видимост на календара чрез дигитални и комуникационни канали.

2. Индикатори за изпълнение и мониторинг

За проследяване на ефективността на мерките, свързани с културния календар, се въвеждат следните индикатори:

- ☞ брой реализирани културни събития по категории (международни, национални, регионални, местни);
- ☞ устойчивост на събитията (периодичност, дългосрочно провеждане);
- ☞ брой участници и посетители на културните прояви;
- ☞ брой включени културни институции, организации и местни общности;
- ☞ участие на деца и младежи в събитията;
- ☞ степен на публичност и медийно отразяване;
- ☞ включване на събитията в туристически и образователни инициативи.

Таблица 12.

Мерки – индикатори – отговорни звена (за културния календар)

№	Мярка	Индикатори за изпълнение	Отговорни звена
1	Годишно планиране и актуализация на културния календар	Актуализиран календар; ясна категоризация на събитията	Община Симитли; културни институции
2	Подкрепа за устойчиви културни събития	Брой събития с дългосрочно провеждане	Община Симитли
3	Социализация на културните събития	Посещаемост; участие на местни общности	Община; читалища; културни организации
4	Популяризация и публичност	Медийни публикации; онлайн присъствие	Общинска администрация
5	Интеграция с културен туризъм	Включени събития в туристически маршрути	Туристически и културни звена
6	Работа с деца и младежи	Брой младежки участия	Образователни и културни институции

3. Културният календар като стратегически инструмент

В рамките на стратегията културният календар се разглежда като самостоятелен стратегически инструмент, който:

- ☞ осигурява устойчивост и приемственост на културните прояви;
- ☞ подкрепя опазването и социализацията на нематериалното културно наследство;
- ☞ създава условия за межкултурен диалог и обществено участие;
- ☞ допринася за изграждането на позитивен публичен образ на община Симитли.

Културният календар на община Симитли представлява систематизиран инструмент за планиране, управление и публично представяне на културния живот на територията на общината. Той не следва да се разглежда единствено като хронологичен списък от събития, а като стратегическа рамка, чрез която се реализират целите на общинската културна политика, свързани с опазването на нематериалното културно

наследство, укрепването на местната идентичност и насърчаването на социалната кохезия.

Разграничаването на културните събития по обхват – международни, национални, регионални и местни – позволява ясно позициониране на общината в различни културни контексти и създава условия за целенасочено планиране, ресурсно обезпечаване и експертна подкрепа. Международните прояви утвърждават Симитли като активен участник в културния обмен и межкултурния диалог, национално значимите събития свързват местната общност с общобългарската историческа и ценностна памет, а регионалните и местните празници гарантират жизнеността на традициите и тяхното предаване между поколенията.

Календарът изпълнява и ключова социална функция, като осигурява устойчив ритъм на културни прояви в населените места, активира институционалната мрежа (община, културни институции, образователни структури, местни общности) и създава възможности за активно участие на различни възрастови и социални групи. По този начин културните събития се превръщат в средство за социализация, гражданско възпитание и укрепване на чувството за принадлежност.

В стратегически план културният календар следва да бъде разглеждан като динамичен документ, който подлежи на периодична експертна оценка и актуализация, в съответствие с промените в обществените потребности, демографската структура и културните ресурси на общината. Неговото устойчиво развитие изисква ясно формулирани приоритети, индикатори за въздействие и интегриране на културните събития в по-широки политики – културен туризъм, образование, местно развитие и публична комуникация.

Чрез целенасочено управление и стратегическо използване на културния календар, община Симитли разполага с ефективен инструмент за дългосрочно опазване и социализация на своето културно наследство, за повишаване на обществената ангажираност и за утвърждаване на културата като ключов ресурс за устойчиво развитие.

3.2. Организационна инфраструктура;

Организационната инфраструктура представлява съвкупността от институции, административни звена, нормативни механизми и партньорски мрежи, чрез които се осъществява управлението, координацията и прилагането на политиките за опазване на културното наследство на местно ниво. В рамките на общинската система тя има ключова роля за превръщането на стратегическите цели в реални действия, програми и устойчиви практики.

Ефективността на политиката за културно наследство не зависи единствено от наличието на културни ресурси, а в решаваща степен от капацитета на организационната структура да планира, координира,

финансира и контролира процесите по тяхното опазване и развитие. Поради това анализът на организационната инфраструктура е съществен елемент от цялостната стратегия.

→ *Нормативна и институционална рамка*

Организационната инфраструктура за опазване на културното наследство в Република България се формира в съответствие със Закона за културното наследство⁶⁵, Закона за местното самоуправление и местната администрация и подзаконовите нормативни актове в областта на културата⁶⁶.

→ *На общинско ниво основна роля имат:*

- ☞ Общинският съвет – чрез приемане на стратегически документи, програми и решения;
- ☞ Кметът на общината – като орган по изпълнение на общинската политика;
- ☞ Общинската администрация – чрез ресорните дирекции и отдели;
- ☞ Културните институции и организации – читалища, музеи, културни центрове;
- ☞ Партньорските институции на регионално и национално ниво.

→ *Организационна структура в община Симитли*

В община Симитли управлението на културните дейности и културното наследство се осъществява в рамките на общинската администрация чрез функционално разпределени звена, отговарящи за култура, образование, туризъм и социални дейности. Този модел отразява реалностите на малките и средни общини, при които културната политика е интегрирана в по-широк административен контекст. Основните характеристики на организационната инфраструктура включват:

- ☞ централизирано административно управление;
- ☞ координация с читалищната мрежа като основен локален културен оператор;
- ☞ взаимодействие с регионални институции (РИМ – Благоевград, Министерство на културата);
- ☞ участие на външни експерти при специфични дейности (археология, НКН, реставрация).

⁶⁵ Закон за културното наследство, ДВ, бр. 19/2009 г., посл. изм. <https://lex.bg>

⁶⁶ Закон за местното самоуправление и местната администрация <https://lex.bg>

→ *Роля на читалищата като организационен ресурс*

Народните читалища представляват ключов елемент от организационната инфраструктура за опазване на културното наследство. Съгласно Закона за народните читалища те са самоуправляващи се културно-просветни организации с обществено значение, които изпълняват функции по съхраняване и предаване на нематериалното културно наследство⁶⁷. В община Симитли читалищата:

- ☞ функционират като локални културни центрове;
- ☞ поддържат традиции, обичаи и фолклорни практики;
- ☞ организират празници, събори и фестивали;
- ☞ служат като посредник между общността и общинската администрация.

Тяхната организационна роля надхвърля чисто културната функция и ги превръща в стратегически партньор при прилагането на общинската културна политика.

→ *Координация и междуинституционално взаимодействие*

Ефективното управление на културното наследство изисква ясно дефинирани механизми за координация между общинската администрация, културните институции и външните партньори. В този контекст особено значение имат:

- ☞ взаимодействието с Регионалния исторически музей – Благоевград по отношение на археологията, експертизата и методическата подкрепа⁶⁸;
- ☞ сътрудничеството с Министерството на културата във връзка с регистри, програми и финансиране;
- ☞ партньорствата с образователни институции и неправителствени организации;
- ☞ включването на носителите на нематериалното културно наследство в процеса на вземане на решения.

→ *Основни проблеми и ограничения*

⁶⁷ Закон за народните читалища, ДВ, бр. 89/1996 г., посл. изм. <https://lex.bg>

⁶⁸ Регионален исторически музей – Благоевград <https://museumbлагоевград.com>

Анализът на организационната инфраструктура в община Симитли откроява няколко структурни ограничения:

- ☞ ограничен административен капацитет;
- ☞ липса на специализирано звено или експерт по културно наследство;
- ☞ фрагментарност на дейностите по опазване;
- ☞ зависимост от проектно финансиране и външна експертиза.

Тези фактори налагат стратегическо планиране, насочено към укрепване на организационния капацитет и подобряване на координацията.

→ **Стратегически насоки за развитие на организационната инфраструктура**

В рамките на настоящата стратегия се формулират следните ключови насоки:

- ☞ укрепване на административния капацитет в областта на културното наследство;
- ☞ въвеждане на ясни механизми за координация между институциите;
- ☞ развитие на партньорства с регионални и национални структури;
- ☞ въвеждане на експертна подкрепа като постоянен елемент на управлението;
- ☞ интегриране на културното наследство в общинското стратегическо планиране.

Организационната инфраструктура е фундаментален елемент от системата за опазване на културното наследство на община Симитли. Тя осигурява рамката, в която културните ресурси могат да бъдат ефективно управлявани, съхранявани и развивани в обществен интерес.

Настоящият анализ показва, че въпреки съществуващите ограничения, общината разполага с работеща институционална основа и значителен потенциал за развитие. Чрез целенасочено укрепване на организационния капацитет, подобряване на координацията и въвеждане на експертност като постоянен управленски инструмент, организационната инфраструктура може да се превърне в устойчив механизъм за реализация на стратегическите цели в областта на културното наследство.

3.3. Органи за управление и контрол

Ефективното опазване, управление и устойчиво развитие на културното наследство на територията на община Симитли изисква ясно дефинирана система от органи за управление и контрол, функциониращи в рамките на действащата нормативна уредба и в съответствие със

стратегическите цели на общината. Управлението на културното наследство представлява комплексен процес, който обхваща планиране, координация, мониторинг, контрол и отчетност, както и взаимодействие между различни институционални нива – общинско, регионално и национално⁶⁹.

Настоящата подглава има за цел да анализира съществуващата институционална рамка и да очертае ролята на основните органи, ангажирани с управлението и контрола на културното наследство, като същевременно формулира стратегически насоки за подобряване на координацията, прозрачността и ефективността на управленските процеси.

→ Общинско ниво на управление

На общинско ниво водеща роля в управлението на културното наследство има Община Симитли, представлявана от кмета и общинската администрация. Кметът на общината е основният изпълнителен орган, отговорен за прилагането на общинските политики в областта на културата, включително за съхраняването и социализацията на културното наследство⁷⁰.

➤ Общинският съвет изпълнява нормативно-регулаторни и контролни функции чрез:

- ☞ приемане на стратегии, програми и планове за развитие на културата;
- ☞ одобряване на бюджети и целево финансиране;
- ☞ упражняване на контрол върху дейността на общинската администрация и подчинените културни институции⁷¹.

➤ В рамките на общинската администрация ключово значение имат структурите, отговарящи за:

- ☞ култура и културно наследство;
- ☞ образование и читалищна дейност;
- ☞ туризъм и регионално развитие.

Тези звена осъществяват оперативното управление, подготвят проектни предложения, координират дейности с външни партньори и поддържат връзка с държавните институции.

→ Роля на културните институции и читалищната мрежа

⁶⁹ Закон за културното наследство.

⁷⁰ Закон за местното самоуправление и местната администрация.

⁷¹ Стратегия за развитие на културата в Република България.

Народните читалища на територията на община Симитли представляват основни местни посредници в управлението и опазването на нематериалното културно наследство. Те функционират като автономни културни институции с обществен характер, но в тясно взаимодействие с общинската администрация⁷².

→ **Читалищата:**

- ☞ съхраняват и предават традиции, обичаи и фолклорни практики;
- ☞ организират културни събития, обучения и междугенерационни инициативи;
- ☞ изпълняват ролята на локални центрове за социализация на културното наследство.

В стратегически план е необходимо ролята на читалищата да бъде допълнително институционализирана чрез ясни механизми за координация, мониторинг и отчетност, без да се нарушава тяхната автономия.

→ **Държавни органи и контролни механизми**

На национално ниво управлението и контролът върху културното наследство се осъществяват от:

- ☞ Министерството на културата;
- ☞ Националният институт за недвижимо културно наследство (НИНКН);
- ☞ други специализирани органи в рамките на държавната администрация⁷³.

➤ **Тези институции:**

- ☞ определят националната политика в областта на културното наследство;
- ☞ осъществяват експертен и административен контрол;
- ☞ поддържат национални регистри и бази данни;
- ☞ участват в процедурите по идентификация, деклариране и статут на културни ценности.

Взаимодействието между общинско и държавно ниво следва да се разглежда като двупосочен процес, основан на обмен на информация, експертиза и добри практики.

→ **Контрол, мониторинг и отчетност**

⁷² Закон за народните читалища.

⁷³ Министерство на културата – нормативна и стратегическа рамка.

Контролът върху дейностите, свързани с културното наследство, включва:

- ☞ административен контрол;
- ☞ финансов контрол;
- ☞ експертен и професионален мониторинг.

Ефективният мониторинг предполага наличието на ясни индикатори за изпълнение, периодично отчитане на резултатите и възможност за актуализация на стратегическите мерки⁷⁴. В този контекст е необходимо:

- ☞ въвеждане на регулярни отчети за състоянието на културното наследство;
- ☞ използване на регистри и дигитални системи за проследяване на дейности;
- ☞ включване на външни експерти при оценка на риска и устойчивостта.

→ *Стратегически насоки за усъвършенстване на системата*

В рамките на настоящата стратегия се формулират следните ключови насоки:

- ☞ засилване на координацията между общинските структури и културните институции;
- ☞ ясно разпределение на отговорностите между органите за управление и контрол;
- ☞ интегриране на експертната оценка като задължителен елемент от управленския процес;
- ☞ развитие на прозрачни механизми за мониторинг и обществена отчетност.

По този начин системата от органи за управление и контрол се утвърждава като стабилна основа за устойчивото опазване и развитие на културното наследство на община Симитли.

Органите за управление и контрол играят ключова роля в прилагането на общинската стратегия за културно наследство. Чрез ясно структурирана институционална рамка, ефективна координация и системен мониторинг се създават предпоставки за устойчиво управление, опазване на културните ресурси и активно участие на местната общност. Усъвършенстването на тази система е стратегическа необходимост и предпоставка за

⁷⁴ ЮНЕСКО. Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство.

дългосрочното развитие на община Симитли като територия с разпознаваема и защитена културна идентичност.

3.3.1. Органи и отговорности

Ефективното функциониране на общинската система за опазване и управление на културното наследство изисква ясно разграничаване на ролите, правомощията и отговорностите на отделните органи и участници в процеса. Липсата на ясно дефинирани отговорности води до фрагментарност на действията, припокриване на функции и затруднен контрол, което пряко застрашава устойчивото управление на културните ресурси⁷⁵.

Настоящата подточка има за цел да очертае институционалната архитектура на управление и контрол, като дефинира основните органи и техните конкретни отговорности в рамките на общинската система.

1. Община Симитли – стратегическо и оперативно управление

Община Симитли, чрез кмета и общинската администрация, е основният орган за стратегическо и оперативно управление на културното наследство на местно ниво. Основните ѝ отговорности включват:

- ☞ разработване, приемане и прилагане на стратегически документи и програми в областта на културното наследство;
- ☞ координация на дейностите между различните общински звена, културни институции и външни партньори;
- ☞ осигуряване на финансови, административни и организационни условия за прилагане на стратегическите мерки;
- ☞ поддържане на регистри и бази данни, свързани с културната инфраструктура и нематериалното културно наследство⁷⁶.

Кметът на общината носи отговорност за изпълнението на приетите политики и за взаимодействието с държавните органи и контролни институции.

2. Общински съвет – нормативен и контролен орган

Общинският съвет изпълнява ключова роля като орган на местното самоуправление със следните отговорности:

⁷⁵ Закон за културното наследство.

⁷⁶ Закон за местното самоуправление и местната администрация.

- ☞ приемане на стратегии, програми и годишни планове за развитие на културата;
- ☞ одобряване на бюджети и целево финансиране за културни дейности и инфраструктура;
- ☞ упражняване на контрол върху дейността на кмета и общинската администрация по отношение на прилагането на културните политики;
- ☞ инициране на обществени обсъждания и форми за гражданско участие⁷⁷.

3. Общинска администрация – изпълнителни и координационни функции

Специализираните звена в структурата на общинската администрация имат отговорност за:

- ☞ оперативно изпълнение на стратегическите мерки;
- ☞ подготовка и управление на проекти и програми;
- ☞ координация с читалища, образователни институции и неправителствени организации;
- ☞ текущ мониторинг и отчетност на дейностите, свързани с културното наследство.

Администрацията действа като връзка между стратегическото планиране и реалното прилагане на мерките на терен.

4. Народни читалища – носители и посредници на културното наследство

Народните читалища са основни институционални носители на нематериалното културно наследство и изпълняват специфични отговорности:

- ☞ съхраняване и предаване на традиции, обичаи, фолклор и занаятчийски практики;
- ☞ организиране на културни събития, обучения и междугенерационни инициативи;
- ☞ участие в процесите на идентификация, документиране и социализация на нематериалното културно наследство⁷⁸.

⁷⁷ Национална стратегия за развитие на културата.

⁷⁸ Закон за народните читалища.

В рамките на стратегията читалищата се разглеждат като ключови партньори на общината, а не само като изпълнители на отделни културни дейности.

5. Държавни институции – експертен и административен контрол

Държавните органи, в частност Министерството на културата и Националният институт за недвижимо културно наследство, имат следните отговорности:

- ☞ нормативно регулиране и методическо ръководство;
- ☞ експертна оценка и контрол върху обекти и практики на културното наследство;
- ☞ поддържане на национални регистри и информационни системи;
- ☞ осъществяване на административен контрол и санкции при нарушения⁷⁹.

6. Външни експерти и партньори

В рамките на ефективното управление на културното наследство се предвижда участие на външни експерти – етнологзи, културолози, музейни специалисти, архитекти и реставратори. Тяхната отговорност е свързана с:

- ☞ експертна оценка на състоянието и риска;
- ☞ консултиране при разработване и актуализация на стратегически документи;
- ☞ участие в мониторинг и оценка на изпълнението⁸⁰.

Ясното дефиниране на органите и техните отговорности е основополагащ елемент за устойчивото управление на културното наследство на община Симитли. Чрез разпределение на ролите, ефективна координация и отчетност се създава стабилна институционална рамка, която позволява стратегическите цели да бъдат превърнати в реални, дългосрочни резултати. Тази рамка осигурява не само контрол и управление, но и условия за активно участие на местната общност и експертната среда.

3.4. Моментно състояние

Анализът на състоянието на общинската система за опазване на културното наследство в община Симитли показва комплексна картина, в

⁷⁹ Министерство на културата – нормативна рамка и функции.

⁸⁰ ЮНЕСКО – Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство.

която съществуват както утвърдени институционални практики и активни културни носители, така и структурни дефицити, ограничаващи устойчивото управление на културните ресурси. Настоящото състояние следва да бъде разглеждано в контекста на действащата нормативна рамка, наличната културна инфраструктура, човешкия ресурс и степента на координация между отделните участници в системата⁸¹.

→ Институционално състояние

На общинско ниво е налице функционираща институционална рамка за управление на културната дейност, включваща органите на местното самоуправление и общинската администрация. Съществуват установени практики за подкрепа на културни инициативи, финансиране на читалищната дейност и участие в национални и регионални програми. Въпреки това, управлението на културното наследство не е обособено като самостоятелно стратегическо направление, а е интегрирано в по-широки административни функции, което затруднява системния подход и дългосрочното планиране⁸².

→ Състояние на културната инфраструктура

Културната инфраструктура на община Симитли се характеризира с наличие на активна читалищна мрежа, културни пространства и обекти с локално значение. Читалищата функционират като основни ядра на културния живот и като посредници при съхраняването на нематериалното културно наследство. В същото време материалната база в част от населените места е с ограничен капацитет и изисква обновяване, адаптиране към съвременни форми на културна дейност и подобряване на условията за съхранение и представяне на културни ценности⁸³.

→ Човешки ресурс и експертен капацитет

Системата разчита в значителна степен на ангажираността на местни културни дейци, читалищни активисти и носители на традиции. Това представлява силна страна, тъй като гарантира автентичност и връзка с общността. Същевременно се наблюдава ограничен експертен капацитет в областта на идентификацията, документирането и управлението на културното наследство, както и липса на системно обучение и специализация на административния персонал в тази област⁸⁴.

⁸¹ Закон за културното наследство.

⁸² Закон за местното самоуправление и местната администрация.

⁸³ Закон за народните читалища.

⁸⁴ Национална стратегия за развитие на културата.

→ *Координация и взаимодействие*

Координацията между общинските органи, читалищата, образователните институции и външните експерти е по-скоро проектно ориентирана и фрагментарна. Липсва формализиран механизъм за регулярно взаимодействие, обмен на информация и съвместно планиране. Това води до ограничена синергия между отделните елементи на системата и затруднява проследимостта и оценката на резултатите от предприетите дейности⁸⁵.

→ *Документиране, регистри и мониторинг*

Един от основните структурни дефицити в настоящото състояние е недостатъчното ниво на систематично документиране и мониторинг. Липсват цялостни и актуализирани регистри на елементите на нематериалното културно наследство, носителите на традиционни знания и състоянието на културната инфраструктура. Това затруднява стратегическото планиране, приоритизацията на мерките и аргументирането на необходимостта от финансиране⁸⁶.

→ *Обобщение на състоянието*

Настоящото състояние на общинската система за опазване на културното наследство в община Симитли може да бъде определено като функциониращо, но недостатъчно структурирано и с ограничен стратегически капацитет. Налице са активни културни носители, жизнени традиции и институционална основа, но липсва интегриран управленски модел, основан на експертиза, системно документиране и дългосрочен мониторинг.

Този анализ обосновава необходимостта от преминаване от фрагментарен и реактивен подход към цялостна, координирана и стратегически ориентирана система за управление и контрол, която да превърне културното наследство в устойчив ресурс за местно развитие.

Извършеният анализ на структурата на общинската система за опазване на културното наследство в община Симитли показва, че на местно ниво е налице функционираща, но фрагментирана система, изградена върху активна културна инфраструктура и ангажираност на местните общности. Читалищната мрежа, културните събития и традиционните форми на

⁸⁵ ЮНЕСКО – Конвенция за опазване на нематериалното културно наследство.

⁸⁶ Министерство на културата – методически указания и регистри.

културен живот играят ключова роля за съхраняването и предаването на културната памет и идентичност.

В същото време анализът разкрива редица структурни ограничения, свързани с липсата на ясно обособена управленска рамка за културното наследство, недостатъчно формализирани отговорности, ограничен експертен капацитет и отсъствие на систематични механизми за документиране, мониторинг и оценка. Тези дефицити ограничават възможностите за дългосрочно планиране и за превръщане на културното наследство в устойчив ресурс за местно развитие.

Третата част ясно показва, че ефективното опазване на културното наследство изисква преминаване от фрагментарен и реактивен модел към интегрирана система за управление, основана на координация между институциите, експертна подкрепа и стратегическа визия. Културната инфраструктура, организационните механизми и управленските органи следва да бъдат разглеждани като взаимосвързани елементи на една обща система, чиято ефективност зависи от ясното дефиниране на роли, отговорности и приоритети.

По този начин настоящата част изпълнява ключова функция в структурата на стратегията, като формулира реалистична оценка на съществуващото положение и подготвя основата за следващите етапи – идентифициране на проблеми, формулиране на стратегически цели и разработване на конкретни мерки за укрепване и развитие на общинската система за опазване на културното наследство в община Симитли.

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ. СИЛНИ СТРАНИ, РИСКОВЕ И ВЪЗМОЖНОСТИ

Четвъртата част на настоящата стратегия има ключово значение за превръщането на аналитичните констатации и структурните описания от предходните части в ясно формулирана стратегическа рамка за бъдещо развитие. Докато първите части очертават нормативния, културно-историческия и институционалния контекст, настоящата част извършва преход от описание към оценка, от анализ към целеполагане и от идентифициране на проблеми към формулиране на управленски решения.

Основната цел на тази част е да оцени състоянието и потенциала на системата за опазване и развитие на културното наследство в община Симитли чрез прилагане на стратегически аналитични инструменти, като SWOT анализа, и да изведе на тази основа реалистични, измерими и постижими стратегически цели, приоритети и мерки. Анализът на силните и слабите страни, както и на външните възможности и рискове, позволява културното наследство да бъде разгледано не само като ценност, която следва да бъде защитена, но и като ресурс, чието управление изисква стратегическо мислене, дългосрочно планиране и институционална устойчивост.

В този контекст Четвъртата част изпълнява функцията на свързващо звено между анализа и визията, между съществуващото състояние и желаното развитие. Тя интегрира резултатите от териториалния, културния и институционалния анализ и ги трансформира в ясно структурирана рамка от стратегически цели и приоритети, насочени към устойчиво опазване, ефективно управление и социализация на културното наследство.

Особено значение в тази част се отдава на баланса между опазване и развитие. Стратегическите цели и мерки са формулирани така, че да отчитат ограниченията и рисковете, произтичащи от демографските процеси, ограничените ресурси и институционалния капацитет, но едновременно с това да използват потенциала на културното наследство като фактор за местна идентичност, социална кохезия и икономическо оживление. По този начин Четвъртата част създава концептуалната основа за активна и отговорна роля на общинската администрация и местната общност в управлението на културното наследство.

4.1. SWOT анализ

SWOT анализът има ключово значение в структурата на стратегията, тъй като осигурява систематизирана оценка на вътрешните и външните фактори, влияещи върху опазването и развитието на културното наследство в община Симитли. Чрез него се идентифицират наличните ресурси и дефицити, потенциалите за развитие и рисковете пред устойчивото

управление на културните процеси. Анализът интегрира резултатите от предходните части на документа и служи като концептуална основа за формулиране на стратегическите цели, приоритети и мерки.

→ Силни страни

Една от основните силни страни на община Симитли е наличието на богато и жизнено нематериално културно наследство, което функционира като активен социален и културен ресурс. Традиции като маскарадните практики, местните обичаи, фолклорните форми и традиционните занаяти не са само реликт от миналото, а живи културни практики с висока степен на общественото участие и приемственост. Това създава стабилна основа за устойчиво културно развитие и социална кохезия.

Силна страна представлява и читалищната мрежа на територията на общината, която функционира като основен носител на културния живот на местно ниво. Читалищата изпълняват ролята на културни центрове, пространства за предаване на знания и умения и посредници между традицията и съвременните форми на културно изразяване. Активността им допринася за съхраняването на местната идентичност и за поддържането на културен календар с разнообразни събития.

Допълнително предимство е наличието на утвърдени фестивали и събития с регионално и национално значение, които осигуряват публична видимост на културното наследство на общината. Те функционират като платформа за културен обмен, популяризация и изграждане на положителен имидж на територията.

Силна страна е и високата степен на ангажираност на местните общности, които активно участват в културния живот и често поемат инициативата за организиране и поддържане на традиции и събития. Тази общностна енергия е ключов нематериален ресурс, който трудно може да бъде компенсиран чрез институционални механизми.

→ Слаби страни

Наред със силните страни, община Симитли се характеризира и с редица вътрешни ограничения, които възпрепятстват ефективното управление на културното наследство. Един от основните проблеми е липсата на достатъчен експертен капацитет в областта на културното наследство, включително специалисти по нематериално културно наследство, музейно дело, консервация и културен мениджмънт. Това ограничава възможностите за системно планиране, експертна оценка и устойчив мониторинг.

Слаба страна е и фрагментираната организационна структура за управление на културните процеси. Отговорностите между различните

институции и звена не винаги са ясно дефинирани, което води до припокриване на функции или до липса на координация. В резултат на това културните дейности често се реализират проектно и ситуативно, без дългосрочна стратегическа рамка.

Недостатъчното документиране на културното наследство също представлява сериозен дефицит. Липсата на общински регистри, дигитални архиви и систематизирани бази данни затруднява както опазването, така и популяризирането на културните ресурси. Много от знанията и уменията се съхраняват единствено чрез устна традиция, което ги прави уязвими при демографски и социални промени.

Финансовите ограничения са допълнителен фактор, който влияе негативно върху поддръжката на културната инфраструктура, обновяването на материалната база и подкрепата за носителите на традиции и занаяти.

→ Възможности

Външната среда предоставя редица възможности за развитие на културното наследство на община Симитли. На първо място следва да се отбележи достъпът до национални и европейски програми за финансиране в областта на културата, културното наследство и регионалното развитие. Тези инструменти създават условия за реализиране на проекти за документиране, социализация и популяризиране на културните ресурси.

Съществува значителен потенциал за развитие на културен и фестивален туризъм, основан на местната специфика и уникалните традиции на общината. Интегрирането на културното наследство в туристически продукти може да допринесе както за икономическо оживление, така и за повишаване на обществената стойност на културните практики.

Дигитализацията представлява друга важна възможност. Чрез създаване на дигитални архиви, онлайн каталози и визуално съдържание общината може да разшири обхвата на културното си наследство и да го направи достъпно за по-широка аудитория.

Партньорствата с образователни институции, научни организации и неправителствени структури откриват възможности за експертна подкрепа, обучения и изследователски инициативи, които да надградят местния капацитет.

→ Заплахи

Сред основните външни заплахи се открояват демографските процеси – намаляване и застаряване на населението, както и миграцията на младите хора. Тези тенденции застрашават приемствеността на традициите и

ограничават броя на активните носители на нематериалното културно наследство.

Съществува и риск от прекомерна комерсиализация на културните практики, особено при туристическо представяне, което може да доведе до опростяване и загуба на автентичност. Без ясно дефинирани стандарти и експертен контрол този процес може да подкопае културната стойност на наследството.

Допълнителни заплахи произтичат от ограничените финансови ресурси, амортизацията на културната инфраструктура и възможните нормативни и административни затруднения при реализиране на проекти.

4.2. Стратегически цели за развитие, приоритети и мерки

Разделът представлява сърцевината на стратегическия документ, в който извършеният до този момент анализ на културното наследство, инфраструктурата, институционалната среда и идентифицираните силни страни, слабости, възможности и рискове се трансформира в целенасочена визия за бъдещо развитие. Този преход от описателно-аналитично ниво към стратегическо планиране е от ключово значение за превръщането на културното наследство от пасивен обект на опазване в активен ресурс за устойчиво местно развитие.

Стратегическите цели, заложи в настоящата стратегия, са разработени в съответствие с принципите на устойчивото развитие, интегрирания териториален подход и дългосрочното планиране в областта на културното наследство. Те отразяват разбирането, че културните ценности – материални и нематериални – не съществуват изолирано, а са неразделна част от социалната тъкан, икономическите процеси и идентичността на местните общности. В този контекст опазването на културното наследство не се разглежда единствено като консервационна дейност, а като комплексен процес, включващ управление, интерпретация, социализация и устойчиво използване.

При определянето на стратегическите цели е отчетена спецификата на община Симитли като територия с богато, но неравномерно разпределено културно наследство, с различна степен на проученост, съхраненост и обществена видимост. Анализът показва, че наред с обектите с ясно изразена историческа и културна стойност съществуват и значителни зони на потенциално наследство, които към момента са слабо документирани или недостатъчно интегрирани в културния и туристическия живот на общината. Това налага формулирането на цели, насочени едновременно към опазване, систематизация и активиране на културните ресурси.

Приоритетите в рамките на стратегията имат ролята на структуриращ механизъм, който позволява стратегическите цели да бъдат реализирани

постепенно и целенасочено. Те отразяват необходимостта от баланс между различни, понякога конкуриращи се, направления – консервация и развитие, защита и използване, експертен контрол и участие на местната общност. Чрез ясно дефинирани приоритети се създават условия за ефективно разпределение на финансови, човешки и институционални ресурси, както и за координация между различните заинтересовани страни.

Мерките, които произтичат от стратегическите цели и приоритети, са замислени като инструмент за практическо прилагане на стратегията. Те обхващат широк спектър от дейности – от подобряване на нормативната и организационната рамка, през систематично документиране и мониторинг на културното наследство, до стимулиране на културни инициативи, образователни програми и партньорства. Особен акцент се поставя върху необходимостта мерките да бъдат адаптивни, реалистични и съобразени с административния и финансов капацитет на общината.

Настоящият раздел разглежда стратегическите цели, приоритети и мерки като взаимосвързани елементи на единна система за управление на културното наследство. Тази система следва да осигури не само опазване на културните ценности, но и тяхната устойчивост във времето чрез активно включване в обществения живот, културния обмен и местното развитие. В този смисъл стратегията се позиционира като динамичен инструмент, подлежащ на периодична оценка и актуализация в отговор на променящите се социални, икономически и културни условия.

4.2.1. Цели и задачи

Формулирането на стратегическите цели и приоритети за опазване и развитие на културното наследство в община Симитли се основава на направения в предходните части анализ на културно-историческия контекст, състоянието на културната инфраструктура, институционалната рамка и идентифицираните силни страни, проблеми и потенциали. Настоящата подглава има за цел да очертае дългосрочната посока на развитие на общинската политика в областта на културното наследство, като създаде ясна йерархия от цели и приоритетни направления за действие.

Стратегическите цели са формулирани така, че да осигурят интегриран и устойчив подход към културното наследство, разглеждано едновременно като ценност, обществен ресурс и фактор за местно развитие. Те отразяват разбирането, че ефективното опазване на културното наследство изисква координирани усилия между местната власт, културните институции, експертната общност и местните общности, както и съчетаване на консервационни, управленски и социално-икономически инструменти.

→ **Обща стратегическа цел**

Основната стратегическа цел на община Симитли в областта на културното наследство е:

- ☞ Да се осигури дългосрочно опазване, устойчиво управление и социално интегрирано развитие на културното наследство на територията на общината като ключов ресурс за местна идентичност, социална кохезия и устойчиво териториално развитие.

Тази цел обединява консервационните функции на културната политика с нейната роля за стимулиране на културния живот, образованието, туризма и местната икономика, като поставя акцент върху баланса между защита и развитие.

→ **Специфични стратегически цели**

В рамките на общата стратегическа цел се обособяват няколко взаимосвързани специфични цели:

1. Подобряване на системата за опазване и управление на културното наследство.

- ☞ Тази цел е насочена към укрепване на административния, експертния и организационния капацитет на общината за работа с културното наследство. Тя включва необходимостта от по-добра координация между общинските структури, държавните институции и културните организации, както и от ясно разпределение на отговорностите и функциите в процеса на управление.

2. Систематизиране, документиране и мониторинг на културните ресурси.

- ☞ Ключов приоритет е създаването и поддържането на актуална и надеждна информационна база за материалното и нематериалното културно наследство на общината. Това е предпоставка за вземане на информирани управленски решения, за планиране на инвестиции и за защита на културните ценности при териториалното развитие.

3. Социализация и интеграция на културното наследство в обществения и културния живот.

- ☞ Тази цел отразява необходимостта културното наследство да бъде активно включено в живота на местните общности чрез образователни, културни и обществени инициативи. Особено

значение се отдава на ролята на читалищата, местните културни събития и традиции като носители на нематериалното наследство и като посредници между миналото и съвременността.

4. Използване на културното наследство като фактор за устойчиво местно развитие.

- ☞ Културното наследство се разглежда като потенциален ресурс за развитие на културен и алтернативен туризъм, за повишаване на привлекателността на територията и за създаване на нови възможности за заетост и предприемачество. Тази цел предполага внимателно планиране, което да предотврати свръхексплоатация и загуба на автентичност.

→ *Приоритетни направления*

За постигане на поставените стратегически цели се определят следните основни приоритети:

➤ Приоритет 1: Институционално и управленско укрепване

- ☞ Фокус върху подобряване на организационната структура, координацията и капацитета за управление на културното наследство на общинско ниво.

➤ Приоритет 2: Опазване и подобряване на физическото състояние на културните ценности

- ☞ Насочен към предотвратяване на деградацията на материалното културно наследство и към създаване на условия за неговото дългосрочно съхранение.

➤ Приоритет 3: Активиране на нематериалното културно наследство и културния живот

- ☞ Свързан с подкрепа за местните традиции, обичаи, фестивали и културни практики като живо наследство и фактор за общностна идентичност.

➤ Приоритет 4: Интеграция на културното наследство в териториалното и социално-икономическото развитие

- ☞ Насочен към съгласуване на политиките в областта на културата, туризма, образованието и регионалното развитие.

4.2.2. Основни мерки

Основните мерки за опазване и развитие на културното наследство в община Симитли са разработени като логично продължение на стратегическите цели и приоритети, формулирани в предходната подглава. Те представляват конкретен инструментариум за практическото прилагане на стратегическата визия и имат за цел да осигурят устойчив, координиран и поетапен подход към управлението на културното наследство.

Мерките са структурирани така, че да обхващат както нормативно-управленски и организационни аспекти, така и дейности, свързани с опазване, социализация, образование и интеграция на културното наследство в местното развитие. Те са формулирани с оглед на реалния административен и финансов капацитет на общината и позволяват гъвкаво прилагане във времето.

1. Мерки за институционално и управленско укрепване

Един от ключовите приоритети на стратегията е подобряването на системата за управление на културното наследство на общинско ниво. В тази връзка се предвиждат следните мерки:

- ☞ усъвършенстване на вътрешната организация и координация между общинската администрация, културните институции и външните експертни структури, ангажирани с опазването на културното наследство;
- ☞ ясно дефиниране на отговорностите и функциите на общинските звена, имащи отношение към културното наследство, с цел избягване на дублиране и повишаване на ефективността;
- ☞ създаване на механизми за регулярна комуникация и партньорство с регионални и национални институции, включително Министерството на културата и научни организации;
- ☞ повишаване на административния и експертния капацитет чрез обучения, обмен на добри практики и участие в национални и международни мрежи.

2. Мерки за систематизация, документиране и мониторинг

Ефективното управление на културното наследство изисква надеждна и актуална информация за неговото състояние и разпределение. В тази връзка се предвиждат следните мерки:

- ☞ систематично актуализиране на наличните регистри и бази данни за културното наследство на територията на общината;

- ☞ подпомагане на процесите по идентификация и предварително документиране на обекти с потенциална културна стойност;
- ☞ въвеждане на регулярни механизми за мониторинг на състоянието на материалното културно наследство, включително оценка на рисковете от деградация;
- ☞ използване на съвременни цифрови инструменти за съхранение, визуализация и представяне на информацията за културното наследство.

3. Мерки за опазване и подобряване на физическото състояние на културните ценности

Съхраняването на материалното културно наследство е основна предпоставка за неговото бъдещо използване и социализация. В тази насока се предвиждат:

- ☞ приоритизиране на обекти в лошо или рисково състояние с цел насочване на ограничените ресурси към най-уязвимите културни ценности;
- ☞ планиране и поетапно реализиране на консервационно-реставрационни дейности в съответствие с действащата нормативна рамка и експертните стандарти;
- ☞ търсене на възможности за финансиране чрез национални и европейски програми, публично-частни партньорства и проектни инициативи;
- ☞ интегриране на мерките за опазване на културното наследство в по-широките политики за устройство на територията и инфраструктурно развитие.

4. Мерки за социализация и обществено ангажиране

Активното участие на местните общности е ключов фактор за устойчивото опазване на културното наследство. В тази връзка се предвиждат:

- ☞ подкрепа за дейността на читалищата като основни носители на нематериалното културно наследство и местната културна памет;
- ☞ насърчаване на местни инициативи, фестивали, събори и културни събития, свързани с традициите и идентичността на общината;
- ☞ развитие на образователни програми и инициативи, насочени към деца и младежи, с цел формиране на дългосрочно отношение към културното наследство;
- ☞ стимулиране на доброволчески и партньорски форми на участие в дейности по опазване и популяризиране на културните ценности.

5. Мерки за интеграция на културното наследство в местното развитие

Културното наследство има потенциал да бъде активен фактор за социално-икономическо развитие, ако бъде използвано по устойчив и балансиран начин. В тази насока се предвиждат:

- ☞ включване на културното наследство в стратегиите за развитие на туризма и местната икономика;
- ☞ насърчаване на културния и алтернативния туризъм, съобразен с капацитета и чувствителността на обектите;
- ☞ създаване на тематични маршрути и културни продукти, които обединяват материалното и нематериалното наследство;
- ☞ координация между културната политика и секторите образование, туризъм и социални дейности.

4.3. Мисия на общинската администрация за опазване и развитие на културното наследство

Мисията на общинската администрация на община Симитли в областта на опазването и развитието на културното наследство се основава на разбирането, че културните ценности – материални и нематериални – представляват ключов ресурс за идентичността, социалната кохезия и устойчивото развитие на местната общност. Културното наследство не се разглежда единствено като наследен от миналото актив, а като живо и динамично явление, което изисква отговорно управление, дългосрочна визия и активно обществено участие.

В този контекст мисията на общинската администрация е насочена към създаване и поддържане на ефективна система за опазване, управление и социализация на културното наследство, която да гарантира неговото съхраняване за бъдещите поколения, както и неговото устойчиво включване в съвременния културен, социален и икономически живот на общината. Администрацията поема ангажимента да действа като посредник между институциите, експертната общност и местните жители, осигурявайки координация, прозрачност и последователност в прилагането на културната политика.

Мисията включва активно насърчаване на интегриран подход, при който опазването на културното наследство е съгласувано с териториалното планиране, образованието, туризма и социалните политики. Чрез такъв подход общинската администрация цели да превърне културното наследство във фактор за повишаване качеството на живот, за укрепване на местната идентичност и за стимулиране на устойчиви икономически инициативи, основани на културните ресурси.

Особен акцент в мисията се поставя върху участието на местните общности като активни носители и пазители на културната памет. Общинската администрация признава значението на читалищата, културните организации, образователните институции и неправителствения сектор като стратегически партньори в процесите на опазване и развитие на културното наследство. Чрез подкрепа на местни инициативи, образователни програми и доброволчески дейности се цели изграждане на устойчиво обществено отношение към културните ценности.

В дългосрочен план мисията на общинската администрация е да утвърди община Симитли като територия, в която културното наследство е разпознаваемо, добре управлявано и социално значимо. Това предполага последователно прилагане на стратегическите цели и мерки, заложиени в настоящия документ, както и готовност за адаптация към нови предизвикателства и възможности. По този начин културното наследство се позиционира като основа за устойчиво развитие, междугенерационна приемственост и утвърждаване на общината в по-широк регионален и национален контекст.

Изводите, формулирани в рамките на Четвъртата част, показват, че община Симитли разполага със значителен културен потенциал, който към настоящия момент е частично използван и изисква по-целенасочена, координирана и стратегически обоснована политика за своето развитие. SWOT анализът разкрива ясно изразени силни страни, свързани с културно-историческото наследство, активните местни общности и културната инфраструктура, но същевременно очертава и редица предизвикателства, произтичащи от демографски процеси, ограничени финансови ресурси и необходимост от по-добра институционална координация.

Формулираните стратегически цели, приоритети и мерки представляват логично продължение на направения анализ и са насочени към преодоляване на установените слабости и рискове чрез използване на наличните възможности и ресурси. Те създават рамка за дългосрочно и устойчиво развитие на системата за опазване на културното наследство, като поставят акцент върху интегрирания подход, междусекторното сътрудничество и активното участие на местните общности.

Четвъртата част утвърждава разбирането, че стратегическото управление на културното наследство не е еднократен акт, а продължителен процес, който изисква мониторинг, адаптивност и институционална ангажираност. В този смисъл настоящата стратегия не следва да се възприема като статичен документ, а като динамичен инструмент, който може да бъде актуализиран в отговор на променящите се социални, икономически и културни условия.

В обобщение, Четвъртата част осигурява стратегическия мост между анализа и практическото прилагане на политиките за културно наследство. Тя създава необходимата основа за формулиране на ясна мисия и визия за

ролята на общинската администрация и местната общност и подготвя прехода към реализацията на стратегията като инструмент за устойчиво развитие, идентичност и обществена стойност.

ПРОЕКТ

ПЕТА ЧАСТ. ПРИОРИТЕТНИ И СТРАТЕГИЧЕСКИ НАПРАВЛЕНИЯ (2026 – 2035 Г.)

Петата част на стратегията е посветена на интегрирането на културното наследство в процесите на устойчиво развитие на община Симитли чрез инструментите на културния туризъм, интерпретацията и стратегическото планиране. В съвременния контекст културното наследство все по-ясно се утвърждава не само като обект на опазване, но и като активен ресурс, който може да генерира социална, образователна и икономическа стойност, когато се управлява отговорно и професионално.

Настоящата част стъпва върху вече изградената аналитична основа за културното наследство на територията на община Симитли и я надгражда чрез разглеждане на механизмите за неговото устойчиво използване, без да се нарушава автентичността, културната значимост и локалният контекст. Основен акцент е поставен върху връзката между опазване и развитие, като се избягва едностранчивото възприемане на културното наследство като туристическа атракция, откъсната от общността и историческата памет.

Петата част въвежда стратегически подход, при който културният туризъм, туристическата интерпретация и културният брандинг се разглеждат като взаимосвързани елементи на единна система. Тази система цели да превърне културните ресурси на общината в разпознаваеми, осмислени и устойчиви продукти, които допринасят за:

- ☞ утвърждаване на местната идентичност;
- ☞ активизиране на местните общности;
- ☞ диверсифициране на туристическото предлагане;
- ☞ удължаване на туристическия сезон;
- ☞ повишаване на качеството на културните преживявания.

В стратегически план частта залага на принципите на автентичност, устойчивост, интерпретативност и участие на местната общност. Те са основа за формулиране на конкретни цели, мерки и очаквани резултати, които позволяват културното наследство да бъде използвано като дългосрочен фактор за развитие, а не като краткосрочен икономически ресурс.

5.1. Документиране и опазване

Документирането и опазването на културното наследство представляват фундаментално стратегическо направление в приоритетната политика на община Симитли за периода 2026–2035 г. То осигурява базата, върху която се изграждат всички последващи дейности, свързани с дигитализация, образователни програми, туристическа интерпретация и устойчиво използване на културния ресурс.

В стратегически аспект документирането се разглежда като непрекъснат процес, а не като еднократна инвентаризация. То има за цел да създаде цялостна, актуална и достоверна картина на културното наследство на територията на общината, включително на онези негови елементи, които не са включени в национални регистри, но притежават висока локална и идентификационна стойност.

Опазването се интерпретира в разширен смисъл – като система от правни, институционални, експертни и обществени мерки, насочени към дългосрочното съхраняване на културните ценности, тяхната автентичност и социална функция.

→ **Основни стратегически цели**

Основните стратегически цели на приоритета „Документиране и опазване“ са:

- ☞ Идентифициране и систематизиране на културното наследство на територията на община Симитли;
- ☞ Създаване на устойчива система за локално културно знание, подпомагаща управлението и планирането;
- ☞ Намаляване на риска от загуба, увреждане или забора на културни ценности;
- ☞ Гарантиране на съответствие с националната и международната рамка за опазване на културното наследство;
- ☞ Интегриране на местните общности в процесите на документиране и опазване.

→ **Приоритетни направления на действие**

В рамките на този стратегически приоритет се открояват следните основни направления:

1. Документиране на материалното културно наследство

- ☞ сгради и обекти с историческа, архитектурна и културна стойност;
- ☞ движими културни ценности, музейни и читалищни сбирки;
- ☞ елементи на традиционната селищна среда.

2. Документиране на нематериалното културно наследство

- ☞ обичаи, празници, ритуали и обредни практики;
- ☞ традиционни занаяти, умения и техники;
- ☞ музикално, танцово и словесно фолклорно наследство;
- ☞ устна история и локална памет.

3. Опазване и превантивна защита

- ☞ мониторинг на състоянието на културните ценности;
- ☞ превантивни мерки срещу физическа деградация и социална маргинализация;
- ☞ ограничаване на нерегламентирани намеси и загуба на автентичност.

→ Основни мерки

За постигане на поставените цели се предвижда реализирането на следните мерки:

- ☞ Извършване на систематични теренни проучвания и локални инвентаризации;
- ☞ Създаване и поддържане на общинска база данни за културното наследство;
- ☞ Документиране чрез текстови, визуални, аудио- и видеоматериали;
- ☞ Подкрепа за читалищата и местните културни носители като ключови партньори;
- ☞ Обучение на служители и местни активисти в методи за документиране;
- ☞ Координация с национални институции и експертни организации;
- ☞ Интегриране на резултатите от документирането в стратегическото планиране.

→ Очаквани резултати и ефекти

Реализирането на приоритета „Документиране и опазване“ ще доведе до:

- ☞ по-добра информираност и експертна основа за вземане на решения;
- ☞ намаляване на риска от загуба на културни ценности;
- ☞ повишаване на институционалния капацитет на общината;
- ☞ създаване на стабилна база за дигитализация и туристическа интерпретация;
- ☞ укрепване на местната идентичност и обществената ангажираност.

Документирането и опазването на културното наследство не са само технически или административни дейности, а дългосрочен стратегически ангажимент на общината към собствената ѝ историческа памет и културна устойчивост. Чрез последователно прилагане на този приоритет община Симитли създава основа за балансирано развитие, в което културното наследство се съхранява, познава и предава, без да се превръща в уязвим или изчерпаем ресурс.

5.2. Дигитализация

Дигитализацията на културното наследство представлява ключов стратегически инструмент за неговото дългосрочно опазване, достъпност и интегриране в съвременните обществени и икономически процеси. В контекста на община Симитли дигитализацията не се разглежда като самоцелна технологична дейност, а като мост между опазването и активното използване на културния ресурс.

→ В стратегически план дигитализацията изпълнява няколко взаимосвързани функции:

- ☞ защита на информацията за културното наследство от физическа загуба;
- ☞ улесняване на експертния и институционалния достъп;
- ☞ повишаване на публичната видимост и разпознаваемост;
- ☞ създаване на предпоставки за културно-образователни и туристически приложения.

Този приоритет е пряко свързан с националните и европейските политики за дигитална трансформация, отворени данни и достъп до културно съдържание, като същевременно отчита мащаба, капацитета и реалните възможности на общинско ниво.

→ Основни стратегически цели

Основните цели на приоритета „Дигитализация“ са:

- ☞ Съхраняване на информацията за културното наследство в устойчива цифрова среда;
- ☞ Подобряване на достъпа до културни ресурси за граждани, изследователи и посетители;
- ☞ Подкрепа на управлението и планирането чрез дигитални инструменти;
- ☞ Интегриране на културното наследство в образователни и туристически продукти;
- ☞ Повишаване на дигиталния капацитет на местните културни институции.

→ Обхват на дигитализацията

Дигитализацията обхваща следните основни категории културни ресурси:

1. Материално културно наследство

- ☞ недвижими културни ценности (сгради, археологически обекти, ансамбли);
- ☞ движими културни ценности (музейни експонати, архивни материали);
- ☞ елементи на традиционната архитектурна среда.

2. Нематериално културно наследство

- ☞ аудио- и видеозаписи на обичаи, ритуали и празници;
- ☞ документиране на традиционни занаяти и техники;
- ☞ устни разкази, местни легенди и свидетелства;
- ☞ фолклорни изпълнения и репертоари.

3. Културна инфраструктура и дейности

- ☞ читалищни фондове и архиви;
- ☞ фестивали, културни събития и инициативи;
- ☞ образователни и материали.

→ *Основни мерки*

За реализиране на приоритета се предвиждат следните мерки:

- ☞ Създаване на общинска дигитална платформа за културно наследство;
- ☞ Стандартизиране на формати за дигитално документиране и архивиране;
- ☞ Дигитализация на налични архиви в читалища и културни институции;
- ☞ Създаване на мултимедийни дигитални досиета на обекти и практики;
- ☞ Обучение на служители и културни дейци в дигитални умения;
- ☞ Осигуряване на техническа съвместимост с национални регистри и платформи;
- ☞ Поетапно въвеждане на географски информационни системи (ГИС) за културни обекти.

→ *Очаквани резултати и ефекти*

Реализацията на дигитализацията ще доведе до:

- ☞ по-висока степен на защита на културната информация;
- ☞ подобрен достъп до културни ресурси за различни публики;
- ☞ улеснено управление и мониторинг на културното наследство;

- ☞ възможност за развитие на дигитални образователни и туристически продукти;
- ☞ повишаване на видимостта на община Симитли на регионално и национално ниво.

Дигитализацията е стратегически приоритет, който трансформира начина, по който културното наследство се опазва, управлява и споделя. Чрез системно и поетапно прилагане на този приоритет община Симитли създава условия културното ѝ наследство да бъде не само съхранено, но и активно включено в съвременните културни, образователни и икономически процеси.

5.3. Културно-образователни програми

Културно-образователните програми представляват ключов механизъм за устойчиво опазване и развитие на културното наследство, тъй като осигуряват прекия трансфер на знания, ценности и идентичност между поколенията. В стратегически план те свързват материалното и нематериалното културно наследство с образователната система, местните общности и активното гражданско участие. За община Симитли културно-образователните програми имат двойна функция:

- ☞ от една страна – да гарантират дългосрочното съхраняване на културната памет;
- ☞ от друга – да превърнат културното наследство в жив образователен ресурс, интегриран в съвременния социален и културен живот.

Този приоритет надгражда резултатите от документирането и дигитализацията, като превежда натрупаното съдържание в образователни формати, адаптирани към различни възрастови и социални групи.

→ Основни стратегически цели

Основните цели на културно-образователните програми са:

- ☞ Повишаване на културната осведоменост на местната общност;
- ☞ Формиране на културна идентичност и принадлежност, особено сред младите хора;
- ☞ Интегриране на културното наследство в образователния процес;
- ☞ Стимулиране на активно участие на местните общности;
- ☞ Подкрепа на междупоколенческия диалог и трансфер на знания.

→ *Целеви групи*

Културно-образователните програми са насочени към следните целеви групи:

- ☞ деца и ученици от предучилищна и училищна възраст;
- ☞ младежи и млади хора;
- ☞ учители и педагогически специалисти;
- ☞ читалищни дейци и културни медиатори;
- ☞ местни общности и доброволци;
- ☞ уязвими и маргинализирани групи;
- ☞ посетители и гости на общината.

→ *Основни направления на програмите*

1. Образователни програми за деца и ученици

- ☞ учебни модули, свързани с местната история и култура;
- ☞ тематични уроци извън класната стая;
- ☞ образователни посещения на културни обекти;
- ☞ интерактивни и игрови форми на обучение.

2. Програми за младежи и млади хора

- ☞ творчески ателиета и работилници;
- ☞ доброволчески инициативи за културно наследство;
- ☞ летни школи и образователни лагери;
- ☞ младежки културни клубове и форуми.

3. Междупоколенчески програми

- ☞ срещи с местни носители на традиции;
- ☞ демонстрации на занаяти и обичаи;
- ☞ устна история и споделяне на лични разкази;
- ☞ съвместни инициативи между деца, младежи и възрастни.

4. Програми за възрастни и общността

- ☞ лекции, беседи и публични дискусии;
- ☞ курсове за местна история и културно наследство;
- ☞ обучения за културни посредници и гидове;
- ☞ инициативи за активно гражданско участие.

→ **Роля на институциите и партньорствата**

Реализацията на културно-образователните програми се осъществява чрез:

- ☞ училища и детски градини;
- ☞ читалища и културни центрове;
- ☞ общинска администрация;
- ☞ музеи и регионални културни институции;
- ☞ неправителствени организации;
- ☞ местни експерти и изследователи;
- ☞ партньорства с образователни и културни институции на регионално и национално ниво.

→ **Основни мерки**

За изпълнение на приоритета се предвиждат следните мерки:

- ☞ Разработване на общинска програма за културно образование;
- ☞ Създаване на тематични образователни пакети и ресурси;
- ☞ Обучение на преподаватели и културни дейци;
- ☞ Въвеждане на дигитални и интерактивни образователни формати;
- ☞ Подкрепа на читалищата като основни образователни ядра;
- ☞ Финансиране на пилотни и иновативни инициативи;
- ☞ Създаване на устойчиви партньорски мрежи.

→ **Очаквани резултати и ефекти**

Очакваните резултати включват:

- ☞ повишено познаване на местното културно наследство;
- ☞ засилено участие на младите хора в културния живот;
- ☞ укрепване на местната идентичност и социалната кохезия;
- ☞ устойчиво предаване на традиции и знания;
- ☞ интегриране на културното наследство в образователните политики.

Културно-образователните програми са стратегически приоритет, който осигурява дългосрочната жизненост на културното наследство. Чрез системно планиране, междусекторно партньорство и активното участие на общността община Симитли създава условия културното наследство да бъде не само съхранено, но и осмислено, преживяно и предадено на бъдещите поколения.

5.4. Туристическа интерпретация

Туристическата интерпретация представлява ключов инструмент за превръщането на културното наследство от статичен ресурс в активно

преживяване, достъпно и разбираемо за различни публики. За разлика от простото представяне или изброяване на обекти и практики, интерпретацията цели разказване на смисъл, създаване на емоционална връзка и осмисляне на културното съдържание в неговия локален контекст. В стратегически план туристическата интерпретация е мост между:

- ☞ опазването на културното наследство;
- ☞ културното образование;
- ☞ устойчивия културен туризъм;
- ☞ местното икономическо развитие.

За община Симитли този подход е особено важен, тъй като територията разполага с разнообразни културни ресурси – материални и нематериални – които към момента са неравномерно интерпретирани и частично използвани в туристически контекст.

→ **Стратегически цели**

Основните стратегически цели на туристическата интерпретация са:

- ☞ Повишаване на разпознаваемостта на културното наследство на община Симитли;
- ☞ Създаване на автентични културни преживявания, базирани на местната идентичност;
- ☞ Устойчиво използване на културните ресурси, без компромис с тяхната автентичност;
- ☞ Интегриране на културното наследство в туристическия профил на общината;
- ☞ Диверсифициране на туристическото предлагане чрез културни теми и маршрути.

→ **Принципи на туристическата интерпретация**

При разработването на интерпретационни продукти и формати се прилагат следните принципи:

- ☞ автентичност и научна коректност;
- ☞ локална специфика и разказ „от първо лице“;
- ☞ достъпност и яснота за различни публики;
- ☞ емоционално въздействие и преживяване;
- ☞ устойчивост и щадящо използване на ресурсите;
- ☞ участие на местната общност.

→ Основни форми на туристическа интерпретация

1. Интерпретационни маршрути

- ☞ тематични културно-исторически маршрути;
- ☞ маршрути, свързани с традиции и занаяти;
- ☞ комбинирани маршрути (култура – природа);
- ☞ маршрути по населени места.

2. Интерпретационни пространства

- ☞ експозиционни зони в читалища и културни центрове;
- ☞ малки местни изложби и „къщи на традициите“;
- ☞ открити интерпретационни точки и табла;
- ☞ демонстрационни пространства за занаяти.

3. Събитийна интерпретация

- ☞ фестивали и празници с интерпретативен елемент;
- ☞ възстановки и демонстрации;
- ☞ тематични дни и уикенд програми;
- ☞ участие на посетителите в дейности.

4. Дигитална интерпретация

- ☞ мобилни приложения и аудио гидове;
- ☞ QR кодове към обекти и маршрути;
- ☞ дигитални разкази и визуализации;
- ☞ онлайн платформи и виртуални турове.

→ Целеви публики

Туристическата интерпретация е насочена към:

- ☞ индивидуални туристи;
- ☞ семейства с деца;
- ☞ културни и образователни групи;
- ☞ ученици и студенти;
- ☞ специализирани публики (изследователи, любители на историята);
- ☞ местни жители и гости на общината.

→ Роля на местната общност

Местната общност е активен участник в процеса на интерпретация чрез:

- ☞ участие като разказвачи и носители на знание;
- ☞ включване в демонстрации и събития;
- ☞ предоставяне на лични истории и спомени;
- ☞ участие в доброволчески инициативи;
- ☞ развитие на малки локални туристически продукти.

Този подход гарантира автентичност, приемственост и устойчивост.

→ **Основни мерки**

- ☞ Разработване на общинска концепция за туристическа интерпретация;
- ☞ Идентифициране на ключови теми и разкази;
- ☞ Обучение на местни интерпретатори и гидове;
- ☞ Създаване на пилотни интерпретационни маршрути;
- ☞ Интегриране на дигитални технологии;
- ☞ Подкрепа за събития с интерпретативен характер;
- ☞ Координация между културни и туристически звена.

→ **Очаквани резултати**

- ☞ повишен интерес към културното наследство;
- ☞ по-дълъг престой на туристите;
- ☞ по-висока добавена стойност на туристическите продукти;
- ☞ засилено участие на местната общност;
- ☞ устойчиво позициониране на община Симитли като културна дестинация.

Туристическата интерпретация е стратегически инструмент за превръщане на културното наследство в разказ, преживяване и идентичност. Чрез системен, концептуален и общностно ориентиран подход община Симитли може да изгради устойчив модел, който съчетава опазване, образование и културен туризъм, без да нарушава автентичността на наследството.

5.5. Културен туризъм

Културният туризъм представлява стратегическо направление за устойчиво развитие, което интегрира опазването на културното наследство с икономическите, социалните и образователните функции на територията. В своята същност културният туризъм не се свежда до посещение на обекти, а до преживяване, интерпретация и осмисляне на културни ценности, свързани с конкретно място, общност и идентичност. За община Симитли културният туризъм следва да бъде разглеждан като:

- ☞ допълващо, а не конкуриращо природния и събитийния туризъм направление;
- ☞ инструмент за устойчиво използване на културното наследство;
- ☞ механизъм за активизиране на местните общности;
- ☞ фактор за дългосрочна териториална идентичност и разпознаваемост.

В стратегически план културният туризъм изисква планиран, контролиран и експертно обоснован подход, който да предотвратява комерсиализацията за сметка на автентичността.

→ **Културни ресурси с туристически потенциал**

Културният туризъм в община Симитли може да се развива на базата на разнообразни културни ресурси, включително:

1. Материално културно наследство

- ☞ археологически обекти и терени;
- ☞ църкви, параклиси и сакрални места;
- ☞ традиционна селищна и архитектурна среда;
- ☞ културни ландшафти и исторически пространства.

2. Нематериално културно наследство

- ☞ обичаи, ритуали и празници;
- ☞ традиционни занаяти;
- ☞ фолклор и местни традиции;
- ☞ кулинарно наследство.

3. Културни институции и общностни пространства

- ☞ народни читалища;
- ☞ местни фестивали и събори;
- ☞ демонстрационни и образователни инициативи.

→ **Основни принципи за развитие на културния туризъм**

Развитието на културния туризъм следва да се основава на следните принципи:

- ☞ Автентичност – запазване на оригиналните форми, практики и контексти;
- ☞ Устойчивост – щадящо използване на културните ресурси;

- ☞ Интерпретативност – осмисляне и разказване на културното съдържание;
- ☞ Общностно участие – включване на местното население;
- ☞ Качество пред количество – фокус върху стойностни преживявания;
- ☞ Интеграция – свързване на култура, природа и събития.

→ *Основни форми на културен туризъм*

1. Културно-исторически туризъм

- ☞ тематични маршрути;
- ☞ посещения на обекти с експертен разказ;
- ☞ интерпретирани археологически и сакрални обекти.

2. Фестивален и събитиен туризъм

- ☞ традиционни празници;
- ☞ фестивали с културна идентичност;
- ☞ събори и възстановки.

3. Занаятчийски и творчески туризъм

- ☞ демонстрации на занаяти;
- ☞ работилници и обучения;
- ☞ срещи с майстори и носители на традиции.

4. Образователен културен туризъм

- ☞ ученически и студентски програми;
- ☞ теренни обучения;
- ☞ тематични образователни маршрути.

→ *Целеви групи*

Културният туризъм е насочен към:

- ☞ индивидуални културни туристи;
- ☞ семейства с интерес към традиции;
- ☞ ученици и студенти;
- ☞ специализирани групи (изследователи, любители на историята);
- ☞ участници в културни събития;
- ☞ местни и регионални посетители.

→ **Стратегически цели**

Основните стратегически цели в областта на културния туризъм са:

- ☞ Устойчиво използване на културното наследство;
- ☞ Повишаване на културната видимост на общината;
- ☞ Създаване на качествени културни туристически продукти;
- ☞ Удължаване на туристическия сезон;
- ☞ Насърчаване на местната икономика;
- ☞ Засилване на местната идентичност.

→ **Основни мерки**

- ☞ Разработване на общинска стратегия за културен туризъм;
- ☞ Идентифициране и приоритизиране на културни туристически ресурси;
- ☞ Създаване на тематични маршрути и продукти;
- ☞ Обучение на местни гидове и интерпретатори;
- ☞ Подкрепа за културни събития с туристически потенциал;
- ☞ Интеграция на дигитални инструменти;
- ☞ Партньорство с туристически и културни организации.

→ **Очаквани резултати**

- ☞ повишен интерес към културното наследство;
- ☞ по-дълъг престой на туристите;
- ☞ по-добра икономическа ефективност;
- ☞ активизиране на местните общности;
- ☞ устойчиво позициониране на община Симитли като културна дестинация.

Културният туризъм представлява стратегически инструмент за устойчиво развитие, който съчетава опазването на културното наследство с неговото активно социално и икономическо използване. Чрез ясно дефинирани принципи, цели и мерки община Симитли може да развие културен туризъм, който не компрометира автентичността, а я превръща в основна ценност и конкурентно предимство.

ШЕСТА ЧАСТ. ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА, ПЛАНИРАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО.

Шестата част на стратегията има ключово значение за нейното практическо прилагане, тъй като трансформира формулираните цели, приоритети и мерки в реално функционираща система за управление, координация и изпълнение. В съвременните условия ефективното опазване и развитие на културното наследство не може да се осъществява единствено чрез отделни инициативи или проектен подход, а изисква устойчиви управленски механизми, ясно разпределение на отговорности и координация между институциите и заинтересованите страни.

Настоящата част разглежда стратегията като динамичен управленски инструмент, който функционира в рамките на институционалната структура на община Симитли и в синхрон с националните и регионалните политики в областта на културното наследство. Основен акцент е поставен върху изграждането на устойчив модел за управление, основан на принципите на прозрачност, партньорство, експертност и участие на местната общност.

Концептуално Шеста част утвърждава разбирането, че управлението на културното наследство е междусекторен процес, който изисква съгласувани действия между културни, образователни, туристически, социални и териториални политики. В този смисъл механизмите за координация и изпълнение не са само административни, а стратегически – насочени към интегриране на културното наследство в цялостното развитие на общината. В стратегически план частта създава рамката за:

- ☞ прилагане на мерките по начин, съобразен с местния контекст;
- ☞ ефективно използване на финансови и човешки ресурси;
- ☞ устойчиво партньорство с културни институции, читалища, граждански организации и експерти;
- ☞ дългосрочен мониторинг, оценка и адаптация на стратегията.

По този начин Шеста част осигурява функционалната свързаност между визията на стратегията и нейната реализация на практика.

6.1. Институционално и финансово устойчиво развитие

Институционалното и финансовото устойчиво развитие е ключовият механизъм, чрез който стратегическите цели за опазване и развитие на културното наследство се превръщат в реално изпълними политики. Без стабилна институционална рамка, ясно разпределени отговорности и дългосрочна финансова обезпеченост културното наследство остава изложено на фрагментарни инициативи, проектна зависимост и липса на приемственост.

В контекста на община Симитли тази подглава има за цел да изгради структурирана основа за устойчиво управление, която да гарантира, че културното наследство няма да бъде третирано като периферна дейност, а като интегриран елемент от общинската политика за развитие. Институционалната устойчивост се разглежда не само като наличие на административни структури, но и като капацитет за координация, планиране, партньорство и адаптация към променяща се среда.

→ Институционална рамка и управленски капацитет

Институционалното управление на културното наследство в община Симитли се осъществява в рамките на общинската администрация, културните институции и мрежа от партньорски организации. За да бъде устойчиво, това управление следва да се основава на ясно дефинирани роли, отговорности и механизми за взаимодействие. Основни елементи на институционалната рамка включват:

- ☞ общинската администрация като водещ орган за стратегическо планиране, координация и контрол;
- ☞ културните институции (читалища, музеи, културни центрове) като основни носители на културни дейности;
- ☞ образователни институции и местни общности като партньори в процесите на опазване и предаване на културното наследство;
- ☞ външни експерти и организации като източник на специализирани знания и добри практики.

Институционалният капацитет следва да се надгражда чрез целенасочено обучение, междуинституционално сътрудничество и ясно разграничаване между стратегически, управленски и оперативни функции.

→ Финансова устойчивост – принципи и подходи

Финансовата устойчивост е критично условие за дългосрочното функциониране на системата за опазване на културното наследство. В рамките на настоящата стратегия тя се разглежда като комбинация от публични, проектни и партньорски ресурси, а не като зависимост от единичен източник на финансиране. Основни принципи на финансовата устойчивост са:

- ☞ диверсификация на източниците на финансиране;
- ☞ предвидимост и планиране в средносрочен и дългосрочен хоризонт;
- ☞ обвързване на финансирането с измерими резултати;
- ☞ прозрачност и отчетност при разходването на средства.

Този подход цели намаляване на риска от прекъсване на дейности и гарантиране на приемственост между отделните програмни периоди.

→ **Основни източници на финансиране**

Финансовото обезпечаване на дейностите по стратегията се основава на следните основни източници:

1. Общински бюджет

- ☞ целеви средства за култура и културно наследство;
- ☞ съфинансиране на проекти и инициативи;
- ☞ поддръжка на културна инфраструктура.

2. Национални програми и фондове

- ☞ програми на Министерството на културата;
- ☞ целеви субсидии и национални инициативи;
- ☞ фондове за опазване на културното наследство.

3. Европейски програми и международно финансиране

- ☞ програми за регионално развитие;
- ☞ културни и образователни програми;
- ☞ трансгранично и транснационално сътрудничество.

4. Партньорства и допълващи източници

- ☞ публично-частни партньорства;
- ☞ спонсорства и дарения;
- ☞ съвместни инициативи с неправителствени организации.

→ **Институционално партньорство и координация**

Устойчивото развитие на културното наследство изисква ефективна координация между различни институции и заинтересовани страни. В този смисъл стратегията насърчава изграждането на:

- ☞ постоянни координационни механизми между общината и културните институции;
- ☞ партньорства с образователни, туристически и граждански организации;
- ☞ мрежи за обмен на опит и добри практики на регионално и национално ниво.

Партньорският модел позволява оптимизиране на ресурсите, споделяне на експертиза и повишаване на обществената ангажираност.

→ **Рискове и механизми за устойчивост**

Сред основните рискове за институционалното и финансово устойчиво развитие могат да бъдат открити:

- ☞ ограничен административен капацитет;
- ☞ зависимост от краткосрочно проектно финансиране;
- ☞ недостатъчна координация между институциите;
- ☞ демографски и социално-икономически фактори.

За минимизиране на тези рискове се предвиждат механизми като:

- ☞ поетапно планиране и приоритизиране;
- ☞ изграждане на дългосрочни партньорства;
- ☞ системно наблюдение и адаптация на мерките.

Институционалното и финансово устойчиво развитие представлява фундаментът, върху който се изгражда реалното изпълнение на стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Чрез ясна институционална рамка, диверсифицирани източници на финансиране и ефективна координация между участниците се създават условия стратегията да бъде не декларативен документ, а действащ инструмент за дългосрочно развитие.

6.2. *План за действие (2026 – 2030, 2031 – 2035)*

Планът за действие представлява оперативното ядро на стратегията и има за цел да трансформира стратегическите приоритети, цели и мерки в конкретни, изпълними и времево обвързани дейности. Той осигурява връзката между дългосрочната визия за опазване и развитие на културното наследство и практическото ѝ прилагане в рамките на реалните институционални и финансови възможности на община Симитли.

Планът за действие е структуриран в два последователни програмни периода – 2026 – 2030 г. и 2030 – 2035 г., които позволяват поетапно реализиране на заложените мерки, адаптация към променящи се условия и надграждане на постигнатите резултати. Тази двуфазна структура гарантира приемственост, гъвкавост и възможност за актуализация на приоритетите в зависимост от резултатите от мониторинга и оценката.

→ **Принципи за разработване и изпълнение на плана за действие**

Планът за действие се основава на следните водещи принципи:

- ☞ Поетапност – реализацията на дейностите се разпределя във времето според тяхната сложност, ресурсна обезпеченост и стратегическа значимост;
- ☞ Реалистичност – мерките са съобразени с административния капацитет и финансовите възможности на общината;
- ☞ Интегрираност – културното наследство се разглежда в синхрон с туризъм, образование, регионално развитие и социални политики;
- ☞ Гъвкавост – възможност за адаптация при промяна на външни условия или при възникване на нови приоритети;
- ☞ Измеримост – всяка дейност е обвързана с индикатори за изпълнение и резултат.

→ **План за действие – първи етап (2026 – 2030 г.)**

Първият етап на плана за действие е насочен към изграждане на основата за устойчиво управление на културното наследство и създаване на необходимите предпоставки за дългосрочно развитие.

→ **Основни направления на действие:**

1. Институционално укрепване

- ☞ структуриране на вътрешни механизми за координация;
- ☞ ясно разпределение на отговорности между звена и партньори;
- ☞ повишаване на административния капацитет.

2. Документиране и анализ

- ☞ актуализиране на регистри и бази данни;
- ☞ систематизиране на информация за културното наследство;
- ☞ приоритизиране на обекти и елементи за опазване.

3. Подобряване на културната инфраструктура

- ☞ поддръжка и адаптация на съществуващи културни пространства;
- ☞ създаване на условия за публичен достъп;
- ☞ минимални интервенции за опазване и безопасност.

4. Подготовка на проектна и финансова рамка

- ☞ идентифициране на подходящи програми и фондове;

- ☞ подготовка на проектни предложения;
- ☞ изграждане на партньорства.

5. Активизиране на местната общност

- ☞ включване на читалища и граждански организации;
- ☞ образователни и информационни инициативи;
- ☞ повишаване на обществената чувствителност към културното наследство.

→ План за действие – втори етап (2031 – 2035 г.)

Вторият етап е насочен към надграждане, разширяване и устойчиво функциониране на вече въведените механизми и практики.

→ Основни направления на действие:

1. Надграждане на институционалния модел

- ☞ оптимизиране на управленските структури;
- ☞ устойчиво партньорство на регионално и национално ниво;
- ☞ интеграция с други секторни политики.

2. Развитие на културни продукти и услуги

- ☞ устойчиво използване на културното наследство;
- ☞ развитие на културен туризъм и интерпретация;
- ☞ разширяване на културния календар.

3. Дигитализация и иновации

- ☞ дигитални платформи и бази данни;
- ☞ нови форми на представяне и достъп;
- ☞ използване на съвременни технологии.

4. Дългосрочно финансово обезпечаване

- ☞ стабилизиране на финансирането;
- ☞ диверсификация на източниците;
- ☞ устойчиви модели за самоиздръжка на дейности.

5. Оценка и стратегическа адаптация

- ☞ анализ на постигнатите резултати;

- ☞ актуализация на приоритети;
- ☞ подготовка на следващ стратегически период.

→ **Връзка на плана за действие с останалите части на стратегията**
Планът за действие е тясно обвързан с:

- ☞ стратегическите цели и приоритети;
- ☞ институционалната и финансовата рамка;
- ☞ механизмите за мониторинг и оценка.

Той функционира като динамичен инструмент, който позволява стратегията да бъде прилагана последователно, прозрачно и ефективно.

Планът за действие за периодите 2026 – 2030 г. и 2031 – 2035 г. осигурява практическата реализация на стратегическата визия за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Чрез ясно структурирани етапи, приоритети и направления на действие той създава условия за устойчивост, приемственост и адаптивност на политиките в областта на културното наследство.

6.3. План за конкретни дейности, срокове, индикатори и партньори

Има ключова роля в стратегията, тъй като представлява инструментът за оперативизация на плана за действие. Докато т. 6.2 дефинира логиката, фазите и направленията на интервенция, настоящата подглава ги превежда в ясно структурирана система от конкретни дейности, обвързани със срокове, измерими индикатори и отговорни партньори.

→ **Тази подглава осигурява:**

- ☞ прозрачност на изпълнението;
- ☞ възможност за мониторинг и отчетност;
- ☞ координация между институции, културни оператори и външни партньори;
- ☞ база за актуализация и адаптация на стратегията във времето.

→ **Структура на плана за конкретни дейности**

Планът за конкретни дейности е изграден върху четири основни структурни елемента:

- ☞ Дейност – ясно формулирано действие или пакет от действия;
- ☞ Срок – времеви хоризонт за изпълнение (краткосрочен, средносрочен, дългосрочен);

- ☞ Индикатори – количествени и качествени показатели за напредък и резултат;
- ☞ Партньори – институции, организации и заинтересовани страни, участващи в изпълнението.

Тази структура позволява проследимост на всяка мярка от стратегическо ниво до практическа реализация.

→ *Основни групи дейности*

1. Дейности по управление и координация

→ *Основна цел:*

- ☞ Осигуряване на ефективна институционална рамка за изпълнение на стратегията.

→ *Примерни дейности:*

- ☞ създаване и поддържане на координационен механизъм на общинско ниво;
- ☞ регулярни работни срещи между звената;
- ☞ изготвяне на годишни планове за изпълнение.

→ *Срокове:*

- ☞ 2026 – 2035 г. (постоянни дейности)

→ *Индикатори:*

- ☞ брой проведени координационни срещи;
- ☞ наличие на приети годишни планове;
- ☞ ниво на институционално участие.

→ *Партньори:*

- ☞ общинска администрация;
- ☞ културни институции;
- ☞ регионални и национални структури.

2. Дейности по опазване и документиране на културното наследство

→ *Основна цел:*

- ☞ Систематично съхраняване, документиране и защита на културните ресурси.

→ *Примерни дейности:*

- ☞ актуализация на регистри и архиви;

- ☞ теренни проучвания и описания;
- ☞ изготвяне на експертни оценки за състоянието на обекти.

→ **Срокове:**

- ☞ 2026 – 2030 г. – основен етап
- ☞ 2031 – 2035 г. – актуализация и надграждане

→ **Индикатори:**

- ☞ брой документиран обекти;
- ☞ наличие на експертни доклади;
- ☞ степен на покритие на културните ресурси.

→ **Партньори:**

- ☞ музеи;
- ☞ научни институти;
- ☞ експерти и НПО.

3. Дейности по развитие и използване на културното наследство

→ **Основна цел:**

- ☞ Превръщане на културното наследство в активен ресурс за развитие.

→ **Примерни дейности:**

- ☞ разработване на културни маршрути;
- ☞ създаване на интерпретационни материали;
- ☞ включване на културното наследство в туристически и образователни продукти.

→ **Срокове:**

- ☞ 2031 – 2035 г. (основен период)

→ **Индикатори:**

- ☞ брой разработени продукти;
- ☞ посещаемост и участие;
- ☞ устойчивост на инициативите.

→ **Партньори:**

- ☞ туристически организации;
- ☞ читалища;
- ☞ образователни институции.

4. Дейности по комуникация и обществено участие

→ **Основна цел:**

- ☞ Повишаване на обществената ангажираност и информираност.

→ **Примерни дейности:**

- ☞ информационни кампании;
- ☞ обществени обсъждания;
- ☞ образователни инициативи.

→ **Срокове:**

- ☞ 2026 – 2035 г. (непрекъснато)

→ **Индикатори:**

- ☞ ниво на обществено участие;
- ☞ обратна връзка от гражданите;
- ☞ устойчивост на инициативите.

→ **Партньори:**

- ☞ местни общности;
- ☞ медии;
- ☞ неправителствени организации.

→ **Роля на индикаторите и партньорствата**

- Индикаторите служат като основен инструмент за:

- ☞ измерване на напредъка;
- ☞ оценка на ефективността;
- ☞ вземане на управленски решения.

➤ **Партньорствата гарантират:**

- ☞ споделяне на ресурси;
- ☞ експертност и устойчивост;
- ☞ интегриран подход към културното наследство.

Планът за конкретни дейности, срокове, индикатори и партньори осигурява практическата изпълнимост на стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Чрез ясно дефинирани действия, измерими резултати и отговорни участници той превръща стратегическите цели в реални, проследими и устойчиви процеси.

6.4. Индикативна финансова рамка (2026 – 2030, 2031 – 2035)

Индикативната финансова рамка има ключова роля за реалистичното и устойчиво изпълнение на стратегията за опазване и развитие на

културното наследство на община Симитли. Тя не представлява фиксиран бюджет, а планиращ инструмент, който очертава възможните източници на финансиране, приоритетните направления за инвестиции и фазираното разпределение на ресурсите във времето. Настоящата подглава има за цел да осигури финансова обосновааност на стратегическите цели и мерки, като създаде рамка за:

- ☞ прогнозиране на необходимите ресурси;
- ☞ координация между различни финансови източници;
- ☞ устойчивост на дейностите след приключване на проектно финансиране;
- ☞ гъвкавост и адаптация спрямо променящи се условия.

Финансовата рамка е разработена в съответствие с двата програмни периода на стратегията – 2026 – 2030 г. и 2031 – 2035 г., които отразяват различни етапи на развитие, интензивност и мащаб на интервенциите.

→ **Основни принципи на финансовото планиране**

- Финансовото планиране в рамките на стратегията се основава на следните принципи:

1. Многоизточниково финансиране

- ☞ Комбиниране на общински, национални, европейски и частни ресурси.

2. Приоритетност

- ☞ Насочване на средствата към дейности с висока обществена, културна и дългосрочна стойност.

3. Фазираност

- ☞ Разпределяне на инвестициите във времето според готовността и капацитета за изпълнение.

4. Устойчивост

- ☞ Осигуряване на възможности за поддържане на резултатите след приключване на финансирането.

5. Прозрачност и отчетност

- ☞ Ясна проследимост на разходите и резултатите.

→ *Основни източници на финансиране*

1. Общински бюджет

- ☞ текущо финансиране на културни дейности;
- ☞ поддръжка на културна инфраструктура;
- ☞ съфинансиране на проекти.

→ *Роля:*

- ☞ Гарантира базова устойчивост и приемственост на дейностите.

2. Национални програми и фондове

- ☞ Министерство на културата;
- ☞ Национален фонд „Култура“;
- ☞ други секторни програми.

→ *Роля:*

- ☞ Подкрепя за специализирани дейности, проекти и инициативи с национално значение.

3. Европейски програми и фондове

- ☞ оперативни програми;
- ☞ трансгранично сътрудничество;
- ☞ тематични европейски инициативи.

→ *Роля:*

- ☞ Финансиране на по-мощни интервенции, дигитализация, инфраструктура и иновации.

4. Партньорства и допълващи източници

- ☞ публично-частни партньорства;
- ☞ дарения и спонсорство;
- ☞ международни фондации.

→ *Роля:*

- ☞ Разширяване на финансовата база и ангажиране на външни ресурси.

→ *Индикативно разпределение по програмни периоди*

➤ **Период 2026 – 2030 г.**

→ **Основен фокус:**

- ☞ изграждане на капацитет;
- ☞ документиране и опазване;
- ☞ подготовка на проекти;
- ☞ създаване на базова инфраструктура.

→ **Характеристика на финансирането:**

- ☞ по-умерени инвестиции;
- ☞ акцент върху планиране и подготовка;
- ☞ висока зависимост от програмно финансиране.

➤ **Период 2031 – 2035 г.**

→ **Основен фокус:**

- ☞ развитие и надграждане;
- ☞ устойчиво използване;
- ☞ културен туризъм и интерпретация;
- ☞ дългосрочни инициативи.

→ **Характеристика на финансирането:**

- ☞ по-голям обем средства;
- ☞ комбинирано финансиране;
- ☞ по-висока степен на самофинансиране.

→ **Финансови приоритети по направления**

➤ Индикативно финансовите ресурси се насочват към следните направления:

- ☞ опазване и консервация на културното наследство;
- ☞ дигитализация и документация;
- ☞ културна инфраструктура;
- ☞ културни и образователни програми;
- ☞ туристическа интерпретация и комуникация;
- ☞ управление, мониторинг и капацитет.

Индикативната финансова рамка осигурява икономическата логика и реалистичността на стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Чрез ясно дефинирани принципи,

източници и фазирано разпределение на ресурсите тя създава условия за устойчиво, прозрачно и ефективно изпълнение на стратегическите цели.

Финансовата рамка не е статичен инструмент, а динамична система, която подлежи на периодична актуализация в зависимост от възможностите, резултатите и външната среда.

6.5. Дейности по наблюдение, годишни индикатори за ефективност, оценка и актуализация.

Ефективното прилагане на стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли изисква наличие на ясно структурирана система за наблюдение, оценка и периодична актуализация. Тази система гарантира, че стратегическите цели, приоритети и мерки не остават декларативни, а се превръщат в устойчив управленски процес, основан на реални данни, измерими резултати и навременни корекции. Настоящата подглава има за цел да дефинира механизмите, чрез които се осигурява:

- ☞ проследяване на изпълнението;
- ☞ оценка на ефективността и въздействието;
- ☞ адаптация на стратегията спрямо променящи се условия.

По този начин мониторингът и оценката се разглеждат не като формално задължение, а като ключов инструмент за стратегическо управление.

→ Система за наблюдение (мониторинг)

1. Цели на мониторинга

→ Системата за наблюдение има за цел:

- ☞ да проследява напредъка по изпълнение на заложените мерки;
- ☞ да установява степента на постигане на стратегическите цели;
- ☞ да идентифицира проблеми, забавяния и рискове;
- ☞ да осигурява навременна информация за управленски решения.

2. Обхват на наблюдението

→ Мониторингът обхваща:

- ☞ изпълнението на планираните дейности;
- ☞ използването на финансовите ресурси;

- ☞ състоянието на културното наследство;
- ☞ участието на институции и заинтересовани страни;
- ☞ въздействието върху местните общности.

→ *Индикатори за изпълнение и ефективност*

- ☞ За целите на наблюдението и оценката се прилагат количествени и качествени индикатори, групирани по основни направления.

1. Индикатори за изпълнение

- ☞ брой реализирани дейности и проекти;
- ☞ степен на изпълнение на планираните мерки;
- ☞ усвоени финансови средства по източници;
- ☞ брой включени културни обекти и инициативи.

2. Индикатори за резултат

- ☞ подобро физическо състояние на обекти на културното наследство;
- ☞ увеличен брой културни събития и инициативи;
- ☞ разширено участие на местната общност;
- ☞ повишена разпознаваемост на културното наследство.

3. Индикатори за въздействие

- ☞ устойчиво използване на културните ресурси;
- ☞ принос към местното развитие и идентичност;
- ☞ интеграция на културното наследство в други секторни политики;
- ☞ дългосрочна институционална устойчивост.

→ *Процес на оценка*

1. Видове оценки

- Оценката на стратегията се извършва на няколко нива:

- ☞ Текуща оценка
- ☞ Осъществява се ежегодно и е насочена към оперативния напредък.
- ☞ Междинна оценка
- ☞ Извършва се в края на първия програмен период (2026 – 2030 г.) с цел прецизиране на приоритетите.
- ☞ Заключителна оценка
- ☞ Извършва се в края на стратегическия период (2035 г.) и анализира цялостното въздействие.

→ **Актуализация на стратегията**

1. Основания за актуализация

➤ Актуализацията на стратегията може да бъде инициирана при:

- ☞ промени в нормативната и стратегическата рамка;
- ☞ нови финансови възможности;
- ☞ съществени социално-икономически промени;
- ☞ резултати от мониторинга и оценките.

2. Подход при актуализация

➤ Процесът на актуализация се основава на:

- ☞ анализ на натрупаните данни;
- ☞ участие на заинтересованите страни;
- ☞ съгласуване с други стратегически документи;
- ☞ запазване на дългосрочната визия и устойчивостта.

→ **Роля на институциите и партньорите**

➤ Ефективното наблюдение и оценка изискват ясно разпределение на отговорностите между:

- ☞ общинската администрация;
- ☞ културните институции;
- ☞ читалищата и местните общности;
- ☞ външни експерти и партньори.

Сътрудничеството между тези субекти гарантира обективност, прозрачност и обществена легитимност на процеса.

Дейностите по наблюдение, оценка и актуализация осигуряват динамичния и устойчив характер на стратегията за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Чрез ясно дефинирани индикатори, регулярни оценки и възможност за адаптация стратегията се превръща в жив управленски инструмент, способен да отговаря на промените и да гарантира дългосрочна ефективност.

6.6. Повишена гражданска ангажираност и културна идентичност

Повишената гражданска ангажираност и утвърждаването на културната идентичност представляват фундаментален стратегически приоритет в системата за опазване и развитие на културното наследство на община Симитли. Културното наследство не съществува само като съвкупност от обекти, практики и традиции, а като динамична социална

реалност, която се поддържа, осмисля и възпроизвежда чрез активното участие на местната общност.

В този смисъл стратегията изхожда от разбирането, че гражданите са носители, създатели и пазители на културната памет, а не пасивни потребители на културни политики. Устойчивото опазване на културното наследство е възможно единствено при наличие на високо ниво на обществено съзнание, чувство за принадлежност и споделена отговорност към културните ценности.

→ **Концептуални основания**

Концептуалната рамка на този стратегически приоритет се основава на следните принципи:

- ☞ културната идентичност е процес, който се формира и развива в рамките на конкретна общност и територия;
- ☞ културното наследство функционира като средство за социална кохезия, междугенерационна приемственост и локална устойчивост;
- ☞ активното гражданско участие повишава степента на защита, социализация и обществена легитимност на културните ценности;
- ☞ ангажираната общност е ключов фактор за дългосрочното опазване на нематериалното културно наследство.

→ **Стратегически цели**

В рамките на този приоритет се формулират следните стратегически цели:

- ☞ повишаване на обществената чувствителност към значението на културното наследство;
- ☞ утвърждаване на местната идентичност като споделена ценност и ресурс за развитие;
- ☞ разширяване на участието на гражданите в културния живот на общината;
- ☞ създаване на устойчива връзка между културното наследство, образованието и местната общност.

→ **Основни стратегически направления**

- За постигането на посочените цели стратегията предвижда развитие по няколко ключови направления:

1. Активно участие на местната общност

- ☞ стимулиране на доброволчески инициативи, свързани с опазване и популяризиране на културното наследство;

- ☞ включване на граждани и местни общности в процесите на идентификация, документиране и интерпретация на културни ценности;
- ☞ подкрепа за инициативи „отдолу нагоре“, произтичащи от местните общности.

2. Роля на читалищата и културните институции

- ☞ утвърждаване на читалищата като основни посредници между културното наследство и местната общност;
- ☞ насърчаване на дейности, свързани с възстановяване и предаване на традиционни обичаи, празници и ритуали;
- ☞ развитие на читалищата като пространства за граждански диалог и културно образование.

3. Образование и междугенерационна приемственост

- ☞ интегриране на местното културно наследство в образователни и извънкласни дейности;
- ☞ насърчаване на контакта между поколенията чрез разкази, демонстрации и живо предаване на традиции;
- ☞ създаване на програми за младежко участие в културния живот.

4. Културна идентичност и локална принадлежност

- ☞ изграждане на устойчиви символи и наративи, свързани с историята и културния облик на общината;
- ☞ подкрепа за местни празници, събори и фестивали като носители на идентичност;
- ☞ утвърждаване на културното наследство като елемент от ежедневието на обществен живот.

→ Очаквани резултати и въздействие

➤ Реализацията на този стратегически приоритет ще доведе до:

- ☞ повишено ниво на гражданска ангажираност и културна активност;
- ☞ засилено чувство за принадлежност и идентичност сред жителите;
- ☞ устойчиво възпроизвеждане на културни практики и традиции;
- ☞ по-висока степен на обществена подкрепа за политиките за опазване на културното наследство.

В дългосрочен план повишената гражданска ангажираност ще гарантира, че културното наследство на община Симитли ще бъде не само

съхранено, но и активно преживявано, споделяно и предавано като жива ценност, формираща устойчивото развитие на общността.

6.7. Стимулиране на устойчивото развитие чрез култура и наследство

Стимулирането на устойчивото развитие чрез култура и културно наследство представлява втори ключов стратегически стълб на общинската политика за опазване и развитие на културните ресурси. В съвременния контекст културното наследство се разглежда не само като ценност за съхранение, но и като активен ресурс за социално, икономическо и териториално развитие, който допринася за повишаване на качеството на живот и конкурентоспособността на местните общности.

Тази стратегическа насока се основава на разбирането, че устойчивото развитие изисква интегриран подход, при който културата функционира като свързващо звено между икономика, общество, образование и териториално планиране. Културното наследство, в своите материални и нематериални измерения, притежава потенциал да създава добавена стойност, заетост и устойчиви форми на местна икономика, без да се компрометира неговата автентичност и дългосрочно съхранение.

→ Концептуални основания

- Концептуалната рамка на този стратегически приоритет се изгражда върху следните водещи принципи:
- ☞ културното наследство е ресурс за устойчиво развитие, а не пасивен обект на опазване;
- ☞ икономическото използване на културните ресурси следва да бъде балансирано с изискванията за тяхната защита;
- ☞ културата допринася за социална устойчивост чрез заетост, образование и социално включване;
- ☞ местното развитие трябва да се основава на специфичните културни характеристики и идентичност на територията.

→ Стратегически цели

- Основните стратегически цели в рамките на този приоритет включват:
- ☞ интегриране на културното наследство в политиките за местно и регионално развитие;
- ☞ насърчаване на устойчиви икономически дейности, свързани с културата;

- ☞ създаване на синергия между културни, туристически и образователни политики;
- ☞ повишаване на добавената стойност от културните ресурси за местната общност.

→ *Основни стратегически направления*

1. Интеграция на културното наследство в местното развитие

- ☞ включване на културното наследство в стратегиите за икономическо и териториално развитие на общината;
- ☞ съгласуване на културните политики с устройствени, туристически и социални планове;
- ☞ развитие на културното наследство като фактор за устойчиво управление на територията.

2. Култура и местна икономика

- ☞ подкрепа за културни и творчески индустрии, базирани на местни традиции и занаяти;
- ☞ насърчаване на предприемачество в сферата на културата и наследството;
- ☞ създаване на условия за устойчиви форми на заетост, свързани с културни дейности.

3. Устойчиво използване на културните ресурси

- ☞ развитие на модели за културен туризъм с ограничено въздействие върху културните обекти;
- ☞ прилагане на принципи за автентичност, интерпретация и контрол на натоварването;
- ☞ насърчаване на дългосрочно планиране при използването на културното наследство.

4. Социални и образователни ефекти

- ☞ използване на културното наследство като инструмент за социално включване;
- ☞ създаване на образователни програми, свързващи културата с устойчивото развитие;
- ☞ подкрепа за инициативи, които насърчават активното участие на различни социални групи.

→ **Очаквани резултати и въздействие**

➤ Прилагането на този стратегически приоритет ще доведе до:

- ☞ по-добра интеграция на културата в процесите на местно развитие;
- ☞ създаване на устойчиви икономически модели, базирани на културното наследство;
- ☞ повишаване на социалната кохезия и икономическата жизнеспособност на общината;
- ☞ дългосрочно опазване на културните ресурси чрез отговорно използване.

В стратегическа перспектива културното наследство ще се утвърди като движеща сила на устойчивото развитие, която съчетава опазването на културните ценности с икономически растеж, социална устойчивост и повишено качество на живот за местната общност.

Шестата част на стратегията очертава системата от управленски, координационни и изпълнителни механизми, чрез които стратегическите цели в областта на културното наследство на община Симитли могат да бъдат реализирани по устойчив и ефективен начин. Анализът показва, че успешното прилагане на стратегията зависи не само от качеството на планирането, но и от способността на институциите да работят координирано, прозрачно и с дългосрочна визия. Чрез ясно разпределение на ролите, въвеждане на механизми за мониторинг и оценка и създаване на условия за партньорство и участие, стратегията се утвърждава като инструмент за активно управление, а не като формален документ. Този подход позволява навременна реакция при промени в средата, оптимизиране на ресурсите и адаптиране на мерките спрямо реалните потребности на общината.

В обобщение, Шеста част гарантира институционалната и управленската устойчивост на стратегията и създава предпоставки за нейното дългосрочно въздействие. Тя осигурява основата, върху която културното наследство на община Симитли може да бъде опазвано, развивано и интегрирано като ключов ресурс за идентичност, социална кохезия и устойчиво териториално развитие.

Заключение

Настоящата стратегия за опазване, управление и устойчиво развитие на културното наследство на община Симитли утвърждава разбирането, че културното наследство представлява сложна и многопластова система, в която материалните и нематериалните елементи са неразривно свързани с историческата памет, социалната структура и културната идентичност на местните общности. Анализът на наличните ресурси, състоянието на културните ценности и средата, в която те функционират, показва необходимостта от цялостен, координиран и дългосрочен подход, основан на експертност, устойчивост и активно обществено участие.

Разработената стратегия надхвърля рамките на традиционното разбиране за опазване, сведено единствено до физическа защита или административно регламентиране на културни обекти. В нея културното наследство е разгледано концептуално, като активен обществен ресурс, който има потенциал да допринася за социалната кохезия, образователните процеси, културната динамика и устойчивото териториално развитие на общината. Чрез системно идентифициране, документиране и оценка на културните ценности се създава основа за информирано вземане на решения и за формулиране на адекватни политики, съобразени със спецификата на местния контекст.

Съществен принос на стратегията е поставянето на експертизата в центъра на процеса по управление на културното наследство. Подходът, основан на научна оценка, междудисциплинарност и ясно дефинирани индикатори за изпълнение, позволява да се разграничат различните степени на риск, жизненост и адаптивен потенциал на отделните елементи. По този начин се създават предпоставки за приоритизиране на мерките и за насочване на ресурсите към най-уязвимите или стратегически значими форми на наследство, без да се нарушава тяхната автентичност.

Важен акцент в стратегията е ролята на местната общност като активен участник, а не като пасивен носител на културното наследство. Подчертава се необходимостта от устойчиви механизми за междугенерационно предаване на знания и умения, от засилване на гражданската ангажираност и от интегриране на културното наследство в ежедневието на обществен живот. Само чрез активното участие на носителите на традиции, културните институции, образователните структури и местната администрация може да се гарантира жизнеността на културните практики и тяхното дългосрочно съхраняване.

Стратегията очертава и перспективата за превръщане на културното наследство в фактор за устойчиво развитие, включително чрез неговата социализация и внимателно планирано използване в контекста на културния туризъм. В този процес акцентът е поставен

върху баланса между популяризиране и опазване, като се избягват рисковете от комерсиализация, опростяване или загуба на културна стойност. Така културното наследство се утвърждава като ресурс, който създава добавена стойност за общината, без да компрометира своята автентичност и обществена значимост.

В заключение може да се подчертае, че настоящият стратегически документ създава устойчива рамка за дългосрочно управление на културното наследство на община Симитли. **Документът формулира ясна визия, последователни цели и конкретни механизми за действие, които позволяват стратегията да бъде не просто формален документ, а действащ инструмент за културна политика.** Реализирането на заложените мерки ще допринесе за съхраняването на културната памет, за укрепването на местната идентичност и за утвърждаването на община Симитли като територия, която осъзнато и отговорно управлява своето културно наследство в полза на настоящите и бъдещите поколения.